

UNIWERSYTET W BIAŁYMSTOKU

WYDZIAŁ FILOLOGICZNY

Patrycja Kownacka

Numer albumu: 61726

LOKALNOŚĆ

W NAUCZANIU JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO

NA PRZYKŁADZIE PODLASIA

Rozprawa doktorska

napisana pod kierunkiem

prof. dr hab. Elżbiety Awramiuk

Katedra Językoznawstwa Porównawczego

i Stosowanego

Białystok, 2023

Spis treści

Wstęp	5
Rozdział I. Lokalność w perspektywie glottodydaktycznej	9
1.1. Różne oblicza lokalności	9
1.2. Lokalność w dydaktyce kultury	14
1.2.1. Lokalność w programach nauczania kultury	14
1.2.2. Dyskusja wokół zakresu nauczania kultury w glottodydaktyce polonistycznej	26
1.3. Rozważania terminologiczne	31
1.3.1. Leksykultura według Roberta Galissona	32
1.3.2. Lingwakultura według Grażyny Zarzyckiej	33
1.3.3. Kulturemy według Macieja Raka	35
1.3.4. Leksyka lokalna (definicja autorska)	38
Rozdział II. Lokalność w materiałach glottodydaktycznych	44
2.1. Idea podręczników regionalnych	44
2.2. Sposoby prezentowania lokalności w materiałach glottodydaktycznych	47
2.3. Modele lokalności w materiałach glottodydaktycznych uzupełniających i pomocach dydaktycznych	51
Rozdział III. Metodologia badań	60
3.1. Cele i zakres badań	60
3.2. Metoda i procedura badawcza	64
3.3. Charakterystyka badanej grupy	66
3.4. Charakterystyka badanych materiałów glottodydaktycznych	68
3.5. Narzędzia badawcze	73
3.5.1. Kwestionariusz ankiety	73
3.5.2. Tabela do analizy podręczników i innych materiałów glottodydaktycznych	74
3.5.3. Tabela do analizy wyników badań ankietowych	76
Rozdział IV. Strategie wykorzystywania leksyki lokalnej w podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego	77
4.1. Strategia monocentryczna	78
4.1.1. Polska po polsku	78
4.1.2. Polski, krok po kroku	80

4.1.3. Hurra!!! Po polsku 1	86
4.1.4. Polski jest cool	90
4.1.5. Polski na dobry start	94
4.1.6. Start 1. Survival Polish	98
4.2. Strategia policentryczna	100
4.2.1. Po polsku po Polsce	101
4.3. Analiza ilościowo-jakościowa leksyki lokalnej w podręcznikach – wnioski	112
Rozdział V. Leksyka lokalna w praktyce lektora – wyniki badań ankietowych	120
5.1. Ogólne opinie lektorów na temat wykorzystania leksyki lokalnej	120
5.2. Charakterystyka leksyki lokalnej i zagadnień tematycznych wykorzystywanych przez lektorów	124
Rozdział VI. Wizerunek Podlasia w glottodydaktyce polonistycznej	135
6.1. Leksyka podlaska w podręcznikach	135
6.2. Leksyka podlaska w materiale glottodydaktycznym uzupełniającym	141
6.3. Leksyka podlaska wyekscerpowana z wyników badań ankietowych	146
6.4. Językowy obraz Podlasia w analizowanych materiałach glottodydaktycznych i praktyce lektorów	148
Rozdział VII. Inwentarz tematyczno-leksykalny do nauczania kultury i leksyki lokalnej na przykładzie Podlasia	154
7.1. Opis koncepcji	154
7.2. Inwentarz tematyczno-leksykalny	158
7.3. Propozycje dydaktyczne wykorzystania inwentarza tematyczno-leksykalnego	169
Zakończenie	185
Bibliografia	190
Literatura podmiotu	191
Literatura przedmiotu	191
Spis tabel i wykresów	202
Summary	203
Streszczenie	205
Aneks	207
1. Kwestionariusz ankiety „Leksyka lokalna w nauczaniu języka polskiego jako obcego na poziomie A na Podlasiu”	207
2. Inwentarz leksemów wyekscerpowanych z badań ankietowych z lektorami	212

3.	Tabela z leksyką lokalną z podręcznika „Polska po polsku”	218
4.	Tabela z leksyką lokalną z podręcznika „Polski, krok po kroku”	224
5.	Tabela z leksyką lokalną z podręcznika „Hurra!!! Po polsku 1”	231
6.	Tabela z leksyką lokalną z podręcznika „Start 1. Polish Survival”	242
7.	Tabela z leksyką lokalną z podręcznika „Polski jest cool”	245
8.	Tabela z leksyką lokalną z podręcznika „Polski na dobry start”	253
9.	Tabela z leksyką lokalną wyekscerpowaną z podręcznika „Po polsku po Polsce”	257
10.	Tabela z inwentarzem leksyki podlaskiej na poziomie A1/A2 z publikacji „Spacerem po Białymstoku”	272

Wstęp

Nauczanie kultury i leksyki lokalnej staje się coraz popularniejsze wśród glottodydaktyków polonistycznych – zarówno teoretyków, jak i praktyków. Pojęcie lokalności można odnosić zarówno do słownictwa i kultury narodowej (reprezentatywnej dla danego kraju), jak i kultury regionalnej (charakterystycznej dla konkretnego regionu), a nawet europejskiej czy globalnej, które w mniejszym stopniu stanowią temat tej rozprawy. Chociaż od zawsze kształcenie językowe łączono z kulturą¹, w nauczaniu jpjo zwykle skupiano się głównie na tym, co narodowe/ogólnopolskie, a w związku z tym ograniczano się do topografii miast ważnych z perspektywy kulturowej i historycznej. Rzadziej poświęcano uwagę kulturze i leksyce lokalnej charakterystycznej dla regionów peryferyjnych, czego przyczyny można upatrywać w braku na tym terenie ośrodków akademickich bądź szkół językowych zaangażowanych w działalność dydaktyczno-wydawniczą na rzecz cudzoziemców uczących się polszczyzny, mniejszej liczbie obcokrajowców mieszkających w niewielkich województwach lub przekonaniu autorów o większej wartości niektórych obszarów.

W materiałach glottodydaktycznych można dostrzec ujęcie lokalności w postaci topograficzno-leksykalnej dychotomii centrum – peryferia. Wydaje się, że większe miasta (Kraków, Warszawa) reprezentowane przez szkoły językowe (GLOSSA, PROLOG) czy ośrodki akademickie (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Warszawski etc.), zajmujące się glottodydaktyką polonistyczną w aspekcie praktycznym i teoretycznym, można określić jako centra Polski pod względem historycznym, kulturowym czy oświatowym. Z kolei mniejsze województwa, znajdujące się zwykle na obrzeżach Polski, np. lubuskie, opolskie, świętokrzyskie, podkarpackie, zachodniopomorskie, a także podlaskie czy niekiedy lubelskie², uznaje się powszechnie za peryferie, jednak mogą one być uznane za centrum, niezależnie od położenia

¹ Badania Anny Burzyńskiej-Kamienieckiej dowodzą, że „już w śląskich materiałach dydaktycznych do nauczania polszczyzny z XVI wieku występowały elementy realioznawcze i kulturopoznawcze” (Gębał, Miodunka 2020: 327). Przykładem takiego materiału jest „Wokabularz rozmaitych i potrzebnych sentencji...” (1539).

² W badaniach własnych zaprezentowanych w rozdziale IV. wykazano, że leksyka z województwem lubelskim pojawia się stosunkowo często, jednak wynika to jedynie z tego, iż podręcznik „Polski jest cool” (2013) został wydany w Lublinie i przewija się tam wiele nazw własnych związanych z tym regionem. Gdyby pominąć leksykę wyekscerpowaną z tego materiału glottodydaktycznego, można byłoby uznać, że bardzo rzadko odnotowywano słownictwo związane z województwem lubelskim.

geograficznego, ponieważ pełnią funkcję centrum społecznego i kulturowego dla tych cudzoziemców, którzy uczą się języka polskiego w danym miejscu. Ponadto stolice mniejszych województw są uznawane za centrum wobec okolicznych miasteczek i wsi. Przykładowo dla Sokółki czy Wasilkowa centralnym punktem odniesienia będzie Białystok – stolica województwa podlaskiego.

Autorzy podręczników często ograniczają się do leksyki lokalnej reprezentatywnej dla jednego województwa, szczególnie małopolskiego, a takie zjawisko Grażyna Zarzycka (2000b: 79) określa mianem *centryzmu lokalnego*. W materiałach glottodydaktycznych nierzadko pojawia się także leksyka warszawska (por. Polski na dobry start (2017)), a niekiedy lubelska (por. Polski jest cool (2013)). Potencjał leksykalny peryferii wciąż jest jednak nie w pełni wykorzystywany, zwłaszcza jeśli chodzi o nauczanie na poziomie podstawowym. Twórcy materiałów glottodydaktycznych, jak i programów dydaktycznych faworyzują niekiedy wybrane regiony, a czasami skupiają się na tym, co lokalne, ale reprezentatywne dla kultury ogólnopolskiej. Lokalność regionalna bywa wykorzystywana przy niektórych zagadnieniach tematycznych, jednak głównie tych bezpośrednio kojarzonych z kulturą, a takich nie pojawia się zbyt wiele w przypadku poziomu podstawowego.

Nadrzędnym celem niniejszej pracy jest diagnoza funkcjonowania lokalności i leksyki lokalnej w glottodydaktyce polonistycznej, przy szczególnym uwzględnieniu nauczania języka polskiego jako obcego na poziomie podstawowym (A1³). Realizacji tak sformułowanego celu służy analiza ilościowo-jakościowa wybranych materiałów dydaktycznych (podręczników i materiałów glottodydaktycznych uzupełniających) oraz analiza wyników badań ankietowych podlaskich lektorów, których potraktowano jako prototypową grupę osób nauczających jpjo na obszarach peryferyjnych.

Przyjęto, że wyniki badań wskażą, w jakim stopniu leksyka typowa dla różnych województw jest wykorzystywana w materiałach glottodydaktycznych na poziomie podstawowym – A1 (ESOKJ 2013: 30–37). Poprzez ankietyzację rozpoznano potrzeby i praktyki lektorów w zakresie nauczania leksyki i kultury lokalnej. Dokonano także rekonstrukcji obrazu Podlasia, jaki wyłania się z materiałów glottodydaktycznych i leksyki wykorzystywanej przez podlaskich lektorów.

³ Według ESOKJ (2003: 33) „osoba posługująca się językiem na tym poziomie rozumie i potrafi stosować potoczne wyrażenia i bardzo proste wypowiedzi dotyczące konkretnych potrzeb życia codziennego. Potrafi formułować pytania z zakresu życia prywatnego, dotyczące np.: miejsca, w którym mieszka, ludzi, których zna i rzeczy, które posiada oraz odpowiadać na tego typu pytania. Potrafi przedstawiać siebie i innych. Potrafi prowadzić prostą rozmowę pod warunkiem, że rozmówca mówi wolno, zrozumiale i jest gotowy do pomocy”.

Założono, że przeprowadzone badania umożliwią stworzenie propozycji inwentarza tematyczno-leksykalnego jako pomocy dydaktycznej dla lektorów uczących na Podlasiu lub w innym województwie peryferyjnym.

Praca składa się z siedmiu rozdziałów.

Rozdział I zawiera omówienie zagadnienia lokalności w perspektywie glottodydaktycznej. Omówiono w nim różne oblicza lokalności (w tym spojrzenie interdyscyplinarne), a także miejsce lokalności w dydaktyce kultury, ze szczególnym uwzględnieniem programów dydaktyki kultury oraz dyskusji wokół zakresu nauczanej kultury w ramach lekcji jpjo. Ponadto w rozdziale tym zaprezentowano i wyjaśniono terminy związane z leksyką kulturową, takie jak: leksykultura, lingwakultura, kulturemy polskie oraz leksyka lokalna (definicja autorska).

Rozdział II poświęcony jest omówieniu funkcjonowania lokalności w materiałach glottodydaktycznych. Na podstawie literatury przedmiotu zreferowano w nim ideę podręczników regionalnych oraz opinie glottodydaktyków na temat sposobów wykorzystania kultury i leksyki lokalnej w różnych publikacjach przeznaczonych do nauczania jpjo. W ostatnim podrozdziale zaprezentowano regionalne materiały glottodydaktyczne, z uwzględnieniem różnych tendencji w sposobie obrazowania lokalności.

Ustalenia z rozdziałów teoretycznych stanowiły podstawę do stworzenia koncepcji metodologii badań zaprezentowanej w rozdziale III. Przybliżono w nim cele i zakres badań własnych oraz przyjętą metodę i procedurę postępowania, scharakteryzowano ankietowaną grupę oraz analizowane materiały glottodydaktyczne, a także zaprezentowano wykorzystane narzędzia.

Trzy kolejne rozdziały mają charakter analityczny. W rozdziale IV, stanowiącym analizę ilościową i jakościową leksyki lokalnej w podręcznikach, wyodrębniono dwie różne strategie wykorzystania tej leksyki na poziomie podstawowym. W rozdziale V zaprezentowano wyniki badań ankietowych z lektorami z Podlasia oraz scharakteryzowano leksykę lokalną stosowaną przez lektorów podlaskich podczas nauczania jpjo na poziomie podstawowym. W rozdziale VI wykorzystano wyniki badań zaprezentowanych w rozdziałach IV i V do omówienia wizerunku Podlasia kreowanego w analizowanych podręcznikach kursowych oraz dodatkowo dokonano podobnej analizy wyekscerpowanej leksyki z regionalnego materiału glottodydaktycznego uzupełniającego.

Ostatni rozdział zawiera inwentarz tematyczno-leksykalny do nauczania kultury i leksyki lokalnej na przykładzie Podlasia oraz propozycje wykorzystania go w praktyce dydaktycznej.

Rozdział I. Lokalność w perspektywie glottodydaktycznej

1.1. Różne oblicza lokalności

We współczesnych badaniach interdyscyplinarnych często uwzględnia się rolę lokalności w kształtowaniu tożsamości kulturowej, a także poczucia wspólnotowości, na co wpływ mają również język i komunikacja. Poniżej scharakteryzowano różne oblicza lokalności, które można uwzględnić w kontekście nauczania języka polskiego jako obcego.

Lokalność bywa rozpatrywana przede wszystkim pod względem geograficzno-społecznym. Może odnosić się do przestrzeni materialnej (geograficznej), ale i symbolicznej (metafizycznej), a docelowo oznaczać określoną przestrzeń społeczną – zbiorowość ograniczoną do danego miejsca i realiów tam funkcjonujących. Spojrzenie na lokalność przez pryzmat założeń geografii społecznej pozwala na wysunięcie wniosku, że człowiek ma potrzebę budowania tożsamości na różnych poziomach – nie tylko indywidualnym, ale też zbiorowym, co Krystyna Rembowska opisuje w poniższych słowach, odwołując się do jednego z obszarów utożsamienia odnoszącego się do miejsca:

„Do płaszczyzn tożsamości zaliczyć należy również terytorium, któremu przypisuje się znamiona rodzinności – począwszy od domu, miasta (wioski), regionu, kraju, po bardziej wieloznaczną i skomplikowaną topografię „swojskiej” kultury. Innymi słowy dla bycia sobą i dla samopoznania człowiek potrzebuje miejsca – w sensie dosłownym i symbolicznym – gdzie czułby się „u siebie”, które mógłby traktować jako przestrzenne potwierdzenie i umocnienie swej tożsamości. (...) Miejsce zamieszkania – w szerokim tego słowa znaczeniu, od własnego domostwa po środowisko naturalne – „opowiada” historię mieszkańca, stanowi ważny element jego tożsamości oraz związków z innymi” (Rembowska 2013: 168).

Tożsamość zatem kształtowana jest na różnych płaszczyznach odnoszących się do miejsca i zbiorowości w niej funkcjonującej. Lokalność w tym sensie można rozumieć jako właściwości symboliczne, metafizyczne i kulturowe, zakorzenione we wspólnocie zgromadzonej wokół przestrzeni materialnej.

W innych badaniach wyróżniono 6 obszarów lokalizacji społecznej człowieka (poczynając od najwęższej przestrzeni do najszerszej): my – rodzina – lokalność⁴ – regionalność – państwowość

⁴ W badaniach Piotra Garncarka (2022) lokalność nie jest utożsamiana z regionalnością. Stanowi ona termin węższy i prawdopodobnie odnosi się do przestrzeni miast, wsi i miasteczek oraz ich społeczności, niekoniecznie zaś do regionów i województw.

– kontynentalność (Garncarek 2022: 117). Lokalność stanowi tam jeden z elementów odniesień społecznych, w których człowiek funkcjonuje w ramach wspólnotowego „my”. Tak widziana lokalność również nie jest ograniczona jedynie do przestrzeni materialnej, ale przede wszystkim wyraża pewien stan rzeczy odnoszący się do miejsca (Rembowska 2013: 171–172). Przestrzeń okazuje się zatem kategorią subiektywną, bo zwykle bywa odzwierciedleniem ludzkich doświadczeń i emocji oraz ma charakter procesualny, ponieważ cały czas jest tworzona przez człowieka indywidualnie lub zbiorowo (Rembowska 2013:184). Według koncepcji Lebenswelt, region wykracza poza przestrzeń fizyczną i staje się tożsamy z przestrzenią ludzkiej egzystencji i doświadczenia (Rembowska 2013: 183-185). Człowiek odgrywa znaczącą rolę w kreowaniu wizerunku danego regionu lub mniejszej jednostki przestrzennej, co potwierdzają poniższe słowa:

„Człowiek przekształca przestrzeń naturalną w społeczną przez nadawanie jej znaczeń i odniesienie do wartości. Wspólnota i jej środowisko stanowi rzeczywistą ramę przeżywania świata. Przejawia się to w stylu życia, w sferze zachowań i postaw członków wspólnoty” (Rembowska 2013: 183).

Skoro lokalność odnosi się do funkcjonowania wspólnoty, to ma to również przełożenie m.in. na używanie przez mieszkańców specyficznych odmian języka czy nawet dobór leksyki, np. słownictwa potocznego, regionalizmów, gwaryzmów czy wyrażen kolokwialnych (Garncarek 2022: 116–117). Lokalność zyskuje nie tylko wymiar geograficzny i antropologiczny, ale także językowy. Można ją odnaleźć w specyficznej leksyce i strukturach gramatycznych.

Lokalność bywa również reprezentowana przez miejsce w znaczeniu dosłownym – materialnym. Z jednej strony utożsamia się ją z elementami topograficzno-urbanistycznymi, czyli odnosi się do przestrzeni fizycznej, na którą składa się krajobraz miejski, regionalny czy historyczny (krajiny historyczne), jednak takie oblicze lokalności stanowi jedynie fragment polskiej kultury (na zasadzie prezentacji części zamiast całości) i nie pozwala na poznanie wielokulturowego obrazu Polski (Garncarek 2006: 71). Zwykle takie elementy kulturowe są reprezentatywne dla centrum. Z drugiej strony lokalność można rozumieć jako przestrzeń kulturową wyrażającą się poprzez właściwości kulturowe i etnograficzne charakterystyczne dla konkretnych miast i regionów Polski, szczególnie tych, które nazywa się peryferiami. Achtelik twierdzi, że nauczanie o tego typu lokalności polega m.in. na uwrażliwieniu na krajobraz kulturowy panujący w lokalnej społeczności i można to realizować poprzez omawianie takich zagadnień, jak:

„(...) rola etosu pracy, stosunek do oszczędności i skąpstwa, rola i status kobiety w środowisku domowym i zawodowym, zawody, które w regionie związane są z prestiżem społecznym,

regionalne gry i zabawy, sposoby spędzania wolnego czasu; (...) wskazywanie i omówienie regionalnych stereotypów, obrzędów i zwyczajów, etnolektu, miejsc obrosłych wyobrażeniami mitycznymi oraz przede wszystkim regionalnych wzorów zachowań” (Achtelik 2013: 140).

Źródła takiego dychotomicznego spojrzenia na miejsce – w kategorii centrum–peryferie (również duże miasta – małe miasta – wsie) – należy upatrywać w początkach epoki nowoczesności, kiedy promowano wizję państwa jako bytu homogenicznego i dostrzegano wtedy szczególną dominację centrum wobec peryferii, a kulturę obowiązującą w centrum uważano za jedyną słuszną (Zarycki 2009: 21). W Polsce to czasom socjalizmu przypisuje się początki centralizmu, a tym samym negatywnego waloryzowania regionalizmu (Rembowska 2013: 165) rozumianego w tym ujęciu jako „ruch społeczno-kulturalny dążący do zachowania swoistych cech kultury danego obszaru” (SJP PWN).

Centrum i peryferie są również badane w różnych układach przestrzennych. Tomasz Zarycki (2007) wymienia poziomy organizacji przestrzennych: „od szczybla globalnego zależności międzykontynentalnych do szczybla lokalnego struktury wewnętrznej regionów danego kraju czy innych mniejszych jednostek terytorialnych” (Zarycki 2007: 5). Zatem ustalenie, czym jest centrum, a czym są peryferie, zależy od punktów odniesienia, np. Białystok może stanowić centrum w odniesieniu do regionu – Podlasia, natomiast w odniesieniu do kraju – Polski – okaże się peryferiami. W ten sam sposób możemy interpretować lokalność, bo przecież zarówno kultura Warszawy, jak i Krakowa, których elementy kulturowe i etnograficzne wiodą prym w kanonach kultury narodowej, jednocześnie jest uznawana za lokalną, z tym że raczej w odniesieniu do państwa – Polski. Ponadto w kontekście rozważań o dominacji przestrzennej (Zarycki 2009: 19–45) istotną rolę odgrywa również teoria *orientalizmu*⁵ obecna w naukach społecznych. Jej odzwierciedlenie funkcjonuje także w postrzeganiu polskiej przestrzeni w glottodydaktyce polonistycznej. Mowa tutaj o dyskusji nad dychotomicznym podziałem świata na Wschód (Orient) i Zachód (Europę) (Said 1991), w obrębie którego uwzględnia się dwie przestrzenie – „przestrzeń oswojoną” i „przestrzeń nieoswojoną” (Said 1991: 94–95), co jest typowym przykładem wartościowania „my” i „oni”, czyli dystansowania się i tworzenia podziałów pomiędzy tym, co bliskie i odległe. Narracja o peryferiach często funkcjonuje niejako na granicy poetyki braku i

⁵ „Orientalizm to kategoria ogólna, służąca do opisu zachodniej postawy wobec Wschodu; orientalizm to sposób systematycznego podejścia do Orientu jako tematu nauki, odkryć i praktyki; (...) zespół mitów, wyobrażeń i pojęć dostępnych dla każdego, kto próbuje myśleć o tym, co znajduje się na wschód od linii demarkacyjnej (...)” (Said 1991: 119).

opowieści mitycznych, które bazują na wyobrażeniach i stereotypach, co może mieć również wpływ na kreację peryferii. Słowa Edwarda Saïda wydają się kluczowe w postrzeganiu peryferii w glottodydaktyce polonistycznej:

„(...) często poczucie bycia nieobecny oparte jest na bardzo niejasnej znajomości tego „obcego”, tego, co egzystuje poza naszym terytorium. Okazuje się, że nieoswojoną przestrzeń poza naszymi granicami zapełniają wszelkiego rodzaju dowolne założenia, skojarzenia i fikcje” (Saïd 1991: 94).

W ten sposób można byłoby opisać obraz lokalności funkcjonującej w przeszłości w świadomości Polaków. Kultura peryferyjna, lokalna, była mniej doceniana niż ta, która wyrażała to, co ogólnopolskie, centralne. Obecnie Polska stopniowo staje się krajem wielocentrycznym, co potwierdzają również poniższe słowa:

„W polskiej rzeczywistości przestrzeń społeczna jest coraz bardziej wielokulturowa. Tak wyraźna w minionej epoce dominanta „centrum” osłabia się, traci dotychczasową hierarchiczność i autorytet. Nabierają za to znaczenia swoboda wyrazu i lokalność. W tym historycznie spokojnym czasie kanon narodowy ulega spłaszczeniu i tendencji do zregionalizowanej wielocentryczności. Coraz bardziej przekonujemy się, że nie istnieje jeden kanon kultury, tak jak nie istnieje jedna kultura narodowa” (Garncarek 2020: 101–102).

Słowa Garncarka utwierdzają w przekonaniu, że obecnie nie ma w Polsce jednego ośrodka kulturotwórczego. W pewnym stopniu można mówić o decentralizacji kultury, a tym samym zaakceptowaniu braku jednego kanonu narodowego. Ponadto zaczyna się doceniać rolę peryferii w kształtowaniu kultury. Lokalność peryferyjna zaczyna być nowym centrum kultury.

Lokalność może odnosić się również do przestrzeni wielokulturowej i międzykulturowej, a takie spojrzenie mogło wykształcić się w momencie upadku modernistycznego, kiedy zaczęto łączyć afirmację lokalności z zainteresowaniem globalizacją i unifikacją (Zarycki 2009: 22). Przywołany obraz lokalności może być pokłosiem globalizacji, która jest:

„połączeniem renesansu lokalizmu i regionalizmu z paradygmatem globalizacyjnym (...); globalizacyjna homogenizacja łączy się dialektycznie ze wzmacnianiem niektórych aspektów lokalnych i regionalnych tożsamości będących w pewnym stopniu reakcją na globalizację czy też formą dostosowania (...)” (Zarycki 2009: 22–23).

W tym kontekście można zatem rozumieć lokalność jako elementy kulturowe i realioznawcze typowe dla krajów, z których pochodzą uczący się polszczyzny cudzoziemcy, ale także uniwersalną wiedzę kulturową. W związku z tym lokalnością nie jest już tylko to, co bliskie dla lektorów, ale też to, co rodzime dla uczących się polszczyzny. Często przejawia się to wykorzystaniem w podręcznikach postaci pochodzących z innych krajów czy wprowadzaniem

leksyki lokalnej typowej dla poszczególnych państw. Przykładowo jedną z bohaterek książki „Polski, krok po kroku” (2020) jest Mami, która pochodzi z Japonii, zwykle gotuje ryż i zdarza jej się odwiedzać Centrum Kultury i Sztuki Japońskiej Manggha. Chociaż wprowadzanie elementów kultury z krajów osób uczących się jest raczej połączeniem globalizmu i lokalizmu (glokalizmem), można także uznać to za nową lokalność – lokalność międzykulturową. W glottodydaktyce polonistycznej przecież podkreślało się wielokrotnie znaczenie kompetencji międzykulturowej lub podejścia interkulturowego w uczeniu się języka polskiego, o czym świadczą publikacje z tego zakresu (por. Zarzycka 2000a, 2000b, 2002, Siek-Piskozub 2012, Żydek-Bednarczuk 2012, Młynarczuk-Sokołowska, Szostak-Król 2016, Róg 2016, Martyniuk 2021: 15). Poza tym kompetencję międzykulturową należy rozumieć nieco szerzej, jako zdolność do zrozumienia kodów kulturowych i możliwość adaptacji w środowisku wielokulturowym (uwzględniającym nie tylko kulturę dominującą). W epoce ponowoczesnej też promowano podobne spojrzenie na globalizm. Świat widziano jako „sieć”, a nie układ przestrzenny z funkcjonującymi w nim hierarchiami (Zarycki 2009), czyli w pewnym sensie zbiór różnych lokalności. Stwierdzono, że przestrzeń miejska (w tym społeczność lokalna i lokalność jako taka) budowana jest dosłownie przez ludzi i ich interakcje, więc włączenie w to komunikacji międzykulturowej może być ciekawym rozwiązaniem, co potwierdzają poniższe słowa:

„Jako że człowiek to byt terytorialny, zaś jego życie codzienne toczy się w „mieście subiektywnym”, a więc takim, któremu sens, znaczenie i wartościowanie nadajemy poprzez codzienne interakcje, emocjonalne i interpersonalne doświadczenia, miasto może być wykorzystane jako „kanał” komunikowania treści międzykulturowych i pedagogicznie pożądanych. Jako takie, każde miasto stwarza szansę budowania lokalnej wspólnoty, a więc stanowić może realne urzeczywistnienie abstrakcyjnych idei” (Pilarska 2017: 156–157).

W świetle powyższych wywodów można uznać, że kompetencja międzykulturowa i podejście interkulturowe w nauczaniu języka polskiego odnoszą się również do nauczania leksyki i kultury lokalnej. Polska nie jest przecież krajem jednolitym pod względem językowym i kulturowym. Funkcjonują tu różne gwary, dialekty, języki regionalne, a także różne narracje kulturowe. Można zatem domniemać, iż podejście interkulturowe zakłada uwzględnianie różnorodnych kultur, w tym tych ze szczebla najniższego – regionalnego.

W niniejszej rozprawie doktorskiej zbadano lokalność w aspekcie regionalnym odnoszącym się do przestrzeni geograficzno-społecznej, językowej, topograficzno-urbanistycznej i kulturowej. W mniejszym stopniu skupiono się na elementach kulturowych odnoszących się do szerszych

orientacji przestrzennych, np. narodowych czy globalnych, gdyż nie zawsze korelują one z prezentacją peryferii w glottodydaktyce polonistycznej.

1.2. Lokalność w dydaktyce kultury

1.2.1. Lokalność w programach nauczania kultury

Na początku XXI wieku zastanawiano się nad tym, jak powinien wyglądać program dydaktyki kultury w ramach nauczania języka polskiego jako obcego (ESOKJ 2003; Miodunka 2009; Gębal 2009; Burzyńska-Kamieniecka, Dobesz 2009; Zarzycka, Jelonkiewicz 2009). Mimo że w programach nauczania włączano głównie zagadnienia reprezentatywne dla kultury narodowej, znalazły się w nich także elementy dotyczące lokalności, np. nauczania leksyki lokalnej czy też wyboru tekstów kultury z kontekstem lokalnym.

W dokumencie ESOKJ (2003: 94–99), stanowiącym inspirację dla twórców polskich programów, zawarto spis kompetencji ogólnych i językowych warunkujących naukę języka obcego. W pierwszej grupie kompetencji znajduje się: wiedza deklaratywna (wiedza o świecie, wiedza socjokulturowa, wrażliwość interkulturowa), umiejętności praktyczne, czyli wiedza proceduralna (umiejętności praktyczne, umiejętności interkulturowe, uwarunkowania osobowościowe, umiejętność uczenia się: wrażliwość językowa i komunikacyjna, ogólna wrażliwość i sprawność fonetyczna, techniki uczenia się, umiejętności heurystyczne). Do kompetencji językowych zalicza się natomiast: kompetencję lingwistyczną (leksykalną, gramatyczną, semantyczną, fonologiczną, ortograficzną i ortoepiczną), kompetencję socjolingwistyczną (wyznaczniki relacji społecznych, konwencje grzecznościowe, nośniki „mądrości ludowej”, rejestr wypowiedzi, dialekty i odmiany regionalne) oraz kompetencję pragmatyczną (kompetencja dyskursywna, kompetencja funkcjonalna) (ESOKJ 2003: 99–13). Ślady lokalności można odnaleźć w ramach kilku kompetencji, m.in. w odniesieniu do wiedzy deklaratywnej (wiedzy o świecie) wskazano na konieczność znajomości miejsc, instytucji, organizacji, osób, przedmiotów, zdarzeń, procesów i działań, w tym pozyskanie przez uczących się wiedzy faktograficznej, w obrębie której mieszczą się najważniejsze zagadnienia geograficzne, demograficzne, ekonomiczne czy polityczne. Te tematy stanowią nawiązanie do lokalności na szczeblu ogólnopolskim.

Dużą rolę wśród kompetencji stanowi również wiedza socjokulturowa⁶, której zakres przejawia się w różnych aspektach życia, m.in. w systemach wartości, poglądach i postawach. Tam też występuje aspekt lokalności odnoszący się do kultur regionalnych (ESOKJ 2003: 95–96). Można domniemywać, iż niektóre kategorie, np. te dotyczące codziennego życia (np. potraw i napojów, świąt czy czasu wolnego), warunków życia (np. standardów życia z odmianami regionalnymi, klasowymi i etnicznymi), stosunków międzyludzkich (np. stosunków rasowych, etnicznych i grupowych), systemów wartości, poglądów i postaw (np. kultur regionalnych, tradycji a przemian społecznych, historii, w szczególności postaci i wydarzeń historycznych, mniejszości – etnicznych, religijnych, tożsamości narodowej, innych państw/cudzoziemców, a także sztuki) mogą odnosić się do elementów kulturowych w aspekcie lokalnym na zróżnicowanych szczeblach – regionalnym, państwowym, ponadnarodowym/globalnym.

Dodatkowo kontekst regionalny zawarto w ramach innej kompetencji ogólnej – wrażliwości interkulturowej, rozumianej jako „wrażliwość na zróżnicowanie regionalne i społeczne obydwu światów (...)”. (ESOKJ 2003: 96). Sygnalizuje się zatem znaczenie lokalności na szczeblu ponadnarodowym (globalnym), która przejawia się nauczaniem nie tylko kultury kraju pochodzenia i kraju docelowego uczącego się, ale także kultur innych państw.

Z kolei w obrębie kompetencji językowej socjolingwistycznej wyróżniono moduł poświęcony lokalności na szczeblu regionalnym – dialekty i odmiany regionalne. Okazuje się, że zrozumienie języka regionalnego (poprzez słownictwo, gramatykę, fonologię, cechy głosowe, cechy paralingwistyczne i język ciała) pozwala na rozpoznanie klasy społecznej, pochodzenia regionalnego, pochodzenia narodowego, grupy etnicznej i grupy zawodowej (ESOKJ 2003: 108).

Chociaż w ramach kompetencji językowej pragmatycznej nie uwzględniono wprost elementów lokalnych, można domyślać się, że w podkategorii *kompetencja funkcjonalna* podkreśla się konieczność ich wykorzystywania, np. przy dotarciu do miejsca transakcji, w przypadku potrzeby znalezienia drogi do sklepu, supermarketu, restauracji, stacji kolejowej, hostelu, drogi do punktu obsługi etc. (ESOKJ 2003: 113). W przytoczonych sytuacjach komunikacyjnych niezbędna jest znajomość nazw własnych, szczególnie urbanonimów i

⁶ Autorzy ESOKJ charakteryzują „wiedzę socjokulturową” jako „wiedzę o społeczeństwie i kulturze społeczności, która posługuje się danym językiem” i stanowi ona podstawę kompetencji socjolingwistycznej. Na tę wiedzę składają się treści kulturowe dotyczące m.in. codziennego życia i jego warunków, stosunków międzyludzkich, systemów wartości, poglądów i postaw, języka ciała, konwencji społecznych i zachowań rytualnych (ESOKJ 2003: 94–97).

urbochrematonimów. W kategoriach: *wiedza proceduralna*, *kompetencja lingwistyczna* i *kompetencja pragmatyczna* nie uwzględniono kultury lokalnej.

Pierwszą polską propozycję programu⁷ rozwijania kompetencji socjokulturowej w dydaktyce języka polskiego jako obcego na poziomie progowym (średnio zaawansowanym) przedstawił Władysław Miodunka (2009: 97–117). Składa się ona z dwóch głównych kategorii – kompetencji socjokulturowej sensu stricto (w jej ramach wyróżniono trzy podkategorie odnoszące się do przekazów komunikacyjnych: *kontakt słowny*, *kontakt niewerbalny i rytuały społeczne*) oraz *wiedzy o Polsce i polskim społeczeństwie* (co przyjęto za ESOKJ), czyli prymarnej *wiedzy o geografii Polski i o społeczeństwie polskim* (Miodunka 2009: 110). Odnosi się to też do specyficznego fragmentu polskiej historii. Istotniejsza w kontekście badań nad lokalnością wydaje się natomiast część dotycząca *kultury i mentalności polskiej*. Przynajmniej zwraca się w niej uwagę na „(...) rolę kultury ludowej i regionalnej” (Miodunka 2009: 111), co oznacza, iż lokalność czy regionalność ograniczono zasadniczo do folkloru. W programie dydaktyki kultury lokalność na szczeblu ogólnopolskim wyróżniono w kontekście kategorii tematycznej dotyczącej *wiedzy o Polsce i polskim społeczeństwie*, nie uwzględniono tam natomiast wariantów regionalnych w ramach innych podkategorii tematycznych. Można jedynie domyślać się, iż *geografię Polski* (*granice państwa, krainy geograficzne, morze, rzeki i jeziora oraz największe miasta*) rozumie się jako byt złożony, multiregionalny występujący na różnych szczeblach lokalności. Budzi natomiast zastrzeżenie przymiotnik „największe”, gdyż sugeruje to pewien centryzm w postrzeganiu kultury. Ponadto program zawiera kategorie ogólne i podkategorie, w dużej mierze pozbawione konkretnych przykładów, będących wskazówkami dla lektorów.

W pracy „Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego” pod red. Miodunki znajdują się także: program dydaktyki kultury, inwentarz oraz leksykon innych badaczy: Przemysława Gębala (2009), Anny Burzyńskiej-Kamienieckiej i Urszuli Dobesz (2009) oraz Grażyny Zarzyckiej i Mirosława Jelonkiewicza (2009), które zostaną omówione poniżej.

Program Przemysława Gębala (2009) składa się z czterech części:

1. założeń glottodydaktycznych (podstaw glottodydaktycznych, celów ogólnych, celów szczegółowych, warunków realizacji programu, charakterystyki lektorów i profilu uczących się)

⁷ Inspirację do stworzenia programu do nauczania kultury polskiej stanowił w dużej mierze wariant rosyjski, obowiązujący dla krajów słowiańskich, „Progovyj uroven. Ruskij jazyk”. Ponadto Miodunka wykorzystuje również program angielski „Threshold level” (1990) i ESOKJ (za: Miodunka 2004: 97–100).

2. treści nauczania i kryteria ich doboru (katalog tematyczny),
3. realizacji programu,
4. kontroli i oceny wyników nauczania.

Z perspektywy badań nad lokalnością najważniejszą częścią okazuje się katalog tematyczny. Badacz uwzględnia w programie 21 zagadnień tematycznych. Można przypuszczać, że kategoria tematyczna dotycząca *państwa* („my i oni”) zawiera elementy lokalne, bo występuje tam jedna z podkategorii *tożsamość lokalna*. Wprowadzono także kategorię tematyczną – *mniejszości narodowe*. W programie lokalność przejawia się także w kategorii tematycznej *My a reszta świata*, gdzie kontrastuje się szczebel narodowy z ponadnarodowym, co sygnalizują hasła ilustrujące to zagadnienie, m.in. *My w Europie, Unia Europejska* etc. W kontekście *podróży* sugeruje się natomiast odwołanie do podróży krajowych, jednak nie zaznaczono, czy powinno się uwzględniać wszystkie regiony czy tylko te najpopularniejsze.

Podsumowując, program Gębala w stopniu minimalnym uwzględnia elementy lokalności i regionalizmu. Przykładowo w kategorii tematycznej *państwo* w kontekście *świadomości narodowej i państwowej* pomija się niższy szczebel lokalności – regionalny. Przy okazji tematu *ojczyzna* nie uwzględnia się koncepcji małej ojczyzny. Program zawiera także inne kategorie, w których można byłoby z pewnością zawrzeć elementy lokalne, np. *zwyczaje i obyczaje, sztuka (kultura wysoka), czas* (m.in. *wydarzenia historyczne*) czy *podróże*, ale nie przypisano im konkretnych odniesień do lokalności. Dodatkowo nie odnotowuje się również mniejszości etnicznych. W związku z tym kategorie tematyczne są dość ogólne i nie są ilustrowane przykładami w postaci konkretnych nazw własnych lub pospolitych. Z jednej strony, zaletą takiego spojrzenia na zakres kultury jest dość duża swoboda w interpretacji poszczególnych elementów katalogu tematycznego przez lektorów, bo program nie narzuca wprowadzania konkretnych nazw miejsc, a dodatkowo uwzględnia lokalność w różnych orientacjach przestrzennych. Z drugiej zaś strony, nie ma w nim zbyt wielu przykładów lokalności na szczeblu regionalnym.

W *Inwentarzu tematycznym i funkcjonalno-pojęciowym do nauczania języka polskiego jako obcego w aspekcie kulturowym* (Burzyńska-Kamieniecka i Dobesz 2009: 122–128) znajduje się wiele elementów odnoszących się do leksyki i kultury lokalnej. W propozycji przywołuje się konkretne nazwy i zagadnienia, które warto uwzględniać na lekcjach jppo. W pierwszej kategorii tematycznej *Ludzie* zaleca się wprowadzanie nazw osób, m.in. *nazw mieszkańców regionów i*

miast, czyli nazw odmiejscowych. Zwrócono również uwagę na kategorię tematyczną *Człowiek i jego tradycje*, a w ramach niej zaprezentowano wybór *legend i bohaterów*. Wprowadzono także *historię o Lechu, Czechu i Rusie* (reprezentatywną dla Polski), która stanowi element kultury narodowej. Zaproponowano nauczanie powszechnie znanych legend narodowych (*legenda o Piaście, Rzepisze, Popielu i myszach* dzieje się w Kruszwicy, w okolicy jeziora Gopło; *legenda o Kraku i Wandzie, lajkoniku, hejnale krakowskim i smoku wawelskim* przywołują historię Krakowa; *legenda o Warsie i Sawie, bazyliuszku, Syrence, złotej kaczmace* wiążą się z Warszawą, a historia o *śpiącym rycerzu – z Tatrami*), których akcja umiejscowiona jest w konkretnych miejscowościach. Na podstawie analizy tego fragmentu inwentarza można wyróżnić województwa, które uznawane są za bardziej reprezentatywne dla Polski – województwo małopolskie, mazowieckie i kujawsko-pomorskie. W programie podkreślono także znaczenie symboli w kulturze polskiej. Większa część z nich pochodzi z literatury, jednak pojawiają się też takie, które wiążą się z konkretnym miejscem w Polsce lub postacią, np. *wierzba iwa* (*Mazowsze, Fryderyk Chopin*), *żubry* (*Białowieża, Władysław Jagiełło, polowania*) czy *bocian* (przy czym nie wskazuje się przykładu konkretnego regionu).

Inwentarz tematyczny zawiera także kategorię tematyczną *Człowiek. Historia*, w ramach której wyróżniono *postacie historyczne i wydarzenia*. Warto zwrócić uwagę na kilka przykładów antroponimów i toponimów, na przykład *Jadwiga Andegaweńska (Uniwersytet Jagielloński)* i *Władysław Jagiełło (Grunwald)*. W inwentarzu uwzględniono również lokalność w kategorii *Postacie. Literatura, muzyka, sztuka, nauka*, tzn. wspomniano o *polskiej szkole filmowej* mieszczącej się w Łodzi. W programie znajduje się również kategoria tematyczna *Człowiek. Kultura ludowa*, w którą wpisano aspekty regionalne, tj. *nazwy pieśni i tańców ludowych, wyroby sztuki ludowej i stroje ludowe, nazwy mieszkańców regionów z wyraźnie zaznaczonym folklorem* oraz *inspiracje folklorem w kulturze artystycznej i popularnej*. Z kolei kategoria tematyczna *Człowiek. Wydarzenia* odnosi się głównie do wydarzeń współczesnych, np. *festiwali, wystaw, imprez okolicznościowych czy targów*. Niewątpliwie takie wydarzenia, jak: *Festiwal Czterech Kultur, Festiwal Kultury Żydowskiej, Złote Lwy Gdańskie, Warszawska Jesień, Wratislavia Cantans, Konkurs Chopinowski, obchody rocznicowe* (np. *11 listopada*), *Warszawskie Targi Wydarzenia* można przypisać konkretnym lokalizacjom. Z kolei w kategorii tematycznej *Człowiek*

wśród innych ludzi wskazano np. podpunkt *mniejszości narodowe i etniczne*, stanowiący nawiązanie do lokalności.

Inną, rozbudowaną pod względem występowania leksyki i elementów kultury lokalnej kategorią tematyczną, jest kategoria *Miejsca*. W programie podkreślono rolę miast i wsi w nauczaniu kultury. Wprowadzono nazwy głównych miast Polski: *Warszawa, Kraków, Poznań, Wrocław*. Ilustruje to pewną, być może nieświadomą, hierarchię w postrzeganiu orientacji przestrzennej, czyli odwołanie do koncepcji centrum – peryferie. Dodatkowo zaproponowano uwzględnianie znanych dzielnic i ważniejszych ulic dwu głównych miast Polski (*Krakowa, Warszawy*) (centryzm lokalny), ale też „miasta, w którym odbywa się nauka języka polskiego” (Burzyńska, Kamieniecka-Dobesz 2009: 126). W inwentarzu nie pominięto także miejscowości atrakcyjnych turystycznie (ze względu na obiekty zabytkowe lub/i walory krajobrazowe), np. *Kazimierz Dolny, Zakopane i Wieliczka*. Zasugerowano wprowadzanie nazw województw, krain geograficznych i regionów Polski i jako przykłady podano: *Mazury, Kujawy, Śląsk i Lubelszczyznę*.

W podkategorii tematycznej *Krajobraz* zaproponowano nauczanie hydronimów – nazw mórz, jezior i rzek (*Morze Bałtyckie, Wisła, Odra, Jeziora Mazurskie, Gopło, Morskie Oko*). Poza tym po raz kolejny można dostrzec tendencję do regionalizacji programu, ponieważ zaleca się, żeby uwzględniać „główną rzekę regionu, w którym odbywa się nauka języka polskiego” (Burzyńska-Kamieniecka, Dobesz 2009: 126). Oprócz tego wskazuje się także na konieczność nauczania *nazw lasów i puszczy (Puszcza Białowieska, Puszcza Kampinoska)* oraz *nazw szczytów i łańcuchów górskich* (główne pasma górskie i nazwy podstawowych szczytów). Odnotowuje się także *obiekty użyteczności publicznej*, tzn. *nazwy teatrów, muzeów i galerii, znanych sklepów, kawiarni, restauracji*. Podkreślono, iż przede wszystkim trzeba uwzględnić te znajdujące się na terenie Warszawy i Krakowa, ale można także znaleźć wzmiankę o tym, by odnosić się do miasta, w którym mieszka uczący się polszczyzny cudzoziemiec. Inwentarz zawiera także *nazwy uczelni i szkół polskich (UJ, KUL, UW, SGH)*. Zasugerowano również nauczanie o *wytworach kultury*. W obrębie tej kategorii tematycznej znajdują się *utwory literackie, muzyczne i filmowe, dzieła sztuki plastycznej* (tutaj podkreśla się *ludowość*), a także *wytwory sztuki kulinarnej*.

Druga część programu – inwentarz funkcjonalno-pojęciowy – nie zawiera aspektu lokalnego, stanowi natomiast wyraz kompetencji socjolingwistycznej odnoszącej się do sytuacji

komunikacyjnych i pewnych zachowań, m.in. stereotypowych formuł powitania, pożegnania, podziękowania, przeproszenia, języka ciała czy składania życzeń.

Podsumowując, w omówionym inwentarzu, chociaż uwidaczniają się tendencje do uogólnień, a także postawy centralistyczne (dominacja kultury i leksyki związanej z województwem małopolskim), zawarto liczne odniesienia do kultury i leksyki regionalnej. Pozwala to wnioskować, że lokalność odgrywa dużą rolę w dydaktyce kultury omawianego dokumentu. Inwentarz nie zakłada nauczania kultury narodowej (tylko przez pryzmat Warszawy i Krakowa), ale uwzględnia elastyczne odniesienia do lokalności miejsca, w którym cudzoziemiec uczy się języka polskiego, dzięki czemu można dostrzec pewną różnorodność topograficzną i zalecenie stosowania indywidualizacji. Poza tym sugeruje się wprowadzanie na lekcji języka polskiego jako obcego lokalnych symboli, nazw miejscowości związanych z ważnymi wydarzeniami historycznymi i znanymi postaciami. Istnieją też kategorie tematyczne, które nie zawierają jakichkolwiek przykładów nazw własnych, np. *utwory literackie, muzyczne i filmowe, dzieła sztuki plastycznej* (także *ludowej*) *czy wytwory sztuki kulinarnej*. W tym miejscu warto byłoby uzupełnić je o przykłady nazw własnych i pospolitych. Mimo to program pokazuje, że warto oswajać cudzoziemców z lokalnymi realiami.

Z kolei *Mały leksykon kultury polskiej dla cudzoziemców* (Zarzycka, Jelonkiewicz 2009) to projekt leksykonu zawierający charakterystykę najważniejszych elementów polskiej kultury. Odbiorcami leksykonu mają być zarówno uczący się w środowisku endolingwalnym, jak i egzolingwalnym (w szczególności Polonia), którzy interesują się polską kulturą i znają „język polski na tyle dobrze, by podjąć próbę samodzielnej (bądź wspomaganą przez lektora) lektury” (Zarzycka 2009: 152). Leksykon liczy około 670 haseł, które ułożono w 7 grupach tematycznych:

1. Informacje ogólne o Polsce;
2. Historia i polityka;
3. Miejsca,
4. Obyczaje, realia, zagadnienia socjokulturowe;
5. Mitologia i folklor;
6. Historia kultury polskiej (twórcy kultury, dzieła, wydarzenia, instytucje);
7. Nauka i oświata.

W spisie tematów znajdują się zagadnienia, które mogą dotyczyć lokalności na szczeblu regionalnym. Informacje ogólne o Polsce odnoszą się do aspektu regionalnego, o czym świadczy podpunkt 1.4. *język polski*, w którym znajdują się odwołania do *dialektów polskich oraz regionalizmów językowych*. Również podkategoria 1.5. *nazwy własne* zakłada wykorzystanie onimów, tj. antroponimów (imion i nazwisk), toponimów (nazw miejscowych, m.in. miast, ulic), choronimów (nazw państw, krajów, regionów Polski, ale i ich mieszkańców). Przy temacie 1.7. *mniejszości narodowe* również odniesiono się do lokalności, ponieważ wskazano *mniejszości etniczne*, które są typowe dla konkretnych obszarów. Temat 1.8. *najważniejsze istniejące w Polsce szkoły języka polskiego dla cudzoziemców* tyczy się nauczania języka polskiego z perspektywy różnych ośrodków⁸ (Zarzycka 2009: 159).

W kontekście 2. kategorii tematycznej *historia i polityka* można odnaleźć podkategorię 2.1 *wydarzenia*. W jej obrębie wymieniono przykłady wydarzeń historycznych. Niektóre z nich związane są z konkretnym miejscem, np. *bitwa warszawska, bitwa pod Grunwaldem* etc. Dodatkowo w podkategorii 2.2. wskazano imiona i nazwiska znanych postaci. Nie sygnalizuje się wprowadzania ich w kontekście konkretnego regionu. Z kolei w podpunkcie 2.5. odnotowano materiał kulturowo-historyczny z zakresu *dziejów regionów*. Zaznacza się konieczność uwzględniania informacji na temat *plemion, reliktyw regionalnych, ale także i współczesnych*.

Lokalność w sposób szczególny wyeksponowano przy kategorii tematycznej *Miejsca*, ponieważ w dużej mierze odwołano się tam do wiedzy z zakresu krajoznawstwa. W odniesieniu do tej kategorii tematycznej zaproponowano następujące miasta (również te, które kiedyś były polskie): *Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź, Wrocław, Poznań, Lublin, Lwów, Wilno, Zakopane, Kazimierz Dolny, Zamość i Toruń*. W obrębie kategorii tematycznej *Miejsca* figuruje także podkategoria tematyczna 3.2. *obiekty zabytkowe*. Wskazano w niej głównie urbanonimy związane m.in. z *Warszawą, Krakowem, Łodzią, Jasną Górą, Malborkiem, Gniezmem i Ostrowiem Lednickim*. Postulowano również wprowadzenie leksyki z zakresu *miejsc i obiektów kultowych*, wśród których znajduje się na przykład odwołanie do obrazu *Matki Boskiej Częstochowskiej* i w ramach tej definicji pojawiają się m.in. odsyłacze do *Jasnej Góry w Częstochowie* (urbanonimu) i

⁸ Potwierdzenie znaczenia kultury w nauczaniu języka polskiego można odnaleźć w nazwach szkół językowych, np. Szkoła Języka i Kultury Polskiej, Uniwersytet Śląski, Szkoła Języka i Kultury Polskiej „Pollando” UwB, Szkoła Języka i Kultury Polskiej KUL etc., chociaż sugerowały one jednak nacisk kładziony na nauczanie kultury ogólnej. Te spostrzeżenia wpisują się w konstatację Achteлик (2013: 137).

Czarnej Madonny (antroponimu), ale też *potopu szwedzkiego* (nazwy wydarzenia). Przywołano także podlaską nazwę góry z krzyżami prawosławnymi *Grabarka*⁹. Zasugerowano również wprowadzanie *nazw miejsc pamięci* i w ramach tej podkategorii wyróżniono *obozy koncentracyjne*, m.in. *Oświęcim* czy *Brzezinka*, oraz *inne miejsca* istotne z punktu widzenia historii Polski, np. *Katyń* czy *Rossa*.

W kategorii tematycznej *Obyczaje, realia, zagadnienia socjokulturowe*, w której znajduje się podkategoria *imprezy cykliczne w Polsce*, sugeruje się wspomnianie o nazwach świąt i tradycji uwzględnionych w roku obrzędowym w Polsce, m.in. *Boże Narodzenie* oraz związane z nim tradycje. Wyróżniono także *uroczystości rodzinne i związane z nimi zwyczaje*, np. *śpiewanie piosenek biesiadnych, obrzędy przejściowe* (głównie religijne, m.in. narodziny i chrzciny). Wskazuje się również na konieczność nauczania o *wydarzeniach współczesnych*, np. *ogólnopolskich akcjach charytatywnych i konkursach muzycznych*, jednak nie odnotowano konkretnych przykładów chrematonimów. Dodatkowo w podkategorii *Życie codzienne Polaków* przedstawiono leksykę lokalną kulinarną, przywołując m.in. typowe potrawy kuchni ogólnopolskiej: *bigos, gołąbki, barszcz czerwony*, ale także alkohol regionalny, czyli *zubrówkę*, pochodzącą oryginalnie z Podlasia. W kategorii *mitologia i folklor* odnotowano podkategorię *baśnie i legendy polskie*. Wyliczono w niej m.in. legendy tworzące kanon kultury narodowej, odnoszące się również do lokalności na szczeblu regionalnym, np. *legenda o przerwanym hejnale* czy *legenda o smoku wawelskim*. Pojawiają się też mity i symbole, które w dużym stopniu wywodzą się z literatury i nie mają związku z żadnym regionem, np. *Rejtan, złoty róg* czy *ulańska fantazja*. Podkategorią tematyczną zawierającą wiele odwołań do kultury regionalnej jest 5.5. *sztuka i muzyka ludowa*, w obrębie której umieszczono *tańce polskie, stroje ludowe, pieśni i piosenki ludowe, zespoły pieśni i tańca, festiwale folklorystyczne, architekturę ludową, muzea folkloru* etc. W jej ramach wylicza się także *grupy etniczne i etnograficzne*, często powiązane z konkretnymi regionami, tj. *Kurpie, Kaszubi, Ślązacy, Księżacy łowiccy, górale (Podhale)*. Pewne elementy lokalne zawarto także w obrębie kategorii 7. *nauka i oświata*, w której odwołano się do *instytucji edukacyjnych i naukowych w konkretnych miejscach*, np. *Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Warszawski i Katolicki Uniwersytet Lubelski*.

⁹ Badacze niewłaściwie błędnie zapisują nazwę Grabarka – „Garbarka”.

Podsumowując, inwentarz zawiera liczne odwołania do kultury lokalnej w postaci nazw własnych odnoszących się do konkretnych regionów. Dokonano jednak selekcji miast najistotniejszych z punktu widzenia polskiej kultury i pominięto wiele miast peryferyjnych. Poza tym brakuje tam wzmianki o tym, że należy dostosowywać leksykę w zależności od miejsca, w którym w danym momencie przebywa uczący się. Chociaż leksykon zawiera elementy regionalne, w niewielkim stopniu uwzględniono w nim leksykę i kulturę peryferii.

Elementy leksyki i kultury lokalnej zawarto również w *Katalogu zagadnień socjolingwistycznych, socjokulturowych i realizacyjnych* zamieszczonym w obrębie „Programu nauczania języka polskiego jako obcego” (Janowska, Lipińska, Rabiej, Seretny, Turek 2011: 24–25). Wyróżniono w nim 2 moduły: *Kompetencja socjolingwistyczna i socjokulturową* oraz *Polskie realia*. W pierwszej części zwrócono uwagę m.in. na *rytuały społeczne*, skupiając się przy tym na *zachowaniu przy stole*, a przede wszystkim *najpopularniejszych polskich potrawach*, co można utożsamiać z lokalnością o charakterze ogólnopolskim. Z kolei w ramach zagadnienia *Polskie realia* wyróżniono 6 kategorii tematycznych: 1. *Polska*, 2. *Święta i obyczaje*, 3. *Życie codzienne Polaków*, 4. *Nauka i praca*, 5. *Sposoby spędzania wolnego czasu*, 6. *Elementy wiedzy o Polsce i kulturze polskiej*. W obrębie kategorii tematycznej *Polska* przedstawiono lokalność w wymiarze ogólnopolskim i regionalnym, m.in. *największe miasta (zabytki)* i *podstawowe wiadomości z zakresu geografii*. W kategorii tematycznej *Sposoby spędzania wolnego czasu* zaproponowano wprowadzanie informacji na temat *życia kulturalnego i artystycznego*, co może mieć odniesienie do wydarzeń lokalnych – ogólnopolskich i regionalnych. W ramach tego zagadnienia wyodrębniono także temat *podróżowanie po Polsce*, co stanowi odzwierciedlenie wykorzystania wiedzy krajoznawczej. Zasugerowano również włączanie *podstawowych wiadomości z zakresu historii*, informacje na temat *sławnych Polaków i polskich pieśni i piosenek*, co uznano za *Elementy wiedzy o Polsce i kulturze polskiej*.

Reasumując, w zaprezentowanym programie podkreślono rolę wprowadzania elementów kultury polskiej, co można uznać za lokalność na poziomie ogólnopolskim. Brakuje jednak jakichkolwiek odniesień do lokalności widzianej z perspektywy mikro-. Nie uwzględnia się tam aspektu regionalnego.

Oprócz programów kultury narodowej istnieje również program dydaktyki kultury popularnej na lekcjach jpjo, zaprezentowany w publikacji Piotra Kajaka *Kultura popularna w nauczaniu*

polszczyzny jako języka obcego (2018). Badacz przedstawia własną propozycję programu nauczania kultury i wydziela nową subdyscyplinę glottodydaktyki polonistycznej – kulturoznawstwo glottodydaktyczne, znajdujące się na pograniczu antropologii kultury i glottodydaktyki. Kajak (2018: 165) wskazuje treści nauczania z zakresu kultury na poziomie podstawowym i proponuje własne uzupełnienie o elementy popkultury. Co najważniejsze, autor publikacji uwzględnia wytwory kultury popularnej odnoszące się również do kultury regionalnej. Zwraca uwagę, iż tożsamość w popkulturze może wyrażać się zarówno poprzez święta narodowe, jak i wydarzenia regionalne. Jako przykład podaje wydarzenia związane z obchodami upamiętniającymi rocznicę bitwy pod Grunwaldem oraz uroczystość upamiętniającą rocznicę powstania wielkopolskiego lub śląskiego (Kajak 2018: 85). W swoim programie Kajak wprowadza także kategorię *Polska na politycznej mapie świata*. W obrębie tego zagadnienia prezentuje lokalność na różnych szczeblach terytorialnych. Po pierwsze, postuluje nauczanie kultury na szczeblu narodowym z tendencją do regionalizacji (centryzmu lokalnego) podstawowych faktów geograficznych o Polsce, przez co rozumie promowanie wiedzy na temat największych miast i ich najważniejszych zabytków, krain geograficznych i największych zbiorników wodnych. Po drugie, zwraca uwagę na podstawowe wiadomości na temat współczesnej historii Polski i polskie symbole narodowe, co po raz kolejny odnosi się do kultury narodowej. Badacz wspomina także o konieczności uwzględnienia lokalności na szczeblu ponadnarodowym/globalnym i nazywa to elementami geografii politycznej, w ramach której zaleca nauczanie o sąsiadach Polski, państwach Unii Europejskiej i wybranych krajach świata. Kajak uwzględnia również w swoim programie podejście interkulturowe. Zakłada, że powinno się zwracać uwagę na przekazywanie wiedzy geograficznej o państwach i miastach, z których wywodzą się uczestnicy kursów. Badacz stwierdza:

„Wprowadzanie wiedzy geograficznej o Polsce rozpoczyna się od omówienia środowiska miejskiego, w którym naukę pobiera osoba ucząca się. Stopniowo poznaje ona lokalne życie codzienne oraz towarzyszące mu praktyki kulturowe, zakorzenione w tym, co potoczne. Oswajanie miasta może odbywać się np. przez zapoznawanie z piosenkami poświęconymi jemu, jego dzielnicom (każdy przybyły mieszka w którejś z nich) czy wydarzeniom/znakom szczególnym”.

(Kajak 2018: 166).

Badacz postuluje wykorzystanie elementów kultury popularnej w nauczaniu jppj na lekcjach o mieście, w którym odbywa się kurs językowy. Sugeruje także włączenie sztuki ulicznej, np. graffiti związanego z jakimś wydarzeniem z historii Polski lub lokalnym klubem piłkarskim, co miałyby

również na celu „zwrócenie uwagi studentów na sportowe elementy tożsamości lokalnej” (Kajak 2018: 166). Poza tym glottodydaktyk kładzie nacisk na poznanie przez studentów nazw stolic, najważniejszych miast i zabytków. Badacz rozbudowuje też pod kątem regionalnym adnotacje dotyczące nauczania kultury na poziomie B. Wśród komentarzy znajdują się m.in. propozycje działań dydaktycznych związanych z edukacją regionalną. Jedną z nich jest przykład zastosowania piosenki zawierającej elementy gwarowe i slangowe (Kajak 2018: 165). Badacz dodaje:

„Wiele gatunków muzycznych odwołuje się do lokalności, jej historii, ale też języka typowego dla danego regionu czy miasta. W rapie warszawskim można zaobserwować np. jidyszyzmy, stanowiące istotny element gwary dawnej Warszawy. Muzyczna kolekcja w odtwarzaczach słuchaczy poszerza się bardzo szybko, nie tylko ze względu na działania dydaktyków, ale również liczne koncerty i imprezy klubowe, a także ważne uroczystości rodzinne – jak np. wesela (z wybranymi piosenkami disco polo)” (Kajak 2018: 165).

Wspomina (Kajak 2018: 165) również o sposobach nauczania lokalnej historii z zastosowaniem elementów kultury popularnej. Jego zdaniem warto wykorzystywać filmy o historii lokalnej, np. dotyczące powstania warszawskiego, czy piosenki z takich gatunków muzycznych, jak: rap, reggae czy rock.

Konkludując, polscy glottodydaktycy, tworząc programy nauczania kultury lub inwentarze z zagadnieniami kulturowymi, uwzględniali elementy kultury lokalnej oraz leksykę lokalną, głównie w zakresie wiedzy krajoznawczej lub kultury ludowej, a także historii, choć ta nie zawsze ma związek z ekspozycją konkretnego miejsca. Często wspomina się o roli tożsamości lokalnej. Jednak to inwentarz tematyczny Burzyńskiej i Dobesz (2009) oraz propozycja niezrealizowanego „Małego leksykonu kultury polskiej dla cudzoziemców” Zarzyckiej i Jelonkiewicza (2009) zawierają najliczniejsze nawiązania do leksyki i kultury lokalnej, a nawet sugestie uzupełniania zakresu kulturowego elementami lokalnymi związanymi z miejscem, w którym odbywa się kurs językowy. Należy podkreślić, że większość omówionych programów, chociaż ich autorzy deklarują inaczej¹⁰, zawiera więcej zagadnień kulturowych wymaganych na wyższych poziomach

¹⁰ Tylko Miodunka (Miodunka 2009) ustala, że jego program odnosi się do poziomu progowego (B1), natomiast w innych programach (por. Gębał 2009, Kajak 2020) lub inwentarzach (Burzyńska i Dobesz 2009) podkreśla się możliwość wykorzystania zawartych w nich założeń, niezależnie od poziomu biegłości językowej. Uznaje się, że kultura powinna być nauczana, niezależnie od umiejętności językowych. Brakuje jednak wskazówek, w jaki sposób wprowadzać takie elementy kulturowe na poszczególnych poziomach. Przykładowo w programie Gębała (2009: 138) występuje krąg tematyczny „tematy drażliwe”, w obrębie którego można znaleźć następujące podtematy: wiek kobiet, starość, aborcja, seks, ciemne strony życia społecznego. Trudno wyobrazić sobie wprowadzenie tych tematów podczas lekcji na poziomie podstawowym. Pojawiają się tam również inne zagadnienia, które można odnaleźć w zakresie tematycznym na wyższych poziomach biegłości językowej.

biegłości językowych, na których niekiedy łatwiej wyeksponować lokalność, bo wiąże się ona bezpośrednio z polem tematycznym. Brakuje zatem programów dydaktyki kultury, które odnosiłyby się konkretnie do poziomu podstawowego i w sposób kompleksowy, uwzględniałyby lokalność w różnych kontekstach, nie tylko tych związanych bezpośrednio z kulturą.

1.2.2. Dyskusja wokół zakresu nauczania kultury w glottodydaktyce polonistycznej

Badania nad praktyką glottodydaktyczną w nauczaniu kultury początkowo odnosiły się raczej do kultury narodowej, a dopiero z czasem coraz więcej uwagi zaczęto poświęcać miejscu lokalności w obrębie kultury narodowej.

W dyskusji na temat ustalenia zakresu nauczanej kultury w perspektywie glottodydaktycznej najczęściej pojawiają się następujące pytania:

1. Jaką kulturę powinni poznawać cudzoziemcy – narodową/całościową czy regionalną/ fragmentaryczną?
2. Czy rodzaj nauczanej kultury jest zależny od miejsca, w którym mieszka cudzoziemiec uczący się polszczyzny?
3. W jaki sposób można nauczać kultury?
4. Co należy do kanonu polskiej kultury? Czy kanon powinien być stały czy zmienny?

Jednym z problemów glottodydaktyki jest zdefiniowanie, jakiej kultury nauczać cudzoziemców. Zastanawiano się, czy kultura powinna być traktowana całościowo (z perspektywy narodowej), czy raczej fragmentarycznie (z perspektywy regionalnej). Piotr Garncarek (2022: 55) stwierdza, że bodźcem do dyskusji na temat ustalenia zakresu kultury narodowej prezentowanej cudzoziemcom powinien być materiał z dziedziny geografii społeczno-ekonomicznej, czyli geografii kulturowej¹¹. Językoznawca twierdzi, że lektorzy powinni działać w tym zakresie interdyscyplinarnie. Ponadto jest przekonany, iż warto odnosić się do szerokiego ujęcia krajobrazu

¹¹ O nowym spojrzeniu na „geografię kulturową” z perspektywy humanistycznej wspomina w swoich badaniach Krystyna Rembowska (por. 1990; 2002: 7–8; 2013: 199–205). Jej zdaniem: „Kultura w tym ujęciu jest traktowana jako zespół idei w umyśle człowieka, które mają wpływ na jego zachowanie i mogą być weryfikowane przez odniesienie do wspólnych znaczeń wyrażających się w normach społecznych, instytucjach i zwyczajach” (Rembowska 2002: 7). Badaczka zaznacza, że tak rozumiana kultura jest przestrzenią symboliczną, nieustannie tworzoną przez daną społeczność, zaczynając od szczebla lokalnego. Konstytuują ją wspólne znaczenia wynikające z norm społecznych, zwyczajów i instytucji.

narodowego¹², na który składają się zarówno elementy kultury centrum Polski, jak i peryferii. Dzięki takiemu spojrzeniu na kulturę nie mamy do czynienia z regionalizacją bądź centryzmem lokalnym, które mogą być nieskuteczną strategią w przypadku osób uczących się języka polskiego poza centrum narracji występującej w materiałach glottodydaktycznych, tylko holistycznym, wielopłaszczyznowym spojrzeniem na Polskę. Z drugiej strony podkreśla się, że dydaktyka kultury regionalnej sprzyja większej identyfikacji z lokalną społecznością (Garncarek 2022: 53). Zwraca się także uwagę na rolę centrum (np. Krakowa, Warszawy, Zakopanego etc.) w regionach kulturowych, często tożsamy z regionami geograficzno-historycznymi lub regionami reliktowymi.

Wybór pomiędzy nauczaniem kultury narodowej a jej fragmentem – kulturą regionalną – zależy również od środowiska, w jakim naucza się języka polskiego. O ile oczywistym jest, że w Polsce lektorzy mogą wybrać pomiędzy strategią nauczania kultury w sposób całościowy (z odniesieniem do kultury ogólnopolskiej lub kultur wszystkich regionów) a strategią fragmentaryczną (wyznaczeniem jednej kultury regionalnej jako dominującej, przy jednoczesnym nawiązywaniu do kultury ogólnopolskiej), o tyle kwestia ta pozostaje bardziej złożona w przypadku nauczania w środowiskach egzolingwalnych. Zdaniem Achteлик (2013: 139) w dydaktyce kultury powinniśmy uwzględnić, czy nauczanie języka odbywa się w środowisku endolingwalnym („nauka języka w kraju, w którym język ten jest środkiem codziennej komunikacji” (L. Dabene 1990, za: Lipińska, Seretny 2012: 2) czy egzolingwalnym (uczenie się języka obcego w kraju, w którym się tym językiem nie mówi). W pierwszym przypadku nie jest wskazane prezentowanie kultury jako monolitu, ponieważ obcokrajowcy mogą doświadczyć pewnej nieprzystawalności zdobywanej wiedzy do rzeczywistości, porównując to, czego się dowiedzieli na zajęciach, z tym, co dostrzegają w konkretnych regionach Polski. Podkreślano również „konieczność wprowadzenia wykładni lokalności w dyskursie poświęconym kulturze polskiej” (Achteлик 2013: 139). W tym drugim przypadku, w nauczaniu jpjo w środowisku egzolingwalnym, można pokazać zarys ogólny polskiej kultury (Achteлик 2013: 139).

Lokalność może okazać się wartością dodaną w praktyce glottodydaktycznej. Pozwala bowiem na ograniczenie procesu uczenia się i nauczania do pewnych ram geograficznych i historycznych i

¹² Zdaniem Garncarka (2022: 56), „krajobraz narodowy wyobraża jednocześnie i centrum, i obrzeża, i miasto, i prowincję, wyobraża regionalizm dawnych ziem i obecnych województw, bez rezygnacji z opisu krain geograficznych, ich topografii i toponimii”.

tym samym umożliwia cudzoziemcom stworzenie własnego mikrokosmosu na bazie własnych narracji oraz doświadczeń (Achtelik 2013: 141). Ciężar, a zarazem przyjemność zagłębiania się w tajniki kultury, ciąży niejako na osobie uczącej się, ponieważ to ona obserwuje i doświadcza, i czyni to krok po kroku – od szczegółu do ogółu. Dodatkowo uczenie się kultury przez pryzmat lokalności regionalnej daje szansę obcokrajowcom na dostrzeżenie niejednorodności polskiego dziedzictwa. Uczący się stają się świadomi różnorodności funkcjonującej w obrębie regionów Polski (Achtelik 2013:140).

Kolejną istotną kwestią okazuje się wybór odpowiednich sposobów mówienia o kulturze (w tym lokalnej). Wspomina się o czterech różnych podejściach do nauczania kultury (por. Gębał, Miodunka 2020: 330–331). Jednym z nich jest podejście faktograficzne polegające na tym, że kultura jest oddzielnym przedmiotem zajęć, podczas którego poznaje się informacje na temat kraju z zakresu socjologii, polityki, gospodarki, kultury czy historii. W tej perspektywie dydaktyki kultury elementy lokalne (na szczeblu ogólnopolskim i regionalnym) można z pewnością uwzględniać w kontekście zagadnień tematycznych związanych z przywołanymi dziedzinami. Z kolei w podejściu komunikacyjnym kultura jest jednym z elementów zajęć i utożsamia się ją z kulturą dnia codziennego i tematami codziennych rozmów, np. pracą, formami odpoczynku lub edukacją. W tym podejściu również można uwzględnić lokalność, np. poprzez wprowadzanie nazw własnych i pospolitych odnoszących się do konkretnych miejsc, w których Polacy chętnie odpoczywają. Najczęściej akcentuje się sposób funkcjonowania w danych sferach życia (Gębał, Miodunka 2020: 331), co nie oznacza, że należy wykluczyć przestrzeń geograficzną. Innym podejściem do dydaktyki kultury jest podejście międzykulturowe, które wiąże się z uwzględnianiem wszystkich reprezentacji kultury kraju/krajów języka nauczanego w obrębie zajęć z jppo. Wykorzystuje się w nim lokalność, ponieważ przyjmuje się założenie wielocentryczności kultury, a tym samym funkcjonowanie jej różnych wariantów. W końcu w perspektywie transkulturowej bazuje się na dostrzeganiu wartości w różnorodności kulturowej i jej akceptacji oraz nauczaniu treści kulturowych uniwersalnych, odwołując się przy tym do uniwersalizmu i globalizacji, jak w edukacji globalnej (Gębał, Miodunka 2020: 330–331). Taka strategia pozwala na włączanie lokalności w szerszy kontekst globalny, a w konsekwencji poznawanie kodów kulturowych obecnych nie tylko w kulturze polskiej, ale także kulturze krajów, z których pochodzą uczący się polszczyzny cudzoziemcy.

Poza wyżej wspomnianymi podejściami mówi się też o innych spojrzeniach na nauczanie kultury. Jednym z nich jest kondensacja wielu elementów kulturowych w celu wyeksponowania wielopłaszczyznowości kultury, znajdującej swoje odbicie w języku. Kultura to zjawisko wieloaspektowe, w ramach którego mieszczą się różne jej elementy odzwierciedlone w języku. Po pierwsze, może być ona osadzona w miejscu, a przez to mieć zarówno charakter antropologiczny, jak i geograficzny. Oznacza to, że kultura może być nauczana przez pryzmat lokalizacji (topografii) oraz lokalnych biografii (aspekt antropologiczny). Ucząc się języka polskiego jako obcego i nauczając go, możemy przyjąć narrację krajoznawczą i uwzględniać przy tym adres kulturowy¹³ (Garncarek 2022: 52). Wynika to również z łączenia dydaktyki kultury z geografją kulturową. W tym przypadku można wykorzystywać leksykę z zakresu toponimii i antroponimii. Po drugie, dydaktyka kultury może odbywać się poprzez wskazanie zagadnień socjokulturowych odnoszących się do pewnych rytuałów i zachowań w społeczeństwie, co mieści się w perspektywie kognitywnej (Gębał 2004: 131). Należy to jednak łączyć z dwoma innymi czynnikami warunkującymi pełny proces dydaktyki kultury, tj. komunikacyjnym (umożliwiającym komunikację cudzoziemców w kraju docelowym) oraz międzykulturowym (umożliwiającym zrozumienie innej kultury poprzez odnajdywanie punktów spójnych w kulturze kraju własnego i docelowego). Oznacza to, że w ramach narracji obyczajowości możemy przyswajać zarówno nazwy obrzędów, tradycji, zwyczajów, jak i szereg zachowań wynikających z etykiety i grzeczności językowej.

W dyskusji toczonej się wokół nauczania kultury w glottodydaktyce istotnym problemem okazuje się również ustalenie, czym jest kanon polskiej kultury narodowej i co powinno być jego fundamentem. Jednym z rozwiązań mogłoby być posługiwanie się stałym kanonem elementów kulturowych wynikających z programów dydaktyki kultury (por. np. Miodunka 2009, Gębał 2009). Cudzoziemcy zyskaliby pewną wiedzę z zakresu kultury wysokiej, artystycznej. Przyjęcie takiej strategii wiązałoby się jednak z tym, że uczący się poznawaliby przede wszystkim imiona i

¹³ Piotr Garncarek (2022: 52) wprowadza termin „adres kulturowy” i utożsamia z nim miejsce, w którym doświadczamy kultury rozumianej na dwa sposoby - antropologiczny i geograficzny. Powołuje się na Janusza Barańskiego (2008: 38), by udowodnić, że kultura może być widziana jako „idee, nastawienia, języki, praktyki, rzeczywistości” i ich funkcjonowanie wynika z antropologicznego spojrzenia „swój – obcy”. Za Krystyną Rembowską (2002: 9–11) wskazuje, że kulturowa przestrzeń geograficzna to także „typy domów, nazwy miejscowości, formy osadnictwa, użytkowanie ziemi, dialekty, wzory kultury, krajobraz kulturowy”.

nazwiska znanych postaci i ich biografie funkcjonujące niezmiennie jako „glottodydaktyczny panteon” (Garncarek 2020: 147), który z kolei nie zawsze przystaje do współczesnych realiów i oczekiwań studentów. Ponadto Garncarek pokazuje pewną tendencję do idealizacji obrazu polskiej kultury, o czym świadczą poniższe słowa:

„chętnie i bez namysłu serdecznie witamy [obcokrajowców] w Polsce, kraju pięknym, starym swoją tradycją, kulturą i obyczajem. Witamy w kraju dla nas jedynym, dodając szybko, iż jedynym w swoim rodzaju” (Garncarek 2008: 275)

W związku z tym nie zawsze posługiwanie się kanonem w dydaktyce kultury okazuje się właściwym rozwiązaniem. Choćby dlatego, że dobór elementów kulturowych jest dość często stosunkowo subiektywny (zależy od wielu czynników, m.in. oczekiwań studentów, preferencji lektora, miejsca nauczania). Dlatego, być może, należy lokować kulturę „jak najdalej od ustaleń kanonicznych”, niekoniecznie posługując się w dydaktyce programami (np. Miodunka 2009, Gębal 2009), bo nauczanie kultury wiąże się z dużą wariantywnością lokalizacji kultury, nie zaś jej jedną odsłoną (Garncarek 2022: 93–94).

W dydaktyce kultury uwzględnia się coraz częściej potrzeby studentów. Uczący się polszczyzny wolą poznawać współczesne realia panujące w kraju, w którym mieszkają, na przykład strukturę polityczną Polski (poczynając od utworzenia Solidarności) czy wątek religijności – polskiego katolicyzmu, a także wiążących się z tym bloków tematycznych, takich jak religia w szkołach¹⁴ lub aborcja. Wymaga to jednak pewnej elastyczności i aktualizacji tematów w zależności od oczekiwań studentów (Garncarek 1998: 210). Rolę przewodnika po codziennych realiach i współczesnej kulturze przypisuje się nauczycielom, o czym świadczy m.in. poniższa wypowiedź:

„Obserwacja otaczającej rzeczywistości, analiza nauczanego języka i zainteresowanie wynikami najaktualniejszych wniosków badaczy zajmujących się zagadnieniem codzienności sprawia, że lektoraty będą prawdziwym przygotowaniem do uczestniczenia w świecie, do którego cudzoziemcy wracają po wyjściu z sali lekcyjnej” (Łukaszewicz 2022: 152).

W związku z powyższym wydaje się, że rolą lektora jest nieustanne śledzenie bieżących informacji, ażeby uzupełniać podręczniki o wiedzę aktualną, w tym lokalną. Wiąże się to również z tym, iż dobór materiału realioznawczego powinien być pragmatyczny i tym samym zgodny z

¹⁴ Nie wszyscy uczniowie chętnie podejmują na zajęciach tematy religijne – dla uczniów z Kazachstanu tematy związane z duchowością mogą stanowić tabu (zob. Rudzińska 2018: 194).

potrzebami i oczekiwaniami studentów. Te z kolei, zdaniem Anny Seretny należy diagnozować, np. za pomocą specjalnie przygotowanego kwestionariusza, ponieważ „kierując uwagę na określone tematy, zagadnienia, pozwalają ustalić wspólne dla większości członków danej grupy obszary zainteresowań” (Seretny 2008: 133). W ten sam sposób można sprawdzić motywację studentów do poznawania leksyki i kultury lokalnej.

Powyżej przywołane poglądy świadczą o tym, że funkcjonują różne praktyki wykorzystania lokalności w obrębie nauczania kultury narodowej, kanonicznej czy też popularnej, ale nauczanie kultury (w tym lokalnej) wiąże się z wieloma wyzwaniami, którym musi sprostać nauczyciel. Zauważono również znaczącą rolę lektora jako ambasadora kultury (w tym regionalnej), ale też przewodnika po zawiłościach kulturowo-realizacyjnych.

Konkludując, glottodydaktycy często patrzą na kulturę dychotomicznie. Z jednej strony mówi się o potrzebie nauczania kultury narodowej, z drugiej zaś dostrzega wartość w kulturze regionalnej. Niektórzy sygnalizują konieczność postrzegania kultury całościowo (zgodnie z wyznaczonym odgórnie kanonem), inni przekonują, że siła dydaktyki kultury może tkwić w jej fragmentaryczności. Badacze wspominają także o antynomii – kultura elitarna (wysoka) i kultura masowa, popularna (niska), a co się z tym wiąże – kulturze oficjalnej (poniekąd kanonicznej) i potocznej (pochodzącej od społeczności). Warto jednak spojrzeć na kulturę kompleksowo, uwzględniając przy tym zarówno elementy kultury wysokiej, jak i masowej, ale i wyznaczyć lektorom zadanie polegające na wprowadzaniu aktualnych elementów kultury. Z pewnością należy odnosić się do tego, co narodowe, ale i regionalne. Istnieje zatem potrzeba badania kultury w sposób holistyczny, uwzględniając przy tym również perspektywę mikro-.

1.3. Rozważania terminologiczne

W rozważaniach terminologicznych omówiono dotychczasowe próby zdefiniowania leksyki zawierającej wartość kulturową, która jest ważna dla danej wspólnoty i efektem znajomości tego słownictwa okazuje się poczucie przynależności do grupy, zaś jego nieznanostwo może powodować wykluczenie. Z punktu widzenia lingwistycznego stworzenie inwentarza leksemów kulturowych wiąże się z ich kategoryzacją. Często takie jednostki leksykalne funkcjonują poza słownikami ogólnymi lub też poszczególne wyrazy z polszczyzny ogólnej zyskują znaczenie nieodnotowywane w słownikach. Poniżej zostaną zreferowane definicje trzech pojęć, które

uwzględniono przy tworzeniu definicji autorskiej **leksyki lokalnej**, a także kategorii **lokalności**. Mianowicie chodzi o następujące terminy: *leksykultura* Roberta Galissona, *lingwakultura* Grażyny Zarzyckiej, *kulturemy polskie i regionalne* Macieja Raka (upowszechnione w glottodydaktyce za sprawą Grażyny Zarzyckiej).

1.3.1. Leksykultura według Roberta Galissona

Już w latach 80. poprzedniego stulecia postulowano uznanie równorzędnej roli kompetencji językowej i kulturowej w dydaktyce języków obcych. Francuski językoznawca i badacz dydaktyki nauczania języka francuskiego jako obcego – Robert Galisson, a potem kontynuatorzy jego idei – badacze z paryskiego uniwersytetu Sorbonne Nouvelle (Paris III) – zaprezentowali postulaty metodyczno-dydaktyczne, które referuje w swoim tekście Bronisława Ligara (2008). Należą do nich przede wszystkim:

- ujęcie kultury poprzez nauczany język, pociągające za sobą postulat nierozdzielania sztucznego – języka i kultury, czyli integrację nauczania/uczenia się kodu i kultury (R. Galisson, 1987: 128; 1999: 494);
- przyjęcie nowego rozumienia kultury jako materii nauczanej w ramach dydaktyki JO – jako kultury wspólnej, podzielanej (...), co pociąga za sobą dychotomię: kultura uczona (savante) – kultura wspólna;
- poszukiwanie sfer w języku, w których kultura, rozumiana właśnie jako wspólna (podzielana), przejawia się i w które się wpisuje (R. Galisson, 1999: 493); wyrażające kulturę wspólną fakty językowe – a stanowi je przede wszystkim swoista dla każdego języka leksyka kulturowa (R. Galisson, 1999: 478, 480, 494);
- włączenie gromadzenia i badania faktów językowych składających się na leksykulturę do działu dydaktyki JO, nazwanej przez R. Galissona „pragmatyką leksykulturową” – w ten sposób badanie leksykultury oraz jej opis i interpretacja podlegają metodologii wypracowanej w pragmalingwistyce (R. Galisson, 1995: 6–7; 1999) (za: Ligara 2008: 53)

Badacz ściśle łączy ze sobą język i kulturę w dydaktyce języków obcych, a ponadto zwraca uwagę na to, iż cudzoziemcy powinni uczyć się nie tylko kultury kanonicznej, ale także potocznej, wspólnej¹⁵ wszystkim odmianom polszczyzny. Jego pojęcia leksykultury i pragmatyki

¹⁵ Pojęcie „leksyka wspólna” zostało zaproponowane przez Andrzeja Markowskiego w tomie II książki „Leksyka wspólna różnym odmianom polszczyzny” (1990) (za: Ligara 2009: 137) i oznacza leksykę, która jest wspólna różnym odmianom polszczyzny. Z kolei Aldona Skudrzykowska stosuje za Andrzejem Markowskim termin „leksyka wspólnoodmianowa” (Skudrzykowska 2001: 307) i uznaje, że badacz „obejmuje nim wyrazy neutralne, możliwe do użycia w większości sytuacji komunikacyjnych, a więc w większości funkcjonalnych odmian polszczyzny” (Skudrzykowska 2001: 307).

leksykulturowej są często przywoływane przez glottodydaktyków polonistycznych. W szczególności należy wspomnieć o B. Ligarze, która w swoim artykule „Perspektywa kulturoznawcza nauczania kodu: teoria leksykultury Roberta Galissona” posiłkowała się teorią przywołanego badacza (Ligara 2009: 120). W swojej pracy wspomina, że Robert Galisson zasłynął między innymi ze stworzenia słownika popularnych nazw handlowych, które są kojarzone z francuską kulturą i cywilizacją. Dodatkowo znajduje się tam również wzmianka o jego pracy nad słownikiem leksemów nacechowanych kulturowo. Obydwie pomoce dydaktyczne mają posłużyć cudzoziemcom w zrozumieniu francuskiej kultury.

Według założeń Galissona (za: Ligara 2009: 122) kultura i kompetencja językowa muszą zajmować równorzędne miejsce w dydaktyce. Językoznawca postuluje, że język i kultura nie powinny być traktowane jako oddzielne byty w procesie nauczania; należy uwzględnić ich integralność. Dodatkowo wprowadza termin *kultury wspólnej*, nazywanej przez niego inaczej *kulturą potoczną*. Oznacza to, że uczący się danego języka powinni poznawać to, co jest codzienne, znane zwykłym mieszkańcom kraju, obecne w różnych odmianach języka. To pojęcie przeciwstawia *kulturze uczonej* kojarzonej z tym, co można byłoby utożsamiać z kulturą wysoką, artystyczną, rozpoznawaną przez węższą grupę lokalnej społeczności. Dlatego Galisson wprowadza termin *leksykultura*, oznaczający wspólne fakty językowe wyrażające elementy kulturowe rozpoznawane przez mieszkańców danego obszaru. W ten sposób odróżnia ją od leksyki funkcjonalnej, poznawanej przez cudzoziemców, niekiedy w oderwaniu od lokalnych realiów. Francuski językoznawca postulował również stworzenie nowego działu dydaktyki – *pragmatyka leksykulturowa*, w ramach którego należałoby gromadzić oraz badać fakty językowe, które mogłyby zostać potencjalnie włączone do *leksykultury*.

1.3.2. Lingwakultura według Grażyny Zarzyckiej

Pojęcie lingwakultury¹⁶ zostało wprowadzone na polski grunt przez Grażynę Zarzycką (2004), zaś po raz pierwszy na świecie zastosował je Michael Agar w książce „Language Shock”, w której wysnuwa „tezę o nierozłączności języka i kultury” (Zarzycka 2000: 47) i to zjawisko nazywa *lingwakulturą*. Jego zdaniem kultura związana jest ze znaczeniami, ale wyrasta ponad słowniki i

¹⁶ Początkowo Zarzycka (2005) posługuje się terminem *lingwakultura*, jednak w jej kolejnych pracach (por. Zarzycka 2012) figuruje już wersja zgodna z polską ortografią – *lingwakultura*.

gramatykę. Z kolei według polskiej badaczki termin ten oznacza: „językowy obraz wartości, symboli, sensów charakterystycznych dla danego obszaru kulturowego” (Zarzycka 2004: 436). Lingwakultura bywa zwykle kształtowana przez rodzimych użytkowników języka, którzy często czynią to nawet nieświadomie. Dotyczy ona konkretnego obszaru kulturowego. Warto dodać, że badaczka nazywa proces zanurzania się uczących w świat języka obcego „otwieraniem lingwakultury”. W tym miejscu widać również wyraźnie, iż Zarzycka uważa za istotne prowadzenie przez cudzoziemców „dialogu ze znaczeniami zawartymi w języku i kulturze” (Zarzycka 2004: 437–438).

Językoznawczynie wskazują na istnienie trzech rodzajów *lingwakultury*¹⁷. Wśród nich wyróżniono *lingwakulturę polską narodową*, do której zaliczono wartości ważne z punktu widzenia wszystkich Polaków. Pozostałymi kategoriami są *lingwakultura środowiskowa* i *peryferyjna*. Zarzycka uznaje, że najlepszym rozwiązaniem dla cudzoziemców jest poznawanie zarówno kultury narodowej – ogólnopolskiej, jak i środowiskowej oraz peryferyjnej. Ten wniosek nasunął się jej po przeprowadzeniu zajęć lingwakulturowych dla studentów cudzoziemskich. Wspomina o tym w poniższych słowach:

„(...) przyjeżdżający do Polski cudzoziemcy w równym stopniu pragną zrozumieć zawarty w języku i w kulturze kod narodowy charakterystyczny dla kraju przyjmującego, jak i subkody, charakterystyczne dla środowisk, z którymi wchodzi w kontakt. Tak więc, zadaniem przewodników po kulturze polskiej powinno być niesienie pomocy w otwieraniu lingwakultury polskiej głównego nurtu oraz lingwakultur niszowych (peryferyjnych)” (Zarzycka 2005: 313–314).

Badaczka (Zarzycka 2000: 49–50) wymienia przykładowe zagadnienia, w kontekście których możemy zaobserwować lingwakulturę. Wśród nich znajdują się m.in.: stosunek do władzy, sposoby prowadzenia rozmowy między kobietą a mężczyzną, sposoby prowadzenia konwersacji i zachowywania się przy stole, funkcjonowanie drażliwych tematów, sposoby składania wizyt, zakupy, wizyta u lekarza, spotkanie biznesowe bądź sposoby dokonywania opłat za gaz, elektryczność i czynsz.

¹⁷ Iwona Dembowska-Wosik (2010: 125–126) wyróżnia 4 rodzaje linguakultury w odniesieniu do nazw własnych: polską linguakulturę narodową, lokalną linguakulturę łódzką, linguakulturę międzynarodową (nazwy własne rozpoznawane przez osoby z różnych krajów) oraz linguakulturę przypadkową (np. nazwy, które znajdują się w tekście z powodów kompozycyjnych).

1.3.3. Kulturremy według Macieja Raka

W glottodydaktyce polonistycznej XXI wieku istotne jest badanie języka w relacji z kulturą i realizacją. Termin *kulturrem* funkcjonuje w językoznawstwie polskim od 2004 roku i po raz pierwszy pojawił się w „Dystynktywnym słowniku synonimów” Alicji Nagórko, Marka Łazińskiego i Hanny Burkhardt (2004), w którym pojęcie to oznaczało:

„ważne dla samoidentyfikacji jakiejś społeczności słowa klucze, charakteryzujące zarówno jej stosunek do tradycji, dziedzicznych wartości, jak i radzenie sobie z czasem teraźniejszym, aktualne przeżywanie świata” (Nagórko, Łaziński, Burkhardt 2004: XIX, za: Rak 2017: 219).

Zwykle genezę terminu przypisuje się kulturoznawstwu niemieckiemu, na gruncie którego po raz pierwszy użyła go kulturoznawczyni Els Oksaar w książce „Kulturremtheorie. Ein Beitrag zur Sprachverwendungsforschung” (1988) (za: Rak 2015: 306), jednak prawdopodobnie to francuscy semiotycy zapoczątkowali pojęcie kulturremu – Andre Martinet i Georges Mounin (za: Rak 2017: 221).

Według Alicji Nagórko, która niejako wprowadziła pojęcie kulturremów na grunt etnolingwistyczny (Rak 2021: 26), w obrębie tego pojęcia mieszczą się przede wszystkim nazwy własne, symbole narodowe, nazwy obejmujące narodową topografię, etnonimy i egzotyzymy (Nagórko 2004b: 28–29, za: Rak 2017: 219).

Należy jednak pamiętać, że to dzięki badaniom Macieja Raka (2015) pojęcie kulturremu pojawiło się w dialektologii, a tym samym wykazano jego pokrewieństwo z etnolingwistyką. Językoznawca w pracy „Kulturremy podhalańskie” (2015) zawęził termin *kulturrem* do konkretnego regionu. Wprowadził własną definicję kulturremów (bazując na wcześniejszych badaniach językoznawców):

„(...)jednostki etnolingwistyczne, słowa klucze, które w planie wyrażania są reprezentowane przez pojedyncze leksemy, zaś w planie treści mają tak bogate znaczenia, że dzięki nim można zrozumieć specyfikę danej społeczności narodowej, etnicznej lub regionalnej. To właśnie m.in. poprzez kulturremy społeczność określa swoją tożsamość, stosunek do tradycji i wartości, a także sposób radzenia sobie w obecnych czasach. Z powodu częstej nieprzekładalności reprezentujące je leksemy mają nastawienie etnocentryczne (nierazko są składnikami autostereotypu) jako słowa zbiorowej pamięci. Kulturremy zwykle funkcjonują jako składniki związków frazeologicznych i pojawiają się w kliszowanych tekstach folkloru, poezji ludowej, literaturze regionalnej oraz w wypowiedziach autorefleksyjnych. (Rak 2015b: 13)

Typowaniu kulturremów służy wykorzystanie autostereotypów i wyobrażeń mieszkańców Podhala oraz opinii i heterostereotypów tak zwanych „obcych”. Metodami stosowanymi do ustalenia bazy kulturremów są analizy materiałów źródłowych i badania ankietowe, które bywają

jednak dość intuicyjne, ponieważ istnieje ryzyko nadinterpretacji (Rak 2015: 18). Również zdaniem Grażyny Zarzyckiej¹⁸ kulturem można uznać za pojęcie negocjowalne, gdyż definicje leksemów mogą być inaczej postrzegane przez tubylców i osoby z zewnątrz (Zarzycka 2019: 426). Zarzycka podkreśla również, że kulturemy polskie są wypadkową konfrontacji punktów widzenia cudzoziemców i Polaków na temat różnych sądów i wyobrażeń na temat polskiej kultury i polskiego narodu. Ważne jest, żeby uwzględnić także te interpretacje, które są odmienne, niepełne lub nawet „fałszywe”, bo to one stanowią bodziec do dyskusji wokół wartości.

W badaniach nad kulturemami istotne jest ustalenie częstotliwości wystąpienia danego leksemu, ażeby móc zaklasyfikować go jako kulturem reprezentatywny dla danego regionu. Przykładowo Rak (2015: 20) uwzględnia następujące materiały źródłowe: folklor słowny, literaturę (podhalańską – tworzoną przez górali), literaturę o Podhalu (tworzoną przez osoby spoza Podhala), prace naukowe i popularnonaukowe (o Podhalu), bezpośrednie wypowiedzi (górali) oraz wypowiedzi umieszczone w internecie. Badacz wykorzystuje również metodę ankietyzacji (Rak 2015: 21) w celu potwierdzenia, że dany leksem funkcjonuje w świadomości zbiorowej jako kulturem.

W typowaniu kulturemów ważna jest także ich kategoryzacja, co potwierdzają również badania Raka. Wyekscerpowaną leksykę pogrupował według 10 kategorii: aspekt bytowy, aspekt etyczny, aspekt fizyczny, aspekt ideologiczny, aspekt kulturowy, aspekt lokatywny, aspekt psychiczny, aspekt psychospołeczny, aspekt religijny, aspekt społeczny. W samej monografii wyodrębnia jednak pewne kategorie tematyczne, tzn. swoi i obcy, wartości, tożsamość kulturowa i geografia mentalna. Warto dodać, że przykłady są podawane zgodnie z zapisem dialektologicznym.

¹⁸ Należy przypomnieć, że koncepcja *kulturemu polskiego* została przeniesiona na grunt glottodydaktyki dzięki Grażynie Zarzyckiej. W swoich badaniach odnosi się do kulturemu w kontekście obszaru całego kraju, nie zaś jego fragmentu, np. regionu czy województwa. W artykule *Kulturemy polskie – punkty widzenia, techniki ich wydobywania i negocjowania. Stosowanie perspektywy etnolingwistycznej w glottodydaktyce polonistycznej* Grażyna Zarzycka (2019) zachęca do stosowania w nauczaniu języka polskiego jako obcego perspektywy i metodologii etnolingwistycznej. Badaczka definiuje *kulturem* jako: „znaczący element kultury (bogaty w znaczenia, stąd pełni funkcję jej interpretanta), który może być egzemplifikowany przez zachowanie językowe (słowa, zdania, teksty) i niejęzykowe (zachowania społeczne, parawerbalne – jak: mimika, gesty i zachowania proksemiczne).” (Zarzycka 2019: 426) Jej zdaniem jednak dużo częściej badacze zwracają uwagę na to, że *kulturemy* należy utożsamiać z językowymi obrazami, które niosą za sobą szereg znaczeń kulturowych i zwykle są reprezentowane przez jednostki lekсыkalne. Zarzycka dodaje, że za *kulturemy* uznaje się również te lekсыmy, które mogą być nazwami własnymi, jednak zazwyczaj przedmiot zainteresowania stanowi ich znaczenie wtórne, metaforyczne.

Istnieje też pięć podejść (Zarzycka 2009: 429), które warto uwzględnić w typowaniu kulturomów w procesie glottodydaktycznym, tj. podejście dyskursywne, interkulturowe, projektowe, zadaniowe i ludyczne. Metoda dyskursywna polega na konieczności konfrontacji punktów widzenia, co z kolei sprzyja dialogiczności w nauczaniu jppo. Dzięki podejściu interkulturowemu lektorzy kształcą wśród studentów poczucie empatii i zainteresowanie innością, a tym samym wzbudzają autorefleksję na temat własnej kultury i rozwoju. Z kolei projektowy, ludyczny i zadaniowy charakter zajęć pozwala na odejście od rutyny. Na zaangażowanie studentów niewątpliwie wpływają ćwiczenia interaktywne, dowcip czy humor. Te czynniki sprzyjają również rozwojowi kompetencji społecznych i komunikacyjnych.

Grażyna Zarzycka (2019: 428) stawia dwie znaczące tezy dotyczące roli kulturomów w glottodydaktyce polonistycznej. Po pierwsze, stwierdza, że kulturomy, a tym samym perspektywa etnolingwistyczna, są stale wykorzystywane w glottodydaktyce polonistycznej, niezależnie od tego, czy nauczyciel lub uczący się celowo skupiają się na przyswajaniu kulturomów polskich lub regionalnych. Taka leksyka mimowolnie przenika do aktywnego słownika cudzoziemców, dzięki ich obserwacjom, poznawaniu realiów (m.in. nazw ulic czy produktów) oraz włączaniu się w życie lokalnej społeczności. Należy zgodzić się, że kulturomy często poznawane są poprzez kontakt ze wspólnotą zamieszkującą dany teren. Jednocześnie trzeba pamiętać, że nie zawsze cudzoziemcy od razu integrują się z tubylcami, tym samym nie mają oni szansy na pełne zrozumienie kodów kulturowych. Zwykle rozpoznają na poziomie leksykalnym nazwy ulic czy nazwy produktów, ale nie rozumieją tych nazw, które funkcjonują w rejestrze mniej oficjalnym. To powoduje pewien dysonans poznawczy, szczególnie jeśli lokalna społeczność posługuje się nazwą pospolitą zamiast nazwy własnej figurującej na mapie¹⁹.

Druga teza Zarzyckiej jest uzupełnieniem pierwszej, ponieważ badaczka akcentuje rolę nauczyciela w poznawaniu przez cudzoziemców kodów kulturowych i realiów. Uważa, że uczący się powinni wraz z lektorem analizować przestrzeń kulturową podczas zajęć z języka polskiego jako obcego. Wynika to z faktu, że kulturomy są trudniejsze w percepcji niż leksemy pozbawione kulturowych asocjacji. Dlatego tak ważną rolę w tym procesie odgrywa nauczyciel, który ma pełnić

¹⁹ Przykładowo, w kontekście leksyki podlaskiej, nieliczni stosują pełną nazwę katedry – Parafia pw. Wniebowzięcia NMP. Zwykle używa się nazw pospolitych z określeniami konkretyzującymi, np. czerwony kościół lub Kościół Farny. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku posługiwania się leksemem „fontanna” na oznaczenie jednego z najpopularniejszych punktów spotkań w Białymstoku. Funkcjonowanie w mieście kilku takich urządzeń wodnych może wzbudzać konsternację wśród cudzoziemców.

rolę ambasadora kultury i realiów lokalnych, a także powinien wspierać swoich uczniów w dokonywaniu interpretacji danych wyrazów, stosując przy tym perspektywę porównawczą (Zarzycka 2019: 428).

1.3.4. Leksyka lokalna (definicja autorska)

W materiałach do nauczania jpjo lokalność jest kategorią szerszą wobec terminu leksyka lokalna, ponieważ odnosi się zarówno do treści językowych, jak i kulturoznawczych oraz realioznawczych. Wiąże się przede wszystkim z kulturą lokalną i lokalnymi realiami, których odzwierciedleniem okazuje się leksyka lokalna. Tę ostatnią rozumiem jako słownictwo odnoszące się do lokalnych nazw miejscowych, nazw jednostek administracyjnych, nazw obiektów miejskich, nazw odmiejscowych, nazw osobowych, nazw wydarzeń historycznych i współczesnych, nazw lokalnych symboli, nazw wartości, nazw zwierząt, nazw zawodów, nazw wytworów kulinarnych i produktów. Niekiedy leksyka lokalna może zawierać konotacje kulturowe, zrozumiałe jedynie dla lokalnej społeczności.

Do leksyki lokalnej zaliczono zarówno nazwy własne, jak i pospolite. Te pierwsze utożsamia się z następującym słownictwem: ojkonomiami (nazwami miast i wsi), choronimami (nazwami krajów i regionów), urbanonimami (nazwami ulic, placów, zabytków, atrakcji turystycznych, instytucji), urbochrematonimami²⁰ (nazwami miejsc na stałe wpisujących się w miejski krajobraz, np. lokali gastronomicznych, miejsc rozrywki), chrematonimami (nazwami firm, produktów, wydarzeń kulturalnych), oronimami (nazwami gór i szczytów), hydronimami (nazwami oceanów, mórz, rzek, jezior i innych zbiorników wodnych), antroponimami (nazwami osobowymi, np. imionami, nazwiskami, pseudonimami), choronimami (nazwami krain i krajów), mikrotoponimami (nazwami miejsc lub niewielkich terenów), nesonimami (nazwami wysp). Zdaniem Iwony Dembowskiej-Wosik:

„Ich [przyp. nazw własnych] rola w procesie glottodydaktycznym jest nieco inna niż apelatywów: nie tylko nazywają pewne elementy rzeczywistości, lecz także stanowią furtkę do polskiej kultury, a ściślej: linguakultury. O konieczności zapoznawania studentów z najpopularniejszymi polskimi imionami, toponimami odnoszącymi się do geografii Polski, Europy i świata czy nazwiskami wybitnych Polaków nikogo przekonywać nie trzeba” (Dembowska-Wosik 2010: 123).

²⁰ Adam Dombrowski definiuje urbochrematonimy jako „nazwy na stałe wpisujące się w miejski krajobraz” (Dombrowski 2015: 31). Jego badania dotyczą nazw restauracji. W pracy przyjęto, że urbochrematonimy to nazwy lokali gastronomicznych, instytucji kultury i miejsc rozrywki.

Janusz Anusiewicz również przypisuje nazwom własnym dość istotne znaczenie w lingwistyce kulturowej. *Nomina propria* są, jego zdaniem, „źródłem wiedzy o kulturze danej społeczności, o najważniejszych wartościach przyjętych i uznanych przez społeczeństwo (...)” (Anusiewicz 1994: 61). Nazwy własne mogą być odzwierciedleniem kultury lokalnej lub wartości panujących w danej społeczności, jednak czasami ich znajomość wiąże się z realizacją celu pragmatycznego – funkcjonowaniem w danym miejscu, mieście czy wsi. Niekoniecznie musi mieć to znaczenie symboliczne, magiczne, związane z poczuciem przynależności do lokalnej wspólnoty.

Jan Mączyński (1988: 121) także uważa, że nazwy własne powinny być nieodłącznym elementem w ramach poznawania danego języka, ponieważ *nomina propria* pojawiają się w języku codziennym Polaków, „niezależnie od (...) pochodzenia społecznego, wykształcenia i zajęcia (...). Badacz nie przypisuje nazwom własnym znaczenia symbolicznego, kulturowego, magicznego, jednak zaznacza, że taka leksyka jest przydatna w prostej komunikacji. Stwierdza:

„Bardzo często polskie nazwy własne są pierwszymi wyrazami polskimi, z którymi cudzoziemiec się styka. (...) Są one istotnym i nieodzownym elementem codziennego porozumienia (...)” (Mączyński 1988: 121).

Badacz wskazuje również konkretne grupy leksykalne związane z onomastyką, istotne w nauczaniu cudzoziemców języka polskiego. Wyróżnia 8 zagadnień:

- „1) nazwy własne kontynentów, krajów, krain, masywów górskich, oceanów, mórz, rzek, państw, miast (zwłaszcza stolic) i wielu innych obiektów topograficznych, ważnych z punktu widzenia globalnego;
- 2) nazwy własne dzielnic i krain Polski, głównych rzek i jezior polskich, leżących na terytorium Polski współczesnej lub wchodzących w jej historyczne granice;
- 3) nazwy własne z zakresu toponimii wewnętrznej miejscowości, w których przebywa dłużej cudzoziemiec;
- 4) typowe nazwy własne ważnych obiektów użyteczności publicznej (teatry, kina, lokale gastronomiczne);
- 5) najczęstsze polskie imiona w wersji oficjalnej oraz ich najpopularniejsze formy ekspresywne;
- 6) podstawowe typy morfologiczne nazwisk polskich;
- 7) sposoby derywowania nazw mieszkańców kontynentów, krajów, krain, dzielnic i miejscowości;
- 8) sposoby tworzenia przymiotników od nazw miejscowych” (Mączyński 1988: 122).

W kontekście lokalności na szczególną uwagę zasługują nazwy miejscowe i osobowe odnoszące się zarówno do uczących się języka polskiego, jak i miejsca, w którym przebywają. Zwraca się uwagę na leksykę bliską danej społeczności, czyli taką, która świadczy o jej odrębności od innych regionów. Jest to istotny postulat w kontekście wykorzystania lokalności. Można domniemać, że językoznawca zaleca uwzględnianie w programie nauczania kultury elementów lokalnych.

Zdaniem Mączyńskiego (1988: 122) warto również wprowadzać aspekt ponadnarodowy, globalny poprzez nazwy własne odnoszące się do kontynentów, wielkich zbiorników wodnych, masywów górskich oraz innych istotnych obiektów topograficznych, co wpisuje się nieco w spojrzenie porównawcze w wymiarze lokalność – globalność, jak i perspektywą interkulturową. Chociaż językoznawca uważa, że antroponimy są mniej ważne niż toponimy, to można by z nim polemizować, mając na uwadze teorię „adresu kulturowego” (Garncarek 2022: 52), uwzględniającą również aspekt antropologiczny.

W zaproponowanym w niniejszej pracy rozumieniu terminu *leksyka lokalna* mieszczą się też nazwy pospolite, których przynależność do danego regionu nie wzbudza żadnych wątpliwości. Wprowadzono nazwy lokalnych symboli, nazwy lokalnego jedzenia i picia, nazwy wydarzeń historycznych/współczesnych, nazwy pospolite odwołujące się do konkretnych lokalizacji oraz rytuałów. Być może taka kategoryzacja nie w pełni wyczerpuje możliwości klasyfikacyjne, jednak w kontekście podjętych badań wydaje się wystarczająca, szczególnie przy ustalaniu, które z kategorii leksykalnych są najczęściej wykorzystywane w podręcznikach, jak i przez lektorów podlaskich.

W zaproponowanym terminie wykorzystano przymiotnik „lokalne”, ponieważ wydaje się, że określenie „regionalne” przywołuje zbyt wiele skojarzeń z regionalizmami²¹ w znaczeniu dialektologicznym, a te z kolei są hiponimem wobec leksyki lokalnej. Ten typ słownictwa o zasięgu regionalnym niemal nie pojawia się w obrębie pracy, ponieważ występuje on na wyższych poziomach biegłości językowej, a one nie stanowią przedmiotu zawartych tu analiz.

Inspirację do stworzenia terminu *leksyka lokalna* stanowiły teorie zgromadzone wokół trzech głównych terminów: *leksykultura* Roberta Galissona, *lingwakultura* Grażyny Zarzyckiej, *kultuorem* wprowadzony na grunt dialektologii i etnolingwistyki przez Macieja Raka i w pewnym stopniu kontynuowany w badaniach przez Grażynę Zarzycką. Wspólnym ogniwem tych podejść było przekonanie, że aspekt kulturowy ma ogromne znaczenie w nauczaniu języka, ponieważ pozwala

²¹ Regionalizm „to element językowy (cecha fonetyczna, morfologiczna, konstrukcja składniowa, wyraz, frazeologizm) występujący na części obszaru języka narodowego, ograniczonej do pewnego regionu (stąd nazwa). Inaczej – regionalizm to wyznacznik regionalnej odmiany polszczyzny ogólnej. Regionalizmy występują w języku wszystkich mieszkańców regionu, także warstwy wykształconej (inteligencji), zarówno w mowie, jak i w piśmie, w związku z czym są aprobowane przez normy języka ogólnego, czym różnią się od dialektizmów” (Halina Karaś, *Dialektyzmy a regionalizmy*, dostęp w Internecie: <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=podstawy-dialektologii&l2=dialektyzmy-mwr>).

zrozumieć daną wspólnotę i spajające ją wartości, zaś poznanie leksyki kulturowej może mieć wartość integracyjną i inkluzywną wobec społeczności lokalnej. Jak dowiodły rozważania w powyższej części teoretycznej, pojęcie kultury reprezentatywnej dla danego narodu lub regionu nie było obce praktykom i teoretykom glottodydaktyki polonistycznej. Można by poprzestać na wyborze jednego z istniejących już terminów (kulturem, leksykultura lub lingwakultura), jednak podjęcie takiej decyzji skutkowałoby brakiem precyzji w kontekście przyjętego w pracy zakresu badań (leksyki wyekscerpowanej z podręczników i ankietyzacji lektorów), co zostanie wyjaśnione poniżej.

Pojęcia *leksykultura* Galissona nie można w pełni utożsamiać z terminem *leksyka lokalna*. Wprowadzona przez badacza terminologia – *kultura wspólna*, *leksykultura*, *wspólny ładunek kulturowy* – stanowi inspirację do podjęcia badań nad leksyką lokalną. Okazuje się, że poddane analizie leksemy nie mieszczą się w pełni w definicji pojęcia wprowadzonego przez Galissona. Nie wszystkie jednostki leksykalne są *wspólnym substratem kulturowym danej zbiorowości* (Ligara 2009: 123). Niekiedy wynika to z tego, że podręczniki do nauczania języka polskiego jako obcego przesycone są leksemami, które należą raczej do kultury uczonej, nie zaś potocznej. Poza tym wyekscerpowanie leksyki wspólnej dla różnych odmian polszczyzny wymagałoby podjęcia skomplikowanych, a przede wszystkim złożonych badań lokalnej społeczności, ażeby stwierdzić, czy dane słowo można uznać za reprezentatywne dla danej grupy. Przedmiotem tej pracy jest przecież nie tylko wyekscerpowana z publikacji glottodydaktycznych leksyka podlaska, ale także leksemy reprezentujące inne regiony.

Zgromadzone nazwy to zarówno jednostki nabywane przez społeczność w ramach danej wspólnoty czy w relacjach rodzinnych, jak i jednostki, które można uznać za *produkt szkoły* (Ligara 2009: 123), czyli nabywane w ramach edukacji szkolnej. W dodatku analizowane słownictwo zawiera także jednostki, których znaczenie zwykle można odnaleźć w słowniku ogólnym i często nie świadczą one o przynależności do lokalnej społeczności. Niekoniecznie muszą wyrażać „wspólny system wartości i przekonań danej zbiorowości” (Ligara 2009: 123). Część z nich występuje w dyskursie potocznym (Ligara 2009: 124), ale niekoniecznie ich znajomość świadczy o „przynależności (...) do danej zbiorowości”.

Leksykultura stanowi furtkę do „zrozumienia inności” (Ligara 2009: 124), co wydaje się bliskie lekсыce lokalnej. Osoby, które żyją w danym mieście, mają wspólny zestaw nazw, którymi

się porozumiewają w przypadku określenia lokalizacji, wyznaczania miejsca spotkań kulturalnych i kulinarnych, uczestniczenia w życiu kulturalnym i nie tylko. Leksykultura powinna być potoczna, wspólna dla przeciętnych użytkowników języka, niemieszcząca się w słowniku ogólnym danego języka. Może pełnić dwojaką funkcję — wykluczać lub włączać do danej społeczności.

Wspólną częścią leksykultury i leksemów lokalnych jest to, że jednostki leksykalne są znane użytkownikom danego języka. O ile jednak leksykulturę można czasami utożsamiać z leksyką potoczną, o tyle nie jest to aż tak słuszne w przypadku leksyki lokalnej, wyekscerpowanej z podręczników kursowych. Dodatkowo leksykultura i leksemy lokalne są zwykle „znaczeniowo neutralne” (Ligara 2009: 127), aktualizowane i łatwe w zastosowaniu, bo większość społeczności wykorzystuje je w codziennym języku. Ponadto „sytuują się w granicach słownictwa podstawowego danego języka” (Ligara 2009: 127).

Leksyki lokalnej nie należy również nazywać lingwakulturą, ponieważ tę z kolei utożsamiano bardziej ze słownictwem o znaczeniu symbolicznym, kulturowym, a także zachowaniami socjokulturowymi. Przy lingwakulturze chodzi zatem o pewne sytuacje komunikacyjne, a czasem i obszary tabuizowane. Termin leksyka lokalna ma jasne granice – odwołuje się do nazw własnych i pospolitych związanych z danym regionem i rozpoznawanych przez lokalną społeczność. Niekiedy są to również frazy mieszczące w sobie kategorię lokalności, np. wydarzenia historyczne lub współczesne.

Przywołanej koncepcji kulturemów, chociaż stosunkowo zbieżnej z przyjętą tu definicją leksyki lokalnej ze względu na sposób wydobywania leksyki (badania ankietowe i analiza tekstów źródłowych), nie można uznać za tożsamą z leksyką lokalną. Chociaż kulturemy są wyrazami odsyłającymi do treści kulturowych lub realioznawczych i takie słownictwo może funkcjonować zarówno w zasięgu regionalnym, jak i ogólnopolskim, termin ten jednak odnosi się częściej do słownictwa lub wartości wynikających ze źródeł etnograficznych lub dialektologicznych, w mniejszym stopniu nazw własnych (niekiedy pozbawionych nośnika kulturowego, np. nazwy ulic nie zawierają dodatkowej wartości metaforycznej, symbolicznej, wspólnotowej) będących przedmiotem podjętych w tej pracy analiz. W badaniach Raka prawie nie uwzględnia się nazw własnych (w zasadzie obecność leksyki lokalnej zaznacza się głównie w kategorii „miejsca” z perspektywy geografii mentalnej) (Rak 2015: 347), które w ujęciu zaprezentowanym w tej pracy są jednym z głównych fundamentów konstruowania lokalności. Chociaż Rak wylicza m.in.

Podhale czy Giewont, czyni to przede wszystkim ze względu na aspekt symboliczny i znaczący w budowaniu tożsamości zbiorowej górali (Rak 2015: 347). W przypadku leksyki lokalnej nie można uznać, że przykładowo wszystkie nazwy ulic, lokali gastronomicznych czy miejsc rozrywki niosą jakąś wartość symboliczną konstytuującą lokalną społeczność. W niektórych przypadkach może mieć to miejsce, ale zwykle taka leksyka buduje jedynie koloryt lokalny w publikacjach glottodydaktycznych i oswaja z ich formą językową, by wprowadzić ją przynajmniej do słownika pasywnego uczących się polszczyzny cudzoziemców.

Podsumowując, w niniejszej pracy odwołano się do założeń pragmatyki leksykulturowej Roberta Galissona, lingwakultury i koncepcji kulturemów. Te teorie nie w pełni jednak obrazują termin leksyka lokalna, którym posłużono się w odniesieniu do wyekscerpowanych z podręcznika oraz zgromadzonych w ramach ankiety jednostek leksykalnych. Znajomość leksyki lokalnej sprzyja włączeniu do danej zbiorowości lub, z drugiej strony, jej nieznanomość powoduje wykluczenie ze społeczności. Oprócz słownictwa zawierającego ładunek kulturowy w nauczaniu języka polskiego jako obcego powinno się przede wszystkim uwzględniać nazwy własne, które nie zawierają treści kulturowej (np. nazwy ulic, nazwy lokali gastronomicznych), ale pełnią funkcję pragmatyczną i często pozostają w aktywnym słowniku mieszkańców. Dzięki ich poznaniu cudzoziemcy mogą czuć się bardziej swojsko w danym mieście, rozumieją kody kulturowe, rozpoznają konkretne miejsca, niezależnie od tego, czy usłyszą pełną nazwę własną lub pospolitą, czy ich wariant potoczny.

Rozdział II. Lokalność w materiałach glottodydaktycznych

2.1. Idea podręczników regionalnych

Tradycja wykorzystania kultury wielu regionów w materiałach glottodydaktycznych nie jest bynajmniej obca zachodnim językoznawcom. Na gruncie glottodydaktyki niemieckiej i francuskiej można było odnaleźć próby regionalizacji podręczników i skierowanie ku temu co lokalne, jednak tam regiony były rozumiane nieco szerzej, zwykle jako kraje niemieckojęzyczne czy francuskojęzyczne. Jako przykłady należałoby przytoczyć takie teorie, jak: niemieckie Landeskunde, tezy ABCD-Thesen głoszące konieczność wprowadzania nie tylko elementów narodowych, ale także regionalnych i międzynarodowych, czy koncepcję D-A-C-H zawierającą postulaty o konieczności funkcjonowania nauczyciela jako *ambasadora regionów niemieckojęzycznych* (Gębal 2010). Na szczególną uwagę zasługuje też podręcznik do nauki języka niemieckiego dla Amerykanów, wykorzystywany w nauczaniu egzolingwalnym, „Typisch deutsch”. Gębal (2010: 35) uznaje go za pierwszą pomoc dydaktyczną nowej generacji, udowadniającą sensowność funkcjonowania podręczników regionalnych, które mogłyby zostać wykorzystane przez uczniów zamieszkujących konkretne regiony. Można uznać to za innowacyjną koncepcję „podręcznika regionalnego”, bo jego autorzy zakładają, że znajomość realiów nie służy jedynie celom komunikacyjnym, ale umożliwia poznanie mentalności lokalnej społeczności (Gębal 2010: 34-38).

W wykorzystywanej przez Gębala definicji terminu „podręcznik regionalny” niekoniecznie kładzie się nacisk na przedstawianie lokalnych realiów reprezentatywnych dla konkretnego niemieckiego landu, lecz na grupę odbiorców z konkretnego regionu. Zatem region rozumie się tutaj jako dany obszar geograficzny – państwo lub nawet kontynent – i to z jego perspektywy przedstawia się uczącym się obcą kulturę. W związku z tym w podręczniku regionalnym podkreśla się znaczenie podejścia interkulturowego. Dodatkowo badacze niemieckiej dydaktyki kultury wprowadzają również koncepcję „Profile Deutsch” wpływającą na układ „podręcznika regionalnego”, której podstawą jest założenie, że język to struktura wielocentryczna (za: Gębal 2010: 35–36). Nie chodzi tutaj o funkcjonowanie wielu miast jako punktów narracyjnych w materiałach glottodydaktycznych. Teza o współwystępowaniu kilku centrów odnosi się natomiast

do rodzajów wiedzy i umiejętności z pogranicza języka i kultury, tzn. wiedzy o świecie pragmatycznym, wiedzy socjokulturowej z kompetencją socjolingwistyczną i świadomości międzykulturowej z umiejętnościami międzykulturowymi.

Podobne zjawisko regionalizacji można odnaleźć w polskich podręcznikach, takich jak: „Cześć, jak się masz?” (zaadaptowanych do realiów brazylijskich) W. T. Miodunki (2001) czy „Polski bez tajemnic. Język polski dla studentów niemieckojęzycznych” E. Skorupy i E. Lipińskiej (2009). Poddaje je analizie Gębał (2010: 156–161). W jego badaniach zjawisko regionalizacji nie wiąże się jedynie z przedstawianiem kultury polskiej w sposób fragmentaryczny – regionalny. Przykładowo w podręczniku Miodunki przeznaczonym dla Brazylijczyków pojawia się zamiast pierwotnej postaci Francuza – Brazylijczyk, który planuje studiować w Polsce, w Krakowie. Takie działanie można rozpatrywać z perspektywy inkluzywnej i świadczy o charakterze włączającym, wpisującym się w podejście interkulturowe. Dodatkowo przewija się wątek emigracji Polaków do Brazylii. Oznacza to, że regionalizm przejawia się tutaj włączeniem elementów kulturowych kraju, w którym nauczany jest język polski.

Z kolei w przypadku podręcznika Skorupy i Lipińskiej mamy do czynienia z paralelnym nauczaniem kultury Polski i krajów niemieckojęzycznych. Chociaż podręcznik pierwotnie był materiałem regionalnym, ostatecznie służy uczącym się do podejmowania refleksji na temat różnic, ale przede wszystkim podobieństw pomiędzy kulturą Austrii, Szwajcarii i Niemiec a kulturą Polski. Zatem definicja regionalizacji podręcznika Gębała różni się znacznie od tej wykorzystywanej w niniejszej pracy doktorskiej.

Pojęciem „podręczników regionalnych” posługuje się również Aleksandra Cichoń (2018), która bada je pod kątem występowania w nich kultury regionalnej. Odnosi się do wybranych materiałów glottodydaktycznych²²: „Polska po polsku” (1978), „Z Wrocławiem w tle” (2004), „Wokół Lublina” (2009), „Spacer po Wrocławiu” (2005), „Witamy na Podkarpaciu” (2010), „Spacerkiem po Łodzi i okolicy” (2011), „Po polsku po Polsce” (2016), które mogą zostać wykorzystane zarówno w środowiskach endolingwalnych, jak i egzolingwalnych. Autorka uznaje je za „podręczniki regionalne”, z czym trudno się w pełni zgodzić. W jej definicji mieszczą się bowiem materiały glottodydaktyczne uzupełniające²³, niepełniące funkcji podręcznika

²² W artykule brakuje wzmianki o białostockich wydawnictwach poświęconych podlaskim legendom (Szamryk, Szostak-Król 2015, 2018) czy warszawskiej publikacji dotyczących legend o Starym Mieście (Żák-Caplot 2020).

²³ Materiały uzupełniające to słowniki, gramatyki, teksty uzupełniające itd. (Pfeiffer, za: Miodunka 2016: 185).

podstawowego²⁴. Materiały glottodydaktyczne uzupełniające, jak sama nazwa mówi, stanowią uzupełnienie wobec podręcznika podstawowego zawierającego zakres tematyczny na określonym poziomie biegłości językowej. W materiałach glottodydaktycznych uzupełniających z lokalnym kontekstem w tle nie odnajduje się jedynie podstawowej wiedzy o języku polskim czy polskiej kulturze. Poza tym zawarty w nich katalog tematyczny jest ułożony w kolejności nietypowej dla kursów językowych. Odbiorcy otrzymują informacje ponadpodstawowe – anegdoty dotyczące historii jednego miasta lub kilku w obrębie danego regionu, obiektów miejskich, istotnych postaci danego obszaru, wydarzeń kulturalnych czy lokalnej kuchni. W tego typu książkach nie wykorzystuje się również wszystkich zagadnień występujących na danym poziomie, tak jak ma to miejsce w przypadku podręcznika. Klamrą kompozycyjną są nie tyle umiejętności językowe i podporządkowane im tematy, co tło topograficzno-kulturowe, bo zwykle dominuje tam leksyka topograficzna. Wynika to również z tego, iż miasto zwykle widziane jest przez pryzmat przestrzeni i obiektów położonych w jej obrębie. Dodatkowo sama koncepcja tego typu publikacji determinuje ilość słów w ramach pól leksykalnych.

W glottodydaktyce polonistycznej funkcjonuje również koncepcja szeroko rozumianego „kontekstu lokalnego”, która przekłada się na konstrukcję podręcznika, a w szczególności ma znaczenie w kreowaniu przez autorów wyobrażenia potencjalnego odbiorcy publikacji glottodydaktycznej z uwzględnieniem sytuacji komunikacyjno-dydaktycznej, przestrzeni nauczania oraz czynników zewnętrznych (Niesporek-Szamburska 2013: 188). W ujęciu Bernadety Niesporek Szamburskiej (2013) lokalność nie tylko wiąże się z miejscem, ale także z tym, w jakich warunkach nauczamy i kogo, co odzwierciedlają jej słowa:

„W każdym przypadku warto poszukać podręcznika z wpisaną weń specyficzną sytuacją odbiorczą i ze zbliżonym do autentycznego wewnątrztekstowym adresatem (stworzonym na podstawie wyobrażonej reprezentacji ucznia – z jego obrazem na początku (jaki jest, jak myśli, co już wie) (...)).” (Niesporek-Szamburska 2013: 189)

Podsumowując, lokalność w materiałach glottodydaktycznych wyraża się z jednej strony poprzez nawiązanie do topografii i kultury obecnej w danym mieście lub regionie, z drugiej zaś – lokalność może również odnosić się do elementów kulturowych kraju pochodzenia uczących się

²⁴ „Podręcznik podstawowy, zwany niekiedy podręcznikiem wiodącym, jest najważniejszą częścią zintegrowanych materiałów. W nim przede wszystkim realizowane są zasady i techniki wybranej przez autorów metody nauczania i (...) podstawowe funkcje materiałów. Ocena podręcznika podstawowego decyduje najczęściej o doborze całego zestawu materiałów” (za: Miodunka 2016: 185 – Pfeiffer 2001: 165).

polszczyzny. W końcu lokalność to także określona sytuacja odbiorcza, która pozwala ustalać warunki procesu uczenia się i nauczania.

2.2. Sposoby prezentowania lokalności w materiałach glottodydaktycznych

Glottodydaktycy stosunkowo często badali sposoby wykorzystania lokalności (w znaczeniu kultury lub leksyki lokalnej – o szczeblu narodowym i/lub regionalnym) w materiałach glottodydaktycznych, o czym świadczą m.in. następujące publikacje: „Wiedza o Polsce jako element nauczania cudzoziemców języka polskiego. Przegląd wybranych materiałów dydaktycznych i pomocniczych” (Jelonkiewicz 2009: 37–52); „Kultura regionalna w podręcznikach do nauki języka polskiego jako obcego” (Cichoń 2018); „Kulturemy regionalne w wybranych podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego” (Zwolińska 2022); „»Nomina propria« w tekstach związanych z kulturą lokalną – poszerzanie wiedzy o świecie czy przeszkoda w rozumieniu tekstu?: na podstawie tekstów o Łodzi” (Dembowska-Wosik 2010: 123–130) czy rozdział monografii „Dydaktyka kultury polskiej w kształceniu językowym cudzoziemców” Piotra Gębala (2010: 120–174) – „Kultura i realia w podręcznikach do nauki języka polskiego jako obcego”. Większość publikacji zawiera charakterystykę jakościową wybranych materiałów glottodydaktycznych, rzadziej zaś skupiano się na analizach ilościowych (Zwolińska 2022).

Okazuje się, że materiały glottodydaktyczne zwykle zawierają odniesienia do lokalności, np. w postaci elementów kulturowych czy leksyki lokalnej. Zdarza się jednak, że sposób prezentacji lokalności w podręcznikach czy materiałach glottodydaktycznych uzupełniających budzi zastrzeżenia wśród opinii badaczy. Poniżej przedstawiono kilka tendencji dostrzeżonych przez glottodydaktyków w wykorzystaniu lokalności w materiałach glottodydaktycznych.

W podręcznikach często występuje stosunkowo niewielka liczba elementów krajoznawczych, szczególnie takich, które odnosiłyby się do różnych regionów (Garncarek 2022: 45–46), z czym można się zgodzić, ponieważ obszary peryferyjne są zwykle reprezentowane w języku głównie poprzez nazwy miast i województw. Sporadycznie powstają podręczniki prezentujące obraz wielokulturowej Polski, uwzględniające aspekt kulturowy krajoznawczy, co doskonale ilustruje „Po polsku po Polsce” (2016). Takie ujęcie kultury wydaje się jednak nadal rzadkie w polskich materiałach glottodydaktycznych.

W podręcznikach wykorzystuje się głównie elementy kultury reprezentatywnej dla miast, w których znajdują się duże ośrodki akademickie zajmujące się nauczaniem jppo. Funkcjonuje negatywna tendencja do waloryzacji centrów Polski kosztem peryferii. Piotr Garncarek w swoim artykule „Przestrzeń kulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego” (Garncarek 2006) uświadamia, że z tego powodu często uczący się zyskują uproszczoną, uogólnioną wiedzę. Zwykle w podręcznikach brakuje heterogeniczności w prezentacji kultury, o czym świadczy ograniczenie się do leksyki typowej dla jednego regionu. Badacz stwierdza:

(...) istnieje (...) ustalona praktyka prezentowania miejsc w polskiej kulturze. Najczęściej są to miasta mające własne ośrodki akademickie, w których rozwija się specjalizacja w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Autorzy tych opracowań uciekają się czasami do prezentacji regionu czy krainy historycznej. Nie daje to, oczywiście, uczącym się polszczyzny cudzoziemcom wyobrażenia o naszej wielokulturowości wewnętrznej” (Garncarek 2006: 71).

Wtórzuje mu Przemysław Gębał:

(...) to mankament wielu polskich opracowań do nauki polszczyzny. Autorzy publikacji często koncentrują się na rzeczywistości im najbliższej, faworyzując świadomie lub podświadomie miejsca, w których żyją, pracują i tworzą podręczniki. (Gębał 2010: 165)

Taki sposób prezentacji może pozwolić uczącym się na wzbogacenie wiedzy na temat jednego regionu, co jest szczególnie korzystne w sytuacji, gdy student mieszka w miejscowości wspomnianej w podręczniku.

Centryzm lokalny krytykuje również Grażyna Zarzycka (2000: 79), ponieważ taka strategia prezentowania lokalności przez autorów podręczników kursowych automatycznie zawęża grupę odbiorców do uczących się polszczyzny cudzoziemców mieszkających na terenie miasta wspomnianego w książce, a przynajmniej ją uprzywilejowuje. Ten zarzut przede wszystkim odnosi się do tych materiałów glottodydaktycznych, w których występuje krakowski centryzm. Z drugiej strony Zarzycka (2000b: 80) krytykuje również lokalność na szczeblu ogólnopolskim, wskazując na funkcjonowanie polonocentryzmu w podręcznikach do nauczania jppo w porównaniu z zachodnimi materiałami glottodydaktycznymi. Jej zdaniem Polska powinna być kreowana na przestrzeń wielokulturową, w której współistnieją różne kultury.

Nieco inne zdanie na ten temat ma Aleksandra Achtełik, która stwierdza, że „z powodzeniem można podejmować próby przybliżania cudzoziemcom kultury polskiej poprzez ujęcie kultury w

ramy kompleksowego dyskursu lokalności czy regionalności” (Achtelik 2013: 139)²⁵. Zdaniem badaczki materiały glottodydaktyczne mogą być ukierunkowane na konkretny region, o ile zawarte w nich elementy kulturowe wpisują się w „tradycje kręgu kulturowego i Europy jako mozaiki regionów” (Achtelik 2013: 140). Ponadto dany obszar Polski powinien pełnić funkcję jednego z wariantów obowiązujących w ogólnopolskiej kulturze narodowej, pozostając w relacji część do całości. Językoznawczynie doprecyzowuje również poziom językowy, w ramach którego trzeba w sposób szczególny uwzględnić wiedzę o kulturze. Jej zdaniem należy ją wykorzystywać na poziomie średnio zaawansowanym oraz zaawansowanym, bo wtedy komunikacja z uczącymi się odbywa się bez języka pośredniego. Jednak na każdym etapie lektorzy powinni stosować leksykę odnoszącą się do lokalności, czy to w aspekcie kulturowym, czy to czysto topograficznym. Ułatwia to cudzoziemcom orientację w tym, co istotne z perspektywy miasta, w którym mieszkają, szczególnie w środowisku endolingwalnym, o czym świadczy m.in. zapis w ESOKJ dotyczący wymagań na poziomie podstawowym (por. ESOKJ 2003: 41). W publikacji podkreślono, że uczący się polszczyzny powinni nabyć zdolność wypowiadania się o miejscowościach, w których mieszkają i aspektach z nimi związanymi.

Kolejnym uproszczeniem okazuje się pomijanie przez autorów podręczników źródła pochodzenia danych tradycji przy wprowadzaniu elementów kulturowych (Achtelik 2013: 138). Nie wspomina się o tym, gdzie praktykuje się wskazany zwyczaj. Nie sygnalizuje się konkretnych nazw regionów i z tego powodu cudzoziemcy nie są oswajani z lokalną kulturą w wymiarze mikro- (regionalnym) i w wymiarze makro- (ogólnopolskim). Wywołuje to pewien chaos informacyjny, ponieważ niektóre elementy kulturowe są przecież typowe dla konkretnego regionu. Zdaniem językoznawczynie kultura bywa traktowana przez lektorów i autorów podręczników jako pewien „ozdobnik, element uatrakcyjniający proces dydaktyczny; arbitralny” (Achtelik 2013: 138–139). Oznacza to, że bywa przemycana jako dodatek w dziale poświęconym językowi. Dodatkowo badaczka podkreśla, że taka struktura podręcznika nie sprzyja jakości nauczania kultury, bowiem nie zawsze uwzględnia się elementy kulturowe podczas planowania programu zajęć, stąd też zwykle lektorzy wplatają je spontanicznie podczas lekcji, pomijając przy tym pochodzenie danego obyczaju.

²⁵ Szerzej omówiono to zagadnienie w rozdziale IV (por. 4.2. Strategia monocentryczna).

Poza tym zwykle odbiorcy mogą zetknąć się w podręcznikach z wiedzą etnograficzną (Achtelik 2013: 138–139). Uczącym się polszczyzny cudzoziemcom dostarcza się m.in. informacji na temat różnych obrzędów. Częściej pojawia się też kategoria czasu świątecznego (sacrum) niż kategoria codzienności (profanum) (Łukasiewicz 2022), co z pewnością wiąże się z tym, że brakuje wzmianek o wydarzeniach z pogranicza popkultury. Uwypukla się również tendencję do wykorzystywania perspektywy rodzimego użytkownika języka, zamiast uwzględnienia spojrzenia na treści kulturowe oczami cudzoziemców:

„Jako rodzimi użytkownicy i członkowie kultury polskiej uznają święta i tradycje z nimi związane za zagadnienie, którego nie można pomijać w glottodydaktyce. To błędne koło, bo zamiast spojrzeć na treści kulturowe z dystansu i perspektywy cudzoziemca uczącego się polszczyzny, autorzy niejednokrotnie zdają się patrzeć na nią tak, jakby adresowali tworzone materiały do samych siebie” (Łukaszewicz 2022: 146).

W materiałach glottodydaktycznych zauważa się również tendencję autorów do uogólniania i bazowania głównie na wzorcach funkcjonujących w kanonie kultury polskiej, zamieszczonym m.in. w programie kompetencji socjokulturowej (Miodunka 2009). Twórcy podręczników szczególnie skupiają się bowiem na odwoływaniu się do przestrzeni tradycji i tym samym wskazują cudzoziemcom głównie obszary bezpieczne (Achtelik 2013: 138), idealne wzorce kulturowe i językowe. W publikacjach rzadko wspomina się o tematach drażliwych – tematach tabu, marginalizowanych czy wstydlivych, a jeśli już, to są one wyrażane za pomocą eufemizmów²⁶ (por. Gołębiowska, Janus-Konarska 2011; Dąbrowska, Pasieka 2008). Z drugiej strony Joanna Paździo (2012: 158) twierdzi, że w podręcznikach do nauczania jppo częściej występują tematy mniej bezpieczne, które ona nazywa „marginesami” (Paździo 2012: 160). W podręcznikach coraz częściej pojawia się też kategoria potoczności²⁷ obecna m.in. w leksyce (por. Szamryk 2017a, 2017b, 2017c, Łukaszewicz 2022: 148), jednak wciąż dzieje się to w niewystarczającym stopniu (por. Polski na dobry start, Polski jest cool i inne, Start 1. Survival Polish).

²⁶ Eufemizmy pojawiają się w kontekście zagadnień wrażliwych lub tabuizowanych, jednak zwykle ma to miejsce w publikacjach dla średnio zaawansowanych i zaawansowanych, ponieważ „znajomość eufemizmów wymaga pewnego wyczucia stylistycznego” (Dąbrowska, Pasieka 2008: 142).

²⁷ Łukaszewicz (2022: 148–149) przywołuje m.in. spojrzenie Aldony Skudrzyk (2010: 52–53) czy Jolanty Tambor (2010: 312–314) na język potoczny. Ich zdaniem obecnie mamy do czynienia z nadmiarem potoczności, co jest pokłosiem wzrostu zainteresowania podejściem komunikacyjnym.

Inną tendencją, nieco rzadziej pojawiającą się w kontekście wykorzystania lokalności w podręcznikach, jest objaśnianie kultury (również regionalnej) w sposób logiczny, matematyczny, tabelaryczny. Szczególnie uwydatnia się to w starszych publikacjach, o czym wspomina Achteлик:

(...) często w tym przeświadczeniu umacniają cudzoziemców podręczniki do nauki języka jako obcego oraz publikacje wspomagające proces glottodydaktyczny. Ich autorzy bowiem dla klarowności wywodu, na wzór reguł gramatycznych, starają się w formie tabel, diagramów czy wzorów wyjaśnić, co znaczy dane zachowanie lub przekaz werbalny, czy pozawerbalny, jakie kryją się za nim znaczenia symboliczne. (Achteлик 2013: 137)

Na autorach publikacji glottodydaktycznych ciąży często odpowiedzialność za wyjaśnianie danej leksyki kulturowej lub zachowań kulturowych. Współcześnie odchodzi się raczej od prezentacji materiału kulturowego za pomocą tabeli i wzorów na rzecz prezentacji elementów kulturowych jako tła do ćwiczenia sprawności językowych, np. rozumienia tekstu czytanego bądź doskonalenia umiejętności gramatycznych i dzięki temu cudzoziemcy dużo szybciej i mimowolnie przyswajają treści kulturowe. Chociaż nadal zdarzają się praktyki wyjaśniania kultury w formie tabelarycznej jako wprowadzenie lub podsumowanie ułatwiające uczącym się zrozumienie symboli pojawiających się w podręcznikach, czego przykładem jest „Baza wiedzy o Polsce” zamieszczona w wersji elektronicznej podręcznika „Po polsku po Polsce” (2016; dostęp w Internecie).

2.3. Modele lokalności w materiałach glottodydaktycznych uzupełniających i pomocach dydaktycznych

Na rynku wydawniczym można dostrzec tendencję do regionalizacji nie tylko podręczników, ale też materiałów glottodydaktycznych uzupełniających i pomocy dydaktycznych. Jolanta Tambor podkreśla wartość realiów regionalnych w tekstach regionalnych w materiałach glottodydaktycznych uzupełniających:

„Istotnym elementem regionalnych tekstów są regionalne realia. Najlepiej poznaje się, uczy się tego, co bliskie, namacalne, zatem we Wrocławiu przedmiotem nauczania winny być nie tylko Warszawa i Kraków, ale też w Katowicach niekoniecznie ciągle Wrocław. Warto więc, jeśli powstaje mnóstwo pomocy dodatkowych (inaczej rzecz ma się z podręcznikami kursowymi), by uwzględniały one wartości i realia regionalne” (Tambor 2010: 169).

Poniżej przedstawiono przykłady regionalnych materiałów glottodydaktycznych uzupełniających i pomocy dydaktycznych (gier, aplikacji, słowników i leksykonów).

Scharakteryzowano przy tym modele wykorzystania lokalności. Zaznaczono, iż często kilka modeli funkcjonuje w obrębie jednego materiału glottodydaktycznego uzupełniającego.

Jedną z najpopularniejszych form prezentowania lokalności wydaje się **model krajoznawczo-kulturowy**. W przypadku takiej strategii zwykle lokalność wyrażana jest w materiałach glottodydaktycznych poprzez leksykę z zakresu topografii miasta (nie tylko nazwy zabytków, pomników, atrakcji turystycznych, ale też m.in. nazwy uniwersytetów), ale także postacie, wydarzenia historyczne lub współczesne oraz symbole kulturowe. W związku z tym można mówić o współwystępowaniu kilku podmodeli, np. **modelu akademickiego**, **modelu historycznego** czy **modelu antropologicznego**. Często jako podstawę ćwiczeń stosuje się różne teksty publicystyczne, literackie i inne teksty kultury.

Przykładem tego zjawiska może być książka „Lubimy Lublin” (Brzeziński, Chrupczalska-Laskowska, Dziak, Hudy, Maliszewski 2021) na poziomie B1/B1+, w której w ramach dominującego **modelu krajoznawczo-kulturowego** (wyrażającego się poprzez odniesienie do obiektów miejskich, np. nazwy zabytków, świątyń, instytucji kultury) zintegrowano kilka podmodeli: **model kulinarny** (np. przepis na lubelskiego cebularza), **model akademicki** (adresatami publikacji są m.in. studenci zagraniczni w Lublinie, co wpływa na dobór tematów i leksyki związanych z uniwersytetem i życiem studenckim, np. zalety i wady mieszkania w akademiku, nazwy lubelskich uczelni, kursy języka polskiego jako obcego czy nazwy imprez studenckich), **model folklorowy/ludowy** (ćwiczenia bazujące na tekstach legend) czy **model rekreacyjny** (nawiązanie do różnych form sportu i rekreacji osadzonych w lokalnych realiach) bądź **model usługowy** (sytuacje komunikacyjne polegające na załatwianiu spraw urzędowych w lokalnych instytucjach, urzędach etc.). Dodatkowo materiał glottodydaktyczny uzupełniający wzbogacono o część filmową dotyczącą Lublina. W roli przewodników występują nauczyciele języka polskiego jako obcego, zaś turystów – cudzoziemcy. Wykorzystanie obrazu i słowa mówionego w filmach oraz obrazu i słowa pisanego we wspomnianym materiale glottodydaktycznym świadczy o tym, że ten projekt jest multimodalny (Maliszewski 2022: 20).

Innym przykładem **modelu krajoznawczo-kulturowego** może być wrocławskie wydawnictwo składające się z 3 zeszytów zawierających zadania testowe – „Z Wrocławiem w tle. Zadania testowe z języka polskiego dla cudzoziemców. Poziom podstawowy, średni i zaawansowany” (Dąbrowska, Burzyńska-Kamieniecka 2005). Elementy topografii miejskiej

odnajdziemy również w publikacji lubelskiej zatytułowanej „Wokół Lublina. Zadania testowe z języka polskiego jako obcego. Poziom podstawowy, średni i zaawansowany” (Butcher, Maliszewski 2009).

Model krajoznawczo-kulturowy funkcjonuje także w materiałach glottodydaktycznych uzupełniających zawierających już w samym tytule leksem „spacer”, czego przykładem jest wrocławska publikacja zatytułowana „Spacery po Wrocławiu. Teksty do ćwiczeń w czytaniu, mówieniu i pisaniu dla cudzoziemców. Poziom średnio zaawansowany i zaawansowany” (Dobesz 2004). W tym miejscu należy także wspomnieć o łódzkim zbiorze tekstów i ćwiczeń przeznaczonych do nauki języka polskiego na trzech poziomach: A1, A2 i B1 – „Spacerkiem po Łodzi i okolicy. Teksty i ćwiczenia do nauki języka polskiego dla cudzoziemców” (Dembowska-Wosik, Strzelecka, Zawada 2011). Autorki we wstępie wyjaśniają, że celem ich publikacji jest umożliwienie uczącym się języka polskiego w Łodzi poznania łódzkich realiów (Dembowska-Wosik, Strzelecka, Zawada 2011: 4). W książce wykorzystują teksty o historycznej i legendarnej Łodzi, bohaterach historycznych i współczesnych, transporcie, topografii miasta czy aspektach akademickich. Autorki otwierają również przestrzeń do dyskusji na temat środowiska naturalnego oraz przyszłości miasta.

Motyw spaceru jest również zastosowany w białostockim wydawnictwie „Spacerem po Białymstoku” (Szamryk 2019). Motywacją twórcy do realizacji tej publikacji okazuje się udostępnienie cudzoziemcom takich ćwiczeń językowych, „które będą osadzone w lokalnych realiach, a dzięki temu pomogą im w jakimś stopniu zrozumieć i oswoić najbliższe otoczenie” (Szamryk 2019: 8). Dodatkowo autor uzasadniał konieczność powstania tej książki faktem wypełnienia niszy związanej z brakiem materiałów glottodydaktycznych stawiających w centrum kontekst białostocki. Istnieje wiele publikacji z warszawskim i krakowskim tłem, co nie do końca odpowiada potrzebom białostockich studentów, którym zależy na oswojeniu się z otaczającą ich rzeczywistością funkcjonującą konkretnie na Podlasiu. Książka „Spacerem po Białymstoku” zawiera ćwiczenia doskonalące różne kompetencje językowe na czterech poziomach – A1, A2, B1, B2, co zasygnalizowane jest przy każdym ćwiczeniu. W publikacji znajduje się 45 rozdziałów. Pod względem ilości dominują zadania na poziomie A, o czym świadczy to, że w skrypcie znajduje się 10 rozdziałów z zadaniami na poziomie A1 i 15 rozdziałów na poziomie A2, zaś na poziomie B1

– 12 i B2 – 8. W materiale zamieszczono głównie ćwiczenia związane z topografią miasta, ale także kulinariów, wydarzeń kulturalnych, historii czy lokalnego transportu.

Model krajoznawczo-kulturowy został również zastosowany w grze językowej „Wielki Quiz o Polsce” stworzonej przez Glossę, wydawnictwo, które opublikowało m.in. cykl podręczników „Polski, krok po kroku”. Twórcy ustalają poziom językowy odbiorców tej pomocy dydaktycznej na A2/B1. Dodają:

„(...) gra prezentuje nazwy najważniejszych potraw oraz zbiera słownictwo opisujące krajobraz (góra, szczyt, dolina, rzeka, jezioro, pustynia...) i atrakcje turystyczne (rynek, ratusz, pomnik, kościół, zamek, pałac, twierdza, wieża...). Ważnym elementem językowym quizu jest również wzbogacenie zasobu językowego graczy o szereg przymiotników opisujących miejsca i smaki” (e-polish).

Gra podzielona jest na 4 kategorie: „Przysmaki regionalne”, „Gdzie można znaleźć...”, „Geografia” oraz „Jakie to miejsce? Jaka to postać?”. Do pomocy dydaktycznej dołączono mapę Polski, na której figurują miasta Polski. Należy wspomnieć, że nie odnotowuje się tam Białegostoku. Województwo podlaskie ograniczono do choronimów – *Puszcza Białowieska*, *Suwalszczyzna* i *Mazury*, a także hydronimu *Narew*.

Twórcy narzędzia stawiają sobie jasny cel wydawniczy:

„Quiz ma także promować Polskę – ma zachęcić osoby uczące się języka polskiego do wędrowki przez nasz kraj oraz do skosztowania najbardziej popularnych regionalnych przysmaków” (e-polish).

Na uwagę zasługuje projekt glottodydaktyczny z kontekstem lokalnym w tle, który nie jest publikacją w formie książkowej, tylko grą dostępną na stronie internetowej w formie wirtualnego questingu. Mowa tutaj o inicjatywie o nazwie „Tropem nadbałtyckich tajemnic”. Gracz porusza się po trójwymiarowej mapie Gdańska. Wśród lokalizacji pojawia się m.in. plaża Gdańsk-Brzeźno, fontanna Neptuna (centrum miasta), Opera Bałtycka, Muzeum Bursztynu, widok z Góry Gradowej, Falowiec, twierdza Wisłoujście oraz brama Żuraw. Uczący się muszą wykonywać różne proste zadania na podstawie instrukcji, np. zbieranie bursztynów, znalezienie skarbu przy pomniku Neptuna etc. Autorzy aplikacji wykorzystali w niej metody nauki odpowiednie dla kinestetyków. W swoich aktywnościach kładą nacisk na doskonalenie sprawności czytania oraz poznawanie leksyki lokalnej, typowej dla województwa pomorskiego, np. nazw lokalnych atrybutów (*bursztyn*) czy antroponimów (*Neptun*) odnoszących się do nazwy pomnika. Wydaje się, że ta inicjatywa skierowana jest raczej do uczących się na poziomie B1, B2.

W materiałach glottodydaktycznych z kontekstem lokalnym w tle można także wyróżnić **model folklorowy/ludowy**, który polega na wykorzystaniu tekstów ludowych lub elementów w folkloru. Przykładem tego jest zastosowanie tekstów legend²⁸ do nauczania kultury, historii i leksyki lokalnej. Dość często legendy zawierają anachroniczną leksykę, ale także leksykę typowo regionalną, w obrębie której można wyróżnić dwa typy:

- a) „wyrazy znane ogółowi użytkowników polszczyzny, nawet jeśli nie są przynależne do czynnej warstwy słownictwa, to należą do słownictwa biernego, jednoznacznie kojarzonego z kulturą określonego regionu (...);
- b) (...) wyrazy regionalne w zasadzie nieznane lub mało znane przeciętnemu użytkownikowi polszczyzny, często też mające odpowiedniki w polszczyźnie ogólnej, z których w procesie nauczania, mając na uwadze przystępność i zrozumienie tekstu, można zrezygnować, choć oczywiście ze świadomością zubożenia regionalnej legendy” (Szamryk 2018: 133).

Przykładami materiałów glottodydaktycznych wykorzystujących powyżej wskazany model są publikacje przeznaczone dla uczących się na poziomach B1²⁹, B2, a nawet C1: „Podlaskie opowieści i legendy dla obcokrajowców” (Szamryk, Szostak-Król 2015) i „Podlasie w legendach. Teksty z ćwiczeniami dla obcokrajowców” (Szamryk, Szostak-Król 2018). W tych publikacjach znajdują się legendy, które dotyczą m.in. Białegostoku, Choroszczy, Supraśla, Suwałk i Wysokiego Mazowieckiego. Ponadto występuje w nich lokalność obecna w leksyce odnoszącej się do: a) postaci historycznych; b) krain historycznych i obszarów przyrodniczych; c) wydarzeń historycznych; d) zwyczajów i obrzędów; e) obiektów i miejsc kultów religijnych; f) hydronimów północno-wschodniej Polski; g) elementów topograficznych i pomników (Szamryk 2018: 142).

²⁸ Motyw wykorzystania legendy możemy odnaleźć również w publikacjach metodycznych zawierających scenariusze zajęć dla dzieci i młodzieży (por. Młynarczuk-Sokołowska, Szostak-Król 2016: 85).

²⁹ Zauważa się, że publikacje o charakterze regionalnym zawierają znacznie więcej ćwiczeń dla uczących się na poziomie średnio zaawansowanym (B) lub zaawansowanym (C). Jeśli chodzi o legendy uzasadnia się tym, że: „Z punktu widzenia nauczania obcokrajowców języka polskiego legendy w formie prymarnej są tekstami trudnymi w percepcji. Pisane językiem literackim, stylizowanym na ludową opowieść, zawierają nie tylko wyrazy rzadkie, ale nawet archaizmy czy regionalizmy” (Szamryk 2018: 132) Z drugiej strony glottodydaktycy polscy i zagraniczni z powodzeniem wprowadzają teksty legend na niższych poziomach językowych (Szamryk 2018: 134).

Przykładem innej publikacji na wyższym poziomie jest m.in. „Z Wrocławiem w tle. Zadania testowe z języka polskiego dla cudzoziemców. Poziom B2” (Dąbrowska, Burzyńska-Kamieniecka 2008). Prawdopodobnie większa ilość ćwiczeń na wyższych poziomach wynika z tego, że leksyka lokalna to zwykle *nomina propria*, nie zawsze traktowane jako obowiązkowe do osiągnięcia danego poziomu językowego. Najpierw należy opanować *appellativa*, aby móc wykorzystywać leksykę konkretyzującą. Dużo częściej lokalna społeczność posługuje się jednak precyzyjnymi nazwami obiektów miejskich, np. nazwami kościołów (często potocznymi), sklepów czy kawiarni.

Dodatkowo część kategorii zawiera nazwy własne, inne zaś pospolite i to właśnie pokazuje, że sama lokalność ma swoje odbicie nie tylko w języku, ale też historii, kulturze i realiach.

Podobny model zastosowano w „Legendach Starego Miasta w Warszawie...” (Żák-Caplot 2020), będących zbiorem tekstów oraz leksykalnych, kulturowych i gramatycznych ćwiczeń nawiązujących do legend na temat Starego Miasta w Warszawie. Te zadania przeznaczone są dla uczących się języka polskiego na poziomie A, B i C.

Model folklorowy/ludowy występuje również w książce „Legendy Starego Kontynentu. Teksty i ćwiczenia dla obcokrajowców” (Kuć 2021) przeznaczonej dla cudzoziemców uczącym się polszczyzny na poziomie B1. W tym materiale glottodydaktycznym lokalność odnosi się do szczebla europejskiego, ponieważ wykorzystano teksty związane z krajami europejskimi. Treści legend dotyczą zarówno zagadnień topograficznych (miast, państw, zamków, klasztorów, kościołów, jezior, rzek, gór), jak i postaci (nadprzyrodzonych i fantastycznych), zwierząt oraz wartości (miłości i pieniędzy).

Trend tworzenia materiałów glottodydaktycznych przeznaczonych dla studentów konkretnych uczelni wpisuje się w **model studencki**. Publikacje te zawierają leksykę lokalną związaną z uniwersytetem i życiem studenckim osadzonym w realiach miast akademickich. Za jedną z pierwszych tego typu propozycji można uznać podręcznik Magdaleny Szalc-Mays „Witamy na Podkarpaciu” (Szalc-Mays 2010). Adresatami tej publikacji są studenci z Ukrainy i Białorusi, którzy studiują w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie. Z jednej strony uczą się języka polskiego, z drugiej wzbogacają swoją wiedzę na temat Rzeszowszczyzny. Autorka przez 3 lata nauczania studentów z Ukrainy skrupulatnie zbierała komentarze zwrotne dotyczące oczekiwań uczących się, a następnie, na ich podstawie, zbudowała strukturę podręcznika.

Z kolei w 2018 roku lubelski ośrodek akademicki stworzył e-learningowy kurs języka polskiego (Sobstyl, Jarosz-Skrzydeł i in. 2018) na poziomie B1 dla cudzoziemców przygotowujących się do podjęcia studiów na uczelniach wyższych w Lublinie. Zagadnienia gramatyczne zamieszczono w kontekście pól leksykalnych związanych z życiem studenckim, takich jak np. akademik, komunikacja miejska, zajęcia studenckie, sesja egzaminacyjna, różne formy odpoczynku, ale też życie codzienne, m.in. zakupy.

Studium Kultury i Języka Polskiego dla Obcokrajowców UMK wydało książkę zatytułowaną „Truchciem z Kopernikiem. Językowe przebieżki po uniwersytecie” (Berend, Cychnerska 2021).

Można w niej odnaleźć nie tylko słownictwo z zakresu edukacji, ale także studenckiego mieszkania (akademików), sportu, transportu i przesyłek pocztowych (transport publiczny i usługi na pocztę), zdrowia (ubezpieczenie, apteki, pesel etc.), czasu wolnego (festiwale, chór akademicki, studenckie wydarzenia), czytelnictwa (nawiązanie do biblioteki uniwersyteckiej) itp. Książka przypomina bardziej podręcznik, jednak tak naprawdę jest zbiorem ćwiczeń na poziomie A, B. Można tę propozycję uznać za interesujące połączenie realiów życia studenta z tematyką codzienną.

Model **lingwistyczno-kulturowy** polega na wprowadzaniu elementów gwary, dialektu lub języka regionalnego w połączeniu z kulturą danego regionu. Zdaniem Miodunki (2009: 109) na początkowych etapach nauki języka polskiego uczący się zwykle stykają się z kulturą i gwarą podhalańską. Językoznawca jako przykład takiego typu materiału glottodydaktycznego przywołuje program wideo „Uczmy się polskiego”. W lekcjach 9., 10. i 11. pojawiają się wątki dotyczące kultury podhalańskiej, ale też gwary góralskiej. Język regionalny wykorzystywano również w materiałach glottodydaktycznych na wyższych poziomach. W książce Szamryka (2019: 78) pojawia się rozdział „Podlaskie regionalizmy” przeznaczony dla uczących się na poziomie B2. Występuje w nim quiz zawierający zdania z podlaskimi regionalizmami, zaś zadaniem cudzoziemców jest wskazanie odpowiednika w polszczyźnie ogólnej.

Model lingwistyczno-kulturowy funkcjonuje również w publikacji Agnieszki Tambor „Śląskie ścieżki filmowe” (2022). Sama autorka nie ogranicza grupy odbiorców jedynie do cudzoziemców, ale do wszystkich tych, którzy chcą bliżej poznać Śląsk w ramach edukacji kulturowej. Podstawą książki są filmy z kontekstem lokalnym w tle, ale także odwołania do muzyki, najważniejszych placówek medycznych w regionie, a także folkloru (m.in. śląskiego beboka). Autorka sygnalizuje, iż ten materiał glottodydaktyczny może być skierowany do osób na różnych poziomach znajomości śląskiej gwary („polskiej godki”). W książce zaprezentowano także wiedzę realioznawczą dotyczącą Śląska i jej poszczególne aspekty dodatkowo wyjaśniono. W zasadzie materiał glottodydaktyczny Agnieszki Tambor zasługuje na wyeksponowanie dodatkowego modelu – **modelu artystycznego/filmowego**, w którym to sztuka stanowi podstawę do nauczania o lokalności.

Wydaje się, że **model lingwistyczno-kulturowy** wyłania się również z książki Wojciecha Hofmańskiego „Z kim i dokąd?” (2022), w której łączy się naukę onimów z wiedzą kulturoznawczą i krajoznawczą. Książka podzielona jest tematycznie, według następujących

zagadnień: imiona, nazwiska, regiony i miasta Polski, góry, woda, Europa, świat, instytucje i urzędy, uniwersytety, święta, nazwy utrwalone w kulturze popularnej. Propozycja Hofmańskiego jest holistycznym spojrzeniem na lokalność odnoszącą się do różnych orientacji przestrzennych, również regionalnych.

W materiałach glottodydaktycznych uzupełniających funkcjonuje również **model leksykalny/hasłowy**, w ramach którego autorzy przedstawiają w sposób hasłowy zagadnienia związane z kulturą (również lokalną). Przykładem są leksykony i słowniki z hasłami kulturowymi. Zdaniem Mączyńskiego (1988: 124) istotną rolę w przyswajaniu nazw własnych, które bardzo często są również nacechowane lokalnie, pełnią rejestry znajdujące się w podręcznikach. Wydaje się, że jego koncepcja mogłaby być również wykorzystana do stworzenia słownika regionalnego lub inwentarza zagadnień dotyczących kultury lokalnej³⁰. Sam badacz przywołuje „Słownik podstawowy języka polskiego dla cudzoziemców” (1978) jako przykład właściwej klasyfikacji i opisu nazw własnych. Na końcu tego słownika (Bartnicka, Sinielnikoff 1978: 325–343) znajduje się spis nazw części świata, nazw państw niepodległych, nazw stolic i większych miast, nazw miast obcych, nazwy oceanów oraz mórz otaczających Europę, nazwy większych rzek europejskich (nazwy rzek polskich, nazwy rzek obcych), nazwy niektórych europejskich łańcuchów górskich, nazwy dzielnic Polski. Co ważne, autorki słownika uwzględniają dość sporo nazw własnych z Podlasia, które często pomijane są nawet w podręcznikach do nauczania jppo³¹, np. *Augustów*, *Białowieża*, *Białystok*, *Łomża* i *Suwałki*. Wśród rzek polskich pojawiają się też te, które znajdują się na terenie Podlasia, tzn. *Biebrza*, *Bug* i *Narew*. Odnotowano także choronim związany z Podlasiem – *Podlasie*. Przytoczone dane potwierdzają, że w dawnym słowniku uwzględniano również miejsca peryferyjne i tym samym nie było tendencji do monocentryzmu, dominacji centrum nad peryferiami.

Innymi przykładem pomocy dydaktycznych wykorzystujących **model leksykalny/hasłowy** może być publikacja *Kultura polska. Silva rerum* pod red. Romualda Cudaka i Jolanty Tambor (2002), w której szczególnie akcentuje się kulturę śląską. W podobnej konwencji utrzymano książkę *Bliżej Polski. Wiedza o Polsce i jej kulturze* Anny Butcher, Barbary Guziuk-Świcy i Aliny Laskowskiej-Mańko (2003), z tym że posłużono się w niej głównie wiedzą kulturową na temat

³⁰ W pewnym sensie Burzyńska-Kamieniecka i Dobesz (2004) stworzyły własny inwentarz tematyczny i funkcjonalno-pojęciowy, uwzględniając przy tym aspekt kulturowy, również w pewnej mierze lokalny – regionalny.

³¹ Szerzej omówiono ten problem w rozdziale V.

centrów politycznych, historycznych i kulturowych Polski – Krakowa i Warszawy. Gębał dopatruje się w tej strategii pewnego zagrożenia. Mianowicie można dostrzec tendencję autorów publikacji do ograniczania się do dominującego kulturowo/politycznie/historycznie obszaru, a tym samym to zjawisko „może prowadzić do zniekształcenia obrazu współczesnej rzeczywistości polskiej, na co zgodzić się nie można” (Gębał 2010: 166).

W wielu materiałach glottodydaktycznych lokalność stanowi tło do ćwiczenia innych sprawności językowych, nie zaś doskonalenia kompetencji leksykalnej. Przykładowo powstają materiały glottodydaktyczne uzupełniające zawierające zadania testowe przygotowujące do egzaminu certyfikatowego, np. sprawdzające rozumienie tekstu czytanego, rozumienie ze słuchu, poprawność gramatyczną, mówienie i pisanie (por. Dąbrowska, Burzyńska-Kamieniecka 2005). W zasadzie tematyka związana z lokalnością wyznacza kontekst gramatyczny, sytuację komunikacyjną, zagadnienie leksykalne, czy zadania rozwijające wybrane sprawności językowe (np. czytanie lub poprawność gramatyczną), dzięki czemu uczący się otrzymują zakres materiału z różnych poziomów językowych (od A1 do B1) (por. Szamryk 2019)³².

Przytoczone przykłady regionalnych materiałów glottodydaktycznych dowodzą, że w glottodydaktyce polonistycznej przeważają te publikacje, które przeznaczone są dla cudzoziemców uczących się polszczyzny na wyższych poziomach biegłości językowej. Dominuje model krajoznawczo-kulturowy (z naciskiem na topografię miasta), lingwistyczno-kulturowy i folklorowo-ludowy. Stopniowo pojawiają się tendencje do szerszego, wielopłaszczyznowego ujęcia lokalności, wciąż jednak brakuje materiałów na poziomie podstawowym, które byłyby w pełni kompatybilne ze wszystkimi zagadnieniami tematycznymi na tym stopniu zaawansowania.

³² Przykładowo mapa z nazwami ulic w Białymstoku stanowi kontekst do ćwiczenia sytuacji komunikacyjnych związanych z opisem lokalizacji (Szamryk 2019: 14–15). Z kolei funkcjonowanie w języku mieszkańców skrótowców i potocznych nazw jest pretekstem do stworzenia zadania, w którym trzeba wskazać nazwę występującą w polszczyźnie ogólnej (Szamryk 2019: 28–29) etc.

Rozdział III. Metodologia badań

3.1. Cele i zakres badań

Zasadniczym celem podjętych analiz jest zbadanie sposobu funkcjonowania lokalności i leksyki lokalnej w glottodydaktyce polonistycznej w środowisku endolingwalnym z perspektywy dydaktycznej (nauczycieli i materiałów glottodydaktycznych na poziomie podstawowym – A). W badaniach uwzględniono środowisko endolingwalne, ponieważ otoczenie językowe odgrywa istotną rolę w nauczaniu lokalności, co wynika z tego, że uczący się muszą najpierw opanować wiedzę realioznawczą i kulturową odnoszącą się do ich najbliższego otoczenia. Potwierdzają to słowa Anny Seretny:

„W środowisku endolingwalnym, niezależnie od profilu kursu, zainteresowań i innych czynników, uczący się muszą w pierwszej kolejności poznać słownictwo umożliwiające im funkcjonowanie w społeczności, bądź uzupełnić braki w tym zakresie. (...) W środowisku egzolingwalnym z kolei nauczanie od początku może się koncentrować na treściach określonych programem” (Seretny 2008: 135).

Ograniczenie zakresu badań własnych na temat leksyki i kultury lokalnej w ramach nauczania jpjo jedynie do poziomu podstawowego A³³ wynika z tego, że już w umiejętnościach wymaganych na poziomie A1 zawartych w ESOKJ (2003: 41) zaznacza się, że osoby uczące się potrafią:

„(...) prowadzić prostą rozmowę, zadawać proste pytania na swój temat, na temat miejsca, gdzie mieszkają, ludzi których znają i rzeczy, które posiadają – i odpowiadać na nie; inicjować proste wypowiedzi w zakresie potrzeb życia codziennego i w odniesieniu do dobrze sobie znanych tematów oraz odpowiadać na pytania z nimi związane – i reagować na tego typu wypowiedzi innych (...)” (ESOKJ 2003: 41).

Powyższe słowa świadczą o tym, że w międzynarodowym dokumencie uściślającym zasady dydaktyki języków obcych podkreśla się rolę lokalnego miejsca już od początku nauki języka. Uczący się powinien umieć zapytać o miejsce i ludzi, a do tego niewątpliwie potrzeba znajomości toponimii, np. ojkonimów czy urbanonimów. Konieczność poznawania nazw własnych już na poziomie A zaznaczają inni badacze, m.in. Jan Mączyński (1998: 12), który postuluje poznawanie

³³ Przyjmuje się, że cudzoziemcy na poziomie A1 powinni dysponować „bardzo podstawowym zakresem słów związanych z danymi osobowymi i pojedynczymi, prostymi sytuacjami komunikacyjnymi” (ESOKJ, 2003: 41). Ponadto według ESOKJ (2003: 33) „osoba posługująca się językiem na tym poziomie rozumie i potrafi stosować potoczne wyrażenia i bardzo proste wypowiedzi dotyczącego konkretnych potrzeb życia codziennego”.

przez cudzoziemców polszczyzny codziennej potocznej, w tym nazw własnych. Nacisk na uwzględnianie *nomina propria* kładą również Anna Burzyńska i Urszula Dobesz (2009: 119) oraz Beata Afeltowicz (2011: 75). Uczący się na poziomie podstawowym powinni również rozwijać kompetencję socjolingwistyczną, socjokulturową i realioznawczą, co wiąże się m.in. z poznawaniem polskiego dziedzictwa kulturowego (Janowska, Lipińska, Rabiej, Seretny, Turek 2011: 35–36), a to również można interpretować jako znajomość elementów kultury (często wyrażających się poprzez nazwy własne i pospolite).

Z kolei na poziomie A2 wspomina się o tym, że uczący się potrafią m.in. „odpowiadać na pytania związane z ich pracą i czasem wolnym, a także o to pytać; formułować zaproszenia i zgłaszać propozycje oraz na nie odpowiadać; porozmawiać o tym, co mają ochotę zrobić, dokąd pójść, gdzie się spotkać (...)” (ESOKJ 2003: 41). Na tym poziomie biegłości językowej również kładzie się w dużej mierze nacisk na opowiadanie o miejscu, a przy tym także należy znać pewne nazwy własne czy nazwy pospolite odsyłające do konkretnych desygnatów. Dodano również informacje na temat konieczności doskonalenia umiejętności załatwiania spraw w różnych miejscach, np. w banku, w sklepie, na poczcie, w biurze podróży, a także korzystania ze środków transportu publicznego, co wiąże się ze znajomością lokalnych realiów.

Przyjmuje się, że wyniki podjętych badań wskażą, jakie strategie oraz kategorie onomastyczne wykorzystuje się najczęściej w nauczaniu leksyki lokalnej, oraz pozwolą ocenić, jak przyjęte założenia wpływają na kształtowanie wizerunku peryferii Polski (na przykładzie Podlasia) podczas nauczania języka polskiego jako obcego.

W niniejszej pracy planuje się uzyskać odpowiedź na następujące pytania:

- 1) Czy w materiałach glottodydaktycznych można dostrzec tendencję do centryzmu lokalnego wpływającego na minimalizację leksyki lokalnej z nieoczywistych centrów Polski?
- 2) Jak wygląda praktyka nauczania leksyki lokalnej na Podlasiu?
- 3) Jaki wizerunek Podlasia wyłania się z materiałów glottodydaktycznych i praktyki lektorów?

Odpowiedź na pytanie (1) jest związana z ustaleniem, ile leksemów odnoszących się do poszczególnych regionów Polski odnotowano w materiałach glottodydaktycznych oraz w obrębie

jakich kategorii onomastycznych mieści się to słownictwo (por. rozdział IV). W związku z tym, że w ogólnopolskich podręcznikach dominują informacje na temat kultury obecnej w centralnych miejscowościach Polski, często marginalizuje się elementy kulturowe związane z peryferiami. Glottodydaktycy w swoich badaniach wielokrotnie sygnalizowali obecność zjawiska centryzmu lokalnego (Zarzycka 2000b: 80) w materiałach glottodydaktycznych, ale też stopniowe pojawianie się na rynku wydawniczym podręczników, w których stosuje się wielocentryzm (Garncarek 2022: 45–46). Nie było to jednak potwierdzone badaniami ilościowymi i jakościowymi, tylko obserwacjami praktyków, zajmujących się również teorią. W związku tym w odniesieniu do pytania 1. sformułowano następujące hipotezy:

Hipoteza 1a. W ogólnopolskich materiałach glottodydaktycznych dominuje leksyka lokalna, którą można skategoryzować jako toponimię i najczęściej pojawia się ona w kontekście tematów dotyczących podróży, atrakcji turystycznych, obiektów miejskich i lokalizacji.

Hipoteza 1b. W ogólnopolskich podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego dominuje leksyka lokalna odnosząca się do kultury miejscowości będących centrami Polski.

Odpowiedź na pytanie (2) wiąże się z ustaleniem, czy badani lektorzy z Podlasia uczą leksyki lokalnej, i jeśli tak, w jaki sposób to robią, z jakich kategorii onomastycznych najczęściej korzystają i w kontekście jakich zagadnień tematycznych ma to miejsce. Oczekuje się, że lektorzy uczący na terenie Podlasia starają się uwzględniać leksykę lokalną typową dla swojego regionu. Przyjmuje się również, że zwykle nauczyciele korzystają przy tym z materiałów żywych lub spreparowanych, ewentualnie regionalnych publikacji glottodydaktycznych, co może wiązać się ze stosunkowo niewielką liczbą leksemów podlaskich obecnych w ogólnopolskich podręcznikach. Podejrzewa się także, iż kultura podlaska jest najczęściej wykorzystywana przy okazji tematów typowo kulturowych, przyrodniczych, kulinarnych i topograficznych, a w konsekwencji lektorzy używają głównie toponimów i nazw pospolitych odnoszących się do potraw. Powyższe przypuszczenia odzwierciedlają hipotezy 2a, 2b, 2c:

Hipoteza 2a. Większość lektorów z Podlasia uczy leksyki lokalnej podlaskiej.

Hipoteza 2b. Wielu lektorów z Podlasia wykorzystuje materiały żywe lub spreparowane, a także materiały regionalne w kontekście nauczania leksyki lokalnej.

Hipoteza 2c. Większość lektorów z Podlasia wykorzystuje leksykę dotyczącą topografii miasta (toponimie) oraz nazwy pospolite odnoszące się do potraw.

Odpowiedź na pytanie (3) wiąże się z ustaleniem, jaka leksyka lokalna dotycząca Podlasia pojawia się w wybranych podręcznikach do nauczania jpjo, w regionalnych materiałach glottodydaktycznych oraz w praktyce podlaskich lektorów. Przypuszcza się, że popularyzowana przez autorów wiedza na temat peryferii Polski bywa uproszczona, a twórcy materiałów glottodydaktycznych najczęściej skupiają się na topograficznym obrazowaniu Podlasia utożsamianego z krajobrazem leśnym, idealną przestrzenią do życia dla dzikich zwierząt. W kontrze wobec takiego wyobrażenia regionu stoją regionalne materiały, w których eksponuje się więcej aspektów życia miejskiego, co wynika z faktu, że często miejscem narracji okazuje się stolica województwa – Białystok. Przypuszczenia te wyrażają hipotezy 2a i 2 b:

Hipoteza 3a. Językowy obraz Podlasia w podręcznikach ogólnopolskich jest zwykle uproszczony, bo bazuje na niedużej liczbie leksemów podlaskich i na obrazowaniu topograficznym (zogniskowanym wokół Puszczy Białowieskiej).

Hipoteza 3b. W regionalnych materiałach glottodydaktycznych językowy obraz Podlasia jest wielopłaszczyznowy, ponieważ składa się z leksyki należącej do różnych kategorii onomastycznych.

Powyższe hipotezy zostaną zweryfikowane w toku badań własnych.

Efektem prowadzonych analiz jest propozycja nauczania realiów i kultury lokalnej poprzez leksykę lokalną, na którą składa się autorski inwentarz tematyczno-leksykalny oraz rozwiązania dydaktyczne z uwzględnieniem katalogu tematycznego i nazw własnych oraz pospolitych w nim zawartych. Jak wykazały rozważania przeprowadzone w rozdziałach teoretycznych, na rynku wydawniczym brakuje programu nauczania kultury i realiów regionalnych. Wyekscerpowana z materiałów glottodydaktycznych oraz formularzy ankiet wypełnionych przez lektorów leksyka podlaska pozwoli na stworzenie inwentarza leksemów, które mogą stanowić fundament do zbudowania programu dydaktyki kultury lokalnej.

3.2. Metoda i procedura badawcza

Zastosowanymi metodami badawczymi są: analiza ilościowo-jakościowa leksyki w materiałach glottodydaktycznych z perspektywy onomastycznej i etnolingwistycznej oraz ankietyzacja podlaskich lektorów za pomocą zaprojektowanego w tym celu kwestionariusza. Materiał badawczy stanowią podręczniki do nauczania języka polskiego jako obcego na poziomie początkującym (A1) wybrane w ramach badań ankietowych z lektorami, materiał glottodydaktyczny uzupełniający dotyczący Podlasia, a także kwestionariusze ankiet wypełnione przez lektorów nauczających cudzoziemców na Podlasiu.

Kwestionariusz ankiety dotyczący wykorzystania leksyki lokalnej w nauczaniu jppo na Podlasiu opublikowano jako formularz Google. Od 25 maja do 16 czerwca 2020 roku był uzupełniany przez lektorów i lektorki uczących na terenie Podlasia. Zaproszenie do wypełnienia ankiety otrzymali nauczyciele pracujący w instytucjach, szkołach językowych, uczelniach wyższych, jak i ośrodkach dla cudzoziemców³⁴. Przyjęto, że badanie wyników ankietowych będzie miało charakter dedukcyjny, to znaczy na podstawie udzielonych odpowiedzi uda się wskazać pewne tendencje związane z wykorzystaniem lokalności w nauczaniu języka polskiego jako obcego przez podlaskich lektorów, a także obszary tematyczne, w kontekście których występują konkretne kategorie onomastyczne lub pospolite. Wyniki badań ankietowych zostały podsumowane przy pomocy platformy Google Formularze, a następnie skategoryzowane w ramach tabeli według tego samego klucza kategoryzacyjnego, jak w przypadku leksyki z podręczników. Z uwagi na możliwość wielokrotnego udzielenia odpowiedzi lub niekiedy braku odpowiedzi w kwestionariuszu czasami w podsumowaniu tabelarycznym wykazano niejednakową liczbę respondentów.

Z kolei na podstawie wcześniej przeprowadzonych badań leksyki lokalnej (np. nazw własnych) przez innych naukowców (por. Dembowska-Wosik 2010) stworzono tabelę w programie Excel w

³⁴ Ankieta została rozesłana do reprezentantów głównych ośrodków akademickich w Białymstoku zajmujących się nauczaniem języka polskiego jako obcego. Przekazano ją również osobom związanym z organizacjami pozarządowymi i instytucjami działającymi na rzecz cudzoziemców. Niektóre z ankietowanych osób udzielają lekcji prywatnych – stacjonarnie lub online i stanowi to dla nich dodatkowe źródło dochodu wobec pracy głównej. Warto mieć na uwadze, że ankieta nie mogła zostać udostępniona dla szerszego grona odbiorców ze względu na to, iż trudno byłoby zweryfikować, czy respondenci rzeczywiście nauczają na terenie Podlasia, a tym samym byłoby to szkodliwym czynnikiem wpływającym na wiarygodność badań ankietowych.

celu zgromadzenia bazy danych, a następnie dokonania analizy ilościowej³⁵ leksyki lokalnej w podręcznikach do nauczania jpjo. Badane materiały glottodydaktyczne dobrano na podstawie wyników badań ankietowych, w których udział wzięli lektorzy nauczający na Podlasiu. Do zaprojektowania narzędzia badawczego posłużono się kluczem kategoryzacyjnym, na który składa się typ leksemu, czyli rodzaj kategorii onomastycznej (przy analizie jakościowej – onomastycznej – przyjęto zastosowanie terminologii z zakresu onomastyki i bazowano m.in. na liście ICOS kluczowych terminów onomastycznych³⁶), zagadnienie tematyczne, w kontekście którego pojawia się dana jednostka leksykalna, obszar pochodzenia leksemu (województwo), typ leksemu (kategoria onomastyczna), a także częstotliwość wystąpienia w skali całego podręcznika lub materiału glottodydaktycznego uzupełniającego. W tabelach odnotowano leksemy, nazwy województw, których dotyczą, zagadnienie tematyczne, kategorię onomastyczną i częstotliwość występowania danego wyrazu. Uwzględniono również liczbę pojawienia się danego leksemu w skali całego materiału glottodydaktycznego. Podjęte czynności stanowiły podstawę analizy ilościowej. Z kolei przy analizie jakościowej z uwzględnieniem zagadnień tematycznych, w kontekście których występują dane leksemy, zastosowano kategoryzację bazującą na wymaganiach na podstawowym poziomie biegłości językowej zawartych w ESOKJ (2003: 33–34) oraz standardach wymagań egzaminacyjnych. Następnie podliczono, ile leksemów występuje w kontekście konkretnych regionów, a także ustalono, jakie zagadnienia tematyczne i kategorie onomastyczne odnotowano najczęściej. W rezultacie wyniki badań zaprezentowano w formie tabeli zbiorczej, wykresów i diagramów ilustrujących przekrój leksyki lokalnej w analizowanych podręcznikach, co przyczyniło się do rekonstrukcji językowego obrazu Podlasia z perspektywy etnolingwistycznej.

Ostatnim etapem było stworzenie inwentarza tematyczno-leksykalnego. Umieszczono katalog tematów niemal taki sam, jak ten, który wykorzystano do analizy ilościowej słownictwa. Do

³⁵ Anna Żurek i Tomasz Piekot (2008) określają zastosowaną przeze mnie metodę „analizą zawartości”. Jest ona częstą praktyką w badaniach humanistycznych. Badacze odnoszą się m.in. do definicji zaproponowanej przez Małgorzatę Lisowską-Magdziarz (2004): „Prezentowana metoda polega na analizie dużego zbioru przekazów za pomocą procedury kodowania danych na temat ich zawartości. Te informacje są opracowywane i interpretowane ilościowo (chodzi tu np. o poszukiwanie różnorodnych prawidłowości, zależności i tendencji)”, z wykorzystaniem komputerów i narzędzi statystycznych (za: Żurek, Piekot 2008: 127). Żurek i Piekot (2008:130) wspominają również o tym, że „końcowym etapem analizy zawartości jest interpretacja danych ilościowych z punktu widzenia przyjętych założeń i stawianych na początku hipotez”.

³⁶ Dostęp w Internecie: <http://onomastyka.uni.lodz.pl/wp-content/uploads/2019/03/Lista-ICOS-kluczowych-termin%C3%B3w-onomastycznych.pdf>.

zbudowania bazy leksykalnej użyto leksykę wyekscerpowaną z podręczników, materiału glottodydaktycznego i wyników badań ankietowych). Zaproponowano także przykładowe zastosowania metodyczne z użyciem zgromadzonego słownictwa. W propozycjach ćwiczeń uwzględniających leksykę lokalną posłużono się takimi narzędziami, jak: Microsoft Word, Canva, generator fałszywych Tweetów oraz stron na Facebooku, a także Wordwall.

3.3. Charakterystyka badanej grupy

W ankiecie zatytułowanej „Lokalność w nauczaniu języka polskiego jako obcego na poziomie A” (zob. **Aneks**, p.1) przeprowadzonej na platformie Google wzięło udział 19 lektorów z Podlasia (zob. **Tabela 1**), z czego 16 osób nauczało na terenie Białegostoku, 1 osoba w Czerwonym Borze i 1 osoba w Hajnówce oraz w Bielsku Podlaskim. 1 osoba nie wskazała miejsca nauczania.

Tabela 1. Charakterystyka badanej grupy pod względem miejscowości, w której naucza się jpjo

Nazwa miejscowości	Liczba odpowiedzi	Procent
Białystok	17	81
Czerwony Bór	1	4,75
Hajnówka	1	4,75
Bielsk-Podlaski	1	4,75
brak danych	1	4,75
ogółem	21³⁷	100,0

Do ankiety zaproszono nauczycieli (zob. **Tabela 2**) nauczających na Podlasiu w różnych instytucjach, organizacjach pozarządowych, na uczelniach, czy w ramach własnej działalności gospodarczej. Wśród nich znalazły się m.in.: Szkoła Języka i Kultury Polskiej „Pollando” przy Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku, Centrum Języka i Kultury Polskiej „POLISH LAB” przy Politechnice Białostockiej, Studium Języków Obcych przy Uniwersytecie Medycznym w Białymstoku, Fundacja Dialog w Białymstoku, Ośrodek dla Cudzoziemców Zajazd

³⁷ Liczba wszystkich odpowiedzi jest większa niż liczba osób ankietowanych, ponieważ lektorzy mieli prawo udzielić więcej niż jednej odpowiedzi. Niektórzy z nich nauczają w różnych miastach znajdujących się na terenie Podlasia.

„Budowlani” w Białymstoku, Ośrodek dla Cudzoziemców w Czerwonym Borze, Stowarzyszenie Kulturalne „Pocztówka” w Hajnówce, Stowarzyszenie „Anawoj”, Fundacja „Okno na Wschód”.

Większość ankietowanych (10) naucza jpjo na uczelni wyższej, nieco mniej w organizacjach pozarządowych (7). Poza tym 4 osoby pracowały jako lektorzy jpjo w prywatnych szkołach językowych, ośrodkach dla cudzoziemców ubiegających się o azyl, a także prowadziły własną działalność gospodarczą. Najmniej osób (po 1) zaznaczyło odpowiedź, że uczyło w ramach prywatnych lekcji lub na zlecenie firmy zatrudniającej cudzoziemców.

Tabela 2. Charakterystyka badanej grupy pod względem miejsca zatrudnienia

Miejsce nauczania	Liczba odpowiedzi	Procent
uczelnia wyższa	10	52,6
prywatna szkoła językowa	4	21,1
firma zatrudniająca cudzoziemców	1	5,3
organizacja pozarządowa	7	36,8
ośrodek dla cudzoziemców	4	21,1
własna działalność gospodarcza	4	21,1
szkoła publiczna	1	5,3
lekcje prywatne w domu	1	5,3
ogółem	32³⁸	100,0

Do udziału w badaniach ankietowych celowo zostały zaproszone placówki, które prowadzą kursy skierowane do różnych grup docelowych. Na uczelniach wyższych najczęściej można spotkać obcokrajowców, którzy liczą na wysoki poziom nauczania w związku z prestiżem danej instytucji, a także studentów czy doktorantów. Z kolei w organizacjach pozarządowych dominującą grupą są obywatele krajów nienależących do Unii Europejskiej, którzy w ramach

³⁸ W pytaniu dotyczącym miejsca pracy można było wskazać więcej niż jedną odpowiedź, dlatego w konsekwencji ogół udzielonych odpowiedzi wynosi 32, czyli nie jest równy liczbie ankietowanych (19 osobom).

programów unijnych mogą bezpłatnie uczestniczyć w kursach języka polskiego i w ten sposób zaadaptować się w polskim społeczeństwie, a następnie otrzymać pobyt stały lub kartę Polaka. Z kolei w wymienionych powyżej stowarzyszeniach odbywają się lekcje języka polskiego dla wolontariuszy europejskich realizujących projekty na terenie Podlasia maksymalnie przez 12 miesięcy. W gronie ankietowanych znaleźli się również nauczyciele niezrzeszeni w ramach żadnej instytucji, prowadzący zajęcia indywidualne lub w małych grupach – w domu lub online.

Średni staż pracy (zob. **Tabela 3**) ankietowanych wyniósł około 7 lat. Najdłuższym wskazanym okresem pracy w roli lektora było 18 lat. Następnie jedna osoba wskazała 15 lat, trzech lektorów – 12 lat i dwóch 10. Pojawiły się też poniższe odpowiedzi: 7 lat (3), 6 lat (2), 5 lat (1), 3 lata (4), 2 lata (2 osoby). Można zatem powiedzieć, że aż 68% respondentów to lektorzy bardzo doświadczeni i pracujący w zawodzie minimum 5 lat.

Tabela 3. Charakterystyka badanej grupy pod względem stażu pracy jako lektor jpjo

Ilość lat	Liczba odpowiedzi	Procent
1-2	2	10,5%
3-5	5	26,3%
6-10	7	36,8%
11-15	4	21,1%
16-20	1	5,3%
Ogółem	19	100%

3.4. Charakterystyka badanych materiałów glottodydaktycznych

W badaniach własnych uwzględniono 7 podręczników do nauczania języka polskiego jako obcego na poziomie podstawowym, spośród których 6 pochodziło z ankiety (zob. **Tabela 4**) i było najczęściej wskazywanych przez podlaskich lektorów („POLSKI krok po kroku” (14); „HURRA! Po polsku 1” (14); „Polski na dobry start” (5); „Start 1. Survival Polish” (5); „Polski jest cool” (4); „Po polsku po Polsce” (3), zaś jeden („Polska po polsku”) został wybrany ze względu na to, że

stanowi on niejako prototyp podręcznika regionalnego. Ankietowani mogli zaznaczyć więcej niż jedną opcję lub zaproponować własną. W sumie oddano 48 głosów.

Tabela 4. Rozkład ilościowy wykorzystania podręczników do nauczania jppo przez podlaskich lektorów

Tytuł podręcznika	Liczba odpowiedzi	Procent
„Polski, krok po kroku”	14	31,1%
„Hurra!!! Po polsku 1”	14	31,1%
„Polski na dobry start”	5	11,1%
„Start 1. Survival Polish”	5	11,1%
„Polski jest cool”	4	8,9%
„Po polsku po Polsce”	3	6,7%
ogółem	45	100%

„Polska po polsku” (Miodunka, Wróbel 1986) to jeden z pierwszych podręczników do nauczania języka polskiego jako obcego zawierający elementy kultury regionalnej (Cichoń 2018: 68). Choć wydano go w Warszawie, częściej znajdziemy w nim odniesienia do Krakowa. Materiał glottodydaktyczny składa się z 5 części. Pierwsza zawiera wstęp, w którym objaśniano strukturę podręcznika oraz zamieszczono bibliografię. W drugiej części znajdują się docelowe lekcje – 10 rozdziałów zbudowanych zgodnie z wymaganiami obowiązującymi na poziomie podstawowym. Znajdują się tam następujące zagadnienia: stereotypowe wyrazy i zwroty kierowane przez lektora do studentów, przywitanie i pożegnanie, identyfikacja ludzi, języki, identyfikacja przedmiotów i ich miejsca, restauracja i hotel, adres i miejsce, zakupy i usługi, rozrywki, choroby i podróże. Trzecią część zatytułowano „Jesteśmy w Krakowie” i w niej znajdują się dialogi cząstkowe mające miejsce w Krakowie wraz z fotografiami. Czwartą część nazwano „Jesteśmy w Polsce” i przedstawiono tam najważniejsze informacje turystyczne, krajoznawcze dotyczące różnych województw Polski. Występują w niej jedynie opisy w języku angielskim i francuskim, jednak wykorzystaną leksykę (przetłumaczoną na język polski) uwzględnia się w badaniach w rozdziale 3. Z kolei w piątej części znajduje się słownik polsko-angielsko-francuski. Założeniem autorów jest uporządkowanie materiału językowego podręcznika według kryterium sytuacyjnego i socjolingwistycznego, a nie lingwistycznego (Miodunka, Wróbel 1986: 8). Tak

zwerbalizowany cel przyczynia się także do tego, że w podręczniku można odnaleźć wiele leksemów pojawiających się w codziennym życiu krakowian.

„Polski, krok po kroku” (Miodunka, Wróbel 1986) to podręcznik wydany w Krakowie przez wydawnictwo „Glossa”. Zawiera on 26 rozdziałów uwzględniających ćwiczenia wpływające na rozwój kompetencji komunikacyjnej, poszerzające słownictwo i utrwalające gramatykę. Autorki zakładają, że dzięki książce odbiorcy zanurzą się w polskim środowisku, używając przy tym języka polskiego w codziennych sytuacjach. Z góry ustalono przestrzeń, która stanowi tło narracji tego podręcznika. Akcja toczy się w Krakowie, czyli „najbardziej znanym na świecie polskim mieście o wspaniałych zabytkach, bogatym życiu kulturalnym i niepowtarzalnej atmosferze miasta uniwersyteckiego”. Autorki przekonują również, że ta lokalizacja to idealne miejsce do nauki języka polskiego, chodzenia na zakupy, restauracji, gotowania, zwiedzania interesujących miejsc czy zagłębiania się w tajniki polskiej kultury. W tym miejscu poznają się również główni bohaterowie książki – Mami z Japonii, Angela z Anglii, Tom z USA, Uwe z Niemiec i Javier z Argentyny.

„Hurra!!! Po polsku 1” (Małolepsza, Szymkiewicz 2006) jest popularnym podręcznikiem, wydanym w Krakowie przez wydawnictwo PROLOG. Stanowi on część pierwszego, tak kompleksowego, zestawu materiałów do nauki języka polskiego jako obcego (Stankiewicz, Żurek 2010: 496). Nie ma w nim z góry ustalonego toku narracyjnego i bohaterów, tak jak ma to miejsce w przypadku „Polski, krok po kroku”. Podręcznik składa się z 20 rozdziałów, w których uwzględnia się realizację funkcji i sytuacji komunikacyjnych, poszerzanie słownictwa, wzbogacanie wiedzy na temat gramatyki i składni, doskonalenie rozumienia ze słuchu i rozumienia tekstów pisanych, mówienia i pisania. Co ważne, podręcznik uwzględnia materiały autentyczne i dzięki temu w łatwy sposób odpowiada na potrzeby cudzoziemców związane z poszerzaniem informacji z zakresu kultury i realioznawstwa. Okazuje się jednak, że według analiz glottodydaktyków przeważają w nim elementy kultury europejskiej nad kulturą narodową (za: Stankiewicz, Żurek 2010: 496, Kowalewski 2008).

„Polski na dobry start” (Buława, Jędryka, Mijas 2017) jest podręcznikiem powstałym w ramach projektu Fundacji Nauki Języków Obcych Linguae Mundi w Warszawie, współfinansowanego z Programu Krajowego Funduszu Azylu, Migracji i Integracji „Bezpieczna Przzystań”, budżetu państwa oraz Urzędu ds. Cudzoziemców. W jego skład wchodzi część wstępna

składająca się z 20 lekcji (40 godzin dydaktycznych), zatytułowana „Pierwsze spotkanie”. Zdaniem autorów ma ona na celu przygotować uczących do językowo-kulturowej integracji z mieszkańcami, osłuchania się z językiem, a także opanowania podstawowych struktur leksykalno-gramatycznych. Druga część publikacji została nazwana „Z polskim na co dzień” i składa się na nią 10 modułów tematycznych, a na ich realizację przeznaczono 180 godzin dydaktycznych. Autorzy za ich funkcję uznają rozwijanie kompetencji lingwistycznej, realioznawczej i socjokulturowej, a także akcentują poznawanie przez kursantów polskich realiów i języka polskiego. Podręcznik ten przeznaczony jest dla obcokrajowców na poziomie A1. Wykorzystuje się go w ośrodkach dla cudzoziemców, którzy ubiegają się o azyl.

„**Start 1. Survival Polish**” (Demińska, Małyska 2020) to podręcznik wydany przez założycielki „Klubu DIALOGU” w Warszawie w ramach wydawnictwa „Start Polish”, skierowany do początkujących uczących się (na poziomie A0–A1) języka polskiego jako obcego metodą bezpośrednią. Autorki książki stawiają na kształcenie komunikacji w życiu codziennym, a także ćwiczenia fonetyczne. Celowo ograniczono w nim zadania typowo gramatyczne. Podręcznik składa się z zaledwie z 10 rozdziałów, tzn.: „Dzień dobry”, „Moje biuro”, „Jestem głodny”, „W sklepie”, „Moja praca”, „Mój tydzień”, „Która jest godzina?”, „Miesiące i daty”, „Mam spotkanie”, „Weekend”. W związku z tym, że podręcznik w minimalnym stopniu realizuje poziom podstawowy, znajduje się w nim znacznie mniej zagadnień niż w innych omawianych podręcznikach.

„**Polski jest cool**” (Piotrowska-Rola, Porębska 2013) to wydany w Lublinie podręcznik do nauczania języka polskiego jako obcego na poziomie podstawowym. Zawiera 26 działów, w tym – 24 jednostki lekcyjne i 2 lekcje okolicznościowe poświęcone Bożemu Narodzeniu i Wielkanocy. Publikacja nie zawiera tła narracyjnego ani bohaterów, którzy pełniliby rolę przewodników wobec uczących się. W podręczniku kładzie się nacisk na rozwijanie umiejętności rozumienia ze słuchu, rozumienia tekstów pisanych, mówienia, pisanie i doskonalenia wymowy, zaś dobór materiału i jego kolejność są uzależnione od praktyki językowej. Zaletą podręcznika jest bazowanie na materiałach autentycznych, m.in. rozkładach jazdy, menu w restauracji, repertuarach kin, co pozwala uznać, że podręcznik, mimo braku z góry ustalonego „miejsca akcji”, jest osadzony w lokalnych realiach (często odnoszących się do województwa lubelskiego).

Podręcznik „**Po polsku po Polsce**” (Bucko, Majcher-Legawiec, Prizel-Kania, Sowa 2016) to publikacja do nauczania języka polskiego jako obcego oraz kultury polskiej dla początkujących (na poziomie A1/A2) wydana w Krakowie. Książka składa się z 16 rozdziałów i każdy z nich nawiązuje do jednego z polskich województw. Pojawiają się w nim nazwy własne typowe dla miejscowości znajdujących się w obrębie wybranego regionu oraz kulturemy odsyłające do artefaktów kojarzonych z danym obszarem. Odbiorca podręcznika udaje się w podróż po Polsce wraz z międzykulturową rodziną Rossini, która składa się z Katarzyny (Polki), Ludwiki (Włocha) i ich dzieci – Antka, Julki i Emilki. Na co dzień mieszkają oni w Stanach Zjednoczonych, dzięki czemu użytkownik podręcznika dowiaduje się, jak funkcjonuje małżeństwo mieszane w innym kraju niż państwo pochodzenia męża lub żony, a także w jaki sposób rozwija się wielojęzyczność u dzieci w tego typu przypadkach. W podręczniku położono nacisk na doskonalenie gramatyki, poprawność mówienia, wzbogacanie słownictwa, a przy tym ukazuje aspekt kulturowy, walory turystyczne, historię, tradycje oraz osiągnięcia poszczególnych regionów. W podręczniku wyodrębnione są następujące aspekty: komunikacja, gramatyka, słownictwo i wiedza o Polsce. Oprócz tego uwzględniono także język potoczny, jak i gwarę młodzieżową. Zgromadzone ćwiczenia przeznaczone są dla cudzoziemców na poziomie A1. Autorki zwróciły jednak szczególną uwagę na kulturowy aspekt nauczania języka, a przede wszystkim na fakt integralności polskiej historii i kultury w kontekście zrozumienia języka. W związku z tym podana przez nie wiedza wykracza niekiedy poza program leksykalny typowy dla poziomu A1 w kierunku A2. Walorem książki jest jej strona graficzna. Każdy rozdział poprzedzony jest mapą z ilustracjami związanymi z danym regionem. Wyjaśnienie symboli zamieszczono jedynie na stronie internetowej, na której znajduje się wersja multimedialna książki, co może stanowić utrudnienie w poznawaniu leksyki przy samodzielnym uczeniu się przez cudzoziemców. W analizach odnoszę się do wersji papierowej podręcznika.

Podsumowując, przeanalizowano 7 podręczników, które zostały wydane w Krakowie, Lublinie lub w Warszawie i w pewnym stopniu determinowało to rozkład ilościowy i jakościowy leksyki lokalnej, co szerzej zostanie omówione w rozdziale IV.

3.5. Narzędzia badawcze

3.5.1. Kwestionariusz ankiety

Przy projektowaniu kwestionariusza ankiety posłużono się terminologią z zakresu lingwistyki kulturowej, pragmatyki leksykulturowej i etnolingwistyki. Zainspirowano się koncepcją kwestionariusza ankiety, którą posługiwała się m.in. Magdalena Pacholarz-Ziółko (2009) w badaniach nad leksykulturą polską. W ramach przeprowadzonej ankietyzacji Polaków naukowczynie pozyskała leksykulturę polską, a następnie sprawdziła jej znajomość wśród studentów cudzoziemskich. Badań nad leksykulturą według koncepcji Galissona metodą ankietyzacji dokonała również Bronisława Ligara (2009).

Za pomocą kwestionariusza ankiety (zob. **Aneks**, p. 1) zbadano ilościowe i jakościowe zastosowanie leksyki lokalnej w nauczaniu jpjo w praktyce lektorskiej.

Podczas konstruowania kwestionariusza ankiety przyjęto następujące założenia:

- czytelność instrukcji (w wielu poleceniach zasygnalizowano przykład rozwiązania);
- możliwość podania nieskończonej ilości odpowiedzi w przypadku pytań otwartych (w celu zgromadzenia jak największej liczby propozycji leksemów lub materiałów glottodydaktycznych);
- ograniczony dostęp do ankiety (ankieta została przesłana do reprezentantów konkretnych instytucji, dzięki czemu uniknięto uzyskania odpowiedzi od niepożądanych osób).

Ankieta składa się z 16 pytań i można wyodrębnić w niej 5 części. Pytania od 1 do 3 służą zebraniu informacji na temat ankietowanych – ich stażu pracy jako lektorów języka polskiego jako obcego, miejsca i miejscowości nauczania. Druga część kwestionariusza (pytania 4–10) jest związana ze spojrzeniem lektorów na lokalność w aspekcie dydaktycznym, tzn. ich opiniami na temat materiałów glottodydaktycznych (m.in. podręczników kursowych i materiałów glottodydaktycznych uzupełniających), definicjami lokalności, a także wykorzystaniem lokalności w praktyce lektorskiej. Trzecia część kwestionariusza (pytania 11–13) ma charakter praktyczny, ponieważ zadaniem lektorów jest zaproponowanie leksyki lokalnej stosowanej przez nich w kontekście konkretnych zagadnień tematycznych, a także wskazanie, które materiały pozwalają na wprowadzanie takich nazw. Z kolei czwarta część ankiety (pytania 14–15) dotyczy zastosowania

różnych narzędzi TIK przy wprowadzaniu leksyki lokalnej. Ostatnia część kwestionariusza (pytania 16–17) służy określeniu przez ankietowanych poziomu motywacji kursantów do poznawania leksyki lokalnej, a także wskazaniu czynników wpływających na chęć u studentów nauki leksyki o zabarwieniu regionalnym.

3.5.2. Tabela do analizy podręczników i innych materiałów glottodydaktycznych

Do wyekscerpowania leksyki lokalnej z ogólnopolskich podręczników zastosowana została tabela, w której wyodrębniono następujące sekwencje:

- A. Leksem, np. Warszawa;
- B. Obszar występowania (województwo), np. mazowieckie;
- C. Typ leksemu (kategoria onomastyczna lub rodzaj nazwy pospolitej), np. toponim;
- D. Zagadnienie tematyczne (wyrażone za pomocą litery odpowiadającej zagadnieniu zawartemu w katalogu tematycznym), np. czas wolny;
- E. Częstotliwość wystąpienia, np. 18 razy.

Do kategorii *leksem* zaliczono wszystkie nazwy własne, ale też pospolite, które kojarzą się z danym regionem. W związku z tym w typach leksemu pojawiają się nazwy takich gałęzi onomastyki, jak: **antroponimy** (nazwy znanych postaci historycznych i współczesnych); **toponimy**, czyli ojkonimy (nazwy miejscowości i wsi), hydronimy (nazwy mórz, rzek, jezior, zbiorników wodnych etc.), oronimy (nazwy gór i szczytów), nesonimy (nazwy wysp), choronimy (nazwy krainy, kraju), mikrotoponimy (nazwy mniejszych miejsc lub terenów); **chrematonimy** (nazwy handlowe firm, nazwy lokalnych produktów, nazwy instytucji, nazwy wydarzeń kulturalnych, nazwy dzieł artystycznych i nazwy wytworów medialnych), a także **urbochrematonimy** (nazwy lokali gastronomicznych, nazwy kin etc.). Jeśli chodzi o nazwy pospolite, w ramach tej grupy wyróżniono: nazwy pospolite odnoszące się do krajobrazu miejskiego, nazwy potraw, nazwy napojów, nazwy lokalnych produktów, nazwy zwierząt, nazwy wartości i nazwy lokalnych symboli/artefaktów.

W zakresie tematycznym zastosowano jednolity podział, wypracowany na podstawie zagadnień funkcjonujących na poziomie A w większości podręczników. Poniżej znajduje się lista zagadnień:

- A. przedstawianie się (dane osobowe, miejsce zamieszkania, podstawowe zwroty)

- B. podstawowe przymiotniki (cechy charakteru lub wyglądu)
- C. zawody
- D. zainteresowania/hobby
- E. zakupy
- F. jedzenie i picie
- G. rodzina
- H. relacje czasowe (pory dnia, godziny, dni tygodnia)
- I. spędzanie wolnego czasu
- J. rutyna
- K. lokalizacja i obiekty w mieście
- L. samopoczucie, wyrażanie opinii (podooba mi się/lubię)
- M. pogoda i pory roku
- N. daty
- O. mieszkanie
- P. podróże, atrakcje turystyczne
- R. historia, biografia
- S. plany na weekend
- T. moda
- U. zdrowie i części ciała
- W. usługi
- Y. edukacja
- Z. środowisko naturalne/zwierzęta.

Jako częstotliwość wystąpienia leksemu wskazano całkowitą liczbę wystąpień danego wyrazu w podręczniku w odniesieniu do danego zagadnienia. W kolumnie obszar występowania (województwo) dokonano klasyfikacji pod względem przynależności danego wyrazu do konkretnych regionów – województw. Dzięki takiemu podziałowi możliwe było wskazanie frekwencji wyrazów lokalnych, a także wyodrębnienie terenów, które wspominane są rzadziej, można zatem je uznać za peryferyjne w kontekście funkcjonowania w podręcznikach do nauczania j[p]o.

3.5.3. Tabela do analizy wyników badań ankietowych

Tabela do analizy leksyki wyekscerpowanej z wyników badań ankietowych przypomina tę do analizy podręczników, ponieważ stanowi efekt dokonanych analiz. Ponadto zastosowanie analogicznego narzędzia sprzyja analizie porównawczej, a tym samym założono, że łatwiejsze będzie zestawienie funkcjonowania lokalności w praktyce lektorskiej i materiałach glottodydaktycznych.

Rozdział IV. Strategie wykorzystywania leksyki lokalnej w podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego

Współczesny rynek wydawniczy oferuje różnorodne publikacje do nauczania języka polskiego jako obcego. Coraz częściej autorzy podręczników zwracają uwagę na to, by język był osadzony w polskich realiach i kulturze, pokazując tym samym, że nie powinien być oderwany od kontekstu kulturowego. Chociaż korzystanie z podręcznika na kursach języka polskiego jako obcego wprowadza odpowiednią strukturę zajęć i często ułatwia lektorom stworzenie spójnego programu uporządkowanego według tematów skorelowanych z zagadnieniami gramatycznymi, kulturowymi i leksyką, nauczyciele nie zawsze mogą w pełni wykorzystać potencjał takich publikacji do rozwijania kompetencji kulturowej studentów.

W tym rozdziale zostaną przeanalizowane podręczniki do nauczania języka polskiego jako obcego na poziomie A pod kątem obecności leksyki lokalnej – tej odnoszącej się do kultury centralnych punktów Polski, jak też i słownictwa nawiązującego do regionów peryferyjnych. Wybrane przez lektorów podlaskich w badaniach ankietowych wydawnictwa są współcześnie najczęściej używanymi na lektoratach języka polskiego jako obcego. Do tej grupy zaliczają się następujące podręczniki: „Krok po kroku A1” (2020), „Hurra 1” (2006), „Polski jest cool” (2013), „Po polsku po Polsce” (2016), „Start 1. Survival Polish” (2020), oraz „Polski na dobry start” (2017). Dodatkowo zdecydowano się również przeanalizować prototypowy podręcznik regionalny „Polska po polsku” (1986).

Zdecydowano się wyróżnić dwie strategie: monocentryczną i policentryczną, oraz pogrupować analizowane podręczniki na podstawie ustalonych kryteriów. Stosowanie przez autorów strategii monocentrycznej przejawia się tym, że w materiale glottodydaktycznym funkcjonuje głównie jedno centrum terytorialne i wprowadza się tam realia z nim związane. W opozycji do strategii monocentrycznej stoi strategia policentryczna, polegająca na wykorzystywaniu licznych centrów obszarowych i nierzadko przyjęciu konwencji podróży po Polsce, a tym samym zaznajamianiu cudzoziemców z dziedzictwem kulturowym typowym dla różnych województw.

4.1. Strategia monocentryczna

W wielu podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego autorzy przyjmują strategię monocentryczną, polegającą na wykorzystaniu leksyki lokalnej reprezentatywnej głównie dla jednego regionu lub nawet miasta. Grażyna Zarzycka (2000: 71) nazywa to zjawisko *centryzmem lokalnym*. Czasami jest to zabieg świadomy i w praktyce oznacza, że twórcy książki wyznaczają jedną główną lokalizację, w której toczy się akcja. Najczęściej miejscem centralnym okazuje się stolica Polski lub inna miejscowość będąca centrum historycznym lub kulturalnym Polski, jednak nie zawsze musi to być zabieg zamierzony. Zwykle w takiej sytuacji pozostałe miasta stanowią niejako tło i pojawiają się w materiale glottodydaktycznym sporadycznie, np. w kontekście tematu dotyczącego podróży lub zwiedzania. W tym wypadku możemy mówić o tworzeniu się relacji centrum – peryferia.

4.1.1. Polska po polsku

W podręczniku „Polska po polsku” funkcjonuje strategia monocentryczna, bo najczęściej pojawia się w nim leksyka lokalna typowa dla **województwa małopolskiego**. Występuje aż 57 jednostek leksykalnych. Najczęściej odnotowano urbanonimy (37), odnoszące się do nazw ulic, dzielnic, skwerów (w kontekście lokalizacji, ewentualnie czasu wolnego, podstawowych dialogów oraz zakupów i usług) – *Rynek Główny* (12), *ul. Floriańska* (1), *ul. Gołębia* (1), *ul. Grodzka* (1), *ul. Karmelicka* (3), *ul. Krakowska* (1), *ul. Piastowska* (3), *ul. Sienna* (2), *ul. Solskiego* (1), *ul. Stolarska* (1), *ul. Straszewskiego* (1), *ul. Szewska* (3), *aleja Krasińskiego* (1), *aleja Słowackiego* (1), *Bronowice* (1), *Mały Rynek* (1), *plac Duchy* (1), *plac Matejski* (1), *plac Sikorski* (1), *plac Szczepański* (1), *rondo Kotlarskie* (1), *rondo Mogiłskie* (3), *rynek Dębnicki* (1), *rynek Podgórski* (1); nazw instytucji kultury, zabytków – *Sukiennice* (3), *Wawel* (3), *Katedra Wawelska* (2), *teatr „Bagatela”* (2), *Teatr Powszechny* (1), *teatr Słowackiego* (1), *Barbakan* (1), *Brama Floriańska* (1), *MAPA* (1), *Kościół św. Anny* (1), *Kościół św. Piotra i Pawła* (1); instytucji edukacyjnych – *Uniwersytet Jagielloński* (2), *Collegium Maius* (1). Niekiedy pojawiają się urbochrematonimy (10), m.in. w kontekście lokalizacji, czasu wolnego, zakupów i usług. Wśród nich znajdują się następujące leksemy: *Adria* (1), *Cepelia* (1), *Desa* (1), *Filmotechnika* (1), *hotel Cracovia* (1), *hotel Forum* (1), *Hotel pod Jeleniem* (1), *kino Uciecha* (1), *Syrena* (1) i *Pasaż Bielaka* (2).

Sporadycznie odnotowano antroponimy, związane z imionami władców pochowanych na terenie Katedry Wawelskiej, tj. *Jadwiga* (1) i *Władysław Jagiello* (1) oraz oronimy – *Rysy* (1) i *Tatry* (1). Równie rzadko występują w podręczniku ojkonimy (2). Stolica województwa małopolskiego – *Kraków* – pojawia się najczęściej – 17 razy. Odnotowano ją w różnych kontekstach, tzn. przy okazji tematów dotyczących: przedstawiania się, języków, jedzenia, restauracji, lokalizacji, czasu wolnego i podróży. Oprócz tego można także odnaleźć ojkonim *Zakopane* (1) przy okazji tematu dotyczącego podróżowania. W podręczniku odnotowano też jeden hydronim *Morskie Oko* (1) oraz nieliczne chrematonimy – *Szkoła Letnia* (12).

Drugim województwem pod względem liczby jednostek leksykalnych występujących w podręczniku okazuje się **mazowieckie**. Odnotowano zaledwie 11 leksemów należących do następujących grup onomastycznych: urbanonimy (7) – *ul. Marszałkowska* (1), *ul. Nowy Świat* (1), *Aleje Jerozolimskie* (1), *Plac Konstytucji* (1), *Rondo Waszyngtona* (1), *Narodowy Bank Polski* (1), *Pałac w Wilanowie* (1); ojkonimy (2) – *Warszawa* (15), *Płock* (1); antroponim (1) – *Jan III Sobieski*; hydronim (1) – *Wisła* (2). Dominuje w znacznym stopniu leksyka topograficzna z obszaru toponimii. Zwykle stosuje się ją w kontekście podróżowania, lokalizacji i usług.

Stosunkowo dużo leksemów odnotowano w kontekście **województwa warmińsko-mazurskiego** (10). Występują ojkonimy (4) – *Olsztyn* (1), *Giżycko* (1), *Pisz* (1), *Mikołajki* (1); choronimy (3) – *Kraina Tysiąca Jezior* (1), *Mazury* (1), *Puszcza Borecka* (1); hydronim (1) – *Mazurskie Jeziora* (1) oraz nazwy pospolite (nazwa zwierzęcia) (2) – *orzeł* (1) i *żubr* (1). Powyżej wymienione jednostki leksykalne są najczęściej przywoływane w kontekście tematu podróżowania.

Następnym województwem pod względem liczby leksemów lokalnych okazuje się **województwo śląskie** (9). Występują ojkonimy (4) – *Częstochowa* (1), *Gliwice* (1), *Katowice* (1), *Zebrzydowice* (1), oronimy (2) – *Karpaty* (2), *Barania Góra* (1); urbanonimy (2) – *Pomnik Powstańców Śląskich* (1); *Saktuarium Matki Boskiej Częstochowskiej na Jasnej Górze* (1); nazwa wydarzenia (1) – *powstanie śląskie* (1). Odnotowane elementy lokalne wykorzystywano w kontekście podróżowania.

W podręczniku pojawia się po 6 jednostek leksykalnych reprezentatywnych dla **województwa podlaskiego** i **pomorskiego**. W kontekście Podlasia odnotowano następujące nazwy: ojkonimy (2) – *Kuźnica Białostocka* (1), *Suwałki* (1); choronimy (2): *Puszcza Białowieska* (1), *Puszcza*

Knyszyńska (1); hydronim (1) – *Jaczo* (1); nazwa zwierzęcia – *żubr* (1). Wszystkie leksemy wprowadzono przy temacie dotyczącym podróżowania. Z kolei w przypadku województwa pomorskiego zamieszczono leksemy należące do następujących kategorii onomastycznych: ojkonimy (5) – *Gdańsk* (2), *Gdynia* (1), *Malbork* (1), *Sopot* (1), *Trójmiasto* (1) i hydronim (1) – *Wisła* (1). Po raz kolejny ograniczono się do wprowadzenia podanych leksemów w odniesieniu do zagadnień związanych z podróżowaniem.

W książce odnotowano także nieliczne leksemy (4) związane z **województwem dolnośląskim**. Wśród nich znajdują się ojkonimy (2) – *Wrocław* (6) i *Zgorzelec* (1), urbanonim (1) – *Rynek* (1) i hydronim (1) – *Odra* (1). Przytoczone elementy lokalne wprowadzono w kontekście podróżowania.

Sporadycznie pojawia się również leksyka reprezentatywna dla **województwa kujawsko-pomorskiego** (3): ojkonim *Toruń* (2), antroponim *Mikołaj Kopernik* (1) i urbanonim *Stare Miasto* (1). Autorzy w stopniu minimalnym nawiązują także do **województwa lubelskiego** (3), **województwa łódzkiego** (3) i **zachodniopomorskiego** (3). W odniesieniu do Lubelszczyzny pojawia się ojkonim *Lublin* (2), urbanonimy *Katolicki Uniwersytet w Lublinie* (1) i *Uniwersytet Marii Skłodowskiej-Curie* (1). Z kolei leksyka łódzka jest reprezentowana przez ojkonimy: *Łowicz* (1), *Złaków Kościelny* (1) oraz nazwę wydarzenia – *Boże Ciało* (1) obchodzonego w sposób uroczysty we wspomnianym Łowiczu. Z kolei w przypadku leksyki zachodniopomorskiej ograniczono się do ojkonimów – *Szczecin* (1) i *Międzyzdroje* (1) oraz nesonimu *Wolin* (1). Wszystkie leksemy wprowadzono przy okazji tematu dotyczącego podróżowania.

Bardzo rzadko odnotowano elementy lokalne charakterystyczne dla **województwa podkarpackiego** (2) i **województwa świętokrzyskiego** (2). W odniesieniu do tego pierwszego wskazano tylko oronim – *Bieszczady* (1) i nazwę zwierzęcia – *żubr* (1). Z kolei w przypadku świętokrzyskiego mamy do czynienia jedynie z urbochrematonimem – *hotel Kongresowy* (1) w odniesieniu do tematu lokalizacji oraz ojkonimem – *Sandomierz* (1) w kontekście podróżowania.

Warto podkreślić, że w podręczniku pominięto leksykę lokalną typową dla następujących województw: **lubuskie**, **opolskie** i **wielkopolskie**.

4.1.2. Polski, krok po kroku

W podręczniku „Krok po kroku” z góry założono miejsce narracji – Małopolskę, dominuje w niej zatem leksyka nawiązująca do tej części Polski. Pojawiają się również sporadycznie

odniesienia do innych województw Polski, głównie w kontekście tematu związanego z podróżowaniem. Oznacza to, że autorki w pełni świadomie stosują strategię monocentryczną, co wynika z ich przeświadczenia, że Kraków jest najbardziej rozpoznawalnym miastem w naszym kraju, a tym samym uznawanym przez nie za centrum.

Tabelaryczne zestawienie (zob. **Aneks**, p. 4) jednostek leksykalnych o zabarwieniu lokalnym ukazuje obecność słownictwa reprezentatywnego dla 13 polskich województw, jednak w praktyce ta liczba nie przekłada się na proporcjonalną liczbę występowania tych leksemów. Autorki zastosowały 119 różnych słów powiązanych z różnymi obszarami Polski.

Najczęściej pojawia się leksyka lokalna związana z **województwem małopolskim**, bo w publikacji wykorzystano aż 82 różne nazwy, co daje niemal 69 procent wszystkich leksemów. Najpopularniejszym słowem okazuje się ojkonim *Kraków*. Odnotowano je aż 71 razy w niemal wszystkich zakresach tematycznych, tj. w kontekście przedstawiania się (23), lokalizacji i obiektów w mieście (11), podróży/atrakcji turystycznych (10), zakupów (7), zainteresowań/hobby (3), historii/biografii (3), relacji czasowych (2), spędzania czasu wolnego (2), zawodów (2), mieszkania (2), części ciała (2), jedzenia/picia (1), samopoczucia/wyrażania opinii (1), pogody i pór roku (1), dat (1). Zebrane dane pozwalają na wyciągnięcie wniosku, że autorki systematycznie wplatają różne formy gramatyczne stolicy województwa małopolskiego, ażeby oswoić z nią odbiorców książki i uświadomić im jej obecność w różnych kontekstach leksykalnych, kulturowych, jak i gramatycznych.

Autorki najczęściej stosują słownictwo należące do grupy urbanonimów (36), tj. nazwy ulic, dzielnic, skwerów, placów – *Kazimierz* (9), *Rynek (Główny)* (7), *Nowa Huta* (4), *ul. Miodowa* (4), *Mały Rynek* (2), *ul. Floriańska* (2), *ul. Urzędnicza* (2), *Stare Miasto* (1), *Bronowice* (1), *Krakowski Rynek* (1), *ul. Spacerowa* (1), *ul. Brzoskwiniowa* (1), *ul. Długa* (1), *aleja Mickiewicza* (1), *Aleja Trzech Wieszczów* (1), *ul. Starowiślana* (1), *ul. Szewska* (1), *ul. Radzikowskiego* (1), *ul. Sienna* (1), *ul. św. Anny* (1), *ul. Straszewskiego* (1), *ul. Szeroka* (1), *ul. Dietla* (1), *ul. Grodzka* (1), *ul. Wąska* (1), *ul. św. Jana* (1), *ul. Przemyska* (1), *ul. Kościuszki* (1), *ul. Pszona* (1), *ul. Grzegorzeczka* (1), *ul. Nowowiejska* (1), *Plac Mariacki* (1), *Plac Szczepański* (1), *Plac Wszystkich Świętych* (1), *Plac Wolnica* (1) i *Plac Nowy* (1). Większość leksemów pojawia się w podręczniku zaledwie raz, przy okazji tematu dotyczącego przedstawiania się. Tylko te nazwy, które są najbardziej reprezentatywne dla Krakowa, często znajdujące się w jego historycznej części, odnajdujemy w

publikacji nieco częściej i w bardziej zróżnicowanych kontekstach tematycznych, np. lokalizacji i obiektów w mieście, podróży, jedzenia/picia, przymiotników, sporadycznie przy okazji mieszkania, relacji czasowych czy planów.

Pojawiają się również urbanonimy (8) nazywające małopolskie zabytki czy obiekty miejskie. Wśród nich odnajdziemy następujące leksemy: *kościół Mariacki* (3) przy tematach: relacje czasowe oraz lokalizacja i obiekty w mieście; *Wawel* (2) – lokalizacja i obiekty w mieście; *Muzeum Narodowe* (2) przy okazji lokalizacji i podróży; *Uniwersytet Jagielloński* (2) – mieszkanie oraz lokalizacja; *Galeria Krakowska* (2) w odniesieniu do podróży; *Stara Synagoga* (1) w kontekście tworzenia przymiotników; *Poczta Główna* (1) w kontekście mieszkania; pomnik *Jana Pawła II* (1) i *kaplica św. Jadwigi* (1) w odniesieniu do podróżowania.

W sumie liczba urbanonimów odnoszących się do województwa małopolskiego wynosi 44, co stanowi 54% wszystkich zgromadzonych leksemów pochodzących z tego obszaru. W praktyce oznacza to, że topografia (głównie Krakowa) jest głównym tłem narracyjnym funkcjonującym w obrębie tego podręcznika.

Oprócz urbanonimów w podręczniku występuje dość sporo urbochrematonimów (12) – „*Glossa*” (szkoła, w której uczą języka polskiego autorki książki) (8) – zakupy, relacje czasowe, podróże; *Centrum Sztuki Japońskiej Manggha* (3) – relacje czasowe i podróżowanie; klub „*Pauza*” (2) w kontekście podróżowania/atrakcji turystycznych oraz jedzenia i picia; klub „*Alchemia*” (1), kino „*Radość*” (1), *Chaiyo Therapy Center* (1) – zawody; restauracja „*U Doroty*” (1) – w odniesieniu do jedzenia i picia; kino „*Rewers*” (1) – podróże/atrakcje turystyczne; hotel „*Smocza Jama*” (1) – mieszkanie; *Padwa Północy* (1) i *Miasto Arkad* (1), *Kazimierz* (1) (pensjonat) – podróże/atrakcje turystyczne; W „*Polski, krok po kroku*” odnajdujemy także chrematonimy (1), tj. *Gazeta Krakowska* (4) przy temacie dotyczącym zakupów (3) i zainteresowań/hobby (1).

W publikacji „*Krok po kroku*” odnotowano także oikonimy – różne nazwy miast znajdujące się na terenie Małopolski (4, w tym – wspomniany wcześniej – *Kraków*). Wśród nich znalazły się następujące miejscowości: *Zakopane* (12) w kontekście podróżowania, historii/biografii oraz pogody/pór roku; *Wieliczka* (4) w odniesieniu do relacji czasowych, planów podróży i atrakcji turystycznych; *Tarnów* (1) przy temacie dotyczącym podróży i atrakcji turystycznych.

Występują także leksemy należące do grupy antroponimów (2), np. *Stanisław Ignacy Witkiewicz/Witkacy* (10) w odniesieniu do tematów dotyczących: zawodów, mieszkania, podróży oraz historii/biografii. Trudno określić, czy tę postać bardziej kojarzy się z województwem małopolskim czy mazowieckim, jednak w zdecydowanej większości przypadków przywoływana była w kontekście małopolskim. Poza tym w podręczniku można odnaleźć również antroponim *Adaś/Adam Mickiewicz* (3) i odnotowuje się go, odwołując się przy tym do pomnika znajdującego się w Krakowie, istotnego w kontekście określania lokalizacji i obiektów w mieście oraz ustalania planów.

Sporadycznie pojawiają się również leksemy należące do grupy oronimów (2), tj. *Tatry* (13), które występują głównie w kontekście podróżowania i atrakcji turystycznych (10), ale również pogody i pór roku (2), jak i przedstawiania się (1), oraz *Rysy* (1) w odniesieniu do podróży.

Równie rzadko można odnaleźć nazwy lokalnych produktów/jedzenia, bo odnotowano je zaledwie 1 raz. Mowa tutaj o nazwie pospolitej – *oscypek* (3). Pojawia się ona w kontekście tematu dotyczącego zawodów oraz zakupów. Jednorazowo występuje także regionalizm – *panoczek* (1) – przy okazji tematu dotyczącego podróżowania.

Wątpliwości co do klasyfikacji regionalnej budzi hydronim – *Wisła* (10), który można uznać za typowy zarówno dla Krakowa, jak i Warszawy czy też innych miast, gdzie przepływa ta rzeka. Na potrzeby tych badań uznaję, że ten leksem jest reprezentatywny przede wszystkim dla województwa małopolskiego, co często wynika z kontekstu, chociaż nie zawsze. Ta nazwa rzeki pojawia się głównie w odniesieniu do podróży, rzadziej lokalizacji i obiektów w mieście oraz planów. Oprócz tej nazwy rzeki odnajdujemy także inny hydronim – *Dunajec* (2), używany w podręczniku przy temacie dotyczącym podróżowania.

Dużo rzadziej (7), ale najczęściej, nie wliczając przy tym województwa małopolskiego, pojawia się leksemy lokalna typowa dla województwa kujawsko-pomorskiego. To słownictwo odnotowuje się zwykle w kontekście tematu podróżowania. Na pierwszym miejscu pod względem ilości wystąpienia znajduje się ojkonim *Toruń* (16). Tylko 1 raz przewija się on przy okazji tematu dotyczącego planowania. Innymi odnotowanymi ojkonimami w tym samym kontekście są *Popowo* (1), *Chalin* (1) oraz *Lipno* (1). Drugą najliczniejszą grupą onomastyczną okazują się urbanonimy, zwykle występujące przy zagadnieniu podróżowania. Wśród nich znajdują się następujące leksemy: *Dom Kopernika* (1), *Krzywa Wieża* (1) oraz chrematonim *Kopernik* (1).

W podręczniku występuje niewiele leksemów typowych dla **województwa mazowieckiego**, bo odnotowano ich zaledwie 6 (8, jeśli uznać hydronim *Wisła* i antroponimy *Stanisław Ignacy Witkiewicz* za leksykę przynależną temu regionowi). Najczęściej występującą nazwą jest ojkonim *Warszawa* (31) i zwykle pojawia się w kontekście tematu związanego z podróżami (15), następnie przy okazji przedstawiania się i danych osobowych (5), potem w odniesieniu do historii/biografii (4). Nieco rzadziej występuje przy zagadnieniach dotyczących zawodów (2), zainteresowań (1), zakupów (1), obiektów miejskich i lokalizacji (1), pogody i pór roku (1) oraz planowania (1). Odnotowano także dwa wydarzenia historyczne – *powstanie warszawskie* (1) oraz *Okrągły Stół* (1) przy rozdziale związanym z historią. W publikacji sporadycznie pojawiają się także urbanonimy, np. *ul. Stara* (1) w kontekście tematu dotyczącego nazw przymiotników. Można również odnaleźć nazwę pospolitą odnoszącą się do ważnej instytucji – *parlament* (1) i nazwę lokalnego symbolu – *syrenka* (2) w kontekście podróżowania.

Podręcznik zawiera także leksykę (6) typową dla **województwa pomorskiego**. Jednym z najczęściej stosowanych leksemów jest ojkonim *Gdańsk* (6). Pojawia się on przy temacie planowania (3), podróży (2) oraz lokalizacji i obiektów miejskich (1). Oprócz tego odnotowano inny ojkonim – *Malbork* (2), również w kontekście podróżowania. Hydronim *Morze Bałtyckie/Bałtyk* (6) odnotowano tyle samo razy, co stolicę Pomorza. Leksem występuje w kontekście podróży (5) i planowania (1). W książce można także odnaleźć antroponim *Lech Wałęsa* (2), urbanonim *Stocznia Gdańska* (2) oraz chrematonim *Solidarność* (1) przy okazji zagadnień historycznych.

W „Polski, krok po kroku” możemy odnaleźć jedynie 4 leksemy związane z **województwem podlaskim**. Pojawia się następujące słownictwo: choronim – *Puszcza Białowieska* (2), nazwa pospolita określająca krajobraz występujący na Podlasiu – *puszcza* (2) nazwa zwierzęcia – *żubr* (1) oraz chrematonim – *Żubrówka* (1). Występują one w kontekście tematu podróżowania.

Podręcznik zawiera również nieliczne leksemy związane z **województwem śląskim** (3). Odnotowano tam następujące nazwy: oronim – *Beskidy* (3) w odniesieniu do podróżowania, chrematonim – *Żywiec* (2) w kontekście jedzenia i picia, ojkonim – *Katowice* (1) przy temacie dotyczącym zawodów.

Odnajdziemy też niewiele słownictwa (3) typowego dla **województwa warmińsko-mazurskiego**. Wśród nich odnotowano choronim *Mazury* (2) w odniesieniu do podróżowania i

mieszkania, a także ich synonimiczną, deskryptywną nazwę – *Kraina Tysiąca Jezior* (1), również w tym pierwszym kontekście. Występuje także hydronim *Kanał Elbląski* (3) przy podobnym temacie – podróżowaniu.

Na niemal ostatnim miejscu pod względem ilości leksyki lokalnej klasyfikują się **województwa zachodniopomorskie i lubelskie**. W przypadku tego pierwszego występują zaledwie 2 nesonimy – *Uznam* (1) i *Wolin* (1) w kontekście podróżowania. Jeśli zaś chodzi o województwo lubelskie, odnotowano tylko dwa ojkonimy – *Lublin* (1) w odniesieniu do mieszkania i *Zamość* (1) przy temacie dotyczącym podróżowania.

Z kolei wskazano zaledwie jeden ojkonim *Łódź* (1) odnoszący się do **województwa łódzkiego** i tematu podróżowania. Również w kontekście **województwa dolnośląskiego** występuje tylko jeden leksem – oronim *Sudety* (3), także w kontekście podróżowania. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku **województwa podkarpackiego**. Jediną odnotowaną nazwą okazuje się oronim *Bieszczady* (2) przy tym zagadnieniu tematycznych, co pozostałe regiony.

Podręcznik „Polski, krok po kroku” jest typowym przykładem materiału glottodydaktycznego bazującego na strategii monocentrycznej w kontekście wykorzystania leksyki lokalnej. Autorki z góry zakładają lokalizację, w obrębie której rozgrywa się narracja podręcznika (Kraków). Pojawia się również leksyka lokalna związana z innymi obszarami znajdującymi się na terenie województwa małopolskiego (82). Zupełnie sporadycznie poznajemy słownictwo reprezentatywne dla pozostałych regionów Polski. Wydaje się, że autorki nie planowały wyróżniać żadnego z województw, ponieważ ilość leksemów reprezentatywnych dla tych obszarów pozostaje na niemal wyrównanym poziomie. Na pierwszym miejscu klasyfikuje się województwo kujawsko-pomorskie (7) jako punkt turystyczny, kojarzony głównie z Mikołajem Kopernikiem i piernikami. Na podium znalazły się *ex aequo* również województwo mazowieckie (6) przedstawione oczywiście jako stolica Polski i przestrzeń głównych działań politycznych oraz pomorskie (6) – kluczowe miejsce ze względu na dostęp do morza, ale i terytorium, na którym Polska wywalczyła wolność od komunizmu. Na trzecim miejscu znajduje się województwo podlaskie, ze znikomą reprezentacją leksykalną. Wszystkie leksemy (4) są bardziej lub mniej związane z Puszcą Białowieską. Można także odnaleźć kilka nazw związanych z województwem śląskim (3) i warmińsko-mazurskim (3), a także zachodniopomorskim (2) i lubelskim (2). W podręczniku znajduje się tylko jeden leksem lokalny reprezentatywny dla następujących województw: łódzkie, dolnośląskie i podkarpackie. Są

też regiony, które zostały całkowicie pominięte, tj. świętokrzyskie, lubuskie, wielkopolskie i opolskie.

4.1.3. Hurra!!! Po polsku 1

W podręczniku „Hurra!!! Po polsku 1” występują aż 202 leksemy (zob. **Aneks**, p. 5) o zabarwieniu lokalnym, które zastosowano w odniesieniu do 13 różnych zagadnień tematycznych. Leksykę lokalną pominięto w przypadku 11 kategorii tematycznych: podstawowe przymiotniki, rodzina, spędzanie czasu wolnego, rutyna, uczucia/wyrażanie opinii, pogoda i pory roku, plany na weekend, moda, zdrowie i części ciała, usługi oraz środowisko naturalne.

W omawianym podręczniku również zastosowano strategię monocentryczną, o czym świadczy to, że aż 63% wszystkich leksemów lokalnych stanowi leksyka reprezentatywna dla **województwa małopolskiego** i ich liczba wynosi 128. Jest to przykład centryzmu lokalnego – centryzmu krakowskiego.

Najliczniejszą grupą onomastyczną okazują się urbanonimy, których odnotowano aż 105, co stanowi aż 82% wszystkich leksemów lokalnych małopolskich. Wśród nich znajdują się następujące nazwy własne: nazwy ulic, alei, dzielnic (85) (81%) – *Krakowski Rynek* (4), *ul. Grodzka* (4), *pl. Gramatyka* (3), *Kazimierz* (3), *ul. Filipińska* (3), *ul. Floriańska* (3), *ul. Długa* (3), *al. Słowackiego* (2), *pl. Mickiewicza* (2), *ul. Krakowska* (2), *ul. Solidarności* (2) *ul. Mickiewicza* (2), *ul. Rusznikarska* (2), *ul. Nowa* (2), *pl. Kollątaja* (2), *pl. Piłsudskiego* (2), *ul/al. Witkacego* (2), *os. Odrodzenia* (2), *Stradom* (2), *ul. Warszawska* (2), *ul. Wesoła* (2), *Stare Miasto* (1), *al. Centralna* (1), *al. Focha* (1), *al. Hutników* (1), *al. Kopernika* (1), *al. Krasieńskiego* (1), *al. Piłsudskiego* (1), *al. Skłodowskiej* (1), *Barbakan* (1), *Centrum* (1), *os. Chopina* (1), *os. Kolorowe* (1), *os. Piękne* (1), *os. Wysokie* (1), *pl. Grodzki* (1), *pl. Jagielly* (1), *pl. Kopernika* (1), *pl. Kościuszki* (1), *pl. Słowackiego* (1), *pl. Sobieskiego* (1), *Rynek Główny* (1), *ul. Armii Krajowej* (1), *ul. Basztowa* (1), *ul. Brzozowa* (1), *ul. Bytomska* (1), *ul. Dietla* (1), *ul. Dworcowa* (1), *ul. Felicjańska* (1), *ul. Górników* (1), *ul. Jagielly* (1), *ul. Kasztanowa* (1), *ul. Katowicka* (1), *ul. Kazimierza Wielkiego* (1), *ul. Kijowska* (1), *ul. Konopnickiej* (1), *ul. Kopernika* (1), *ul. Kościuszki* (1), *ul. Kowali* (1), *ul. Królewska* (1), *ul. Krótka* (1), *ul. Legionistów* (1), *ul. Lenartowicza* (1), *ul. Lubelska* (1), *ul. Ładna* (1), *ul. Miodowa* (1), *ul. Opolska* (1), *ul. Piłsudskiego* (1), *ul. Poznańska* (1), *ul. Sandomierska* (1), *ul. Sienna* (1), *ul. Staffa* (1), *ul. Stara* (1), *ul. Starowiślna* (1), *ul. Stradomska*

(1), *ul. Szeroka* (1), *ul. Szewska* (1), *ul. Szpitalna* (1), *ul. św. Anny* (1), *ul. św. Gertrudy* (1), *ul. św. Idziego* (1), *ul. Tarnowska* (1), *ul. Westerplatte* (1), *ul. Włoska* (1) i *ul. Wrzosowa* (1).

Pojawia się też stosunkowo dużo nazw obiektów miejskich, instytucji, zabytków i świątyń, parków: *kościół Mariacki* (6), *Muzeum Narodowe* (3), *Wawel* (3), *Sukiennice* (2), *Planty* (2) *Brama Floriańska* (1), *Ratusz* (1), *Kościół św. Andrzeja* (1), *Kościół św. Katarzyny* (1), *kościół św. Piotra i Pawła* (1), *Kościół św. Wojciecha* (1), *Stara Synagoga* (1), *Synagoga Remu i Cmentarz Żydowski* (1) oraz *Dworzec Główny* (1). Dodatkowo wspomina się o miejscach rekreacji np. *Parku Wodnym* (1).

Sporadycznie odnotowano nazwy uczelni, instytucji edukacyjnych, szkół (5): *Uniwersytet Jagielloński* (1), *Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie* (1), *Collegium Maius* (1), *Technikum Budowlane w Krzeszowicach* (1), *Wyższa Szkoła Teatralna w Krakowie* (1).

Od czasu do czasu można odnaleźć urbochrematonimy: *Pauza* (1), *Klub Kyokushin Karate* (1), *teatr „Bagatela”* (1), *Teatr Stary* (2) przy takich tematach, jak: relacje czasowe czy lokalizacja.

W przypadku województwa małopolskiego odnotowano zaledwie 6 ojkonomów (6): *Kraków* (75) (pojawia się w wielu kontekstach, szczególnie w odniesieniu do podróżowania/atrakcji turystycznych, lokalizacji podstawowych danych), *Zakopane* (13) *Wieliczka* (4), *Tarnów* (2), *Czchów* (1), *Ojców* (1).

W odniesieniu do Małopolski pojawia się stosunkowo mało antroponimów (4) i można do nich zaliczyć następujące leksemy: *Adam Małyś* (15) – występuje głównie w kontekście zdrowia i dat (odwołanie do urodzin sportowca), *Grzegorz Turnau* (1) i *Jerzy Pilch* (1) – w kontekście zakupów oraz *Wisława Szymborska* (1) (przy okazji biografii).

Bardzo rzadko występują choronimy (2): *Małopolska* (4) i *Ojcowski Park Narodowy* (1), głównie w odniesieniu do lokalizacji, a niekiedy miejsca zamieszkania. Zaledwie raz odnotowano nazwę jednostki terytorialnej – *małopolskie* (1).

Nieczęsto występują chrematonimy. Przykładem nazw reprezentujących tę kategorię onomastyczną są nazwy drużyn piłkarskich – *Cracovia* (1) czy *Wisła Kraków* (1) (obecne w kontekście hobby i zainteresowań). Równie sporadycznie pojawiają się nazwy lokalnych symboli – *hejnał* (1) czy oronimy – *Tatry* (7).

Drugim w kolejności województwem pod względem liczby leksemów okazuje się **województwo pomorskie** (11). Najczęściej pojawiają się ojkonomimy (5): *Gdańsk* (7) (przy temacie

dot. podstawowych danych i lokalizacji), *Ustka* (2), *Gdynia* (2) *Łeba* (1) i *Sopot* (1) w odniesieniu do podróżowania, a potem urbanonimy (2): *molo w Sopocie* (1) w kontekście miejsca zamieszkania i *ul. Słowackiego* (1) przy okazji podróżowania. Odnotowano także hydronim *Bałtyk* (3), chrematonimy – *Lechia* (nazwa drużyny piłkarskiej) (1) i *Złote Pióro Sopotu* (nazwa nagrody literackiej) (1) oraz nazwę jednostki terytorialnej – *pomorskie* (1). W podręczniku Małopolska kojarzona jest głównie z nadmorskimi miastami turystycznymi i samym Morzem Bałtyckim.

Trzecim województwem pod względem ilościowym leksyki lokalnej jest **województwo śląskie**. Odnotowano ojkonimy: *Katowice* (4), *Częstochowa* (3), *Wisła* (2), *Malinka* (1), głównie w kontekście podróży, lokalizacji, miejsca zamieszkania czy niekiedy biografii. Sporadycznie można odnaleźć chrematonimy – nazwy drużyn piłkarskich – *Górnik Zabrze* (1) i *Ruch Chorzów* (1) czy nazwę piwa – *Żywiec* (1). Występują też pojedyncze leksemy reprezentujące następujące kategorie onomastyczne: antroponim *Otylia Jędrzejczak* (10), nazwa jednostki terytorialnej – *śląskie* (1), urbanonim *Wiślańskie Centrum Kultury i Informacji*. Śląsk jest głównie prezentowany poprzez nazwy miast. Utożsamia się go ze sportem (piłką nożną, ale też narciarstwem i poniekąd ze znaną pływaczką, która stamtąd pochodzi).

W kontekście **województwa mazowieckiego** pojawia się 8 jednostek lokalnych. Najpopularniejszym leksemem jest *Warszawa* i występuje aż 62 razy w ponad połowie zagadnień tematycznych. Najliczniejszą grupą onomastyczną okazują się urbanonimy: *Aleja Puławska* (4) (podstawowe dane, miejsce zamieszkania), *Akademia Muzyczna w Warszawie* (1) (w kontekście biografii), Odnotowano także 2 urbochrematonimy – *Fundacja Współpracy Międzynarodowej* (edukacja) (1) i *Uniwersytet Warszawski* (1) (biografia) i 2 chrematonimy – nazwa drużyny piłkarskiej – *Legia Warszawa* (2) (zainteresowania/hobby) i nazwa festiwalu *Międzynarodowy Festiwal Sztuki Cyrkowej w Warszawie* (1) (relacje czasowe). Tylko raz pojawia się nazwa jednostki terytorialnej – *mazowieckie* (1) w odniesieniu do podstawowych danych i miejsca zamieszkania. Jednostki leksykalne odnoszące się do województwa mazowieckiego potwierdzają tezę, że przy strategii monocentrycznej nawet elementy kulturowe uważane za istotne z punktu widzenia dydaktyki kultury narodowej, mogą zostać pominięte lub ograniczone na rzecz wyeksponowania kultury tylko jednego regionu.

W przypadku **województwa podkarpackiego** odnotowano 6 leksemów lokalnych. Wśród nich znajdują się następujące nazwy własne: oronim *Bieszczady* (4) w kontekście podróży,

ojkonimy – *Rzeszów* (3), *Jasło* (1), *Łańcut* (1), *Przemyśl* (1) oraz nazwa jednostki terytorialnej – *podkarpackie* – w odniesieniu do podstawowych danych, miejsca zamieszkania.

Podobną liczbę leksemów zaproponowano w kontekście województwa **łódzkiego** (6). Najwięcej pojawia się ojkonimów: *Łódź* (5), *Kutno* (1), *Idzikowice* (1), głównie w kontekście tematu dotyczącego podstawowych danych, miejsce zamieszkania, podróży i historii/biografii. Nazwę jednostki terytorialnej – *łódzkie* – odnotowano w odniesieniu do podróżowania. Z kolei urbanonimy – *Akademia Muzyczna w Łodzi* (2) i *Uniwersytet Łódzki* (1) występują w kontekście biografii.

W podręczniku pojawia się również leksyka lokalna typowa dla **województwa dolnośląskiego** (6). Odnotowano ojkonimy – *Wrocław* (7) i *Jelenia Góra* (1), oronimy – *Sudety* (2) i *Karkonosze* (1), urbanonim *al. Jana Pawła II* (1) oraz nazwę jednostki terytorialnej *dolnośląskie* (1).

„Hurra!!! Po polsku 1” zawiera także kilka (5) leksemów lokalnych reprezentatywnych dla **województwa warmińsko-mazurskiego**. Odnotowano ojkonimy – *Elbląg* (2), *Olsztyn* (1), *Makowo* (1) i choronimy – *Mazury* (6) oraz nazwę jednostki terytorialnej – *warmińsko-mazurskie* (1). To słownictwo często pojawia się w kontekście podróżowania lub danych osobowych i miejsca zamieszkania.

Taką samą liczbę (5) leksemów lokalnych odnotowano w kontekście **województwa zachodniopomorskiego**. Wymienia się ojkonimy – *Szczecin* (3), *Kołobrzeg* (3), *Dźwirzyno* (1), *Międzyzdroje* (1) i nazwę jednostki terytorialnej – *zachodniopomorskie* (1).

Nieco mniej leksemów występuje w odniesieniu do **województwa lubelskiego** (4). Wykorzystano ojkonimy (3) – *Lublin* (2), *Zamość* (2), *Łuków* (1) i nazwę jednostki terytorialnej – *lubelskie* (2).

W podręczniku odnotowano zaledwie po 3 leksemy reprezentatywne dla **województwa lubuskiego** i wielkopolskiego. W kontekście tego pierwszego pojawiają się ojkonimy – *Słubice* (1) i *Zielona Góra* (2) oraz nazwa jednostki terytorialnej – *lubuskie* (1). W przypadku województwa **wielkopolskiego** też mamy do czynienia z ojkonimem *Poznań* (11), urbanonimem *ul. Wielocha* (2) i nazwą jednostki terytorialnej *wielkopolskie* (1).

Najmniej leksemów występuje w kontekście 4 województw: **kujawsko-pomorskie** (2) (ojkonim *Grudziądz* i nazwa jednostki terytorialnej – *kujawsko-pomorskie*), **podlaskie** (2) (ojkonim *Suwałki* (2) i nazwa jednostki terytorialnej – *podlaskie*); **świętokrzyskie** (2) (ojkonim

Sandomierz i nazwa jednostki terytorialnej – *świętokrzyskie*) i **opolskie** (1) (nazwa jednostki terytorialnej – *opolskie*).

Oprócz leksyki lokalnej charakterystycznej dla konkretnych regionów w podręczniku występują też nazwy własne, które nie odpowiadają realiom żadnego z polskich województw. Autorzy celowo stworzyli je na potrzeby podręcznika i jego konkretnych zagadnień, np. *klub fitness „Atleta”* przy ul. *Zdrowej* (Hurra 2020: 128) (przy zagadnieniach dotyczących zdrowego trybu życia), czy *ul. Rakietkowa* (przy temacie dotyczącym sportu). W adresie na pocztówce zamieszczono z kolei nazwę miejscowości kojarzącą się z językiem – *Słownikowo*. Z jednej strony, nie do końca zrozumiałe jest, dlaczego zastosowano tam zabawę słowem i tym samym cudzoziemcy mają poznawać leksykę, która raczej nigdy im się nie przyda w życiu codziennym i nie wpłynie w żaden sposób na ich adaptację do lokalnej społeczności. Z drugiej strony, można domniemywać, że w ten sposób autorzy chcieli uniknąć nagromadzenia zbyt wielkiej liczby nazw własnych i na zasadzie asocjacji nawiązać do omawianego zagadnienia tematycznego.

W analizowanym podręczniku leksyka lokalna jest w dużej mierze ograniczona do topografii Krakowa i już same nazwy ulic, placów i dzielnic krakowskich stanowią aż 42% leksyki lokalnej. Z kolei samych urbanonimów odnoszących się do różnych województw odnotowano aż 115, co stanowi około 57% wszystkich leksemów. Ten materiał glottodydaktyczny głównie bazuje na toponimach, bo oprócz urbanonimów, występuje w nim również dość sporo, bo aż 39, ojkonimów, czyli 19% leksyki lokalnej. Ponadto wykorzystano 24 oronimy (12%), 16 jednostek terytorialnych (8%) oraz 3 choronimy (1%). Lokalność w tym podręczniku jest zatem bardzo topograficzna i urbanistyczna. Brakuje w nim elementów kulturowych. Można również odnieść wrażenie, że oprócz typowych zabytków i ulic związanych z Krakowem, brakuje wielu kanonicznych nazw własnych związanych z pozostałymi województwami, przez co wydaje się, że większość z nich ograniczono do nazwy miasta i właśnie województwa.

4.1.4. Polski jest cool

W podręczniku „Polski jest cool” występuje 148 leksemów lokalnych (zob. **Aneks**, p 6) można dostrzec centryzm lubelski, co niewątpliwie wiąże się z faktem, że książkę wydano w Lublinie. Dominuje leksyka lokalna (71) związana z **województwem lubelskim**. Większość leksemów należy do kategorii onomastycznej urbanonimów (49). W obrębie tej grupy występują nazwy ulic, alei, placów, skwerów – *al. Kraśnicka* (3), *Al. Raclawickie* (4), *Pl. Litewski* (3), *Pl. Wolności* (2),

Pl. M. Curie-Skłodowskiej (1), *Plac Zamkowy* (1), *ul. Chopina* (6), *ul. Grenadierów* (1), *ul. Grodzka* (1), *ul. Jezuicka* (3), *ul. K. Wallenroda* (1), *ul. Kolorowa* (1), *ul. Kopernika* (1), *ul. Krakowskie Przedmieście* (3), *ul. Krótka* (1), *ul. Krucza* (3), *ul. Kunickiego* (4), *ul. Lipowa* (5), *ul. Lubartowska* (1), *ul. Lubelska* (5), *ul. Marii Skłodowskiej-Curie* (1), *ul. Mickiewicza* (1), *ul. Nadbystrzycka* (1), *ul. Narutowicza* (6), *ul. Niecała* (1), *ul. Okopowa* (3), *ul. Orla* (5), *ul. Północna* (1), *ul. Prusa* (1), *ul. Radziwiłłowska* (1), *ul. Radzyńska* (1), *ul. Słoneczna* (1), *ul. Smorawińskiego* (1), *ul. Strażacka* (1), *ul. Zielona* (1), *ul. Zimna* (1) – głównie w kontekście danych osobowych i lokalizacji.

Występuje również 6 ojkonimów: *Lublin* (60), *Puławy* (12), *Nałęczów* (8), *Dęblin* (5), *Zamość* (4) i *Kraśnik* (1). Powyższe leksemy odnotowano głównie w kontekście tematu podróżowania, zaś nazwę stolicy województwa lubelskiego m.in. w odniesieniu do tematu danych osobowych, lokalizacji. Ponadto pojawiają się nazwy instytucji kultury (m.in. teatrów, muzeów) – *Teatr im. Juliusza Osterwy* (1), *Dom Kultury LSM* (1), *Teatr Muzyczny w Lublinie* (1) i *Filharmonia im. Henryka Wieniawskiego* (1) (w odniesieniu do relacji czasowych) *Muzeum na Zamku* (1) (w kontekście danych osobowych), *Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie* (1) (w kontekście zainteresowań, hobby), nazwy instytucji państwowych i innych organizacji – *Wojewódzki Szpital Kliniczny* (1), *Wojewódzki Szpital Specjalistyczny* (1), *Komenda Miejskiej Policji* (1) – *Regionalne Centrum Wolontariatu* (1) (w kontekście danych osobowych), nazwy uczelni wyższych – *Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II* (3), *Uniwersytet Medyczny* (1) (przy okazji dany czy lokalizacji), nazwy świątyń – *kościół Dominikanów* (1) (wyrażanie opinii).

Sporadycznie występują urbochrematonimy (14), np. nazwy lokali gastronomicznych (w kontekście relacji czasowych oraz jedzenia i picia) – *pub „U szewca”* (3), *bistro „Kwadarans”* (1), *pub „Bolek”* (1), *pub „Sarmata”* (1), *pizzeria Roma* (1), *Toskania* (1), *restauracja „Madragora”* (1), *Klubokawiarnia Komitet* (1), nazwy prywatnych placówek medycznych – *POL-MED* (1), *Centrum Medyczne LUXMED* (1) (w kontekście danych osobowych i zdrowia), nazwy kin – *Cinema City Lublin Plaza* (1), nazwy galerii sztuki – *Galeria „Gardzienice”* (2), *Galeria „Kamienica Cudów”* (1) – głównie w kontekście tematu relacji czasowych, sporadycznie w odniesieniu do jedzenia i picia. Innym urbochrematonimem jest nazwa hotelu – *Hotel Lublinianka* (1). Zaledwie raz użyto nazwy jednostki terytorialnej – *lubelskie* (1) (w odniesieniu do zawodów) i antroponimu *Oliwia Beszczyńska* (w kontekście relacji czasowych).

Drugą w kolejności grupą pod względem liczby leksemów okazuje się leksyka odnosząca się do **województwa mazowieckiego** (12). Tu odnotowano głównie ojkonimy (9): *Warszawa* (49), *Radom* (8), *Siedlce* (4), *Płock* (4), *Pionki* (4), *Pilawa* (2), *Przysucha* (1), *Garwolin* (1), *Otwock* (1). Większość leksemów występuje w odniesieniu do tematu podróżowania, natomiast *Warszawa* dodatkowo pojawia się przy innych zagadnieniach, np. dane osobowe, zawody, pogoda i pory roku. Sporadycznie odnotowuje się inne typy leksemów, takie jak: urbochrematonimy – *La Boheme Tower* (1), nazwy jednostek terytorialnych – *mazowieckie* (1), urbanonimy – *Stare Miasto* (1).

Trzecie w kolejności ze względu na ilość leksemów uzyskuje **województwo śląskie** (11). Po raz kolejny głównie odnotowano ojkonimy (8): *Katowice* (8), *Częstochowa* (5), *Bielsko-Biała* (4), *Kozłów* (1), *Sosnowiec* (1), *Truskolasy* (1), *Tychy* (1) i *Zawiercie* (1). Nazwy miast głównie pojawiają się w kontekście podróżowania. Zaledwie po 1 razie występują: antroponim *Jakub Błaszczkowski* (1) przy zagadnieniu dotyczącym historii/biografii, nazwa jednostki terytorialnej *śląskie* (1) i chrematonim *Żywiec* (1).

Ex aequo czwarte pod względem liczby leksemów lokalnych zajmują **województwo pomorskie** (7) i **podkarpackie** (7). W odniesieniu do województwa pomorskiego odnotowano głównie ojkonimy: *Gdańsk* (17) *Gdynia* (7), *Słupsk* (4), *Jastrzębia Góra* (1), *Sopot* (1), szczególnie w odniesieniu do podróży, a w przypadku stolicy dodatkowo w innych kontekstach. Oprócz tego sporadycznie pojawiają się urbochrematonimy – *Hotel La Siesta* (2) i nazwy jednostek terytorialnych – *pomorskie* (1). W przypadku województwa **podkarpackiego** mamy głównie do czynienia z ojkonimami: *Rzeszów* (8), *Stalowa Wola* (5), *Krosno* (4), *Łańcut* (1), *Nisko* (1), *Zaklików* (1). To słownictwo występuje w kontekście podróżowania. Wymieniono jedną nazwę jednostki terytorialnej *podkarpackie* (1).

W przypadku **województwa podlaskiego** odnotowano 5 leksemów lokalnych. Po raz kolejny pojawiają się ojkonimy – *Białystok* (9) (w odniesieniu do lokalizacji, pogody i podróżowania), *Suwałki* (3), choronimy – *Podlasie* (1) oraz nazwa jednostki terytorialnej *podlaskie* (1). Sporadycznie występują urbochrematonimy, tj. *Nad Stawem* (gospodarstwo agroturystyczne) (2). Wskazaną leksykę wykorzystano głównie w kontekście podróżowania.

Taką samą liczbę jednostek leksykalnych o zabarwieniu lokalnym odnotowano w kontekście **województwa łódzkiego**. W odniesieniu do podróżowania występują głównie ojkonimy: *Łódź*

(6), *Kutno* (5), *Drzewica* (1) i *Tomaszów Mazowiecki* (1). Dodatkowo pojawia się nazwa jednostki terytorialnej – *łódzkie* (1).

Tyle samo leksemów lokalnych wykorzystano również w odniesieniu do **województwa małopolskiego** (5). Najczęściej występują ojkonimy – *Kraków* (20) i *Zakopane* (7) głównie w odniesieniu do podróży. Odnotowano także nazwę jednostki terytorialnej *małopolskie* (1), urbochrematonim *Pensjonat Reymontówka* (1), oronim *Tatry* (1), w większości przypadków w kontekście podróżowania.

Nieco mniej reprezentowane pod względem leksykalnym są województwa: **wielkopolskie** (4) (ojkonimy – *Poznań* (13) i *Kalisz* (4); nazwa jednostki terytorialnej *wielkopolskie* (2), urbanonim *ul. Chłodna* (1)), **warmińsko-mazurskie** (4) (ojkonimy – *Elbląg* (4), *Olsztyn* (4), *Szczytno* (4), nazwa jednostki terytorialnej *warmińsko-mazurskie* (1)), **świętokrzyskie** (4) (ojkonimy – *Kielce* (8), *Kamienna* (3), *Skarżysko* (3); nazwa jednostki terytorialnej *świętokrzyskie* (1)) i **opolskie** (ojkonimy – *Opole* (5), *Brzeg* (1), *Leśnik* (1) oraz nazwa jednostki terytorialnej *opolskie* (1)). Z kolei w kontekście województwa **kujawsko-pomorskiego** (3) odnotowano zaledwie po 3 leksemy. W przypadku pierwszego możemy odnaleźć ojkonimy – *Toruń* (4) i *Bydgoszcz* (4) oraz nazwę jednostki terytorialnej **kujawsko-pomorskie** (1), głównie w odniesieniu do podróży. Po raz kolejny region przedstawiono głównie poprzez nazwy miast i nazwy województw.

Najmniej liczną grupę leksemów lokalnych przypisano do województw: **dolnośląskiego** (2) (ojkonim *Wrocław* (11), nazwa jednostki terytorialnej *dolnośląskie* (1)), **lubuskiego** (2) (ojkonim *Zielona Góra* (4) i nazwa jednostki terytorialnej *lubuskie* (1)) i **zachodniopomorskiego** (2) (ojkonim *Szczecin* (11) i nazwa jednostki terytorialnej *zachodniopomorskie*). Po raz kolejny zastosowano tylko nazwę miasta i województwa.

W podręczniku „Polski jest cool” skupiono się głównie na wykorzystaniu leksyki lokalnej typowej dla jednego województwa – *lubelskiego*, do którego zwykle rzadko nawiązuje się w innych podręcznikach. Na uwagę zasługuje to, że w podręczniku odnotowano głównie słownictwo z zakresu toponimii, szczególnie urbanonimy i ojkonimy. Niemal nie pojawiają się antroponimy (2). W przypadku miast peryferyjnych ograniczono się głównie do nazw miast i województw.

4.1.5. Polski na dobry start

W pierwszej części podręcznika „Polski na dobry start” nie pojawiają się jednostki leksykalne, które mają nacechowanie regionalne. Oznacza to, że autorzy nie do końca zapewniają cudzoziemcom realizację funkcji integracji kulturowej z mieszkańcami, ponieważ ten moduł publikacji nie zawiera zbyt wielu elementów dotyczących realiów i kultury Polaków. Pojawia się jedynie aspekt etyki i grzeczności językowej w postaci stosowania pytań oficjalnych i zwrotów adresatywnych pan/pani.

W drugiej części autorzy kładą większy nacisk na rozwijanie u kursantów kompetencji socjokulturowej i sprzyjanie ich integracji kulturowej w społeczeństwie. Pojawia się dużo więcej toponimów, urbanonimów i chrematonimów dotyczących konkretnych regionów. W pierwszym module znajdują się głównie nawiązania do Warszawy, co mogłoby sugerować, że autorzy decydują się umieścić narrację podręcznika w konkretnym centrum, jednak występują także nawiązania do innych miejscowości – Białegostoku, Gdańska, Lublina i Wrocławia, w których to mieszkają bohaterowie książki. Pojawiają się dwa ojkonimy będące stolicami województw położonych we wschodniej części Polski – województwa lubelskiego i podlaskiego. Są wymienione zaledwie dwa razy – w kontekście przedstawiania się (*Lublin* i *Białystok*) oraz edukacji (*Lublin*) i pogody (*Białystok*). Można się również domyślać, że są to ważne miasta na mapie Polski z perspektywy imigrantów, ponieważ wiele osób ubiegających się o status uchodźcy bardzo często trafia do ośrodków znajdujących się w tych miastach lub ich okolicach. Pojawia się tutaj również aspekt utożsamiania z głównymi postaciami publikacji i w pewien sposób osadzenie kursantów – w bliskich im – polskich realiach.

Z podręcznika w sumie wyekscerpowano 87 leksemów (zob. **Aneks**, p. 8) reprezentujących różne województwa, tj. mazowieckie (40), dolnośląskie (8), małopolskie (6), wielkopolskie (5), świętokrzyskie (3), pomorskie (2), warmińsko-mazurskie (2), kujawsko-pomorskie (2), zachodniopomorskie (1), łódzkie (1), lubelskie (1), podkarpackie (1), podlaskie (1). Nie pojawia się słownictwo reprezentatywne dla województwa lubuskiego, opolskiego i śląskiego. Ponadto występują nazwy własne, które trudno przypisać do konkretnego regionu lub takie miejsca nie znajdują się na terenie wspomnianych miejscowości.

Okazuje się, że podręcznik, który jest zwykle wykorzystywany w ośrodkach dla uchodźców rozproszonych po całej Polsce, bazuje na lokalizacjach typowych dla **województwa**

mazowieckiego. Występuje w nim aż 40 różnych leksemów związanych z tym regionem, a ich całkowita liczba, odnotowana w skali całego podręcznika, to 89. Sama nazwa stolicy – *Warszawa*, pojawia się w książce około 17 razy i funkcjonuje w kontekście różnych zagadnień, np. przedstawiania się, rodziny, zawodów, lokalizacji, obiektów w mieście, pogody oraz pracy. Oprócz tego występuje jedna nazwa wsi (ojkonim) – *Nowa Wieś*. Przy omawianiu zagadnienia odnoszącego się do wynajmowania mieszkań pojawiają się również urbanonimy, a konkretniej nazwy warszawskich dzielnic, tj. *Mokotów* (8), *Bielany* (3), *Ursynów* (5), *Ochota* (3), *Żoliborz* (2), *Magnolia* (1), a także nazwa ulicy – *Kwiatowa* (1). Nazwy ulic i dzielnic można odnaleźć także przy rozdziale odnoszącym się do lokalizacji i obiektów w mieście. Są to głównie nazwy przystanków autobusowych, często pochodzące od nazw ulic lub dzielnic: *Berenson* (3), *Kamykowa* (2), *Zbyszek z Bogdańca* (3), *Derby* (3), *Skarbka z Góry* (2), *Juranda ze Spychowa* (4), *Ostródzka* (1), *Echa Leśne* (1), *Danusi* (1), *Wielkiego Dębu* (1), *Gryfitów* (1), *Białolecka* (1), *Kopijników* (1), *Turmonicka* (1), *Łabiszyńska* (2), *Kondratowicza* (2), *Rembielińska* (1), *Bartnicza* (2), *Budowlana* (2), *Wysockiego* (1), *Pożarowa* (2), *Odrowąża* (1), *PKP Praga* (1), *Stacja Wschodnia* (1). Po jednym razie pojawiają się nazwy ulic – *Mszczonowska* i *Kolejowa*, przy czym pierwsza z nich zostaje użyta w kontekście tematu zawodów i pracy, druga zaś – jedzenia. W sumie liczba urbanonimów odnoszących się do nazw przystanków, ulic i dzielnic wynosi 63, co stanowi prawie 71% leksyki mazowieckiej. Sporadycznie można odnaleźć urbochrematonimy, np. nazwę baru z kebabami – „*Euforia*” (1) przy omawianiu jedzenia, *Kino Luna* (1) przy temacie dotyczącym relacji czasowych oraz *Kino Kosmos* (1) przy zagadnieniach związanych z mieszkaniem.

Warszawa dominuje zatem w podręczniku „Polski na dobry start”, co może wiązać się z tym, że jest to punkt centralny, do którego cudzoziemcy najczęściej udają się w celach formalnych, tzn. załatwienia dokumentacji. Brakuje jednak nazw miejsc kulturalnych, restauracji, kawiarni, zabytków czy sklepów. Świat warszawski przedstawiony w podręczniku wydaje się płaski i pozbawiony indywidualnych znamion. Nie ma tam nazw miejsc, do których mieszkańcy udają się, by spędzić wolny czas. Próżno szukać typowych punktów turystycznych. Jest to przestrzeń pozbawiona kolorytu lokalnego. Dodatkowo często odsyła się adresatów do nazw miejsc, których nie można odnaleźć w rzeczywistości.

Drugim województwem, pod względem częstotliwości występowania leksyki lokalnej, jest **dolnośląskie**. Najczęściej można dostrzec ojkonim – *Wrocław*, bo pojawia się on aż 13 razy w różnych kontekstach tematycznych – przedstawiania się, zawodów, relacji czasowych, lokalizacji i obiektów w mieście, dat czy pogody. Przy temacie związanym z zawodami pojawia się urbanonim w postaci nazwy ulicy – Zielonej, położonej na terenie stolicy województwa dolnośląskiego. W odniesieniu do utrwalania dat nie zabrakło też innych ubranonimów związanych z przestrzenią miejską Wrocławia, tzn. *fontanny Pergola*, *Ogrodu Japońskiego*, *zoo*, *Hali Stulecia*, *Panoramy Racławickiej* czy *Katedry św. Jana Chrzciciela*. Ewidentnie dominują tu nazwy związane z topografią miasta.

Województwem zajmującym trzecie miejsce, pod względem ilości zastosowanej leksyki lokalnej, jest **małopolskie**. W tym przypadku autorzy podręcznika użyli 7 różnych nazw własnych. Ojkonim *Kraków* odnotowano aż 12 razy w kontekście takich tematów, jak: przedstawianie się (1), zawody (2), mieszkanie (1), relacje czasowe (1), lokalizacja i obiekty w mieście (5), pogoda (1) i edukacja (1). W obrębie tej miejscowości wyróżniono też dwa urbanonimy – ulicę *Humańską* (1) przy zagadnieniu dotyczącym zawodów oraz *Wawel* (1) w kontekście lokalizacji i obiektów w mieście. Inny małopolski ojkonim to *Zakopane*, występujący dwukrotnie przy temacie dotyczącym lokalizacji i obiektów w mieście. W odniesieniu do tej miejscowości można wyróżnić również urbanonim *Krupówki* (1) pojawiający się w tej samej kategorii tematycznej. Oprócz znanych miejsc turystycznych znajdujących się na obszarze województwa małopolskiego należy również wspomnieć o wystąpieniu nazwy małej miejscowości – *Stare Żukowice* (ojkonim). W jej kontekście pojawia się urbochrematonim – nazwa pizzerii – *Zakątek Smaku* (1). Obydwa leksemy występują w odniesieniu do zagadnienia tematycznego – jedzenie. Po raz kolejny budzi wątpliwości stosowanie w podręczniku takich nazw własnych, które nie są istotne z perspektywy cudzoziemców.

Z kolei odnotowano zaledwie 5 leksemów odnoszących się do **województwa wielkopolskiego**. Pierwszym z nich jest *Poznań* (ojkonim) i powtarza się 3 razy w kontekście tematu związanego z zawodami, mieszkaniem i pogodą. Pozostałe nazwy własne należą do grupy urbanonimów i są nazwami ulic – *Kościuszki* (1), *Miła* (1), *Nowa* (1), *Stara* (1). Autorzy stosują je w kontekście zagadnień dotyczących zawodów. Po raz kolejny, to nazwy ulic są kategoriami dominującymi w grupie *nomina propria*.

W odniesieniu do obszaru **województwa świętokrzyskiego** wyjątkowo nie mamy wspomnianej stolicy – ojkonimu *Kielce*. Zamiast tego występuje inny leksem z tej kategorii – *Klimontów* (1) przy omawianiu tematu jedzenia, a także urbochrematonim *Pizza Fantazja* (1) w kontekście tych samych zagadnień i miejscowości. Dodatkowo można dostrzec nawiązanie do *Rynku* (urbanonim) znajdującego się w tym mieście.

Leksyka odnosząca się do **województwa pomorskiego** występuje jedynie 2 razy. Można zaliczyć do niej ojkonim – *Gdańsk*, który pojawia się w kontekście tematu dotyczącego przedstawiania się (1), relacji czasowych (2), lokalizacji i obiektów w mieście (3) oraz pogody (1). Drugą nazwą własną jest *Fontanna Neptuna*, będąca urbanonimem użytym w kontekście lokalizacji i obiektów w mieście.

W odniesieniu do leksyki **warmińsko-mazurskiej** można odnaleźć nazwę lokalu gastronomicznego (urbochrematonim) – *Wieża*, występujący w kontekście tematyki dotyczącej jedzenia. Oprócz tego zostały wspomniane *Mazury* (choronim) przy okazji tematu dotyczącego lokalizacji i obiektów w mieście.

Województwo kujawsko-pomorskie przejawia się w leksyce w postaci jego dwóch stolic – *Torunia* (1) i *Bydgoszczy* (1) w kontekście tematyki związanej z lokalizacją i obiektami w mieście.

Wiele województw w „Polski na dobry start” reprezentowanych jest w leksyce jedynie poprzez nazwy ich stolic. Na przykład pojawia się zaledwie jeden leksem związany z Podlasiem – ojkonim *Białystok*. Występuje on 2 razy – przy temacie dotyczącym przedstawiania się i pogody. Co ciekawe, książka dystrybuowana jest w ośrodkach dla cudzoziemców w różnych miejscowościach, m.in. w Białymstoku. Chociaż należałoby się spodziewać, że autorzy uwzględnią topografię miejscowości, które najczęściej są zamieszkiwane przez osoby ubiegające się o azyl w Polsce, to w efekcie mamy tam do czynienia z dominacją województwa mazowieckiego, a przede wszystkim Warszawy.

Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku innych województw, które występują zaledwie raz w kontekście pogody. Dotyczy to **województwa podkarpackiego**, gdzie wspomina się jedynie *Rzeszów*, łódzkiego – *Łódź* (dodatkowo leksem pojawia się przy określaniu relacji czasowych), **zachodniopomorskiego** (*Szczecin*) (leksem odnotowano przy określaniu relacji czasowych). W kontekście **województwa lubelskiego** wskazano również ojkonim *Lublin* (2) w odniesieniu do przedstawiania się i edukacji.

W podręczniku występuje wiele nazw, których nie można powiązać z konkretnym miastem lub regionem. Można odnieść wrażenie, że autorzy publikacji nie przywiązują wagi do lokalności i wiele nazw własnych wymyślono na potrzeby podręcznika, a tym samym cel związany z osadzeniem książki w polskich realiach nie do końca został zrealizowany. Może dziwić takie podejście, szczególnie, że cudzoziemcy rozwiązując zadania gramatyczne, czytając, słuchając lub mówiąc, przyswajają leksykę, również tę, którą moglibyśmy określić jako *nomina propium*.

Plusem podręcznika jest fakt, iż wykorzystuje on międzykulturowe podejście w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Pojawiają się liczne nawiązania do kultury cudzoziemców, którzy są bohaterami podręcznika – Saida z Syrii, Swiety z Ukrainy, Ferhata z Turcji, Amira z Indii i Mahada z Somalii. Często znajdziemy pytania, które mają na celu porównanie kultury obcokrajowców z polską. Niekiedy występują także zapożyczenia z języków bohaterów książki, np. *baklawa*.

Analizując sporządzone tabele (zob. **Aneks**, p. 7) ilustrujące częstotliwość pojawiania się danego leksemu, jego przynależność do kategorii onomastycznej oraz kontekst tematyczny, można stwierdzić, że w podręczniku „Polski na dobry start” trudno jest znaleźć dominantę kompozycyjną stosowaną regularnie w kontekście wykorzystywania nazw własnych reprezentatywnych dla konkretnego regionu. Oczywiście można byłoby wskazać dominujący obszar i byłoby to niewątpliwie centrum Polski – Warszawa, jednak nawet tak liczne słownictwo nie jest oznaką tego, że autorzy mieli przemyślany koncept osadzenia podręcznika w jednolitych realiach. Brakuje tam bowiem zróżnicowania pod względem kategorii onomastycznych. Większość tej leksyki okazuje się nazwami ulic i przystanków, które niekoniecznie wyposażają cudzoziemców w wiedzę faktograficzną, realioznawczą i kulturoznawczą. Nie można znaleźć tam nazw obiektów miejskich, muzeów, galerii sztuki czy nawet restauracji. Niektóre regiony zostały całkowicie pominięte lub wspomniano jedynie nazwy miejscowości, które je reprezentują.

4.1.6. Start 1. Survival Polish

W podręczniku „Start 1. Survival Polish” występuje zaledwie 55 leksemów o charakterze lokalnym (zob. **Aneks**, p. 6), z czego aż 28 leksemów jest związanych z **województwem mazowieckim**, co stanowi aż 51% wyekscerpowanych nazw. Najczęściej pojawiającym się leksemem jest ojkonim *Warszawa* (41), zaś raz wykorzystano wariant skrócony – *Wawa* (przy okazji tematu dotyczącego mieszkania). Odnotowano go w kontekście różnych zagadnień, tj.

przedstawiania się, przymiotników, zawodów, rodziny, relacji czasowych, mieszkania i podróżowania. Innymi wspomnianymi nazwami miast z województwa mazowieckiego są: *Warka* (4) (przedstawianie się i zawody) oraz *Radom* (4) (przedstawianie się, podróże).

Z kolei najczęściej pojawiającą kategorią onomastyczną się urbanonimy, tj. nazwy ulic i dzielnic – *ul. Dobra* (4), *ul. Długa* (4), *ul. Marszałkowska* (4), *al. Solidarności* (5), *al. Jerozolimskie* (4), *ul. Górnośląska* (4), *ul. Koszykowa* (4), *ul. Kasprowicza* (4), *ul. Jana Pawła II* (4), *Wilanów* (4), *plac Konstytucji* (1), *ul Biała* (1) i *ul. Królewska* (1). Większość nazw ulic odnotowano w kontekście tematu dotyczącego przedstawiania się i zawodów oraz pracy, sporadycznie przy okazji wątków podróźniczych oraz jedzenia i picia.

Oprócz tego występują także urbochrematonimy: nazwy hoteli – *Sobieski* (5) i *Marriott* (4) i *Sheraton* (4) w kontekście danych osobowych i relacji czasowych; nazwy restauracji *Dom Polski* (4) w odniesieniu do podobnych zagadnień, a także „*Restauracja Polska*” (4), przy temacie dotyczącym danych osobowych i jedzenia oraz picia; nazwy miejsc rozrywki (w tym kulturalnej) (nazwy teatrów, kin, klubów) – *Teatr Roma* (9) (relacje czasowe), *klub „Tygmont”* (5), *kino „Atlantic”* (4), *kino „Femina”* (1) (głównie przy okazji przedstawiania się, relacji czasowych). Odnotowano także jeden mikrotoponim – *Las Kabacki* (4) w kontekście podróży i danych osobowych. Jednokrotnie pojawia się również chrematonim – *Koty*³⁹ (4) w kontekście relacji czasowych.

Drugie miejsce pod względem liczby leksemów (6) zajmuje **województwo małopolskie**. Najczęściej odnotowano ojkonim *Kraków* (29) w odniesieniu do 7 różnych tematów (przedstawiania się, przymiotników, zawodów, rodzina, relacje czasowe, rutyna, podróżowanie). Odnotowano także inną nazwę miasta – *Krynica* (4) przy zagadnieniach związanych z przedstawianiem się i podróżowaniem. Sporadycznie pojawiają się urbanonimy, np. nazwy ulic – *ul. Wiślna* (4), *ul. Karmelicka* (4), *ul. Moliera* (1), głównie w kontekście przedstawiania się i zawodów/pracy. Występuje także jeden chrematonim – *Radio Kraków* w odniesieniu do tematu związanego z danymi osobowymi.

Leksyka lokalna reprezentatywna typowa dla pozostałych województw pojawia się bardzo rzadko. Odnotowano zaledwie 4 nazwy własne reprezentatywne dla **województwa pomorskiego**. Zaliczają się do nich: ojkonimy: *Gdańsk* (4) (przedstawianie się, zawody, podróżowanie) i *Gdynia*

³⁹ Spektakl muzyczny wystawiany w Teatrze Muzycznym „Roma”.

(4) (przedstawianie się, zawody); urbanonimy: *Aleja Wilanowska* (4) i *ul. Grzegorzewskiej* (4) (obydwie nazwy ulic odnotowano w kontekście tematu dotyczącego przedstawiania się i zawodów).

Tylko 3 leksemy odnotowano w kontekście województwa dolnośląskiego, łódzkiego i śląskiego. Odwołując się do **województwa dolnośląskiego**, przywołano ojkonim *Wrocław* (4) urbanonimy – *ul. Bobrowiecka* (4) i *ul. Skłodowskiej* (4). Wspomniane nazwy wykorzystano przy okazji takich zagadnień, jak: przedstawianie się, zawody czy samopoczucie. **Województwo łódzkie** jest reprezentowane przez następujące kategorie onomastyczne: ojkonimy *Koluszki* (4), *Tomaszów Mazowiecki* (4) i *Łódź* (1). Pojawiają się one głównie w kontekście przedstawiania się i podróżowania. Z kolei do **województwa śląskiego** odnoszą się jedynie 3 ojkonimy – *Konieczpol* (5), *Katowice* (1) i *Częstochowa* (1). Odnotowano je w odniesieniu do przedstawiania się oraz podróżowania.

Nielicznie pod względem leksykalnym reprezentowane są następujące województwa: **wielkopolskie** (2) – ojkonim *Poznań* (4) (przedstawianie się, wyrażanie opinii, podróżowanie) i urbanonim *ul. Marszałkowska* (1) (zawody); **świętokrzyskie** (1) – ojkonim *Kielce* (1) (przedstawianie się); **zachodniopomorskie** (1) – ojkonim *Szczecin* (1) (przedstawianie się); **kujawsko-pomorskie** (1) – ojkonim *Bydgoszcz* (1) (przedstawianie się); **podlaskie** (1) – ojkonim *Suwałki* (1) (przedstawianie się); **lubelskie** (1) – *Lublin* (1) (przedstawianie się).

W podręczniku nie odnotowano żadnych leksemów reprezentatywnych dla **województwa lubuskiego, opolskiego i podkarpackiego**.

4.2. Strategia policentryczna

Strategię policentryczną w kontekście rozkładu leksyki lokalnej w podręcznikach dla cudzoziemców należy rozumieć jako funkcjonowanie równorzędnych centrów w znaczeniu leksyki lokalnej z różnych regionów. Przy takim rozwiązaniu zakłada się, że najlepszym byłoby wykorzystanie słownictwa związanego z każdym z województw, w niemal równym stopniu ilościowym.

4.2.1. Po polsku po Polsce

Na polskim rynku wydawniczym można odnaleźć podręcznik, w którym został zastosowany topos podróży po 16 polskich województwach. W praktyce oznacza to, że w kontekście jednego tematu występuje słownictwo związane z wybranym regionem.

W podręczniku pojawiają się aż 264 różne leksemy o lokalnym nacechowaniu, w tym dwie nazwy własne – chrematonimy (*Klub Starego Piernika* i *Bulwary Wisły* – cykl „Muzyka z Ekranu”), które nawiązują do dziedzictwa regionalnego województwa kujawsko-pomorskiego, ale nie mają potwierdzenia w rzeczywistości. Suma wystąpienia nazw regionalnych w skali całego podręcznika wynosi około 700 powtórzeń wyrazów o nacechowaniu lokalnym. W związku z tym, że każdy region jest z góry przypisany do konkretnego zakresu tematycznego, utrudnione może być zbadanie, w kontekście jakich pól leksykalnych wykorzystuje się słownictwo typowe dla danego regionu. Mimo to w analizach przedstawiono częstotliwość występowania i zagadnienia tematyczne, a także określono leksykę pod kątem onomastycznym, jak i kategorii leksykalnych.

Na początku warto zwrócić uwagę na dane statystyczne. Chociaż podręcznik z założenia podzielony jest na 16 rozdziałów, co powinno sugerować podobną pod względem ilościowym i jakościowym leksykę lokalną dotyczącą 16 województw, nie do końca ma to odbicie w wyekscerpowanych jednostkach leksykalnych (zob. **Aneks**, p. 9). Najwięcej leksemów pojawia się w kontekście województwa małopolskiego – 52, czyli podobnie jak w wielu podręcznikach kursowych. W tym wypadku nie mamy jednak do czynienia z *centryzmem lokalnym*, ale ze strategią policentryczną, czego dowodzi zestawienie leksyki lokalnej dotyczącej pozostałych województw: wielkopolskie – 27, mazowieckie – 26, opolskie – 24, kujawsko-pomorskie – 21, śląskie – 18, łódzkie – 16, lubelskie – 14, dolnośląskie – 12, pomorskie – 12, podlaskie – 10, zachodniopomorskie – 10, warmińsko-mazurskie – 10, podkarpackie – 9, świętokrzyskie – 7 i lubuskie – 6. W podręczniku nie przyjęto żadnego klucza historycznego lub kulturowego. Autorom zdarza się wykorzystywać leksykę lokalną reprezentatywną dla regionów, które nie znajdują się w ścisłym kanonie turystycznym.

W podręczniku „Po polsku po Polsce” pierwszy rozdział – „Witamy w Polsce” poświęcony jest **województwu mazowieckiemu**. Na początku można odnaleźć jego mapę z symbolami, jednak nie są one opisane. Poza tym leksyka mazowiecka pojawia się także w kontekście innych zagadnień. W publikacji występuje 26 różnych leksemów związanych z województwem

mazowieckim, a w skali całego podręcznika jest ich aż 52, wliczając te powtarzające się. Ojkonim *Warszawa* pojawia się aż 17 razy, w kontekście takich tematów, jak: przedstawianie się (dane osobowe, miejsce zamieszkania, podstawowe zwroty) (8), rodzina (1), edukacja (1), planowanie/zwiedzanie (1), podróże/atrakcje turystyczne (4), mieszkanie (1) i pogoda (1). Oprócz tego występuje nazwa jednostki administracyjnej – *mazowieckie* (1) oraz urbochrematonim – hotel „*Syrena*” (2) w odniesieniu do tematu przedstawianie się.

Pozostałe leksemy (23) należą do grupy urbanonimów i pojawiają się w 32 kontekstach, głównie przedstawiania się, podawania danych osobowych lub opisywania miejsca zamieszkania, czego przykładem są: *Pałac Kultury i Nauki* (3), *Stadion Narodowy* (3), *ul. Piastowska* (3), *ul. Krakowskie Przedmieście* (2), *Lotnisko Chopina* (1), *Zamek Królewski* (1), *plac Zamkowy* (1), *Aleje Jerozolimskie* (1), *Dworzec Główny* (1), *Plac Defilad* (1), *Pałac Prezydencki* (1), *Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki* (1), *plac Małachowskiego* (1), *ul. Księcia Józefa Poniatowskiego* (1), *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej* (1), *ul. Wiejska* (1), *Plac Warszawski* (1), *ul. Królewska* (1), *ul. Warszawska* (1), *ul. Ogólnik* (1), *Aleje Józefa Poniatowskiego* (1), *Muzeum Fryderyka Chopina* (1).

Występują też nieliczne nazwy, które można przypisać do grupy związanej z atrakcjami turystycznymi, planowaniem i zwiedzaniem, np. *Błękitny Wieżowiec* (1), *Zamek Królewski* (1), *Pałac Kultury i Nauki* (1).

Nazwy ulic, dzielnic, obiektów miejskich, instytucji kultury z pewnością wyposażają cudzoziemców w szeroką wiedzę na temat punktów orientacyjnych w Warszawie. Jednak w przypadku odniesień do stolicy Polski podane leksemy pojawiają się jedynie jako tło do prezentacji danych osobowych. W tym miejscu kończy się oficjalnie podróż po tej miejscowości, która na etapie pierwszej lekcji stanowi jedynie epizod. Być może niewiele z powyższych nazw zapadnie cudzoziemcom w pamięci. Nie pojawiają się one na późniejszych etapach.

Drugi rozdział odnosi się do **województwa warmińsko-mazurskiego** i dotyczy takich zagadnień tematycznych, jak: planowanie, zainteresowania i hobby. Wiele wyrazów odnosi się jednak do kategorii atrakcji turystycznych, co ma związek z tematem przewodnim „Zwiedzamy Mazury”. Można odnaleźć 10 różnych leksemów (wraz z powtarzającymi się – 24) o zabarwieniu lokalnym i wśród nich odnotowano te wykorzystywane w kontekście omawiania tematu zainteresowań, hobby i planów oraz atrakcji turystycznych. Okazuje się, że stolica województwa

(*Olsztyn*) jest najrzadziej pojawiającym się słowem, bo w skali całej książki można je odnaleźć jedynie raz przy temacie dotyczącym podróży i atrakcji turystycznych. Najczęściej występującym wyrazem jest choronim *Mazury*. Odnotowano go aż 7 razy w odniesieniu do 5 różnych kategorii tematycznych – zainteresowania/ hobby (3), rodzina (1), środowisko naturalne (1), pogoda/pory roku (1) i podróże/atrakcje turystyczne (1). Oprócz tego leksemu pojawiły się następujące nazwy: nazwa jednostki terytorialnej – *warmińsko-mazurskie* (1), ojkonimy – *Mrągowo* (4), *Grunwald* (3), *Mikołajki* (1), nazwa lokalnego zwierzęcia – *bocian* (3), nazwa gatunku muzycznego – *szanty* (2), hydronimy – *Kanał Elbląski* (1) i *Jezioro Śniardwy* (1).

Trzeci rozdział odnosi się do **województwa pomorskiego** i nosi nazwę „Smaczne Pomorze”, przez co automatycznie nawiązuje do zagadnień związanych z kulinariami. W podręczniku występuje w sumie 13 różnych leksemów (23, wliczając powtarzające się). Część leksyki regionalnej związanej z województwem pomorskim pojawia się także przy okazji omawiania innych tematów. Wyraz *Gdańsk* pojawia się najczęściej, bo aż 7 razy, przy okazji różnych zagadnień, np. jedzenia (1), rodziny (1), pogody (1) i podróży/atrakcji turystycznych (3), zaś nazwa jednostki terytorialnej – *pomorskie* i choronim *Pomorze* zostały odnotowane zaledwie 1 raz. Dość często występuje także choronim w 2 wariantach – *Kaszuby/Kaszebe* (3) w kontekście atrakcji turystycznych i jedzenia. Przewijają się też inne ojkonimy reprezentatywne dla województwa pomorskiego – *Sopot* (2), *Hel* (1) i *Kartuzy* (1) w odniesieniu do spożywania posiłków, jak i spędzania wolnego czasu lub atrakcji turystycznych/podróży. Przy okazji tekstu dotyczącego poszukiwania miejsca na śniadanie pojawiają się różne urbanonimy odnoszące się do obiektów miejskich i lokalizacji w Sopocie, np. *Krzywy Domek* (1), *Opera Leśna* (1), *Molo w Sopocie* (1) (zapisane jednak jako nazwa pospolita w połączeniu z przymiotnikiem utworzonym od nazwy miasta – *sopockie molo*) czy *ul. Bohaterów Monte Cassino* (1) wraz z jej wariantem potocznym *Monciak* (1). Występuje też charakterystyczny hydronim *Bałtyk* (1).

Czwarty rozdział nazywa się „Odпочywamy nad morzem” i dotyczy **województwa zachodniopomorskiego**. Choć przewija się tam tematyka rutyny, relacji czasowych i planowania oraz mody, to większość leksyki odnosi się do zagadnienia atrakcji turystycznych/podróży. W tym rozdziale znajduje się zaledwie 10 różnych wyrazów (w sumie 16, wliczając powtarzające się) o zabarwieniu lokalnym. Stolica województwa (ojkonim) – *Szczecin* pojawia się tylko 1 raz, podobnie jak nazwa jednostki terytorialnej – *zachodniopomorskie*.

Występują też inne ojkonimy, tj. *Międzyzdroje* (4) w kontekście relacji czasowych/planowania, podróży/atrakcji turystycznych i pogody, *Świnoujście* (2) w odniesieniu do rutyny i relacji czasowych/planowania oraz *Kołobrzeg* (13) jako atrakcja turystyczna, ale też w kontekście rutyny, relacji czasowych i planowania. Można odnaleźć również nazwę lokalnego wydarzenia – chrematonim – *Festiwal Gwiazd w Międzyzdrojach* (1), odnoszący się do relacji czasowych i planowania. Pojawiają się też urbanonimy, takie jak: *Muzeum Muszli* (1) czy *Zamek Księżąt Pomorskich w Szczecinie* (1). Zaledwie jeden raz występuje nazwa zwierzęcia – *żubr* w odniesieniu do relacji czasowych/planowania. Oprócz tego pojawia się też nazwa lokalnego symbolu – *bursztyn* (1).

Piąty rozdział nosi tytuł „Odwiedziny u dziadka” i zawiera leksykę typową dla **województwa lubuskiego**. Jest to region o najmniejszej ilości wykorzystanych leksemów, bo znajduje się ich w podręczniku jedynie 6 (wliczając powtarzające się – 12). Najczęściej pojawiającą się nazwą okazuje się ojkonim *Zielona Góra*. Używa się go w odniesieniu do podróży/atrakcji turystycznych (5) i pogody (1). Na drugim miejscu pod względem powtarzalności leksemu znajduje się urbanonim *Park Mużakowski* (2), wykorzystany w kontekście takich zagadnień tematycznych, jak: atrakcje turystyczne (1), rodzina (1). Pozostałe leksemy pojawiają się jedynie raz, tj. nazwa jednostki terytorialnej – *lubuskie*, ojkonim *Świebodzin* oraz urbanonimy – *Opactwo Cystersów w Paradyżu* i figura *Chrystusa Króla*. Te nazwy są przytaczane w kontekście tematu rodziny i historii.

Szósty rozdział poświęcony jest głównie polskiemu systemowi edukacji i zatytułowano go „Lubię szkołę, ale nie lubię matematyki!”. Występuje w nim leksyka dotycząca **województwa wielkopolskiego**, chociaż wyrazy związane z tym obszarem można odnaleźć również w innych częściach podręcznika. W sumie pojawia się 13 nazw własnych odnoszących się do tej przestrzeni. Najczęściej odnotowywany jest ojkonim *Poznań* (10), który występuje w kontekście tematu edukacji, podróży lub atrakcji turystycznych czy pogody. Dużo rzadziej natomiast pojawiają się urbanonimy: *Koziółki poznańskie* (3), *Collegium Medicum* (2), *Park Cytadela* (2), *Park im. Adama Mickiewicza* (2), *Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu* (1). Te leksemy zwykle widnieją w podręczniku w odniesieniu do zagadnień związanych z atrakcjami turystycznymi, obiektami miejskimi/lokalizacją lub edukacją. Sporadycznie pojawiają się też nazwy własne należące do innych kategorii onomastycznych, np. hydronim *Jeziro Maltańskie* (2), chrematonim *Międzynarodowe Targi Poznańskie* (1), urbochrematonim *Centrum Rekreacji „Malta”* (1),

ojkonimy – *Kalisz* (1), *Gniezno* (1) oraz nazwa jednostki terytorialnej – *wielkopolskie* (1). Powyższe wyrazy można również odnaleźć w kontekście tematu edukacji. W związku z tym należy uznać, że po raz kolejny dominującą rolę w kreowaniu obrazu danego regionu stanowi nazwa stolicy danego województwa oraz jeden z kluczowych symboli. Wybór leksyki przez autorów podręcznika jest również w pewnym stopniu motywowany tematem, w kontekście którego pojawia się wybrany obszar. W tym przypadku mamy do czynienia z zaledwie 2 nazwami uczelni wyższych. Pozostałe leksemy są raczej kluczowymi walorami turystycznymi, co również wpisuje się w koncepcję topograficznego podręcznika.

Rozdział siódmy zatytułowany „Przepraszam, jak dojść do hotelu »Copernicus«?” jest typowym przykładem wykorzystania leksyki nazywającej topografię miasta w kontekście tematyki odnoszącej się do obiektów miejskich i określania przy ich pomocy lokalizacji na mapie. Autorki poświęciły go **województwu kujawsko-pomorskiemu**. W tej części podręcznika znajduje się 21 różnych leksemów związanych z wyżej wspomnianym obszarem. Najczęściej można odnaleźć nazwę jednej ze stolic tego województwa – ojkonim *Toruń* (21), drugą zaś, *Bydgoszcz*, odnotowano zaledwie 2 razy, podobnie jak nazwę jednostki terytorialnej – *kujawsko-pomorskie*. Te wyrazy występują zwykle w kontekście tematu zwiedzania, planowania, atrakcji turystycznych, podróżowania, lokalizacji i obiektów miejskich oraz sporadycznie pogody. Pojawiają się także nazwy własne należące do grupy urbanonimów, tzn. nazwy atrakcji turystycznych – *Planetarium Toruń* (10), *Dom Mikołaja Kopernika* (4), *Krzywa Wieża* (3), *Mysia Wieża* (1), *Rynek Staromiejski* (1); nazwy ulic i ścieżek: *ul. Chełmińska* (2), *ul. Żeglarska* (1), *Wiślana Trasa Rowerowa* (1); nazwy pomników – *pomnik psa Filusa* (1), *pomnik Kopernika* (1), głównie w odniesieniu do lokalizacji i obiektów miejskich, w szczególności atrakcji turystycznych. W tym rozdziale pojawiają się też dwa antroponimy – *Mikołaj Kopernik* (5) w odniesieniu do edukacji, lokalizacji i obiektów miejskich oraz *Wisława Szymborska* (2) w kontekście lokalizacji i obiektów miejskich oraz historii. Autorki wskazują także nazwę rzeki (hydronim) – *Wisła* (6). Zaledwie dwa razy można spotkać nazwę lokalnego produktu – *piernik*. Sporadycznie można także odnaleźć urbochrematonimy – „*Koniec świata*” (nazwa pubu) (3), *Kopernik* (nazwa fabryki) (1) i *Copernicus* (nazwa hotelu) (1) oraz chrematonimy – *Muzyczne Lato w Toruniu* (2).

Z kolei rozdział ósmy zatytułowany „Kim będziesz? PLANUJEMY!” odnosi się leksykalnie do **województwa łódzkiego**. Ta część podręcznika dotyczy określania planów na przyszłość,

również tych odnoszących się do wyboru zawodu. Znajdują się tam obiekty miejskie występujące na terenie województwa łódzkiego jako polecane miejsca do zwiedzenia. Wskazane leksemy mogą pojawić się także sporadycznie w kontekście innych tematów. Książka liczy 16 różnych nazw, które niekiedy powtarzają się, zaś ich liczba całkowita wynosi 43. Ojkonim *Łódź* pojawia się najczęściej, bo aż 11 razy w kontekście planowania i zwiedzania, atrakcji turystycznych, edukacji czy pogody, zaś nazwa jednostki terytorialnej – *łódzkie* zaledwie 1 raz. Innymi wspomnianymi ojkonimami nazywającymi miejscowości lub wsie znajdujące się na terenie tego regionu są: *Łowicz* (2) i *Lipce Reymontowskie* (2). Odnotowano bardzo dużo leksyki odnoszącej się do topografii miast, co jest naturalną konsekwencją wynikającą z ustalonego tematu. W związku z powyższym można odnaleźć tam 6 urbanonimów: *Muzeum Miasta Łodzi* (5), *ul. Piotrkowska* (3), *Aleja Gwiazd* (3), *Szkoła Filmowa w Łodzi* (2), *Muzeum w Lipcach Reymontowskich* (1) oraz *Muzeum w Łowiczu* (1) oraz 1 urbochrematonim nazywający centrum handlowe – *Manufaktura* (1). W podręczniku pojawiają się też 3 antroponimy, tj. *Władysław Reymont* (6), *Roman Polański* (2), *Julian Tuwim* (1), a także jeden chrematonim odnoszący się do dzieła napisanego przez laureata literackiej Nagrody Nobla – „*Ziemi Obiecanej*” (1). Wymienione leksemy występują głównie w kontekście planowania i zwiedzania.

Dziewiąty rozdział pt. „Weekend atrakcji” poświęcony jest **województwu dolnośląskiemu**. Można w nim odnaleźć głównie leksykę nazywającą atrakcje turystyczne, tzn. niezbędną podczas podróżowania lub lokalizowania danych obiektów miejskich. Łącznie odnotowano 12 słów z zabarwieniem lokalnym, które się powtarzają i ich liczba całkowita w skali całego podręcznika wynosi 44. Najczęściej występującym wyrazem jest nazwa pospolita używana na określenie lokalnego symbolu – *krasnal*. Pojawia się aż 12 razy. Nierzadko można odnaleźć także ojkonimy, tj. *Kudowa Zdrój* (8), o jeden raz więcej niż stolica województwa dolnośląskiego, *Wrocław* (7) (w tym raz w kontekście pogody), *Karpacz* (1) i *Kłodzko* (1). Odnotowano również nazwę jednostki terytorialnej – *dolnośląskie* (1). Zdarzają się też urbanonimy (nazwy ulic i dzielnic czy zabytków) – *ul. Wesola* (2), *Ostrów Tumski* (1), *Muzeum Narodowe we Wrocławiu* (1), *Książ* (zamek) (1). Oprócz powyżej wskazanych leksemów można odnaleźć oronimy – *Szczeliniec* (8) czy *Góry Stołowe* (1).

Dziesiąty rozdział „Która jest godzina?” zawiera leksykę dotyczącą **województwa opolskiego**. Ta część podręcznika odnosi się w głównej mierze do ustalania godziny (relacji

czasowych), aranżowania spotkania czy redagowania SMS-a. Występują w nim 24 leksemy o zabarwieniu lokalnym, zaś ich liczba całkowita (wraz z powtarzającymi się) wynosi 56. Jest to dość dużo, jak na najmniejsze województwo w Polsce. Oznacza to, że autorki nie sugerowały się wielkością miasta, jego popularnością czy dziedzictwem kulturowym przy wyborze ilości leksyki. Najczęściej odnotowanym leksemem okazuje się ojkonim – *Opole* (13). Pojawia się on w kontekście relacji czasowych, aranżowania spotkań, podróży, atrakcji turystycznych i sporadycznie przy okazji pogody. Oprócz stolicy województwa opolskiego możemy także odnaleźć inne nazwy miast, tzn. *Otmuchów* (3), *Moszna* (1), *Krasiejów* (1), *Byczyna* (2), które znajdują się głównie w kontekście zagadnień związanych z podróżowaniem i atrakcjami turystycznymi, niekiedy uzyskiwania informacji na temat czasu. Oprócz tego występuje też nazwa jednostki terytorialnej – *opolskie* (1). W kontekście relacji czasowych i aranżowania spotkań można odnaleźć liczne urbanonimy, np. nazwy ulic i instytucji kultury: *ul. Wrocławska* (1), *ul. Katowicka* (1), *ul. 1 Maja*, (1), *ul. Oleska* (2), *Teatr Lalki i Aktora* (3), zaś w odniesieniu do podróżowania nazwy zabytków, placów, miejsc kultu religijnego, instytucji i miejsc przeznaczonych do rekreacji i rozrywki, tj. *Miejska Biblioteka Publiczna w Opolu* (3), *zamek w Mosznej* (3), *Aleja Gwiazd w Opolu* (2), *Gród Rycerski w Byczynie* (2), *ZOO (Opole)* (1), *Stare Miasto (Opole)* (1) oraz Sanktuarium św. Anny (1). W tym rozdziale przewija się również kilka urbochrematonimów: *klub „Dino”* (3), *Baśniowy Salonik* (2), *Coffemoment* (2) i *Jurapark Krasiejów* (2). Odnotowano także jeden oronim *Góra św. Anny* (3) i jeden chrematonim – *Krajowy Festiwal Piosenki Polskiej (Opole)* (1).

Jedenasty rozdział „Jak się czujesz?” zawiera akcenty leksykalne w postaci 18 leksemów lokalnych (powtarzających się w sumie 35 razy) typowych dla **województwa śląskiego**. Choć ten rozdział odnosi się do zdrowia, większość nazw atrakcji turystycznych funkcjonuje w kontekście podróżowania lub niezrealizowanych planów z powodu choroby. Najczęściej występującym wyrazem o zabarwieniu regionalnym jest ojkonim *Katowice* (6). Oprócz nazwy stolicy można odnaleźć także inne nazwy miejscowości (6) związane z województwem śląskim, tj. *Częstochowa* (3), *Wisła* (3), *Bielsko-Biała* (2), *Żywiec* (2), *Żar* (1) i *Ogrodzieniec* (1). Pojawia się też kilka urbanonimów (nazwy atrakcji turystycznych, zabytków czy dzielnic): *Studio Filmów Rysunkowych* (2), *Park Linowy (Ogrodzieniec)* (1), *Bazylika Jasnogórska* (1), *Niszkowiec* (osiedle w Katowicach) (1) i *Muzeum Śląskie w Katowicach* (1). Występują również pojedyncze nazwy

należące do następujących grup onomastycznych: choronimów – *Pustynia Błędowska* (3), chrematonimów – *Bolek i Lolek* (3), antroponimów – *Adam Małysz* (2), oronimów – *góra Żar* (1), urbochrematonimów (1) – *Spodek*. W kontekście województwa śląskiego odnotowano także nazwę lokalnej potrawy – *kluski śląskie* (1). Większość leksemów pojawia się podręczniku w kontekście tematu samopoczucia i podróżowania oraz atrakcji turystycznych. Warto zwrócić uwagę na zróżnicowanie leksyki, dzięki czemu cudzoziemcy poznają nie tylko nazwy obiektów miejskich, ale także nazwy krajobrazów górskich i pustynnych, imię i nazwisko znanej postaci związanej z województwem czy nazwę filmu animowanego dla dzieci.

Dwunasty rozdział zatytułowano „Ale piękny dom!”, zaś występująca w nim leksyka lokalna (7 różnych wyrazów i 22 powtarzających się) odnosi się do **województwa świętokrzyskiego** i pojawia się w kontekście zagadnień związanych głównie z mieszkaniem. Najczęściej odnotowano ojkonim *Kielce* (13) w kontekście tematu dotyczącego domu, podróży i atrakcji turystycznych, w mniejszym stopniu pogody i pór roku. Innymi ojkonimami są nazwy miejscowości – *Oblęgorek* (2) i *Nagłowice* (1). Oprócz tego można również odnaleźć antroponimy – *Mikołaj Rej* (2) i *Henryk Sienkiewicz* (2). Występuje zaledwie jeden urbanonim – *Jaskinia Raj* (2) i jedna nazwa jednostki terytorialnej – *świętokrzyskie* (1). Należy podkreślić, że liczba leksemów odnoszących się do województwa świętokrzyskiego jest jedną z najmniejszych spośród wszystkich województw, bo jedynie w kontekście województwa lubuskiego odnotowano zaledwie 6 nazw lokalnych.

Trzynasty rozdział poświęcony jest środowisku naturalnemu, zwierzętom i podróżowaniu od strony praktycznej (kupowaniu biletów, uzyskiwaniu informacji na temat sposobu dojazdu do danego miejsca) i nosi tytuł „W lesie, na łące i nad jeziorem”. Występuje w nim 10 leksemów (nazw własnych i pospolitych) odnoszących się do **województwa podlaskiego**. Najczęściej pojawia się choronim *Puszcza Białowieska* (17). Odnotowano także *Białowieski Park Narodowy* (4). Równie często występuje także nazwa lokalnego zwierzęcia – *żubr* (14). Ojkonim *Białystok* odnotowano 7 razy, *Białowieża* – 6, zaś nazwę jednostki terytorialnej – *podlaskie* – 1. Z kolei choronim *Podlasie* odnotowano 3 razy w kontekście pogody/pór roku, środowiska naturalnego i podróży/atrakcji turystycznych. W tym rozdziale pojawiają się również nazwy lokalnych potraw, tj. *kartacze* (8) i *sękacz* (1), głównie w kontekście tematyki związanej z jedzeniem, ewentualnie podróżami i atrakcjami turystycznymi. Najrzadziej występują nazwy rzek, o czym świadczy jednostkowy hydronim *Bug* (1).

W czternastym rozdziale zatytułowanym „Na sportowo” mamy do czynienia z leksyką (14 nazwami lokalnymi, powtarzającymi się w sumie 47 razy) związaną z **województwem lubelskim**. Zwykle odnosi się ona do pola leksykalnego, w którym mieści się słownictwo z zakresu hobby, sportu, zainteresowań, ale też – zgodnie z koncepcją podręcznika – podróży i atrakcji turystycznych. Występuje 5 ojkonimów: *Lublin* (10), *Zamość* (8), *Nałęczów* (3), *Janów Podlaski* (2), a także jedna nazwa jednostki terytorialnej – *lubelskie* (1). Te leksemy występują głównie w kontekście podróży i zainteresowań/sportu. W podręczniku można też odnaleźć urbanonimy, tj. nazwy ulic, dzielnic i placów – *ul. Krakowskie Przedmieście* (6), *Plac Litewski* (4), *ul. Jezuicka* (2); nazwy ogrodów i parków – *Park Saski* (2), *Ogród Saski* (2); nazwy instytucji kultury – *Teatr Stary w Lublinie* (3); nazwy zabytków/świątyń: *Zamek Lubelski* (2) i *Kościół św. Ducha* (2). Występuje jeden przykład oronimu – *Roztocze* (1) w odniesieniu do zagadnienia atrakcji turystycznych.

Piętnasty rozdział zatytułowany „Rowerem czy kajakiem? Góry czy jezioro” zawiera leksykę (9 nazw; powtarzają się 15 razy) dotyczącą **województwa podkarpackiego** i obejmuje zagadnienia odnoszące się do pór roku, zjawisk pogodowych, nazw zwierząt czy nazw miesięcy. W skali całego podręcznika najczęściej występującym leksemem jest oronim *Bieszczady* (19). Głównie można odnaleźć go przy temacie pogody i pór roku, a w mniejszym stopniu atrakcji turystycznych. W tym rozdziale znajduje się jeden ojkonim – *Sanok* (6) i jedna nazwa jednostki terytorialnej – *podkarpackie* (1). Odnotowano również 2 urbanonimy – *Zamek w Łańcucie* (1) i *Zamek Królewski* (1). Są też pojedyncze leksemy należące do następujących grup onomastycznych: choronimów – *Podkarpacie* (1), hydronimów – *Jezioro Solińskie* (1) i antroponimów – *Zdzisław Beksiński* (1). Wskazano także jedną nazwę zwierząt – *bocian* (3). Powyżej wymieniona leksyka występuje zwykle w kontekście pogody i pór roku oraz atrakcji turystycznych i podróżowania.

Podręcznik kończy się rozdziałem szesnastym zatytułowanym „Nareszcie w Krakowie”. W porównaniu z innymi tematami zawiera on największą liczbę leksyki lokalnej, bo aż 52 nazwy własne lub pospolite. Odnoszą się one do **województwa małopolskiego**. Ta część książki ma charakter powtórzeniowy. Nie wprowadza się w niej nowych zagadnień tematycznych. Być może dzięki temu występują tam aż 52 różne nazwy, w sumie 88, wliczając te, które się powtarzają i mieszczą się w różnych polach leksykalnych. Najczęściej pojawiającą się nazwą własną jest ojkonim *Kraków* (38). Występuje w kontekście przedstawiania się (1), rodziny (1), edukacji (7),

planowania/zwiedzania (12), podróży/atrakcji turystycznych (13), relacji czasowych/aranżowania spotkań (1), jedzenia (1), lokalizacji (1) i pogody (1). W sumie daje to aż 9 różnych kategorii leksykalnych, co również potwierdza tezę, że leksyka z tego województwa jest liczna i pojawia się w różnych kontekstach. Oprócz tego występuje jeszcze jedna nazwa jednostki terytorialnej – *małopolskie* (1). Najliczniejszą grupą onomastyczną są urbanonimy będące: nazwami uczelni i placówek edukacyjnych: *Uniwersytet Jagielloński* (11), *Collegium Maius* (3), *Centrum Konferencyjne UJ (Auditorium Maximum)* (1), *Collegium Novum* (1), *Centrum Języka i Kultury Polskiej w Świecie Uniwersytetu Jagiellońskiego* (1), *Biblioteka Jagiellońska* (1); nazwami atrakcji turystycznych/zabytków/obiektów miejskich (np. pomników) – *Kościół Mariacki* (4), *Sukiennice* (4), *Brama Floriańska* (3), *Rynek (Główny)* (2), *Kościół św. Wojciecha* (2), *Barbakan* (2), *Huta im. T. Sendzimira* (2), *Wawel* (2), *pomnik Adama Mickiewicza* (2), *głowa Mitoraja* (2), *Kopalnia Soli w Wieliczce* (1), *Pomnik Lenina* (1), *Dworek Matejki* (1), *Wieża Mariacka* (1), *Maczuga Herkulesa* (1), *Wieża Ratuszowa* (1); nazwami dzielnic, ulic, placów, parków i targów: *Nowa Huta* (10), *Hala Targowa* (3), *Stare Miasto* (2), *Plac Centralny* (2), *Kazimierz* (1), *Borek Fałęcki* (1), *ul. Gołębia* (1), *Park Jordana* (1); nazwami instytucji kultury: *Muzeum Narodowe* (1), *Muzeum „Podziemia Rynku”* (1), *Walcownia* (1). Wymienione, poszczególne leksemy odnoszą się do zwiedzania i planowania, historii, atrakcji turystycznych, jedzenia, edukacji i lokalizacji. Oprócz powyższych nazw własnych dość reprezentatywną grupę onomastyczną stanowią urbochrematonimy: „*Żaczek*” (akademik) (6), „*Nawojka*” (hotel i akademik) (3), „*U Wierzynka*” (restauracja) (2), „*Bydgoska*” (hotel studencki) (2), „*Piast*” (hotel studencki) (2). Większość tych nazw występuje w kontekście tematu lokalizacji i edukacji. Na uwagę zasługują również antroponimy: *Jan Matejko* (3), *Czesław Miłosz* (2), *Jan Paweł II* (2)/*Karol Wojtyła* (1), *Stanisław Lem* (1), *Mikołaj Kopernik* (1) i *Krak* (1). Sporadycznie odnotowano hydronimy, tj. *Zalew Nowohucki* (2) i *Czarny Staw Gąsienicowy* (1) oraz oronimy, tj. *Śnieżka* (2). Można odnaleźć pojedyncze nazwy: lokalnego jedzenia – *obwarzanek* (1), lokalnego symbolu – *smok wawelski* (1), a także choronim – *Małopolska* (1).

Publikacja zawiera liczną leksykę lokalną odnoszącą się do wszystkich województw mieszczących się na terenie Polski, co wynika z założenia auterek, które jako jeden z celów wyznaczyły sobie stworzenie podręcznika, który będzie dodatkowo pełnił funkcję metaforycznej podróży po Polsce. Z jednej strony, elementy kulturowe są w niej podporządkowane zagadnieniom tematycznym i ma to swoje dobre strony, ponieważ w naturalny sposób uczący się polszczyzny

cudzoziemcy poznają dane obiekty turystyczne lub znane postaci, bo głównie dominują w niej urbanonimy, ojkonimy i antroponimy. Z drugiej strony, autorki okazują się wybiórczo podchodzić do materiału leksykalnego, co wynika z tego, że nie istnieje ustalony kanon kultury lokalnej typowej dla poszczególnych regionów, a w związku z tym panuje dowolność i subiektywizm. Mimo że aspekt podróży determinuje wybór leksyki topograficznej i niekiedy kulinarnej, wiele kategorii onomastycznych zostało pominiętych.

4.3. Analiza ilościowo-jakościowa leksyki lokalnej w podręcznikach – wnioski

Przeprowadzone badania dowodzą, że w znanych książkach do nauczania języka polskiego jako obcego funkcjonują dwie strategie wykorzystania leksyki lokalnej strategia **monocentryczna** i **policentryczna** (zob. Tabela 5).

Tabela 5. Rozkład ilościowy leksyki lokalnej w wybranych podręcznikach

Województwo	Polska po polsku	Polski, krok po kroku	Hurra!!! Po polsku 1	Polski jest cool	Po polsku po Polsce	Polski na dobry start	Start 1. Polish Survival	Ogół
dolnośląskie	4	1	6	2	12	8	3	36
kujawsko-pomorskie	3	7	2	3	19	2	1	39
lubelskie	3	2	4	71	14	1	1	97
lubuskie	0	0	3	2	6	0	0	11
łódzkie	3	1	6	5	16	1	3	35
małopolskie	57	83	128	5	53	6	6	328
mazowieckie	11	6	8	12	26	40	28	130
opolskie	0	0	1	4	22	0	0	28
podkarpackie	2	1	6	7	9	1	0	27
podlaskie	6	4	2	5	10	1	1	30
pomorskie	6	6	11	7	12	2	4	49
śląskie	9	3	10	11	18	0	3	52
świętokrzyskie	2	0	2	4	7	3	1	19
warmińsko-mazurskie	10	3	5	4	9	2	1	35
wielkopolskie	0	0	3	4	12	5	2	40
zachodniopomorskie	3	2	5	2	11	1	1	24
Łącznie	115	120	202	148	263	87	54(55)⁴⁰	-

⁴⁰ Jeden leksem – *ul. Marszałkowska* został użyty w kontekście dwóch województw – mazowieckiego i wielkopolskiego, dlatego suma leksemów wynosi 54, ale liczba pojawienia się w kontekście różnych województw wynosi 55.

W materiałach glottodydaktycznych dominuje strategia monocentryczna w odniesieniu do wykorzystania leksyki lokalnej. Spośród 7 analizowanych podręczników reprezentuje ją 6 (w tabeli 5 szarym kolorem zaznaczono dominujące liczby jednostek lokalnych kojarzonych z konkretnymi województwami). Uzyskane wyniki potwierdzają hipotezę 1b dotyczącą funkcjonowania centryzmu lokalnego w popularnych podręcznikach, ponieważ w szczególności wykorzystuje się w nich leksykę lokalną typową dla województwa małopolskiego (328), mazowieckiego (130), a potem lubelskiego (97). W analizowanych podręcznikach pojawia się zatem monocentryzm lokalny krakowski (Polska po polsku, Polski, krok po kroku, Hurra!!! Po polsku 1), monocentryzm lokalny warszawski (Polski na dobry start, Start 1. Polish Survival) oraz monocentryzm lubelski⁴¹ (Polski jest cool). W podręczniku „Polska po polsku” liczba leksemów małopolskich stanowi około 50% wszystkich nazw własnych i pospolitych, w „Polski, krok po kroku” około 69%, w „Hurra!!! Po polsku 1” około 63%. Z kolei w podręczniku „Polski na dobry start” 45% leksyki lokalnej to leksyka mazowiecka, zaś w książce „Start 1. Polish Survival” słownictwo mazowieckie 51%. W końcu „Polski jest cool” zawiera leksykę lubelską, która stanowi 48% wszystkich leksemów o charakterze lokalnym. Pozostała część słownictwa odnosi się do innych regionów, jednak żaden z nich nie dominuje pod względem ilościowym. W niektórych podręcznikach mamy do czynienia z tendencją do acentryzmu, co wynika z tego, że nie ustalono jednego centrum topograficznego determinującego narrację, ale nie da się także wskazać kilku centrów kulturowych, bo żaden z regionów nie jest wystarczająco reprezentowany pod względem ilości leksyki lokalnej. Czasem nawet zdarza się, że odnotowano leksykę przypadkową, nie mającą odzwierciedlenia w rzeczywistości. Okazuje się, że niekiedy lokalne realia, kultura i leksyka lokalna zostają zastąpione sztucznymi tworam, tak jak ma to miejsce np. w podręczniku „Hurra” czy „Polski na dobry start”. Często trudno zidentyfikować, czy odnotowane nazwy istnieją naprawdę, czy zostały wymyślone przez autorów na potrzeby podręcznika.

Można domniemywać, że nadmierny centryzm lokalny wiąże się ze sposobem skonstruowania niektórych programów dydaktyki kultury, inwentarzy i leksykonów, które często zawierają sugestie odwoływania się przede wszystkim do nazw własnych związanych z Krakowem i Warszawą i stawiają to za cel nadrzędny. Dodatkowym czynnikiem wpływającym na strategię

⁴¹ Okazuje się, że nie zawsze to, co uważa się za peryferie z perspektywy geograficznej, pełni funkcję peryferii w podręczniku.

przyjętą w podręcznikach monocentrycznych jest posługiwanie się przez autorów ich własnym kontekstem dydaktycznym, np. wykorzystanie leksyki lokalnej związanej z miastem, w którym znajduje się ośrodek akademicki twórców, miejsce organizowanego przez nich kursu, wydawnictwa i zamieszkania autorów.

Analizy pokazują również, że panuje dość duży subiektywizm w doborze leksyki lokalnej. Rzadko w odniesieniu do tego samego regionu stosuje się identyczne leksemy. Chociaż w niewielkim stopniu możemy mówić o wykorzystaniu przez lektorów nazw własnych kanonicznych, częściej jednak dominuje subiektywizm. Niekiedy wspomniana tam leksyka wydaje się słabo znana samym Polakom i nie wpływa w żaden sposób na budowanie obrazu polskiej lokalności. Jedynie w „Po polsku po Polsce” znajduje się dość dużo leksyki lokalnej reprezentatywnej dla wszystkich województw.

Co istotne, posługiwanie się strategią monocentryczną ma negatywny wpływ na prezentację peryferii (geograficznych, gospodarczych akademickich lub kulturowych), które są mniej atrakcyjne pod względem turystycznym i nie odznaczają się elementami kulturowymi reprezentatywnymi dla kultury narodowej. Niektóre województwa, takie jak: lubuskie i opolskie, ale też świętokrzyskie, podkarpackie, zachodniopomorskie, wielkopolskie, a także podlaskie czy lubelskie (nie licząc podręcznika „Polski jest cool”), są minimalnie reprezentowane w podręcznikach kursowych charakteryzujących się centryzmem lokalnym. Część z nich w wybranych materiałach glottodydaktycznych bywa całkowicie pomijana, jeśli chodzi o przykłady leksyki lokalnej. W „Polska po polsku” nie odnotowano leksemów leksyki lokalnej reprezentatywnej dla 3 województw (lubuskiego, opolskiego i wielkopolskiego), zaś w „Polski, krok po kroku” pominięto słownictwo typowe dla 4 województw (lubuskie, opolskie, świętokrzyskie i wielkopolskie). Książka „Polski na dobry start” nie zawiera żadnych leksemów odnoszących się do 3 województw: lubuskiego, opolskiego i śląskiego, a podręcznik „Start 1. Polish Survival” pozbawiono leksyki lubuskiej, opolskiej i podkarpackiej. Okazuje się zatem, że słownictwo typowe dla województwa lubuskiego i opolskiego występuje jedynie w 43% podręczników (3 z 7).

Leksyka lokalna dotycząca województwa podlaska, chociaż bywa odnotowywana w podręcznikach w minimalnym stopniu, ogranicza się ją głównie do słownictwa związanego z przyrodniczymi atrakcjami turystycznymi, co szerzej zaprezentowano w rozdziale VI.

Podsumowując, wykorzystanie strategii monocentrycznej niesie za sobą korzyści i straty, co ilustruje **Tabela 6**.

Tabela 6. Analiza SWOT – stosowanie strategii monocentrycznej
(prezentacja kultury narodowej głównie z perspektywy jednego regionu)

Mocne strony (S)	Słabe strony (W)
<ul style="list-style-type: none"> - podręczniki zawierają dużą ilość leksyki lokalnej typowej dla jednego regionu; - leksyka lokalna reprezentatywna dla innych województw stanowi peryferia, ale daje pewien ogólny zarys realiów i kultury panujących w innych częściach Polski; 	<ul style="list-style-type: none"> - podręcznik zawiera minimalną ilość leksyki lokalnej typowej dla innych regionów, co ogranicza znajomość kultury i realiów typowych dla mieszkańców pozostałych polskich województw;
Szanse (O)	Zagrożenia (T)
<ul style="list-style-type: none"> - cudzoziemcy, którzy mieszkają w mieście wyznaczonym jako główna lokalizacja w podręczniku, mogą w pełni oswoić się z panującymi tam realiami i kulturą; znajomość leksyki lokalnej może pełnić funkcję furtki do lokalnej społeczności; 	<ul style="list-style-type: none"> - przeładowanie podręcznika leksyką lokalną typową dla jednego regionu może sprawić, że podręcznik kursowy staje się podręcznikiem regionalnym, zaś cudzoziemcy, którzy nie mieszkają w mieście wyznaczonym jako centrum akcji, zapoznają się z leksyką lokalną niekoniecznie przystającą do kultury i realiów panujących w ich miejscu zamieszkania;

Z kolei w przypadku podręcznika „Po polsku po Polsce” możemy mówić o tym, że występuje tam strategia policentryczna ze względu na odwoływanie się do leksyki lokalnej typowej dla wszystkich regionów. Już sam układ podręcznika, w którym jeden rozdział odnosi się do jednego województwa, pokazuje uporządkowane podejście do dydaktyki kultury narodowej poprzez nauczanie kultury lokalnej w poszczególnych regionach, co tym samym czyni je centrami narracji. Oczywiście nie zawsze liczba leksemów musi być równomiernie rozłożona, czego przykładem jest również analizowany podręcznik, gdzie pod względem ilościowym dominuje słownictwo małopolskie, jednak stanowi ono zaledwie 20% odnotowanych leksemów o charakterze lokalnym. W tym materiale glottodydaktycznym ukazano Polskę jako wielokulturową przestrzeń, w dużej mierze poprzez leksykę i elementy kultury lokalnej typowej dla wszystkich województw. Zalety i wady korzystania z tej strategii przedstawiono w tabeli (zob. **Tabela 7**).

Tabela 7. Analiza SWOT – stosowanie strategii policentrycznej (prezentacja kultury narodowej z perspektywy wielu regionów)

Mocne strony (S)	Słabe strony (W)
<ul style="list-style-type: none"> - występowanie dużej ilości leksyki lokalnej typowej dla każdego z województw Polski; - wielostronne i wielokulturowe ujęcie Polski; - rozkład jakościowy leksyki lokalnej jest z góry zaplanowany; 	<ul style="list-style-type: none"> - występowanie leksyki, która nie zawsze jest rozpoznawana przez samych Polaków mieszkających w różnych regionach; - topograficzny układ podręcznika w pewnym stopniu determinuje typ leksyki, który pojawia się częściej niż inny – toponimy, szczególnie urbanonimy; - duża liczba leksemów z różnych regionów może sprawić, że podawana wiedza kulturowa będzie powierzchowna, uproszczona;
Szanse (O)	Zagrożenia (T)
<ul style="list-style-type: none"> - cudzoziemcy uczący się polszczyzny w środowisku egzolingwalnym (również online) mogą poznać Polskę jako kraj wielokulturowy, składający się z regionów zróżnicowanych pod względem kulturowym; 	<ul style="list-style-type: none"> - przeładowanie materiałów glottodydaktycznych leksyką lokalną typową dla wielu regionów może stanowić barierę w doskonaleniu innych sprawności językowych⁴²; - uczący się polszczyzny mogą uznać za zbędne przyswajanie leksyki typowej dla regionów, w których nie mieszkają;

Z kolei dokonana kategoryzacja leksyki lokalnej z uwzględnieniem kryteriów onomastycznych (por. **Tabela 8**) pozwala określić, jakie typy leksemów najczęściej pojawiają się w odniesieniu do lokalności w podręcznikach do nauczania jpjo na poziomie podstawowym.

⁴² Więcej na temat przeszkód w rozumieniu tekstu, które wynikają z wykorzystania nazw własnych, wspomina Dembowska-Wosik (2010: 128–129). Przykładowo wskazuje na trudności związane z odmianą nazw własnych, czy zrozumieniem tekstu, co wynika z nieznamości niektórych nazw własnych.

Tabela 8. Rozkład ilościowy leksemów lokalnych w ramach kategorii onomastycznych w analizowanych podręcznikach

Województwo	Polska po polsku	Polski, krok po kroku	Hurra!!! Po polsku 1	Polski jest cool	Po polsku po Polsce	Polski na dobry start	Start 1. Polish Survival	Ogół
urbanonim	50	50	115	51	117	57	20	460
ojkonim	28	16	39	58	50	16	22	229
urbochrematonim	11	18	7	18	16	12	9	91
nazwa jednostki terytorialnej	0	0	16	16	16	0	0	48
antroponim	4	3	5	2	16	0	0	30
hydronim	5	6	3	0	12	0	0	26
choronim	5	4	3	1	8	1	0	23
oronim	5	5	4	1	8	0	0	23
chrematonim	1	1	9	1	8	1	2	23
nazwa zwierząt	2	1	0	0	2	0	0	5
nazwa lokalnego produktu	0	2	0	0	3	0	0	5
nazwa lokalnego symbolu	0	2	1	0	2	0	0	5
nesonim	1	2	0	0	0	0	0	3
nazwa wydarzenia historycznego	1	2	0	0	0	0	0	3
nazwa pospolita odsyłająca do krajobrazu lokalnego	0	3	0	0	0	0	0	3
nazwa jedzenia	0	2	0	0	5	0	0	2
mikrotoponim	0	0	0	0	0	0	1	1
nazwa święta	1	0	0	0	0	0	0	1
nazwa napoju	0	1	0	0	0	0	0	1
regionalizm	0	1	0	0	0	0	0	1
Łącznie	114	120	202	148	263	87	54	989

Okazuje się, że najczęściej pojawiającymi się nazwami własnymi są urbanonimy. Najwięcej występuje ich w podręczniku „Po polsku po Polsce”, jednak niemal w każdym materiale glottodydaktycznym liczba leksemów z tej kategorii była największa. Takie wyniki badań świadczą o tym, że najczęściej lokalność bywa kojarzona z topografią miasta. Prawie o połowę mniej autorzy podręczników wykorzystują ojkonimy. To też potwierdza, że różne miejscowości świadczą o kolorycie lokalnym. Dużo mniej odnotowano urbochrematonimów, które odzwierciedlają życie w mieście. Występuje tam również dość sporo nazw jednostek terytorialnych. Ponadto w niewielkim stopniu lokalność bywa wyrażana poprzez antroponimy. Wydaje się zatem, że w znanych podręcznikach do nauczania jpjo na poziomie podstawowym dominuje model krajoznawczy.

Konkludując, w podręcznikach lokalność bywa wykorzystywana na minimum dwa sposoby – a) **całościowo**, tzn. jedno miasto lub kilka miast z góry wyznaczają w podręczniku tło narracji, co przekłada się również na występującą w nim leksykę (por. „Polska po polsku” (1986), „Polski krok po kroku” (2020) – Kraków; Po polsku po Polsce (2016) – wszystkie miasta z naciskiem na Kraków); b) **fragmentarycznie** – miasto nie stanowi tła narracji, ale można dostrzec, że któraś z miejscowości dominuje (por. „Hurra” (2006) – Kraków; „Polski na dobry start” (2017), „Start 1. Survival Polish” (2020) – Warszawa; „Polski jest cool” (2013) – Lublin). Zarówno strategia monocentryczna, jak i strategia policentryczna mogą być właściwym sposobem prezentowania lokalności, jednak wszystko zależy od tego, kto jest potencjalnym adresatem podręcznika. Materiały glottodydaktyczne reprezentujące radykalny centryzm lokalny będą odpowiednie dla cudzoziemców uczących się polszczyzny w środowisku endolingwalnym, w szczególności w mieście lub regionie, które stanowią centrum narracji danej publikacji. Dzięki takiemu ujęciu kultury obcokrajowcy wzbogacą swoją wiedzę na temat lokalnych realiów funkcjonujących w ich miejscu zamieszkania, przy założeniu, że uczący się poznają również najważniejsze elementy kultury narodowej. Z kolei podręczniki o charakterze policentrycznym sprawdzą się w przypadku uczniów uczących się języka polskiego w środowisku egzolingwalnym, ponieważ takie materiały sprzyjają poznawaniu Polski jako kraju wielocentrycznego, wielokulturowego. Podobne podejście mogłoby zostać wykorzystane przez tych studentów, którzy funkcjonują w środowisku endolingwalnym, ale ich miasto lub region nie są reprezentowane w ujęciu holistycznym w żadnym

z dostępnych materiałów glottodydaktycznych. Wynika to z tego, że w strategii policentrycznej uwzględnia się leksykę typową dla wszystkich regionów.

Rozdział V. Leksyka lokalna w praktyce lektora – wyniki badań ankietowych

5.1. Ogólne opinie lektorów na temat wykorzystania leksyki lokalnej

Enumeracja leksyki lokalnej związanej z Podlasiem została poprzedzona w kwestionariuszu ankiety prośbą o udzielenie odpowiedzi na pytanie, na czym, zdaniem lektorów, polega nauczanie leksyki lokalnej w glottodydaktyce polonistycznej. Zdaniem wielu ankietowanych (18) najlepszą strategią jest odwoływanie się do leksyki lokalnej odnoszącej się m.in. do nazw miejsc, potraw, wytworów ludzkich czy wydarzeń. 10 ankietowanych uznało, że warto wprowadzać takie słownictwo poprzez teksty dotyczące tradycji, kultury i historii regionu, zaś zdaniem 9 badanych powinno się posiłkować czytankami ze słownictwem odnoszącym się do realiów panujących w danym mieście/regionie. 9 osób uważa, iż należy wprowadzać potoczny i skrótowiec. Tylko 7 respondentów stwierdziło, że równie istotną ścieżką nauczania leksyki lokalnej może być wprowadzanie na zajęciach regionalizmów, gwaryzmów i dialektyzmów.

Ostatecznie 16 ankietowanych przyznało, że wykorzystuje leksykę lokalną na lekcjach języka polskiego jako obcego, zaś 3 osoby odpowiedziały, iż nie stosują takiego słownictwa na swoich zajęciach i tym samym te osoby nie wypełniały dalszej części ankiety dotyczącej konkretnych przykładów leksemów o zabarwieniu lokalnym. Połowa respondentów zadeklarowała, że wyrazy o zabarwieniu regionalnym są przez nich używane sporadycznie w nauczaniu jpjo. 4 osoby wskazały, że robią to przy okazji świąt lub uroczystości, 2 lektorów raz na miesiąc, 1 ankietowany raz na miesiąc i 1 – w zależności od potrzeb i tematyki.

12 respondentów uznało, że wprowadzanie leksyki lokalnej typowej dla miasta, w którym uczą, jest ważne. Dwie osoby odpowiedziały, iż nie ma to znaczenia, zaś dwie inne uznały to za istotne, ale sporadycznie. Nauczyciele wskazali również kilka przyczyn, dlaczego wprowadzanie leksyki lokalnej w nauczaniu jpjo jest istotne. Pojawiły się tam m.in. następujące powody:

- a) poszerzanie leksyki – „Wzbogaca leksykę”;
- b) pomoc cudzoziemcom w odnalezieniu się w codziennej rzeczywistości i poznaniu realiów panujących na Podlasiu – „Dotyczy to głównie potocznych, które cudzoziemiec musi rozumieć w codziennej komunikacji”; „pozwala cudzoziemcom lepiej odnaleźć się w otaczającej rzeczywistości”; „ułatwia to komunikację w sytuacjach codziennych, np. ze

starszymi osobami; podczas wycieczek po regionie itp.”; „pomaga uczącym się zrozumieć otaczającą ich rzeczywistość oraz to, co mówią do nich ludzie spotkani na ulicy, przystanku autobusowym, w sklepie itd.”; „Większość uczących się cudzoziemców wskazywała chęć pozostania w Białymstoku”;

- c) uwrażliwienie cudzoziemców na zróżnicowanie językowe i kulturowe regionu na tle innych polskich województw – „Wprowadzanie takich elementów uwrażliwia na różnorodność języka; znając różnorodność języka, łatwiej zrozumieć kulturę kraju”; „przybliży historię i kulturę regionu”;
- d) wsparcie w integracji cudzoziemców z lokalną społecznością – „pomaga w integracji”.

Warto przedstawić także spojrzenie lektorów na motywację studentów do nauki leksyki lokalnej. W tej części 16 osób udzieliło odpowiedzi, mając za zadanie ocenić poziom motywacji studentów w skali od 1 do 5 przy następujących założeniach: 1 – bardzo niska, 2 – niska, 3 – umiarkowana, 4 – wysoka, 5 – bardzo wysoka. Większość lektorów określiła ją jako bardzo wysoką (6) i wysoką (6), co razem daje 75% odpowiedzi. Zaledwie 3 osoby oceniły ją jako umiarkowaną, zaś jedna osoba niską. Oznacza to, że nauczyciele jppo zauważyli dość duże zainteresowanie cudzoziemców słownictwem związanym z regionem, w którym uczący się funkcjonują.

Lektorzy głównej przyczyny motywacji cudzoziemców do nauki słownictwa regionalnego upatrują w ich potrzebie swobodnego poruszania się w przestrzeni miejskiej. Takiej odpowiedzi udzieliło aż 15 z 16 osób, czyli około 94% ankietowanych. Drugim powodem, który uzyskał równie dużo głosów, bo aż 14 (87% respondentów), okazała się chęć integracji kursantów z lokalną społecznością. Wydaje się zatem, że leksyka związana z topografią miejską (urbanonimy czy urbochrematonimy), przeważająca w spisie wyrazów zgromadzonych w wyniku ankietyzacji lektorów, pokrywa się z oczekiwaniami studentów. Innym ważnym aspektem było rozpoznawanie kodów kulturowych, czyli spełnianie funkcji socjokulturowej, na co zwróciło uwagę 12 respondentów. 9 lektorów zagłosowało na dwa inne czynniki – orientowanie się w życiu kulturalnym miasta i zainteresowanie kulturą, historią, tradycjami panującymi w regionie. Oprócz zaznaczenia odpowiedzi można byłoby także dodać własną. Jedna osoba zwróciła uwagę na względy osobiste kursantów. Jako przykład przytoczyła motywację do lepszego rozumienia

językowego obrazu świata partnera życiowego, co pokazuje, że leksyka lokalna, według tego lektora lub lektorki, wpływa na kształtowanie językowego obrazu świata.

Ankietowani zostali poproszeni o wskazanie, z jakich podręczników korzystają w nauczaniu języka polskiego jako obcego i mogli zaznaczyć więcej niż jedną pozycję lub własną. Najczęściej wybieranymi odpowiedziami były *ex aequo* „POLSKI krok po kroku” (14) i „HURRA! Po polsku 1” (14). Nieco rzadziej używano publikacji: „Polski na dobry start” (5) i „Start 1. Survival Polish” (5), „Polski jest cool” (4) i „Po polsku po Polsce” (3). „Speak Polish. A practical self-study guide. Part 1. A1-A2”, „Z polskim w świat” oraz „Nowe słowa, stare rzeczy” zostały wskazane zaledwie raz. Jedna osoba przyznała, że korzysta z materiałów własnych.

Respondenci zostali również zapytani, czy zgadzają się ze stwierdzeniem, że podręczniki w wystarczający sposób wykorzystują elementy lokalne. 17 osób udzieliło odpowiedzi przeczącej, zaś jedna osoba zgodziła się z podaną tezą. Nieliczni ankietowani wskazali publikacje, w których można odnaleźć sporo elementów lokalnych. Wśród nich znalazły się następujące pozycje: „Polski, krok po kroku” (3) i „Po polsku po Polsce” (2). Dodatkowo wspomniano lokalną publikację glottodydaktyczną „Spacerem po Białymstoku”, która nie jest *stricte* podręcznikiem, ale zawiera zadania na różnych poziomach językowych i pozwala doskonalić część sprawności językowych.

Większość odpowiedzi była potwierdzeniem tego, że brakuje na polskim rynku publikacji, które odnosiłyby się do leksyki lokalnej z Podlasia lub leksyka ta występuje w podręcznikach raczej sporadycznie i nie zapada lektorom w pamięć. Pojawiło się także kilka wypowiedzi świadczących o tym, że niektóre z wymienionych w ankiecie podręczników są przez nich niezbyt dobrze znane lub używane. Potwierdzają to poniższe cytaty:

- „Z powyższych podręczników naprawdę dobrze znam tylko „Polski jest COOL A1”. Nie zauważyłam w nim żadnych elementów lokalnych dotyczących Podlasia (poza umieszczeniem Białegostoku na mapie Polski i mapie pogody w Polsce”);
- „Nie korzystam ze wszystkich wymienionych podręczników”; „Nie korzystam z żadnych podręczników”;
- „Niestety nie pamiętam fragmentów dotyczących elementów lokalnych”;
- „W żadnym”; „w żadnym z powyższych”; „brak”;

- „Wiadomości, ćwiczenia podręcznikowe uzupełniane były materiałami związanymi z Podlasiem”.

Lektorzy mieli również szansę wskazać inne materiały dydaktyczne, z których korzystają przy wprowadzaniu leksyki lokalnej. Najwięcej osób (9) wykorzystuje materiały autentyczne, m.in. przewodniki turystyczne, mapy, materiały promocyjne pobrane bezpłatnie w Centrach Informacji Turystycznej i książki kucharskie. 8 respondentów przyznało, że używa publikacji glottodydaktycznych dotyczących Podlasia, zaś dwie osoby doprecyzowały, iż chodziło im o takie pozycje, jak: „Podlasie w legendach. Teksty z ćwiczeniami dla obcokrajowców”, „Podlaskie opowieści i legendy dla obcokrajowców” oraz „Spacerem po Białymstoku”. 6 osób wykorzystuje materiały audiowizualne. Przywołano również konkretne przykłady, np. filmy z Youtube’a, wywiady z lokalnymi działaczami, nagrania z lokalnych audycji radiowych. 4 respondentów przyznało, że korzysta z materiałów dostępnych na stronach internetowych dla glottodydaktyków. 3 osoby stwierdziły, iż podręczniki ogólnopolskie stanowią dla nich źródło leksyki lokalnej. Tyle samo ankietowanych wykorzystuje także książki przeznaczone dla rodzimych użytkowników języka. Jedna osoba dodała, że tworzy własne materiały.

W ankiecie pojawiło się również odrębne pytanie dotyczące stosowania przez lektorów nowoczesnych technologii do nauczania leksyki lokalnej. 12 osób zadeklarowało, że korzysta z narzędzi multimedialnych, zaś 4 osoby odpowiedziały przecząco. 10 lektorów wskazało strony lokalnych instytucji kultury (np. wirtualne muzea) jako najczęściej używane pomoce przy wprowadzaniu elementów regionalnych. 9 osób przyznało, że korzysta z Youtube’a lub innych platform, na których można znaleźć m.in. filmy krótkometrażowe. Tyle samo respondentów wskazało strony restauracji (wirtualne menu) i lokalnych sklepów jako jedno z narzędzi do zastosowania przy przyswajaniu słownictwa regionalnego. 7 osób odpowiedziało, że wykorzystuje memy przy okazji nauczania leksyki lokalnej. Tyle samo respondentów zgłosiło posiłkowanie się portalami dotyczącymi regionu lub zdjęciami z takich stron jak Pixaby. Równie ważne w pracy lektorskiej okazały się aplikacje do utrwalania słownictwa (np. Kahoot, Quizlet, Fiszkoteka) oraz mapy Google, na które oddało głos 6 osób. Najmniejszym zainteresowaniem cieszyły się media społecznościowe, tj. korzystanie z Instastory czy filmików z TikTok’a. To rozwiązanie dydaktyczne jest stosowane jedynie przez 2 lektorów. Wydaje się, że dominują materiały

audiowizualne, które wiążą się ze słownictwem dotyczącym topografii miasta oraz lokalnych potraw, co odzwierciedla również leksykę odnotowaną w ramach ankiety.

5.2. Charakterystyka leksyki lokalnej i zagadnień tematycznych wykorzystywanych przez lektorów

Lektorzy zostali zapytani o to, w obrębie jakich pól leksykalnych zwykle stosują leksykę lokalną. Ich odpowiedzi pozwalają na ocenienie, jak lektorzy rozumieją leksykę lokalną. W ankiecie zaproponowane 23 kategorie leksykalne (według których badano również leksykę z podręczników), zaś zadaniem lektorów było odznaczyć te, przy których stosują elementy lokalne (zob. **Tabela 9**).

Najczęściej wskazywaną kategorią tematyczną jest *jedzenie i picie*, ponieważ leksemy lokalne z nią związane stosuje około 94% respondentów. Tylko jedna osoba, spośród lektorów wykorzystujących leksykę lokalną, nie przyznała, że wprowadza leksemy przy tym zagadnieniu tematycznym. Drugą najczęściej wybieraną kategorią tematyczną są *podróże/atrakcje turystyczne*. 13 osób z 16 (81%) wskazało taką odpowiedź, co świadczy o tym, że topografia ma dość duże znaczenie w kontekście lokalności. Trzecią kategorią pod względem frekwencyjności jest *lokalizacja i obiekty w mieście*, którą odnotowało 11 ankietowanych z 16, czyli 62,5% udzielających odpowiedzi w tej części kwestionariusza. Czwartą w kolejności kategorią z perspektywy ilościowej okazuje się *historia/biografia*. 9 z 16 osób, czyli 56% respondentów stwierdziło, że przy okazji tego tematu zwykle stosuje leksykę lokalną. Kategoria tematyczna *środowisko/naturalne* oraz *spędzanie czasu wolnego* wraz z wybranymi leksemami funkcjonuje na lekcjach jppo prowadzonych przez 6 lektorów z 15, czyli 40% respondentów. Pozostałymi, mniej używanymi przez lektorów, kategoriami tematycznymi są: *zakupy* (5 z 15 – 33%), *edukacja* (4 z 15 – 27%), *przedstawianie się (dane osobowe, miejsce zamieszkania, podstawowe zwroty)* (2 z 15 – 13%), *podstawowe przymiotniki* (1 z 15 – 7%), *daty* (1 z 15 – 7%) i *zawody* (1 z 15 – 7%). W ankiecie pominięto wiele kategorii, tzn. lektorzy stosują 12 kategorii tematycznych z 23, chociaż nie zawsze ich odpowiedzi korelują ze wskazanymi przez nich leksemami, tzn. czasami nie wskazano przykładów nazw własnych lub pospolitych, mimo że zadeklarowano stosowanie leksyki lokalnej w kontekście danego tematu.

Tabela 9. Rozkład ilościowy leksyki lokalnej i kategorii tematycznych, przy których lektorzy ją stosują, z uwzględnieniem wykorzystywanych materiałów glottodydaktycznych⁴³

Lektor	Staż pracy (w latach)	Ilość leksyki lokalnej	Wykorzystywany zakres tematyczny	Liczba kategorii tematycznych ze wskazanymi przykładami	Materiały glottodydaktyczne do nauczania o lokalności
Lektor nr 1	6	4	jedzenie i picie (1), lokalizacja i obiekty w mieście (2), podróże/atrakcje turystyczne (1);	3	„Spacerem po Białymstoku” i materiały własne;
Lektor nr 2	3	0 (brak przykładów)	zakupy, jedzenie i picie, spędzanie czasu wolnego, lokalizacja i obiekty w mieście, środowisko naturalne i zwierzęta;	0	książki przeznaczone dla rodzimych użytkowników języka, materiały autentyczne, materiały audiowizualne dostępne w Internecie, książki kucharskie, filmiki na YouTube, wywiady z lokalnymi działaczami, nagrania z lokalnych audycji radiowych;
Lektor nr 3	7	18	jedzenie i picie (4), lokalizacja i obiekty w mieście (3), podróże (atrakcje turystyczne) (6), historia/ biografia (3), środowisko naturalne/zwierzęta (2);	5	inne publikacje glottodydaktyczne dotyczące Podlasia, materiały audiowizualne dostępne w Internecie;
Lektor nr 4	2	6	jedzenie i picie (2), lokalizacja i obiekty w mieście (1), podróże (atrakcje turystyczne) (3), edukacja;	3	inne publikacje glottodydaktyczne dotyczące Podlasia;
Lektor nr 5	7	4	jedzenie i picie (3), lokalizacja i obiekty w mieście (1), podróże (atrakcje turystyczne), historia/biografia;	3	podręczniki (np. „Polski, krok po kroku”), inne publikacje glottodydaktyczne dotyczące Podlasia; książki przeznaczone dla rodzimych użytkowników języka, materiały autentyczne, materiały audiowizualne dostępne w Internecie;
Lektor nr 6	10	2	edukacja (2)	1	materiały autentyczne, materiały audiowizualne dostępne w Internecie;

⁴³ Niektórzy respondenci wskazali zakresy tematyczne, przy których korzystają z leksyki lokalnej, nie odnotowali jednak konkretnych przykładów nazw, dlatego przy niektórych kategoriach tematycznych nie umieszczono liczby leksemów.

Lektor nr 7	7	22	podstawowe przymiotniki (cechy charakteru lub wyglądu), zawody (1), zakupy (3), jedzenie i picie, rodzina, lokalizacja i obiekty w mieście (3), sposoby spędzania wolnego czasu/plany na weekend, moda, historia/biografia (5), podróże/atrakcje turystyczne (5), edukacja (2), środowisko naturalne (3);	7	inne publikacje dotyczące Podlasia, materiały autentyczne;
Lektor nr 8	3	24	jedzenie i picie (8), spędzanie czasu wolnego (6), lokalizacja i obiekty w mieście (4), podróże (atrakcje turystyczne) (5), historia/biografia (1);	5	podręczniki ogólnopolskie, materiały audiowizualne dostępne w Internecie;
Lektor nr 9	3	0	Lektor nie wprowadza leksyki lokalnej.	0	brak odpowiedzi;
Lektor nr 10	2	4	jedzenie i picie (4), rodzina;	1	-
Lektor nr 11	10	30	jedzenie i picie (7), spędzanie czasu wolnego (4), lokalizacja i obiekty w mieście (10), podróże (atrakcje turystyczne) (4), historia/biografia (5), środowisko naturalne i zwierzęta;	6	podręczniki ogólnopolskie („Polski, krok po kroku”, „Po polsku po Polsce”, „Z polskim w świat” ⁴⁴), inne publikacje glottodydaktyczne dotyczące Podlasia („Spacerem po Białymstoku”, „Podlaskie legendy i opowieści”, „Podlasie w legendach” ⁴⁵), książki przeznaczone dla rodzimych użytkowników języka, materiały autentyczne, materiały audiowizualne dostępne w Internecie)
Lektor nr 12	18	0	Lektor nie wprowadza leksyki lokalnej.	0	-
Lektor nr 13	12	21	przedstawianie się (dane osobowe, miejsce zamieszkania, podstawowe zwroty) (3), zakupy (2), jedzenie i picie (2), spędzanie czasu wolnego/plany na	8	inne publikacje glottodydaktyczne dotyczące Podlasia („Podlasie w legendach. Teksty z ćwiczeniami dla obcokrajowców”, „Podlaskie opowieści i legendy dla obcokrajowców”);

⁴⁴ Wskazany podręcznik jest przeznaczony dla uczących się na poziomie B1, dlatego nie uwzględniono go w badaniach.

⁴⁵ Legendy odnoszą się do wyższych poziomów biegłości językowych niż poziom podstawowy (A1/A2).

			weekend) (4), lokalizacja i obiekty w mieście (2), podróże, atrakcje turystyczne (3), historia/biografia (2), środowisko naturalne i zwierzęta (3);		
Lektor nr 14	5	13	jedzenie i picie (2), lokalizacja i obiekty w mieście (3), podróże (atrakcje turystyczne) (3), historia/biografia (2), środowisko naturalne i zwierzęta (3);	5	materiały autentyczne, przewodniki turystyczne, mapy, materiały promocyjne pobrane bezpłatnie w Centrach Informacji Turystycznej (w różnych miastach w Polsce);
Lektor nr 15	6	22	jedzenie i picie (5), spędzanie czasu wolnego (1), lokalizacja i obiekty w mieście (7), podróże (atrakcje turystyczne) (4), historia/biografia (2), edukacja (3);	6	inne publikacje dotyczące Podlasia, materiały autentyczne;
Lektor nr 16	15	0	Lektor nie wprowadza leksyki lokalnej.	0	-
Lektor nr 17	3	0	Lektor wprowadza leksykę lokalną, ale nie wskazał żadnego leksemu lokalnego.	0	inne publikacje glottodydaktyczne;
Lektor nr 18	12	4	zakupy (2), jedzenie i picie (2), podróże/atrakcje turystyczne (1), środowisko naturalne i zwierzęta (2);	4	podręcznik ogólnopolski („Polski, krok po kroku”); materiały autentyczne;
Lektor nr 19	12	11	przedstawianie się (dane osobowe, miejsce zamieszkania, podstawowe zwroty) (2), zakupy, jedzenie i picie (2), lokalizacja i obiekty w mieście (3), podróże (atrakcje turystyczne) (3), historia/biografia (1);	5	-

Analizując uwzględniane przez lektorów podlaskich kategorie tematyczne i leksykę lokalną w ich obrębie można wnioskować, że leksyka lokalna bywa przede wszystkim utożsamiana z kulinariami, topografią miasta i jego dorobkiem kulturowym oraz architektonicznym i typowymi formami rekreacji, elementami historycznymi i biograficznymi, a także aspektem przyrodniczym. Co ciekawe, to słownictwo związane z tematem dotyczącym żywności i napojów okazuje się najczęściej rozpowszechniane wśród cudzoziemców uczących się polszczyzny na poziomie podstawowym na Podlasiu.

Lektorzy mieli za zadanie wpisać w ankiecie leksemy o zabarwieniu lokalnym, dopasowując je do konkretnych kategorii tematycznych, przy których zwykle są stosowane. W rezultacie w ramach badań zgromadzono 185 propozycji leksemów, jednak część z nich powtarzała się, dlatego uwzględniając tylko nazwy różniące się, można mówić o liczbie 103. Chociaż lektorzy byli świadomi tego, że mogą odnotować leksykę niekoniecznie związaną z danym polem leksykalnym, jednak dużo rzadziej to czynili niż w przypadku kategorii tematycznych bezpośrednio związanych z lokalnością, takich jak jedzenie i picie, lokalizacja i obiekty w mieście.

Najchętniej wykorzystuje się słownictwo regionalne w odniesieniu do następujących zagadnień tematycznych (zob. **Tabela 10**): jedzenia i picia (42 odpowiedzi, w tym 21 różnych leksemów), lokalizacji i obiektów w mieście (41 odpowiedzi, w tym 24 różne leksemy) i podróży (atrakcji turystycznych) (39 odpowiedzi, w tym 22 różne leksemy). Dominują zatem zagadnienia kulinarne i krajoznawcze (topograficzne). Te kategorie tematyczne bezpośrednio odnoszą się do lokalności. Znacznie rzadziej leksyka lokalna pojawia się w kontekście takich aspektów, jak: historia/biografia (18 odpowiedzi, w tym 12 różnych leksemów), spędzanie czasu wolnego (13 odpowiedzi, w tym 11 różnych leksemów), środowisko naturalne/zwierzęta (13 odpowiedzi, w tym 8 różnych leksemów), zakupy (7 odpowiedzi, w tym 7 różnych leksemów) i edukacja (7 odpowiedzi, w tym 7 różnych leksemów). Pojedyncze osoby wykorzystują regionalne słownictwo przy okazji omawiania tematu związanego z przedstawianiem się (danymi osobowymi, miejscem zamieszkania i podstawowymi zwrotami) (5/5), zawodami/pracą (3/3), (3/3), datami (3/3) i planami na weekend (2/2).

Tabela 10. Suma leksyki podlaskiej wykorzystywanej przez lektorów w odniesieniu do poszczególnych zagadnień tematycznych

Zagadnienie tematyczne	Suma odnotowanych leksemów	Suma różnych leksemów
A. Przedstawianie się (dane osobowe, miejsce zamieszkania, podstawowe zwroty)	5	5
B. Podstawowe przymiotniki (cechy charakteru lub wyglądu)	0	0
C. Zawody/praca	1	1
D. Zainteresowania/hobby	0	0
E. Zakupy	7	7
F. Jedzenie i picie	42	21
G. Rodzina	0	0
H. Relacje czasowe (pory dnia, godziny, dni tygodnia)	0	0
I. Spędzanie czasu wolnego/plany na weekend	13	11
J. Rutyna	0	0
K. Lokalizacja i obiekty w mieście	41	24
L. Uczucia i opinie (podoba mi się/lubię)	0	0
M. Pogoda i pory roku	0	0
N. Daty	3	3
O. Mieszkanie	0	0
P. Podróże/atrakcje turystyczne	39	22
R. Historia/biografia	18	12
S. Plany na weekend	2	2
T. Moda	0	0
U. Zdrowie	0	0
W. Usługi	0	0
Y. Edukacja	7	7
Z. Środowisko naturalne i zwierzęta	13	8

Pojawiły się też takie pola leksykalne, przy których żaden z ankietowanych lektorów nie posiłkuje się leksyką lokalną. Należą do nich następujące grupy tematyczne: podstawowe przymiotniki, zainteresowania/hobby, rutyna, relacje czasowe (pory dnia, godziny, dni tygodnia), uczucia i opinie (podoba mi się/nie podoba mi się), rodzina, pogoda i pory roku, mieszkanie, zdrowie, moda czy usługi. Jest to aż 11 z 23 kategorii leksykalnych, przy których nie odnotowano żadnych leksemów lokalnych. Można domniemać, że wynika to z tego, iż przywołane kategorie tematyczne nie kojarzą się bezpośrednio z definicją lokalności. Nie oznacza to jednak, że w takich przypadkach leksyka lokalna musi być pomijana. Warto uwzględnić ją nawet jako tło do doskonalenia innych sprawności językowych.

Zgodnie z powyższymi danymi lektorzy podawali średnio około 10 leksemów, co daje taką samą liczbę leksemów dotyczących Podlasia jak w podręczniku „Po polsku po Polsce”, w którym zastosowano strategię policentryczną. Jednak nie można mówić tutaj o zbliżonych liczbach nazw własnych i pospolitych wskazanych przez poszczególnych lektorów. Aż 5 z 19 osób (26 % respondentów) nie odnotowało ani jednego leksemu o zabarwieniu lokalnym, mimo że 2 lektorów wcześniej przyznało, iż wykorzystuje leksykę lokalną w nauczaniu języka polskiego jako obcego.

Niezmiennie najpopularniejszą kategorią tematyczną pod względem liczby wykorzystywanego słownictwa jest jedzenie i picie. Pojawiły się w niej aż 42 odpowiedzi (21 różnych wyrazów). W ramach tej grupy tematycznej wskazano głównie nazwy potraw i napojów, ale także urbochrematonimy (nazwy kawiarni lub restauracji) oraz nazwy wartości związanych z wizerunkiem miasta. Najczęściej pojawiały się następujące wyrazy/wyrażenia: *babka ziemniaczana* (7), *sękacz* (6), *kiszka ziemniaczana* (5), *kartacze* (3), *pierogi ruskie* (2). Wystąpiły także pojedyncze nazwy, które zostały wskazane tylko przez jedną osobę, tj. *Babka* (nazwa restauracji), *buza*, *kindziuk*, *kwask chlebowy*, *Esperanto Cafe*, *kolduny*, *żubrówka*, *podpiwek*, *podpłomyk*, *świeżynka*, *pierekaczewnik*, *wielokulturowość*, *serniczki*, *mrowisko/mrówkowiec*, *palcówka* i *marcinek*.

Drugą kategorią pod względem ilości odnotowanych leksemów jest lokalizacja i obiekty miejskie. Zgromadzono w sumie 31 nazw, jednak liczba różnych leksemów wyniosła 21. Najczęściej w ankiecie podawano urbanonim – *Pałac Branickich* (7). 2 razy odnotowano urbanonimy odnoszące się do obiektów miejskich – *Ratusz*, *Rynek Kościuszki*, nazw ulic – *ul. Lipowa* oraz dzielnic – *Dojlidy*, *Bojary*. Jednostkowi lektorzy wskazali leksemy, które można

przypisać do grupy urbanonimów. Pojawiły się między innymi nazwy białostockich świątyń – *Cerkiew św. Mikołaja*, nazwy instytucji kultury – *Muzeum Historyczne, Opera i Filharmonia Podlaska, Teatr Dramatyczny*, nazwy miejsc rekreacji i odpoczynku – *Murki, Lodowisko BOSiR, Park Zwierzyniecki*, nazwy pospolite odnoszące się do krajobrazu, przede wszystkim miejskiego – *dworzec kolejowy, cerkiew, fara, kościół, meczet, monastyr, mural, politechnika, puszcza, uniwersytet, synagoga*, nazwy uczelni wyższych – *Politechnika Białostocka, Uniwersytet w Białymstoku*. Oprócz tego wystąpiły trzy urbochrematonimy (nazwy instytucji kultury) – *Kino Forum*, nazwa pomnika – *Kawelin* i nazwa sklepu – *Central*.

Trzecią kategorią najliczniejszą pod względem ilości leksemów okazuje się kategoria tematyczna *podróże/atrakcje turystyczne*. Odnotowano 37 odpowiedzi, w tym 20 różnych leksemów związanych z tym polem językowym. Najczęściej wskazywano słownictwo zaliczane do ojkonimów, tj. *Supraśl* (6) i *Tykocin* (6). Nieco rzadziej pojawiają się inne ojkonimy – *Kruszyniany* (3), *Białowieża* (3) oraz choronim *Puszcza Białowieska* (3), a także urbanonim *Pałac Branickich* (2). Pojedyncze osoby wskazały następujące leksemy: urbanonimy – *Katedra Białostocka, Dojki*, oronimy – *Góra św. Anny, góra Grabarka*, ojkonimy – *Krynki, Augustów, Królowy Most, Choroszcz*, choronimy – *Puszcza Knyszyńska, Kraina Otwartych Okiennic*, hydronimy – *Biebrza, Narew, Siemianówka* (zalew), nazwa wydarzenia historycznego – *powstanie styczniowe*.

Kolejną kategorią tematyczną, przy której zostało wskazanych 9 różnych leksemów, zaś odnotowano w sumie 15 propozycji wyrazów, jest historia i biografia. Najwięcej lektorów (4) przyznało, że używa przy omawianiu tego tematu antroponimu – *Ludwik Zamenhof*, zaś nieco mniej, bo 3 nauczycieli, wskazało inny zespół leksemów należący do tej samej grupy onomastycznej – *Jan Klemens Branicki*, 2 osoby odnotowały inne imię i nazwisko – *Izabella Branicka*. Pojedynczy ankietowani wspomnieli o nazwie języka – *esperanto*, o nazwie wydarzenia historycznego – *powstanie w getcie*, a także wymienili kilka innych antroponimów odnoszących się do imion i nazwisk oraz pseudonimów znanych postaci związanych z Białymstokiem – *Kayah, Paweł Małaczyński, Józef Piłsudski* oraz *Irena Białówna*.

Polu leksykalnemu związanemu ze spędzaniem wolnego czasu przypisano 13 wyrazów, z czego 11 spośród nich nie powtarzało się. Wystąpiło tam słownictwo należące do takich grup, jak: nazwy miast – ojkonimy – *Kruszyniany* (2), *Supraśl* (1), *Tykocin* (1), *Krynki* (1), choronimy –

nazwy regionów – *Podlasie* (1), nazwy obiektów miejskich i miejsc typowych dla przestrzeni miasta – urbanonimy – *park Planty* (2), *Pałac Branickich* (1), *Rezerwat Zwierzyniec* (1), nazwa góry – oronim – *Góra św. Anny* (1), nazwa atrakcji turystycznej – urbochrematonim – *Akcent ZOO*, nazwa marki – chrematonim – *BiKeR* (1).

Kilku lektorów przyznało również, że korzysta z leksyki lokalnej przy omawianiu tematu dotyczącego środowiska naturalnego i zwierząt. W sumie wskazano 12 leksemów, z których tylko 7 nie powtarzało się. Wśród nich znalazły się głównie nazwy zwierząt, szczególnie popularnych w Puszczy Białowieskiej – *żubr* (5), *łoś* (2), *bocian* (1), *ryś* (1), ale też urbanonim – *Akcent ZOO* (1), hydronim – *Białka* (1) czy nazwa pospolita odsyłająca do typowego obszaru leśnego na Podlasiu – *puszcza* (1). Dodatkowo jedna z osób ankietowanych podała informację, że zdarza się jej wprowadzać nazwy biebrzańskich ptaków.

Taką samą liczbę leksemów i odpowiedzi (7) odnotowano w kontekście tematu zakupy. Pojedynczy lektorzy wskazali nazwy lokalnego jedzenia – *ogórki kiszone*, *kapusta kiszona*, *mrówkowiec*, *sękacz*. Dodatkowo pojawiły się nazwy centrów handlowych – urbochrematonimy – *Galeria Alfa*, *Galeria Biała* i *Galeria Jurowiecka*.

W kontekście tematu edukacji lektorom zdarza się sporadycznie stosować leksykę lokalną. Co prawda w ankiecie zostało wskazanych zaledwie 7 leksemów, ale 6 z nich się nie powtarzało. W odpowiedziach pojawiły się nazwy białostockich uczelni wyższych – urbanonimy *Uniwersytet w Białymstoku* (2), *Politechnika Białostocka* (1) oraz *Uniwersytet Medyczny* (1). Jedna osoba wskazała także na nazwę instytucji kultury – urbanonim *Książnica Podlaska*. Oprócz tego odnotowano imię i nazwisko znanej postaci – antroponim *Ludwik Zamenhof* (1) oraz nazwę stworzonego przez niego języka – *esperanto* (1).

Ankieta pokazuje, że tylko 5 leksemów jest wykorzystywanych przez lektorów przy temacie dotyczącym przedstawiania się (danych osobowych, miejsca zamieszkania, podstawowych zwrotów). Są to przede wszystkim nazwy odmiejscowe osobowe – *białostoczanin* i *Podlasianin*. Dodatkowo zwrócono uwagę na toponimy: ojkonim *Białystok*, choronim *Podlasie* i urbanonim *Białostoczek*. Były to odpowiedzi dwóch różnych lektorów, które być może nie są reprezentatywne dla ogółu. Z pewnością w tym miejscu można byłoby dodać nazwy ulic występujących w Białymstoku czy innych podlaskich miastach (przy omawianiu miejsca zamieszkania) czy wykorzystać antroponimy – imiona i nazwiska znanych postaci związanych z Podlasiem.

Niewielką kategorią tematyczną, pod względem liczby zapisanych leksemów, stanowiły zawody. Został przy niej odnotowany 1 leksem, tj. *zdun*. Tego typu słownictwo powinno pojawiać się na wyższych poziomach biegłości językowej. W przypadku kategorii stanowisk pracy można byłoby wykorzystać imiona i nazwiska znanych postaci z Podlasia, przedstawić je z atrybutami typowymi dla ich profesji i dopasować do nich wykonywane przez nich zawody, np. *Ludwik Zamenhof* – okulista, *Tadeusz Truskolaski* – prezydent, polityk, *Wiktor Wołkow* – fotograf, *Bartosz Bielenia* – aktor, *Kayah* – piosenkarka, *Paweł Małaczyński* – aktor etc.

Podobny pod względem ilościowym okazał się temat dotyczący dat. W tym miejscu jeden z lektorów przywołał 3 daty, które mają związek z następującymi wydarzeniami: *agresja sowiecka* (17.09.1939 r.), *wyzwolenie Białegostoku z rąk zaborców* (19.02.1919 r.) i *katastrofa kolejowa w Białymstoku* (09.03.1989 r.). Wydarzenia z pewnością mogą być wykorzystane jako kontekst historyczny podczas zajęć dotyczących odczytywania miesięcy i roku.

Najmniej leksemów zostało odnotowanych przy temacie plany na weekend, co być może wynika z tego, że zakres tej kategorii tematycznej jest poniekąd zbieżny z takimi zagadnieniami tematycznymi, jak podróże czy czas wolny. Chodzi o dwa wyrazy będące nazwami miast – ojkonimami – *Augustów* i *Białowieża*.

W ankiecie znalazły się też kategorie, do których nie przypisano żadnych wyrazów lub wyrażeń. Są to takie zagadnienia tematyczne, jak: podstawowe przymiotniki (cechy charakteru lub wyglądu), zainteresowania/hobby, rodzina, relacje czasowe (pory dnia, godziny, dni tygodnia), rutyna, samopoczucie, wyrażanie opinii (podoba mi się/lubię), pogoda, pory roku, mieszkanie, moda, części ciała i usługi.

Konkludując, trzema najpopularniejszymi kategoriami pod względem liczby odnotowanych leksemów i ich niepowtarzalności były: jedzenie (39/21), podróże (atrakcje turystyczne) (37/20), lokalizacja i obiekty miejskie (31/20). Można zatem wnioskować, że kreowany przez lektorów języka polskiego wizerunek Podlasia w większości bazuje na leksyce kulinarnej, turystycznej i tej, która dotyczy przestrzeni miejskiej.

W grupie najczęściej wskazywanych leksemów znalazły się następujące jednostki leksykalne: *Pałac Branickich* (10), *babka ziemniaczana* (7), *Supraśl* (6), *Tykocin* (6), *sękacz* (6), *kiszka ziemniaczana* (5), *Kruszyniany* (5), *żubr* (5), *Ludwik Zamenhof* (5). Przy uwzględnieniu, że 16 z 19 osób (zgodnie z deklaracjami) stosuje leksykę lokalną w nauczaniu języka polskiego jako

obcego, to zaledwie jedna nazwa (*Pałac Branickich*) uzyskała powyżej 50% głosów ankietowanych (około 63%). Poza tym zdecydowana większość odnotowanych leksemów była kwestią indywidualnego wyboru. W wielu przypadkach trudno było odnaleźć powtarzalność. Okazuje się, że lektorzy uczą głównie nazw lokalnych potraw i nazw topograficznych – ojkonimów i urbanonimów. Chociaż w grupie reprezentatywnych leksemów pojawiły się także antroponim – *Ludwik Zamenhof* i nazwa zwierzęcia – *żubr*, to warto mieć na uwadze, że tego typu wyrazu występowały w ankiecie znacznie rzadziej. Co ciekawe, *Białystok* został wspomniany w ankiecie zaledwie raz. Być może wynika to z faktu, że była to zbyt oczywista odpowiedź, by o niej wspomnieć, a mimochodem jest używana w różnych kontekstach, nie tylko pogody lub kierunków świata, tak jak ma to miejsce w kilku podręcznikach ogólnopolskich.

Analizując powyższe dane liczbowe pod kątem jednostkowym, można wnioskować, że lektorzy wprowadzają słownictwo istotne z ich perspektywy i tym samym pełnią funkcję ambasadorów regionalnej kultury. Mamy zatem do czynienia z subiektywnym doбором leksyki lokalnej w ramach nauczania języka polskiego jako obcego oraz kultury polskiej, a także jednostkowymi przykładami leksemów w obrębie poszczególnych kategorii tematycznych, co być może wynika z tego, że nie istnieje jeden słuszny kanon kultury i leksyki regionalnej czy program dydaktyki kultury i leksyki lokalnej. W związku z tym bardzo trudno wyekscerpować leksemy najczęściej wykorzystywane przez podlaskich lektorów. Okazuje się również, że nie wszystkie pola leksykalne są przez respondentów wykorzystywane w kontekście nauczania lub utrwalania leksyki lokalnej. Być może wiąże się to z tym, iż lektorzy nie uznają leksyki lokalnej za tło do doskonalenia innych sprawności językowych, lecz zwykle stosują ją przy tematach bezpośrednio kojarzonych z lokalnością, np. podróże, obiekty miejskie czy jedzenie i picie.

Rozdział VI. Wizerunek Podlasia w glottodydaktyce polonistycznej

Poniższy rozdział stanowi próbę rekonstrukcji językowego obrazu Podlasia na podstawie wyekscerpowanej leksyki z analizowanych materiałów glottodydaktycznych – podręczników podstawowych oraz materiału glottodydaktycznego uzupełniającego, a także wyników badań ankietowych z podlaskimi lektorami. Za Miodunką i Gębalem przyjęto, że język jest „uwarunkowaną kulturowo interpretacją rzeczywistości społeczności posługującej się danym językiem” (Miodunka, Gębał 2020: 327). Badana leksyka dostarczy informacji na temat tego, jaki wizerunek Podlasia prezentuje się w podręcznikach podstawowych (zawierających w minimalnym stopniu odniesienia do Podlasia), do jakich pól leksykalnych odnosi się pochodzący z Białegostoku autor materiału glottodydaktycznego uzupełniającego „Spacerem po Białymstoku”⁴⁶ (Szamryk 2019), a w końcu jak doświadczona grupa podlaskich lektorów kreuje językowy obraz Podlasia. Celem takiej analizy jest zestawienie różnic i podobieństw w omawianych materiałach oraz interpretacja tych danych w kontekście wskazania powtarzalnych pól językowych i tych, które są pomijane.

6.1. Leksyka podlaska w podręcznikach

Wyniki analizy ilościowej (zob. **Tabela 11**) wyekscerpowanej leksyki podlaskiej z podręczników do nauczania języka polskiego jako obcego potwierdzają hipotezę 2a o niewielkiej liczbie leksemów podlaskich występujących w podręcznikach ogólnopolskich.

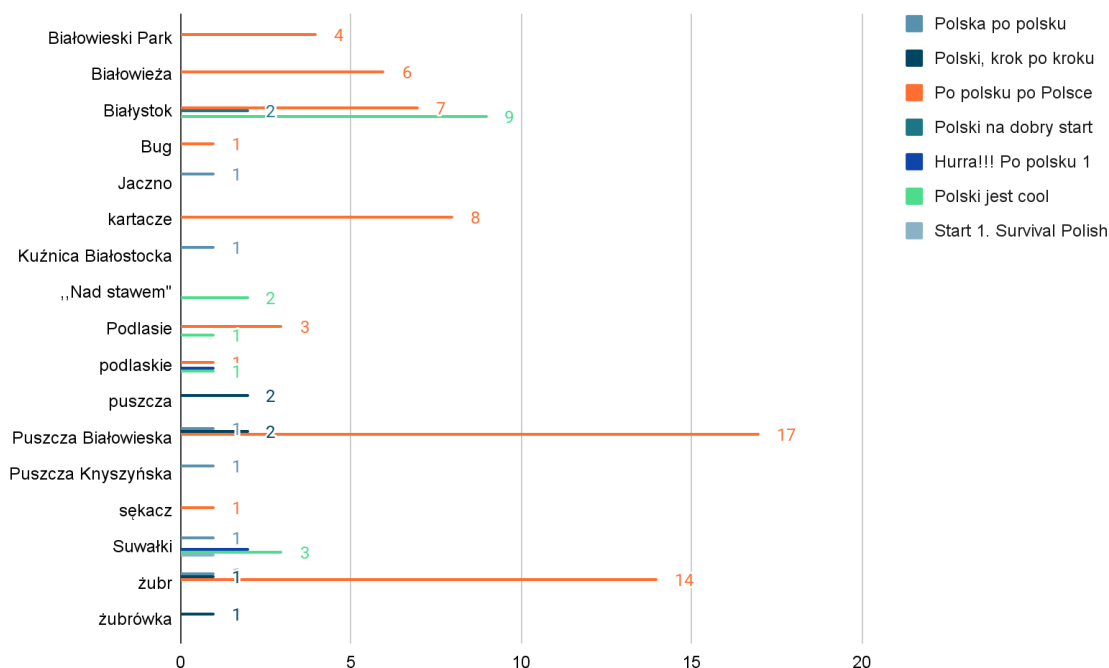
⁴⁶ Ten materiał glottodydaktyczny został wskazany przez niektórych ankietowanych lektorów jako ten, którego używają w kontekście nauczania leksyki lokalnej. Książka częściowo przeznaczona jest dla cudzoziemców uczących się polszczyzny na poziomie A.

Tabela 11. Liczba leksemów podlaskich w podręcznikach do nauczania jpjo

Tytuł podręcznika	Liczba jednostek leksykalnych
Polska po polsku (strategia monocentryczna)	6
Polski, krok po kroku (strategia monocentryczna)	4
Hurra! Po polsku 1 (strategia monocentryczna)	2
Polski jest cool (strategia monocentryczna)	5
Polski na dobry start (strategia monocentryczna)	1
Start 1. Survival Polish. (strategia monocentryczna)	1
Po polsku po Polsce (strategia policentryczna)	10

W 7 podręcznikach w sumie odnotowano zaledwie 17 różnych leksemów. Najwięcej leksemów podlaskich (10) pojawia się w podręczniku „Po polsku po Polsce” (zob. **Wykres 1**) o strategii policentrycznej. W podręcznikach ogólnopolskich ze strategią monocentryczną w minimalnym stopniu wykorzystuje się leksykę reprezentatywną dla peryferii. W „Polska po polsku” odnotowano aż 6 leksemów o zabarwieniu lokalnym, jednak wynika to w głównej mierze z tego, że do części głównej dołączono część zawierającą wiedzę krajoznawczą odnoszącą się do różnych regionów Polski. Stanowi to zatem uzupełnienie wobec tekstu właściwego. Stosunkowo dużo jednostek leksykalnych (5) wykorzystano w podręczniku „Polski jest cool”, w którym dominuje z kolei leksyka typowa dla peryferii wschodnich – województwa lubelskiego. W „Polski, krok po kroku” pojawiają się 4 leksemy podlaskie, a w „Hurra! Po polsku 1” 3. Tylko 1 leksem o zabarwieniu lokalnym odnotowano w „Polski na dobry start” i „Start 1. Survival Polish”.

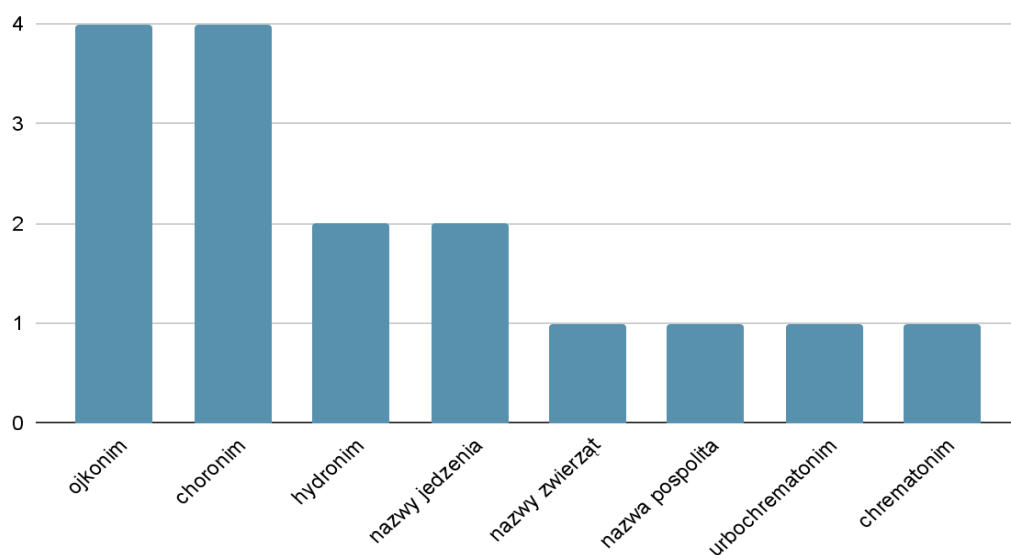
Wykres 1. Rozkład ilościowy poszczególnych leksemów podlaskich w podręcznikach do nauczania jpjo

Można dostrzec, że natężenie lokalności zależy od strategii przyjętej przez autorów podręcznika. Zauważa się, iż w publikacjach, w których z góry wyznacza się jedno miejsce jako tło narracji (por. strategia monocentryczna), jest znacznie mniej leksyki odnoszącej się do peryferii, m.in. województwa podlaskiego. Z kolei tam, gdzie przyjęto strategię policentryczną, liczba ustalonych ogólnie centrów determinuje częstotliwość pojawiania się leksyki lokalnej.

Rozkład ilościowy kategorii onomastycznych (zob. **Wykres 2**) wskazuje na funkcjonowanie 5 kategorii (choronim, ojkonim, hydronim, urbochrematonim oraz chrematonim), a także 3 kategorii nazw pospolitych (nazwy jedzenia, nazwy zwierząt i nazwy pospolite odnoszące się do konkretnego miejsca). Choć wydaje się, że mamy do czynienia z różnorodnym spojrzeniem na Podlasie, warto uwzględnić to, iż w ich obrębie znajduje się jedynie 17 leksemów w 7 podręcznikach.

Wykres 2. Rozkład ilościowy kategorii onomastycznych w analizowanych podręcznikach

Dostrzega się tendencję do wykorzystywania głównie leksyki z zakresu toponimii i potwierdza to liczba choronomów (4), ojkonomów (4), hydronomów (2), urbochretonimów (1) i nazw jednostek terytorialnych (1), co w sumie daje 12 leksemów, a w konsekwencji stanowi około 71% odnotowanych leksemów podlaskich. Poza tym występuje zaledwie jeden chretonim.

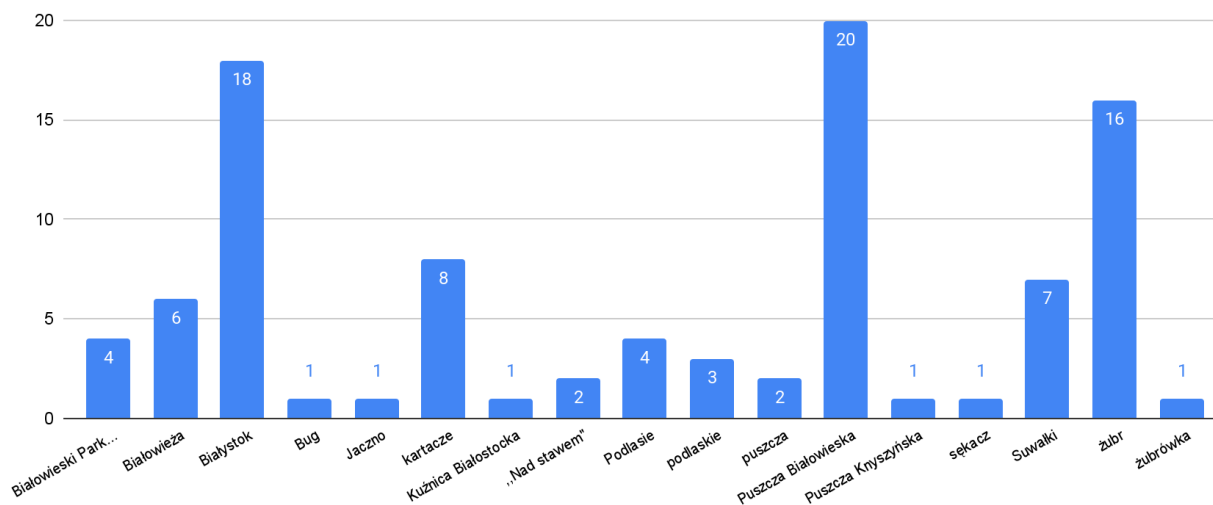
Można również wskazać leksykę niekonkretyzującą – nazwy jedzenia (2), nazwy zwierząt (1) i nazwy pospolite odnoszące się do miejsca (1). Została ona zaliczona do leksyki podlaskiej ze względu na odesłanie do konkretnego desygnatu związanego z Podlasiem.

Przeprowadzona analiza onomastyczna leksyki lokalnej wyekscerpowanej z badanych podręczników wskazuje na funkcjonowanie pewnych stereotypowych wyobrażeń na temat Podlasia, które według językoznawców są nieodłącznym elementem kultury, budowanym dzięki naiwnemu przyjmowaniu tradycji, jednocześnie wpływającym na językowy obraz świata (Bartmiński 1998). Przyjęto następującą definicję stereotypu:

„Stereotyp jako utrwalone wyobrażenie jest wytworem procesów historycznych, gromadzenia doświadczeń i ich jakiegoś przetwarzania przez wspólnotę. To przetwarzanie polega między innymi na stereotypizacji, czyli na wyborze charakterystyk, na hierarchizowaniu cech, na wybijaniu dominanty, oczywiście i na ukrywaniu cech niewygodnych, „wstydlivych” (Bartmiński 1998: 12).

W analizowanych podręcznikach, wykorzystując perspektywę etnolingwistyczną, można wyodrębnić pola leksykalne wpływające na kształt językowego obrazu Podlasia⁴⁷ (zob. **Wykres 3**). Wyróżnia się w zasadzie dwa sposoby obrazowania: **topograficzno-przyrodniczy i kulinarny**. Niekiedy granice pomiędzy wskazanymi tropami są dość rozmyte, co wynika z tego, że niektóre elementy mogą odnosić się do przyrody, a tym samym stanowić element turystyczny regionu.

Wykres 3. Częstotliwość występowania leksyki podlaskiej w analizowanych podręcznikach

W odniesieniu do kreowania obrazu Podlasia zwykle stosuje się strategię „część zamiast całości”. Przykładowo najczęściej pojawiającymi się leksemami są te, które odnoszą się do Puszczy Białowieskiej (*Puszcza Białowieska* – 20, *żubr* – 16 i mniej popularne: *Białowieża* (6), *Białowiecki Park Narodowy* (4), *puszcza* (2)), a także miast – stolicy Podlasia – *Białegostoku* (18) i „polskiego bieguna północy” – *Suwałk* (7), często figurującego jako skrajny punkt na mapie Polski wykorzystywanej przy temacie dotyczącym pogody i temperatury. Z tego wynika, że głównie przedstawia się Podlasie z dwóch perspektyw obrazowania *pars pro toto*⁴⁸: peryferyjnej –

⁴⁷ Perspektywę etnolingwistyczną przy analizie leksyki podlaskiej w podręcznikach polonijnych zastosowałam również w swoim artykule (por.: Kownacka 2022a: 79–98). Okazuje się, że również w publikacjach skierowanych do środowisk egzolingwalnych występuje leksyka związana z peryferiami, jednak w dużej mierze zależy to od poziomu nauczania. Im wyższy poziom, tym więcej leksyki związanej z Podlasiem.

⁴⁸ Krzysztof Mudyń wspomina o jednym ze sposobów metaforyzacji „pars pro toto”. Twierdzi, że możemy mówić o takiej strategii, kiedy „najbardziej poznana część zaczyna pełnić funkcję modelu (analogii, metafory) w stosunku do mniej poznanej i bardziej złożonej całości. I na tej zasadzie, poprzez przypisywanie całej rzeczywistości atrybutów takiej lub innej części, podniesionej do rangi uniwersalnej zasady, rzeczywistość bywała i bywa traktowana rozmaicie” (Mudyń 2009: 108).

prezentacja poprzez peryferie na niższym szczeblu (obszar białowieski) oraz centralnej – prezentacja poprzez stolicę (Białystok). Jest to kreacja **topograficzno-przyrodnicza**, jednak w mniejszym stopniu eksponuje się tutaj elementy urbanistyczne, miejskie, nacisk kładzie się zaś na akcentowanie ukształtowania terenu, krajobrazu, zieleni, temperatury i to właśnie leksykę przyrodniczą należy uznać w tym miejscu za dominującą. W kreację **topograficzno-przyrodniczą** wpisują się również nazwy określające region, tj. *Podlasie* (4), *podlaskie* (3), a także inne nazwy własne odnoszące się do miejsca: *Puszcza Knyszyńska* (1), *Bug* (1), *Jaczno* (1), *Kuźnica Białostocka* (1) oraz „*Nad stawem*” (podlaskie miejsce agroturystyczne). Dużo rzadziej prezentuje się Podlasie za pomocą **obrazowania kulinarnego**, ponieważ w podręcznikach pojawiają się zaledwie trzy leksemy reprezentatywne dla tej kategorii: *sękacz* (1), *kartacze* (1) i *żubrówka* (1).

Przeanalizowany materiał leksykalny wyekscerpowany z podręczników, świadczy o tym, że Podlasie zwykle wyobraża się jako przestrzeń leśną, na terenie której można odnaleźć dzikie, rzadko spotykane gatunki zwierząt i spędzić aktywnie czas na łonie natury. Przestrzeń miejska nie odgrywa zbyt dużej roli. Nazwy miast odnotowuje się jako punkty na mapie w kontekście pogody, prezentacji podziału administracyjnego etc. W podręcznikach sporadycznie podkreśla się kresowy charakter kulinariów podlaskich (zarówno sękacz, jak i kartacze występują również na Litwie), co kształtuje wizerunek Podlasia jako pogranicza. Sygnalizuje się również, że ten region może być kojarzony ze znaną marką alkoholu.

Podręczniki na poziomie podstawowym pozbawione są **obrazowania kulturowego, antropologicznego, legendarnego** czy **symbolicznego** w odniesieniu do peryferii. Z jednej strony może się to wiązać z faktem, że są to materiały glottodydaktyczne na poziomie podstawowym, z drugiej strony w podręczniku „Polski, krok po kroku” mamy przecież do czynienia z aspektem antropologicznym, jednak odnosi się on zwykle do popularniejszych regionów, tj. wspomina się m.in. o *Witkacym* czy *Lechu Wałęsie*. Występują także lokalne symbole, np. *syrenka warszawska* czy *bursztyn*.

Podsumowując, w podręcznikach występują zaledwie dwa sposoby obrazowania Podlasia – obrazowanie **topograficzno-przyrodnicze** i **kulinarne**. Świadczy to o tym, że zarówno w podręcznikach ze strategią monocentryczną, jak i tym ilustrującym strategię policentryczną zwrócono uwagę jedynie na dwa pola leksykalne związane z Podlasiem.

6.2. Leksyka podlaska w materiale glottodydaktycznym uzupełniającym

W książce „Spacerem po Białymstoku” (Szamryk 2019) można odnaleźć 111 różnych leksemów lokalnych (zob. **Aneks**, p. 10) – w tym nazwy własne i pospolite, które odnoszą się głównie do Białegostoku, co jest konsekwencją wyboru przez autora jednego miasta przewodniego. Jest to przykład zastosowania centryzmu lokalnego (Zarzycka 2000: 71).

W publikacji najbogatszą pod względem leksykalnym kategorią okazuje się *lokalizacja/obiekty miejskie*. Stąd też można uznać, że zwykle zgromadzone słownictwo należy do grupy urbanonimów (42). Są to głównie nazwy zabytków, nazwy ulic, placów i dzielnic oraz uczelni i ich poszczególnych wydziałów. Występują tam następujące leksemy: *pałac Branickich* (7), *Pałacyk Gościnny* (5), *ul. Kalinowskiego* (4), *aleja Piłsudskiego* (4), *kościół św. Rocha* (4), *ul. Legionowa* (3), *Dojlidy* (3), *Uniwersytet w Białymstoku* (2), *ul. Lipowa* (2), *plac NZS* (2), *Uniwersytet Medyczny w Białymstoku* (3), *Rynek Kościuszki* (2), *Politechnika Białostocka* (2), *Muzeum Podlaskie* (2), *ul. Sienkiewicza* (1), *ul. Świętojańska* (1), *ul. Kilińskiego* (1), *Osiedle Młodych* (1), *Nowe Miasto* (1), *Dziesięciny* (1), *Kawaleryjskie* (1), *Piasta* (1), *Słoneczny Stok* (1), *Bojary* (1), *Leśna Dolina* (1), *ul. Sienkiewicza* (1), *ul. Mickiewicza* (1), *ul. Ciepła* (1), *Zielone Wzgórze* (1), *Skorupy* (1), *ul. Radzywińska* (1), *ul. Hallera* (1), *Przydworcowe* (1), *Archiwum Państwowe* (1), *Wersal Północy* (1), *park Planty* (1), *kościół św. Wojciecha* (1), *Książnica Podlaska* (1), *Wydział Ekonomii* (1), *Wydział Matematyki i Informatyki* (1), *Wydział Filologiczny* (1) oraz *Młodzieżowy Dom Kultury* (1). Oprócz tego, przy okazji lokalizacji, pojawia się też ojkonim *Białystok* (21), który jest najczęściej występującym leksemem w całej publikacji. Innymi wspomnianymi miastami są *Supraśl* (1) i *Zabłudów* (1).

Poza nazwami własnymi, w odniesieniu do lokalizacji i obiektów miejskich, można także odnaleźć nazwy pospolite, które chociaż funkcjonują w języku ogólnopolskim, w kontekście regionalnym zyskują lokalne asocjacje. Przykładem takich leksemów są nazwy pospolite nazywające obiekty typowe dla krajobrazu miejskiego (13), tj. *ratusz* (7), *fontanna* (6), *opera* (4), *katedra* (3), *dworzec kolejowy* (3), *kościół* (1), *cerkiew* (1), *brama* (1), *lodowisko* (1), *pałac* (1), *kościół farny* (1), *rynek* (1) i *zwierzyniec* (1). Te nazwy odsyłają do konkretnych desygnatów i niekiedy można odnaleźć ich ilustracje, które jednoznacznie wskazują na białostockie asocjacje. Tak duża liczba leksemów w kategorii lokalizacji wynika zapewne z faktu, że autor założył, iż jego

celem jest oswojenie cudzoziemców z lokalnym otoczeniem. Poza tym sama koncepcja książki, zasygnalizowana już w tytule, jest potwierdzeniem, że dominuje w niej aspekt topograficzny.

Odnotowano również urbochrematonimy (7). Wśród nich znajdują się nazwy centrów handlowych – *Galeria Alfa* (2), nazwy miejsc rekreacji – „*Akcent*” ZOO, nazwy szkół językowych – *Pollando* (1), nazwy lokali gastronomicznych – *Astoria* (2), nazwy pomników – *Atlas* (1) i *Praczk* (1) oraz nazwy murali – „*Dziewczynka z konewką*” (1).

Poza tym analizowany materiał glottodydaktyczny zawiera również lokalne realia nawiązujące do historii i czasów współczesnych. Odnotowano w nim 13 nazw wydarzeń (w tym 9 historycznych i 3 współczesne – 2 chrematonimy), tj. *funkcjonowanie getta żydowskiego* (1), *otrzymanie praw miejskich przez Białystok* (1), *pożar miasta/przebudowa Białegostoku* (1), *śmierć Jana Klemensa Branickiego* (1), *miasto pod zaborem pruskim* (1), *rzędy Rosjan w Białymstoku* (1), *linia kolejowa Warszawa-Petersburg* (1), *budowa kościoła farnego* (1), *miasto częścią Polski* (1), *juwenalia* (1), *Marsz Równości* (1), *Białystok Półmaraton* (1) i *Białystok Up To Date Festival* (1).

Istotne w kontekście poznawania miasta są również leksemy należące do grupy antroponimów (9). Wśród nich znajdują się głównie imiona i nazwiska znanych postaci związanych z Białymstokiem, na których cześć postawiono pomniki. Odnotowano następujące leksemy: *Jan Klemens Branicki* (8), *Izabela Branicka* (4), *Braniccy* (2), *Ludwik Zamenhof* (1), *Józef Piłsudski* (1), *ks. Jerzy Popiełuszko* (1), *św. Jan Nepomucen* (1), *Zenon Martyniuk* (1) oraz *Zenek* (1). W materiale glottodydaktycznym występują głównie postacie historyczne lub święte, aczkolwiek pojawia się także jeden reprezentant kultury popularnej z czasów współczesnych.

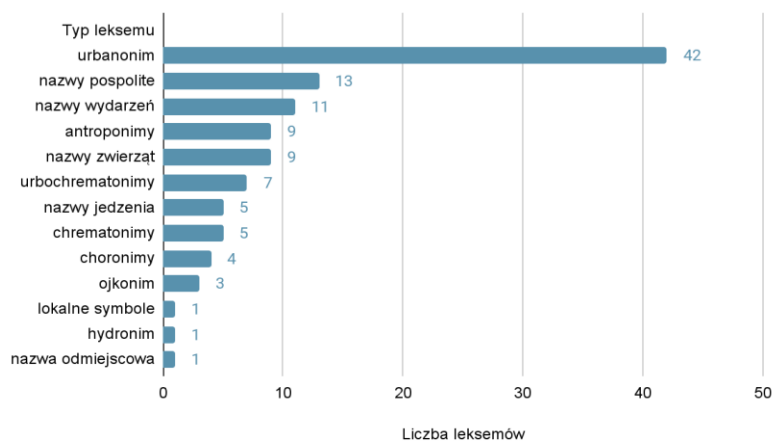
Stosunkowo często pojawiają się też nazwy zwierząt (9) w kontekście ćwiczeń odnoszących się do środowiska naturalnego; większość z nich należy kojarzyć z białostockim ogrodem zoologicznym Akcent ZOO. Nie wszystkie słowa są charakterystyczne dla samego Podlasia, jednak ich stosunkowo duża ilość w obrębie tego materiału glottodydaktycznego wskazuje, że ten region bywa kojarzony ze światem fauny. Wśród odnotowanych leksemów znajdują się: *jeleń* (3), *żubr* (2), *osioł* (2), *konik polski* (1), *daniel* (1), *niedźwiedź* (1), *wilk* (1), *dzik* (1), *muflon* (1).

Nieco mniej liczną grupę leksemów stanowią nazwy jedzenia (5), które występują w kontekście tematu dotyczącego jedzenia i picia. Należy wspomnieć o następującym słownictwie: *pierogi ruskie* (3), *babka ziemniaczana* (2), *serniczek*⁴⁹ (2), *kartacze* (2) i *barszcz ukraiński* (1).

W książce Szamryka pojawiają się również nieliczne chrematonimy (4), tj. *Lovzar* (3), *BiKeR* (1), *Jagiellonia* (1), *Białystok Up To Date Festival* (1), *Białystok Półmaraton* (1); choronimy (4) - *Podlasie* (4), *Puszcza Białowieska* (2), *Biebrzański Park Narodowy* (1), *Zielone Płuca Polski* (1); ojkonimy (3): *Białystok* (48), *Supraśl* (1) i *Zabłudów* (1). Najrzadziej odnajdujemy nazwy lokalnych symboli (1) – *śledź* (1); hydronimy (1) – *Biała* oraz nazwy odmiejscowe (1) – *białostoczanie* (1).

Podsumowując (zob. **Wykres 4**), najliczniejszą grupą okazują się urbanonimy (43), które chociaż odnotowano głównie w kontekście nazw lokalizacji, występują także w innych kontekstach tematycznych. Następne w kolejności pod względem liczebności były nazwy pospolite odnoszące się do krajobrazu miejskiego (10), nazwy wydarzeń (13) – historycznych i współczesnych, a potem kolejno antroponimy (9), nazwy zwierząt (9), urbochrematonimy (7) i nazwy jedzenia (5). Najmniej wykorzystano chrematonimów (4), choronimów (4), ojkonimów (3), lokalnych symboli (1), hydronimów (1) i nazw odmiejscowych (1).

Wykres 4. Rozkład ilościowy kategorii onomastycznych w analizowanym materiale glottodydaktycznym

⁴⁹ W kuchni kresowej *serniczek* to danie śniadaniowe lub obiadowe zawierające ser, mąkę, cukier waniliowy i jajko; potrawa przygotowywana na patelni.

W „Spacerem po Białymstoku” (Szamryk 2019) ewidentnie skupiono się na leksyce podlaskiej dotyczącej Białegostoku. Jest to zatem obrazowanie *pars pro toto*, w tym przypadku prezentacja regionu poprzez jego stolicę. Dominuje leksyka wielkomiejska, stąd też można mówić o **obrazowaniu topograficznym (miejskim)** z domieszką **obrazowania turystycznego** (o czym świadczy leksyka odnosząca się do najważniejszych zabytków w mieście). Zaledwie dwa razy wspomina się o innych miejscowościach niż Białystok (Supraśl, Zabłudów). Świadczy o tym również stosunkowo duża ilość słownictwa pospolitego opisującego krajobraz miejski, np. *ratusz, fontanna, brama* etc.

Warto podkreślić, że dość często przewija się także **obrazowanie topograficzno-przyrodnicze** popularyzujące wizerunek Podlasia jako przestrzeni wyjątkowo zielonej (*Zielone Płuca Polski, Puszcza Białowieska, Biebrzański Park Narodowy*) i stanowiącej idealne środowisko do życia zwierząt, np. żubrów, jeleni czy dzików.

Należy dodać, iż w kreowaniu Podlasia wykorzystuje się także **obrazowanie akademickie**. Stosunkowo często odnotowuje się nazwy uczelni lub instytucji edukacyjnych, np. *Uniwersytet w Białymstoku (Wydział Ekonomii, Wydział Matematyki i Informatyki, Wydział Filologiczny), Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, Politechnika Białostocka* czy *Szkoła Języka i Kultury Polskiej „Pollando”*⁵⁰.

Kreacje Podlasia tworzy się również poprzez **obrazowanie historyczne**. Z jednej strony wspomina się wydarzenia związane z lokalną historią, np. *powstanie getta żydowskiego, miasto pod zaborem pruskim* czy *rzędy Rosjan*. Z drugiej strony wylicza się postacie dworskie, przede wszystkim *Izabelę i Jana Klemensa Branickiego*, oraz sakralne, tj. *św. Jan Nepomucen* czy *Jerzy Popiełuszko*. Sporadycznie nawiązuje się do postaci działającej na rzecz wielokulturowości – *Ludwika Zamenhofa*. Taki rozkład ilościowo-jakościowy leksyki historycznej pozwala wysnuć wniosek, że Podlasie, a szczególnie Białystok, widziane są jako przestrzenie kilkakrotnie okupowane, pod obcymi rządami, przepełnione cierpieniem, ale także okryte chwałą, dzięki działalności hetmana, którego pałac można podziwiać do dzisiaj. Ponadto akcentuje się rolę duchownych w kształtowaniu historii.

⁵⁰ Autor książki „Spacerem po Białymstoku”, Konrad Szamryk, jest współpracownikiem Pollando, a potencjalni odbiorcy – studentami uczęszczającymi na kursy placówki.

W materiale glottodydaktycznym pojawia się dość często **obrazowanie sakralne**, które przejawia się wykorzystaniem słownictwa związanego z religią (zarówno nazw własnych, jak i pospolitych), tj. *kościół, katedra, cerkiew, kościół św. Rocha, kościół farny, kościół św. Wojciecha, ks. Jerzy Popiełuszko* czy *św. Jan Nepomucen*. Pokazuje to, że Białystok widziany jest jako przestrzeń wieloreligijna.

Wizerunek Podlasia zbudowano także poprzez **obrazowanie kulinarne**. Wyeksponowano nazwy potraw typowych dla kuchni kresowej, np. *pierogi ruskie, babka ziemniaczana, serniczek* czy *kartacze*. Jest to akcentowanie wizerunku Podlasia jako regionu pogranicza.

Stosunkowo rzadko wspomina się w publikacji o przejawach kultury, szczególnie popularnej i współczesnej. Można odnaleźć śladowe ilości leksyki reprezentatywnej dla tego obszaru, np. *Zenek* czy *Zenek Martyniuk* utożsamiane z muzyką disco polo charakterystyczną dla Podlasia. Na uwagę zasługuje również chrematonim *Lovzar*. Jest to nazwa lokalnej grupy tanecznej prezentującej tradycyjne tańce kaukaskie, która odniosła sukces w programie „Mam talent”. Warto także wspomnieć o wydarzeniach współczesnych, np. *juwenalia, Białystok Up To Date Festival, Białystok Półmaraton* czy *Marsz Równości*. Przywołane leksemy świadczą o tym, że w materiale glottodydaktycznym funkcjonuje również **obrazowanie kulturowe** na szczeblu regionalnym.

Chociaż w tabeli zawierającej leksykę podlaską (zob. **Aneks**, p. 10) w zasadzie nie umieszczono leksyki lokalnej na szczeblu globalnym, ponieważ zakres globalny nie stanowi przedmiotu badań, warto zasygnalizować, że w omawianym materiale glottodydaktycznym (Szamryk 2019: 40–41, 44, 46–47, 79) zrealizowano zarówno podejście regionalne, jak i interkulturowe. Wykorzystano postacie, które pochodzą z różnych krajów, np. z Czeczenii, Turcji, Francji, Rosji, Niemiec. Dodatkowo można dostrzec nacisk na inkluzywność, ponieważ część bohaterów z wymienionych krajów stała się mieszkańcami Białegostoku. Chociaż lokalność ta nie ma odbicia w leksyce (nie licząc antroponimów w języku obcym), warto zwrócić uwagę na jej odzwierciedlenie w samym kulturowym obrazowaniu miasta. Jest to typowe **obrazowanie (wielo)kulturowe**.

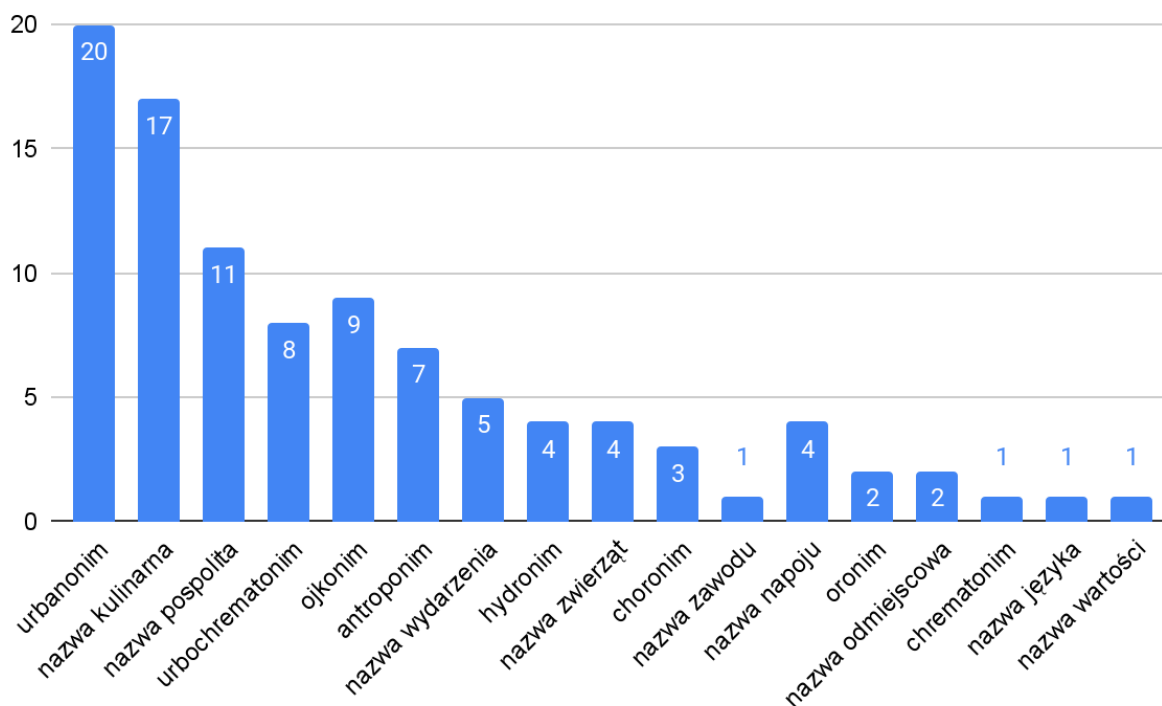
Podsumowując, w materiale glottodydaktycznym „Spacerem po Białymstoku” można odnaleźć wielopłaszczyznowy językowy obraz Białegostoku, który stanowi dość istotną część Podlasia. Chociaż w publikacji ograniczono się do stolicy województwa, pojawiają się odniesienia do szerszego kontekstu regionu. Do kreacji Białegostoku wykorzystano głównie **obrazowanie**

topograficzne (miejskie), obrazowanie turystyczne i obrazowanie topograficzno-przyrodnicze. W mniejszym stopniu uwzględniono obrazowanie akademickie, obrazowanie historyczne, obrazowanie sakralne, obrazowanie kulinarne i obrazowanie (wielo)/kulturowe.

6.3. Leksyka podlaska wyekscerpowana z wyników badań ankietowych

W ramach przeprowadzonych badań ankietowych zgromadzono leksykę, na podstawie której można zrekonstruować językowy obraz Podlasia kreowany przez lektorów uczących w tym regionie. W związku z tym należy spojrzeć na wyniki ankiety z perspektywy onomastycznej, ale przede wszystkim etnolingwistycznej (zob. Wykres 5).

Wykres 5. Rozkład ilościowy leksyki podlaskiej proponowanej przez lektorów z podziałem na kategorie onomastyczne

Okazuje się, że najczęściej nauczyciele przedstawiają uczniom Podlasie poprzez **obrazowanie topograficzne/turystyczne**, o czym świadczy fakt, że zgromadzono aż 20 różnych urbanonimów, 10 nazw pospolitych odnoszących się do krajobrazu miejskiego, 8 urbochrematonimów i 9 ojkonimów. Najczęściej występującym w ankiecie leksemem okazuje się *Palac Branickich* (10). Sporadycznie lektorzy odnotowują nazwy ulic, dzielnic lub placów, m.in. *Dojlidy* (3), *Rynek*

Kościuszki (2), *ul. Lipowa* (2), *Bojary* (2). Na uwagę zasługują nazwy pospolite odnoszące się do krajobrazu miejskiego i odsyłające do konkretnych desygnatów, takie jak: *meczet* (2), *cerkiew* (1), *kościół* (1), *synagoga* (1), *monastyr* (1), *lodowisko* (1), *mural* (1), *politechnika* (1), *uniwersytet* (1), *fara* (1). Poza tym wskazano aż 9 różnych ojkonimów, co również sugeruje, iż lektorzy często przedstawiają aspekt turystyczny Podlasia. Odnotowano m.in. *Tykocin* (7), *Supraśl* (7), *Kruszyniany* (5) i *Białowieża* (4). Lektorzy prezentują zatem region jako **przestrzeń wielokulturową i wieloreligijną**, ponieważ odwołują się zarówno do nazw własnych związanych z różnymi religiami (katolicyzmem, prawosławiem, judaizmem i islamem), jak i nazw pospolitych oznaczających świątynie, czy nawet miejsca pielgrzymek (por. *góra Grabarka*). *Białowieża* jest z kolei ważnym miastem z punktu widzenia przyrodniczego, co sugeruje **obrazowanie przyrodnicze**.

Równie często lektorzy wskazują słownictwo kulinarne (17), co wiąże się z zastosowaniem **obrazowania kulinarnego**. Świadczy o tym obecność m.in. takich leksemów, jak: *babka ziemniaczana* (7), *kiszka ziemniaczana* (5), *sękacz* (6), *kartacze* (3). Lektorzy eksponują fakt, iż podlaska kuchnia łączy w sobie wpływy krajów sąsiadujących. Dodatkowo sporadycznie wspomina się o kuchni tatarskiej (*pierekaczewnik* (1)).

Wyniki ankiet wskazują na minimalne wykorzystywanie nazw własnych odnoszących się do znanych postaci związanych z Podlasiem. Można uznać to za **obrazowanie historyczne**. Pojawiają się *Izabella* (2) i *Jan Klemens Branicki* i *Józef Piłsudski* (1), ale też *Ludwik Zamenhof* (5), co z kolei mogłoby świadczyć o **obrazowaniu wielokulturowym**. Sporadycznie odnotowano postacie współczesne takie, jak *Paweł Małaczyński* czy *Kayah*.

Występuje również **obrazowanie przyrodnicze**. Warto przywołać następujące nazwy: ojkonim: *Białowieża* (4), choronimy: *Puszcza Białowieska* (3), *Puszcza Knyszyńska* (1); nazwa pospolita – *puszcza* (1); hydronim – *Białka* (1), *Biebrza* (1), *Narew* (1), *Siemianówka* (1). Odnotowano także nieliczne nazwy zwierząt (4), jednak najczęściej występującym jest *żubr* (5). Przywołane leksemy wpływają na kształtowanie wizerunku Podlasia jako przestrzeni zielonej, naturalnej, odpowiedniej do życia dla zwierząt. Chociaż pojawia się stosunkowo sporo leksemów związanych z przyrodą, nie są one stosowane konsekwentnie przez wielu lektorów. Nie można zatem mówić o regularności.

Na podstawie powyższych danych i ich analizy można jednoznacznie stwierdzić, że w czynnym słowniku lektora w kontekście nauczania jppo znajduje się głównie słownictwo typowe dla regionalnej turystyki, tzn. nazwy odnoszące się do atrakcji turystycznych i lokalnej kuchni. Wśród nazw miejscowych rzadko odnotowywano nazwy znanych ulic lub osiedli, świątyń, restauracji, kawiarni, parków, pomników, fontann, punktów orientacyjnych w mieście, nie licząc charakterystycznego dla Białegostoku – *Palacu Branickich*, atrakcyjnego na pewno dla turystów, a przecież znajomość przywołanych kategorii leksykalnych wydaje się istotna w kontekście procesu adaptacji w nowym miejscu, zaś rola lektora jako ambasadora kultury regionalnej bywa nieoceniona. To wszystko ma wpływ na kreowanie wizerunku Podlasia, który w dużej mierze opiera się na **obrazowaniu topograficznym/turystycznym i kulinarnym**, co przypomina obrazowanie typowe dla podręczników. W odpowiedziach lektorów sporadycznie przewija się spojrzenie na Podlasie z perspektywy wielokulturowego dziedzictwa, walorów przyrodniczych czy historii (sporadycznie występują imiona i nazwiska postaci historycznych, rzadziej współczesnych), co z pewnością korzystnie wpływa na poznawanie przez cudzoziemców lokalnej kultury, jednak, znowu, raczej w ujęciu turystycznym, zatem nieco uproszczonym. Dodatkowo badania wskazują, że nieco mniej istotne w nauczaniu jppo na poziomie A, z perspektywy ankietowanych, są nazwy wydarzeń historycznych, nazwy instytucji kultury czy nazwy zwierząt. Nie wskazano także nazw współczesnych wydarzeń kulturalnych.

6.4. Językowy obraz Podlasia w analizowanych materiałach glottodydaktycznych i praktyce lektorów

Leksyka podlaska wyekscerpowana z materiałów glottodydaktycznych i odpowiedzi udzielone przez lektorów w badaniach ankietowych stanowią bazę i pozwalają na dokonanie rekonstrukcji wyobrażenia bazowego⁵¹, które dotyczy analizowanego regionu. Założono, że leksyka zawarta w tabeli (zob. **Tabela 12**) jest w pewnym stopniu reprezentatywna dla Podlasia, ponieważ stanowi

⁵¹ Wyobrażenie bazowe składa się z bazy, którą „tworzą charakterystyki, wydobyte ze wszystkich lub tylko niektórych typów danych (systemu, ankiet i tekstów). Elementy te składają się na „wyobrażenie bazowe”, które można traktować jako przynależne do „wspólnej bazy kulturowej” w rozumieniu przyjętym przez Teuna van Dijka [2003]. Dla danej kultury wspólna baza – jako podstawa wszelkiej wiedzy, wewnątrz- i międzygrupowej – jest niekwestionowana, zdroworozsądkowa i dlatego nieideologiczna. „Częścią wspólnej bazy kulturowej są ogólne normy i wartości podzielane przez wszystkich przedstawicieli danej kultury” [tamże, 9]. Korelatem wspólnej bazy kulturowej jest – wedle J. Bartmińskiego [2005] – rozumiany antropologicznie styl potoczny” (Niebrzegowska-Bartmińska 2015: 37).

część wspólną dla autorów materiałów glottodydaktycznych i podlaskich lektorów. Przy badaniach jednocześnie uwzględniono to, że nie istnieje obiektywny inwentarz leksyki lokalnej, bo każdy inaczej nadaje znaczenia miejscu. W związku z tym przyjęto, że nazwy zawarte w inwentarzu są raczej subiektywnym obrazem Podlasia, a na ich podstawie można zrekonstruować ewentualne stereotypy, modele i konotacje związane z tym obszarem.

Tabela (zob. **Tabela 12**) przedstawia inwentarz 37 leksemów, które powtarzają się minimum w dwóch materiałach glottodydaktycznych lub kwestionariuszu ankiety. Jasnoszarym kolorem zaznaczono nazwy odnotowywane w więcej niż dwóch źródłach (częściej pokrywały się odpowiedzi lektorów z leksyką zawartą w materiale glottodydaktycznym uzupełniającym). Zaliczają się do nich nazwy dwóch miast – *Białystok* (67/5⁵²) i *Suwałki* (7/4) (oprócz tego występują też rzadziej odnotowywane miejscowości – *Supraśl* i *Białowieża*), nazwa regionu/województwa – *Podlasie* (10/4), *podlaskie* (3/3), nazwa podlaskiej potrawy – *kartacze* (13/3), nazwa puszczy – *Puszcza Białowiecka* (25/5) oraz nazwa zwierzęcia – *żubr* (21/4). Uwzględniając zatem jedynie najpopularniejsze leksemy w większości analizowanych materiałów, zarówno tych z perspektywy Podlasian (autora materiału glottodydaktycznego uzupełniającego oraz lektorów), jak i autorów podręczników ogólnopolskich, można wyciągnąć wniosek, że obraz Podlasia jest w zasadzie uproszczony, ogranicza się jedynie do elementów topograficznych, przyrodniczych i kulinarnych. Większość z tych nazw to jedynie wyrazy odnoszące się do podziału administracyjnego północno-wschodniej Polski, co tylko potwierdza to, że peryferie często w wielu materiałach widziane są jako jeden z punktów na mapie i dodatkowo ich granice językowo-kulturowe są w dużym stopniu rozmyte, bo nie do końca znane i oswojone. Podlasie przywołuje jedynie skojarzenia z przestrzenią naturalną. Dodatkowo nawiązano do obszaru nieco odrębnego – Suwalszczyzny, dzięki której Podlasie kojarzy się również z potrawą kresową – kartaczami, chociaż tak naprawdę Suwałki odnotowuje się zwykle ze względu na to, że są miejscem krańcowym na mapie, a tym samym na ich przykładzie pokazuje się najniższe temperatury w Polsce.

⁵² Pierwsza liczba oznacza, ile razy odnotowano ten leksem we wszystkich materiałach. Druga liczba świadczy o liczbie materiałów, w których zastosowano tę jednostkę leksykalną.

Tabela 12. Leksyka podlaska powtarzająca się w analizowanych materiałach

leksem	Lektorzy	Polski na dobry start	Po polsku po Polsce	POLSKI krok po kroku	Hurra	Polski jest cool	Polska po polsku	Start 1. Polish Survival	Spacerem po Białymstoku	ogół
„Akcent” ZOO	2								2	4
<i>babka ziemniaczana</i>	7								2	9
<i>Białka/Biała</i>	1								1	2
<i>Białowieża</i>	4		6							10
<i>Białystok</i>	1	2	7			9			48	67
<i>BiKeR</i>	1								1	2
<i>Bojary</i>	2								1	3
<i>Dojlidy/Dojki</i>	3								3	6
<i>dworzec kolejowy</i>	1								3	4
<i>Galeria Alfa</i>	1								2	3
<i>Izabella Branicka</i>	2								4	6
<i>Jan Klemens Branicki</i>	3								7	10
<i>Józef Pilsudski</i>	1								1	2
<i>kartacze</i>	3		8						2	13
<i>Książnica Podlaska</i>	1								1	2
<i>lodowisko</i>	1								1	2
<i>Ludwik Zamenhof</i>	5								1	6
<i>Pałac Branickich</i>	10								11	21

<i>park Planty</i>	2								1	3
<i>pierogi (ruskie)</i>	2								3	5
<i>Podlasie</i>	2		3			1			4	10
<i>podlaskie</i>			1		1	1				3
<i>Politechnika Białostocka/PB</i>	2								2	4
<i>puszcza</i>	1			2						3
<i>Puszcza Białowieska</i>	3		17	2			1		2	25
<i>Puszcza Knyszyńska</i>	1						1			2
<i>Ratusz</i>	2								12	14
<i>Rynek Kościuszki</i>	2								2	4
<i>serniczek</i>	1								2	3
<i>sękacz</i>	6		1							7
<i>Supraśl</i>	7								1	8
<i>Suwałki</i>					2	3	1	1		7
<i>ul. Lipowa</i>	2								3	5
<i>Uniwersytet w Białymstoku/UwB</i>	2								2	4
<i>żubr</i>	5		14	1			1			21
<i>Żubrówka</i>	1			1						2

Najpopularniejszą strategią przedstawiania Podlasia jest prezentacja *pars pro toto*. Choć zwykle wykorzystuje się tę koncepcję w kontekście metaforyzowania, można uznać, że jest to również adekwatne w odniesieniu do sposobu kreowania wizerunku danego obszaru. Mowa tutaj o tworzeniu obrazu regionu, poprzez pokazanie jego części, która jest najbardziej rozpoznawalna, reprezentatywna, modelowa. Przykładem takiego prezentowania Podlasia może być odwołanie się przez autorów podręczników i materiałów glottodydaktycznych uzupełniających, jak i lektorów, do elementów najbardziej reprezentatywnych dla tego terytorium. Zatem w badaniach pojawia się grupa leksemów odnoszących się bezpośrednio do miasta – Białegostoku, stanowiącego centrum wobec innych miejscowości i wsi. Zaliczają się do nich głównie nazwy obiektów miejskich (w tym zabytków) (*Pałac Branickich, Ratusz, Rynek Kościuszki, park Planty*), ulic i dzielnic (*Bojary, Dojlidy/Dojki, ul. Lipowa*), punktów rozrywki (*lodowisko, „Akcent” ZOO*), centrów handlowych (*Galeria Alfa*), instytucji kultury (*Książnica Podlaska*), infrastruktury transportowej (*BiKeR, dworzec kolejowy, czy uczelni (Politechnika Białostocka/PB, Uniwersytet w Białymstoku/UwB)*). Co ciekawe, wszystkie wskazane powyżej nazwy odnotowano zarówno w odpowiedziach podlaskich lektorów, jak i regionalnym materiale glottodydaktycznym uzupełniającym. Okazuje się, że obraz Podlasia jako przestrzeni wielkomięskiej figuruje jedynie w wyobraźni samych mieszkańców tego regionu.

Z kolei zarówno w percepcji autorów podręczników i materiałów glottodydaktycznych uzupełniających, jak i podlaskich lektorów, funkcjonuje także obraz Podlasia jako przestrzeni naturalnej, zielonej. Jedno z pól leksykalnych odnosi się do przyrody oraz zwierząt i składa się z 6 leksemów (*Białka/Biała, Białowieża, puszcza, Puszcza Białowieska, Puszcza Knyszyńska i żubr*), z czego 2 z nich występują w największej ilości materiałów badawczych. Wydaje się, że w podręcznikach często spotkamy taki wizerunek Podlasia, który również kreowany jest poprzez strategię *pars pro toto*, tylko w tym przypadku częścią reprezentatywną jest najczęściej Puszcza Białowieska.

Oprócz tego zgromadzono dość liczną grupę leksemów z zakresu kulinariów (6 – *babka ziemniaczana, kartacze, pierogi ruskie, serniczek, sękacz, żubrówka*), co wpływa na tworzenie obrazu Podlasia jako zagłębia kuchni kresowej, w pewnym stopniu ukształtowanej dzięki wpływom krajów sąsiadujących.

Okazuje się, że Podlasie funkcjonuje też na poziomie antropologicznym. Jest to zaledwie reprezentacja w postaci 4 powtarzających się leksemów (*Izabella Branicka, Jan Klemens Branicki, Józef Piłsudski, Ludwik Zamenhof*), które odnotowano jedynie w książce „Spacerem po Białymstoku” (Szamryk 2019) i w kwestionariuszu ankiety dla lektorów. Są to postaci dworskie, historyczne i związane z wielokulturowością. Pozwala to wysnuć wniosek, że miasto w pewnym stopniu kojarzy się z wielokulturowością i bogatą historią, z uwzględnieniem kultury dworskiej albo powinno być tak kojarzone, zdaniem respondentów i autora materiału glottodydaktycznego uzupełniającego.

Podsumowując, na uwspólniony językowy obraz Podlasia składają się 4 konteksty: wielkowiejski (topograficzno-urbanistyczny), przyrodniczy, kulinarny i antropologiczny. Dostrzega się wyraźną różnicę w sposobie kreowania wizerunku regionu poprzez autorów podręczników niezwiązanych z Podlasiem a podlaskich lektorów i autorów lokalnych materiałów glottodydaktycznych. Ci pierwsi przedstawiają uproszczony obraz tego obszaru (głównie topograficzny lub przyrodniczy), uwzględniając przy tym głównie lokalizację, natomiast ci drudzy skupiają się na wielostronnym ujęciu przestrzeni, ze szczególnym odniesieniem do miasta, wytworów kulinarnych czy reprezentatywnych postaci.

Rozdział VII. Inwentarz tematyczno-leksykalny do nauczania kultury i leksyki lokalnej na przykładzie Podlasia

7.1. Opis koncepcji

Chociaż w glottodydaktyce polonistycznej stworzono programy dydaktyki kultury ogólnej (Miodunka 2009; Gębał 2009; Burzyńska, Dobesz 2009), kultury popularnej (Kajak 2020), a także podjęto próbę przygotowania leksykonu, czego załączkiem był indeks haseł do „Małego leksykonu kultury polskiej dla cudzoziemców” (Zarzycka, Jelonkiewicz 2009), wciąż nie powstał program dydaktyki leksyki i kultury lokalnej/regionalnej. Każda z wymienionych propozycji zawiera elementy regionalne, jednak stanowią one jedną z wielu części, rzadko zaś w pełni wypełniają omawiane zagadnienia tematyczne. Dodatkowo większość proponowanej leksyki oraz kontekstów tematycznych odnosi się do wyższych poziomów biegłości językowej.

Koncepcja inwentarza tematyczno-leksykalnego do nauczania kultury i leksyki lokalnej Podlasia wypełnia lukę w glottodydaktyce polonistycznej. Mimo że w podręcznikach do nauczania jpjo od dawna funkcjonuje głównie centryzm lokalny (co bywa problematyczne, w przypadku osób uczących się w innych miejscowościach niż ta przyjęta przez autorów podręcznika), rzadko mówi się o uzupełnianiu treści głównych (na poziomie podstawowych) materiałami regionalnymi (związanymi z regionem, w którym naucza się jpjo).

Zaproponowany inwentarz przede wszystkim pełni funkcję uzupełniającą wobec głównych programów dydaktyki kultury narodowej oraz języka ogólnopolskiego, zaś w przyszłości może stanowić podstawę do stworzenia podręcznego leksykonu zawierającego słownictwo podlaskie, przeznaczonego dla cudzoziemców uczących się języka polskiego na poziomie podstawowym. Jego celem jest również dostarczenie lektorom nauczającym w miastach peryferyjnych przykładowego narzędzia wspierającego dydaktykę leksyki i kultury lokalnej. Adresatami zaproponowanego inwentarza są nauczyciele z Podlasia (w szczególności z Białegostoku), jak też lektorzy z innych regionów (często uznawanych za peryferie), przy założeniu, że dokonają odpowiedniej adaptacji do lokalnych realiów. Mogą wykorzystać schemat inwentarza, stosując przy tym zasadę substytucji, i posłużyć się kategoriami tematycznymi, grupami leksemów, a także propozycjami rozwiązań dydaktycznych, uzupełnionymi o leksykę lokalną z danego regionu. Zaleca się zebranie leksemów przy pomocy badań ankietowych wśród grupy mieszkańców lub

lektorów województwa bądź wybranego miasta, w którym ma miejsce proces nauczania jpjo. W związku z tym, że kanon leksyki lokalnej bywa dość subiektywny, można również zaproponować częściowo odautorskie przykłady.

W inwentarzu zawarto propozycje tematów oraz przykłady leksyki, które lektorzy mogą wykorzystać przy danym zagadnieniu z poziomu podstawowego. Nie zawsze sugerowane leksemy mieszczą się w obrębie wskazanego pola leksykalnego⁵³. Przykładowo antroponimy *Ludwik Zamenhof* uwzględniono w obrębie kategorii tematycznej 2. *Podstawowe przymiotniki (opisujące wygląd lub charakter)*, jednak nie są one zaliczane do przymiotników. Leksemy te można wykorzystać jednak przy utrwalaniu wskazanej części gramatycznej, np. w kontekście uproszczonego opisu postaci z uwzględnieniem przymiotników. Poza tym jeden leksem może być użyty przy różnych tematach, dlatego w dalszej części (por. p. 7.3.) podano przykładowe propozycje dydaktyczne lub objaśnienia. Ostatecznie to lektor decyduje, kiedy i w jaki sposób należy wprowadzić leksykę lokalną. Powinien on dokonać selekcji, uwzględniając profil i zainteresowania nauczanej grupy.

Podstawę inwentarza stanowią leksemy wskazane w kwestionariuszu ankiety przez podlaskich lektorów, słownictwo zawarte w materiale glottodydaktycznym uzupełniającym „Spacerem po Białymstoku” (Szamryk 2019) oraz w analizowanych podręcznikach do nauczania jpjo. Dodatkowo uwzględniono propozycje odautorskie bazujące m.in. na wynikach badań ankietowych na temat leksyki lokalnej używanej przez białostoczan, które posłużyły do napisania artykułu „Leksykultura furką do lokalności – wykorzystanie piosenki hip-hopowej na lektoracie jpjo” (Kownacka 2020). W doborze leksyki uwzględniono również własne doświadczenie mieszkania na Podlasiu. Przy doborze słownictwa trudno byłoby w pełni zastosować kryterium ilościowe, gdyż nieliczne leksemy można uznać za często odnotowywane. Innym czynnikiem determinującym dość subiektywne podejście do doboru leksyki w inwentarzu i sugerowanie jedynie przykładów leksemów, nie zaś zamkniętego zbioru, jest to, że w tworzeniu i definiowaniu kanonu „chodzi o dokonanie subiektywnego (o czym nie mówi się głośno) wyboru treści, artefaktów, lektur, symboli, wizerunków, dat czy zdarzeń – zawsze umownie i nigdy ostatecznie” (Garncarek 2022: 94), dlatego w inwentarzu podano tylko propozycje nazw własnych i pospolitych, jednak to od

⁵³ Lektorzy zostali poinformowani w ankiecie, że nie trzeba ograniczać się jedynie do takich leksemów, które można przypisać danej kategorii tematycznej, ale warto uwzględnić również propozycje wykorzystania leksemów (jako tła) w kontekście ćwiczeń związanych z tym zagadnieniem.

nauczycieli zależy, które z nich wykorzystują, a które zastąpią innymi. Niektóre grupy leksykalne, np. nazwy ulic, placów i skwerów, powtarzają się w obrębie inwentarza, dlatego większą liczbę przykładów podano przy pierwszym ich wystąpieniu, natomiast w kolejnych modułach tematycznych dokonano ich selekcji.

Materiał językowy zawarty w inwentarzu pogrupowano w ramach 21 kategorii tematycznych, podobnych do tych wyróżnionych w kwestionariuszu ankiety oraz tabelach do badania leksyki lokalnej w materiałach glottodydaktycznych. Zdecydowano się połączyć niektóre kategorie tematyczne w jedną, np. daty umieszczono w ramach tematu dotyczącego relacji czasowych, zaś plany na weekend wcielono do kategorii tematycznej *spędzanie czasu wolnego*. Odnotowane w inwentarzu zagadnienia mieszczą się w obrębie zakresu tematycznego programu na poziomie podstawowym w ESOKJ (2003: 57)⁵⁴ i katalogu tematycznym na poziomie A1 zawartym „Programie nauczania języka polskiego jako obcego”⁵⁵ (Janowska, Lipińska, Rabiej, Seretny, Turek 2011: 17–18). Należy podkreślić, że dokonano również selekcji zgromadzonego materiału leksykalnego, mając na uwadze wyznaczniki poziomów biegłości językowej zamieszczonych w ESOKJ (2003). Celowo pominięto regionalizmy leksykalne czy nazwy, które nie mieszczą się w obrębie zaprezentowanych kategorii tematycznych na poziomie podstawowym.

Do indeksu tematyczno-leksykalnego dołączono również przykłady praktycznych rozwiązań dydaktycznych. Uwzględniono w nich wytypowane wcześniej zagadnienia tematyczne, jak i leksykę oraz skupiono się na funkcjonalności języka, np. relacjonowaniu, pytaniu o informację (por. *Ad 14. Mieszkanie, Ad 18. Interwencja, Ad 19. Legalizacja pobytu*) czy wyrażaniu opinii pozytywnych (por. *Ad 12. Co myślisz o ...?*) (Garncarek 2022: 170). Zaprezentowane

⁵⁴ W ESOKJ (2003: 57) wyróżniono następujące tematy komunikacji: 1. Dane osobowe, 2. Dom, mieszkanie i otoczenie, 3. Życie codzienne, 4. Czas wolny, rozrywka, 5. Podróże, 6. Stosunki międzyludzkie, 7. Zdrowie i higiena, 8. Edukacja, 9. Zakupy, 10. Żywność i napoje, 11. Usługi, 12. Miejsca, 13. Język, 14. Pogoda. Ponadto uzupełniono powyższe tematy podtematami, np. 4. Czas wolny, rozrywka wzbogacono o: 4.1. Czas wolny od pracy, 4.2. Hobby i zainteresowania, 4.3. Radio i TV, 4.4. Kino, teatr, koncerty itp., 4.5. Wystawy, muzea itp., 4.6. Zainteresowania intelektualne lub artystyczne, 4.7. Sport, 4.8. Prasa. W obrębie tego wprowadzono także podkategorie, np. 1. Miejsca: boisko, plac do gry, stadion. W ESOKJ podkreślono, że nie jest to ostateczny dobór i podział tematów. W przedstawionym inwentarzu doprecyzowano niektóre z kategorii w celu wyeksponowania konkretnych zagadnień obecnych na poziomie podstawowym, np. 3. Podstawowe przymiotniki, 4. Zawody, praca, 7. Rodzina, 8. Relacje czasowe, 9. Rutyna, 12. Wyrażanie opinii. Wszystkie zagadnienia mieszczą się w obrębie wyróżnionych tematów w dokumencie ESOKJ.

⁵⁵ W katalogu tematycznym na poziomie A1 w „Programie nauczania języka polskiego jako obcego” (Janowska, Lipińska, Rabiej, Seretny, Turek 2011: 17–18) zawarto 13 tematów: 1. Człowiek, 2. Rodzina, 3. Życie codzienne, 4. Sposoby spędzania wolnego czasu, 5. Mieszkanie, 6. Miejsca, 7. Środki transportu, 8. Praca, 9. Edukacja, 10. Żywnienie, 11. Zakupy i usługi, 12. Zdrowie i higiena osobista, 13. Środowisko naturalne.

materiały autorskie nie są jedynie ćwiczeniami utrwalającymi leksykę lokalną, ale także zadaniami sprawdzającymi rozumienie tekstu czytanego, słuchanego, poprawność gramatyczną, sprawność pisania i mówienia, a także kształtującymi właściwe zachowania w określonych sytuacjach komunikacyjnych. Istotne jest bowiem stosowanie modelu nauczania nastawionego na integrację wszystkich sprawności i uwzględnianie leksyki jako tła do ich doskonalenia, co ma również związek z tym, że niektóre nazwy, szczególnie rozbudowane, np. *Wojewódzki Szpital Zespolony im. J. Śniadeckiego* czy nazwy parków narodowych, niekoniecznie trafią do słownika czynnego uczących się, ale z dużym prawdopodobieństwem pozostaną w słowniku biernym. W przyszłości cudzoziemcy będą w stanie zrozumieć treść przekazywanych komunikatów uzupełnionych o leksykę lokalną, nawet jeśli sami nie będą stosować ich w swoich wypowiedziach.

Zaproponowany inwentarz tematyczno-leksykalny ma wiele zalet. Po pierwsze, zaprezentowana leksyka i elementy kultury podlaskiej stanowią uzupełnienie wobec kultury ogólnopolskiej, co pozwala uczącym się lepiej zaadaptować w lokalnym środowisku. Po drugie, uwzględnianie leksyki lokalnej i jej powtarzanie przy licznych zagadnieniach tematycznych wpływa na lepsze utrwalenie przez cudzoziemców słownictwa w różnych kontekstach, a dodatkowo zwiększa szansę na jego używanie w życiu codziennym. Po trzecie, inwentarz może posłużyć jako prototyp programu dydaktyki kultury i leksyki typowych dla innych regionów niż Podlasie. Po czwarte, inwentarz zawiera wskazówki dydaktyczne, sugerujące przy jakich tematach można wykorzystać dane leksemy i w jaki sposób.

Z drugiej strony, w indeksie leksemów zawarto leksykę, która może się zdezaktualizować. Szczególnie ma to odniesienie do imion i nazwisk znanych postaci reprezentujących kulturę popularną, nazw lokali gastronomicznych czy współczesnych (cyklicznych) wydarzeń, jednak parafrazując słowa Garncarka (2022: 94), kanon nigdy nie jest zbiorem skończonym i zawsze podlega aktualizacji. Zatem założono, że część leksemów nie będzie aktualna w przeciągu kilka lat, dlatego zaleca się lektorom systematyczne uzupełnianie spisu leksemów o współczesne im nazwy własne związane z Podlasiem. Inwentarz pełni funkcję prototypu, który, jak wcześniej wspomniano, może być wykorzystany jako elastyczny schemat. Należy go modyfikować w zależności od miejsca nauczania.

7.2. Inwentarz tematyczno-leksykalny

1. Przedstawianie się (dane osobowe, miejsce zamieszkania, podstawowe zwroty)

1.1. Dane osobowe:

- **imiona i nazwiska znanych postaci (historycznych i współczesnych)**, np. *Izabella Branicka, Jan Klemens Branicki, Ludwik Zamenhof, Michał Sopoćko, Zenek Martyniuk, Paweł Małaszyński, Kayah, Jerzy Popiełuszko* (wykorzystanie w dialogach danych osobowych na temat znanych postaci związanych z Podlasiem).

1.2. Miejsce zamieszkania:

- **nazwy podlaskich miast i wsi**, np. *Białystok, Łomża, Suwałki, Zabłudów, Białowieża, Augustów, Krynki, Wasilków, Kruszyniany, Supraśl, Tykocin* i inne mające odniesienie do osoby uczącej się (wykorzystanie nazw w dialogach dotyczących miejsca zamieszkania);
- **nazwy ulic, placów i skwerów**⁵⁶, np. *ul. Lipowa, ul. Sienkiewicza, ul. Kalinowskiego, ul. Legionowa, ul. Piłsudskiego, Rynek Kościuszki, ul. Mickiewicza, plac NYS, ul. Ciepła, ul. Hallera, ul. Kalinowskiego, ul. Kilińskiego, ul. Legionowa, ul. Radzywińska, ul. Świętojańska, ul. Jurowiecka* (wykorzystanie nazw przy okazji wypowiedzania się na temat swojego adresu zamieszkania).

2. Podstawowe przymiotniki (opisujące wygląd, charakter, właściwości)

- **nazwy osiedli** (zawierające podstawowe przymiotniki), np. *Wysoki Stoczek, Nowe Miasto, Zielone Wzgórza* (wykorzystanie znanych nazw osiedli w Białymstoku do utrwalenia nazw przymiotników, w tym kolorów poprzez ćwiczenie na uzupełnianie luk wyrazowych);

⁵⁶ Zaproponowano przykładowe nazwy ulic, które pojawiły się w materiale glottodydaktycznym uzupełniającym i ankietach z lektorami. W szczególności skupiono się na tych znajdujących się w centrum miasta, jednak uwzględniono także te zlokalizowane na obrzeżach miasta, np. przy *ul. Radzywińskiej* znajduje się Szkoła Podstawowa nr 26 w Białymstoku, do której uczęszczają dzieci i młodzież cudzoziemska. Wskazano w ten sposób na konieczność doboru różnorodnych nazw ulic, w zależności od potrzeb uczących się.

- **imiona i nazwiska postaci legendarnych i rzeczywistych**, np. *Ludwik Zamenhof, Kawelin, Dziewczynka z konewką*⁵⁷ (wykorzystanie nazw w grze polegającej na odgadywaniu na podstawie opisu, kim jest charakteryzowana postać);
- **nazwy lokalnych napojów**, np. *buza, kwas chlebowy, podpiwek, Żubrówka* (wykorzystanie podstawowych przymiotników, np. nazw kolorów, nazw, które nazywają smak);

3. Zawody/praca

- **nazwy ulic**, np. *ul. Lipowa, ul. Sienkiewicza, ul. Legionowa* (szczególnie przy wykorzystaniu wizytówek różnych pracowników, np. dentysty, fryzjerki etc.);
- **nazwy centrów handlowych i ich poszczególnych sklepów**, np. *Central, Atrium Biała, Galeria Alfa, Galeria Jurowiecka* (wykorzystanie planu *Galerii Jurowieckiej* z nazwami własnymi sklepów, z uwzględnieniem miejsc pracy i wykonywanych w nich zawodów, np. *Empik* (księgarnia – sprzedawczyni/sprzedawca), *Calypso* (siłownia – trener personalny/trenerka personalna), *Szachownica* (sprzedawczyni/sprzedawca – sklep z odzieżą), *U Łodziarzy* (łodziarnia – sprzedawczyni/sprzedawca), *Stokrotka* (supermarket, sklep spożywczy – sprzedawca, sprzedawczyni, kasjerka, kasjer); *W. Kruk* (sklep z biżuterią – sprzedawczyni, sprzedawca), *QuQułka* (restauracja – kelner, kelnerka, kucharz, kucharka) etc.);
- **imiona i nazwiska znanych osób z Podlasia wraz z ich zawodami**, np. *Ludwik Zamenhof, Simona Kossak, Paweł Małaczyński, Kayah, Zenek Martyniuk* (wykorzystanie wybranych imion i nazwisk i ich zestawienie z zawodami wykonywanymi przez te postacie, np. *Ludwik Zamenhof* (okulista), *Simona Kossak* (biolożka), *Paweł Małaczyński* (aktor), *Kayah* (piosenkarka), *Zenek Martyniuk* (piosenkarz)).

4. Zainteresowania/hobby

- **nazwy parków, miejsc rekreacji i rozrywki** (w tym nazwy pospolite odsyłające do lokalnych desygnatów), np. *Dojlidy, park Planty, lodowisko* (połączenie nazw aktywności

⁵⁷ Chodzi o postać, która znajduje się na popularnym białostockim muralu. Jest ona inspirowana bohaterami opisanymi w „Legendzie o Wielkoludach”.

z nazwą miejsca, np. jeździć na łyżwach (*lodowisko*), chodzić na spacer (park *Planty*), pływać (*Dojlidy*));

- **nazwy cyklicznych wydarzeń**, np. *Białystok Półmaraton*, *Białystok Up To Date Festival* (zestawienie nazw wydarzeń z aktywnościami lub zainteresowaniami, np. biegać/interesować się sportem (*Białystok Półmaraton*), chodzić na koncerty/interesować się muzyką elektroniczną/techno (*Białystok Up To Date Festival*));
- **nazwy drużyn sportowych**, np. *Jagiellonia Białystok*, *Żubry Białystok*, *Lowlanders* (zestawienie czasownika „lubić” i „interesować się” z aktywnościami sportowymi i ulubionymi drużynami sportowymi, np. lubić grać w piłkę nożną/interesuję się piłką nożną/lubię chodzić na mecze piłki nożnej (*Jagiellonia Białystok*), grać w koszykówkę/interesować się koszykówką/chodzić na mecze koszykówki (*Żubry Białystok*), grać w futbol amerykański/interesować się futbolem amerykańskim/ chodzić na mecze futbolu amerykańskiego (*Lowlanders*));
- **nazwy lokalnej firmy transportu**, np. *BiKeR* (wykorzystanie nazwy firmy komunikacji rowerowej przy dialogu dotyczącym hobby, np. jeździć BiKeRem);
- **nazwy kin, teatrów, instytucji kultury, muzeów**, np. *Kino Forum*, *Teatr Dramatyczny*, *Nieteatr*, *Opera i Filharmonia Podlaska*, *Białostocki Teatr Lalek*, *Centrum im. Ludwika Zamenhofa*, *Galeria Arsenal*, *Galeria im. Sleńdzińskich*, *Muzeum Podlaskie*, *Muzeum Wojska Polskiego*, *Muzeum Pamięci Sybiru*, *Muzeum Rzeźby im. Alfonsa Karnego*, *Muzeum Historyczne* (proponowanie danej osobie pójścia do instytucji kultury na podstawie opisu jej zainteresowań, np. Karol interesuje się sztuką współczesną (*Galeria Arsenal*); Anna interesuje się malarstwem (*Muzeum Podlaskie*)).

5. Zakupy

- **nazwy punktów handlowych**, np. *Atrium Biała*, *Galeria Alfa*, *Galeria Jurowiecka* (wykorzystanie nazw pospolitych opisujących rodzaje sklepów w zestawieniu z nazwami własnymi zamieszczonymi w planie centrów handlowych, np. *Galeria Jurowiecka* – sklep RTV i AGD – *Media Markt*, sklep odzieżowy – *Szachownica*, księgarnia – *Empik* etc.);
- **nazwy lokalnych ciast**, np. *sękacz*, *mrowisko*, *marcinek*, *pierekaczewnik* (wykorzystanie leksyki w ćwiczeniach dotyczących ilości i miar (połączenie z dopełniaczem) oraz cen);

- **nazwy lokalnych napojów**, np. *buza*, *kwas chlebowy*, *podpiwek*, *Żubrówka* (wykorzystanie nazw napojów w dialogu dotyczącym zakupów w sklepie spożywczym);
- **nazwy lokalnych produktów spożywczych**, np. *kindziuk*, *palcówka* (wykorzystanie gazetek promocyjnych ze sklepów do ćwiczenia poprawnego podawania cen lokalnych produktów).

6. Jedzenie i picie

- **nazwy lokalnych potraw**, np. *kartacz*, *babka ziemniaczana*, *kiszka ziemniaczana*, *kołduny*, *serniczek*, *podplomyk* (wykorzystanie nazw potraw w sytuacjach komunikacyjnych w restauracji, np. Poproszę 2 *kartacze*; Poproszę zupę z *kołdunami*.);
- **nazwy lokalnych produktów spożywczych**, np. *kindziuk*, *palcówka* (wykorzystanie nazw produktów podczas ćwiczenia konstrukcji z narzędnikiem, np. sałatka z *kindziukiem*, kanapka z *palcówką*);
- **nazwy lokalnych ciast**, np. *sękacz*, *mrowisko*, *marcinek*, *pierekaczewnik* (wykorzystanie nazw w sytuacji komunikacyjnej w cukierni; ćwiczenie ilości i miar z zastosowaniem leksyki lokalnej, np. 450 gram *sękacza*, kawałek *mrowiska* etc.);
- **nazwy lokalnych napojów**, np. *buza*, *kwas chlebowy*, *podpiwek*, *Żubrówka* (wykorzystanie nazw napojów w kontekście mówienia o preferencjach z zastosowaniem czasownika „woleć”, np. Wolę *buzę* niż *podpiwek*);
- **nazwy lokali gastronomicznych**, np. *GramOFFon*, *Baristacja*, *Kawiarnia „Akcent”*, *Podlasiak*, *Kwestia Czasu*, *Zapiecek Podlaski*, *Gospoda Podlaska*, *Duży Pokój* (wykorzystanie przykładowego menu w kontekście dialogów w restauracji; wyrażanie opinii na temat restauracji, np. Wolę *GramOFFON* niż *Gospodę Podlaską*, ponieważ mają więcej dań wegetariańskich).

7. Rodzina

- **imiona i nazwiska znanych postaci i ich rodzin**, np. rodzina *Ludwika Zamenhofa*, rodzina *Izabelli* i *Jana Klemensa Branickich* (wykorzystanie imion i nazwisk przy tworzeniu drzew genealogicznych na podstawie tekstu biografii).

8. Relacje czasowe (pory dnia, godziny, dni tygodnia, daty)

- **nazwy wydarzeń cyklicznych**, np. *Białystok Up To Date Festival, Międzynarodowy Festiwal Filmów Krótkometrażowych Żubroffka, Podlaska Oktawa Kultur, Białystok Półmaraton, Marsz Równości, Dni Kultury Studenckiej Juwenalia Białystok* (przywołanie harmonogramów wydarzeń różnych wydarzeń i opowiadanie o planach na weekend);
- **nazwy kin, teatrów, instytucji kultury, muzeów**, np. *Kino Forum, Teatr Dramatyczny, Nieteatr, Opera i Filharmonia Podlaska* etc. (przywołanie repertuaru wraz z datami i godzinami wystaw, spektakli, seansów i opowiadanie o planowanych wyjściach kulturalnych w miesiącu; wykorzystanie zasad zwiedzania muzeów lub galerii sztuki do zadań sprawdzających rozumienie tekstu czytanego).

9. Sposoby spędzania wolnego czasu

- **nazwy podlaskich miast i wsi**, np. *Białystok, Łomża, Suwałki* i inne mające odniesienie do osoby uczącej się (wykorzystanie nazw w kontekście planów podróźniczych na weekend);
- **nazwy parków, miejsc rekreacji i rozrywki** (w tym nazwy pospolite), np. *Dojlidy, park Planty, lodowisko* (wykorzystanie nazw w kontekście pytań dotyczących spędzania wolnego czasu, np. Gdzie można jeździć na łyżwach? (*lodowisko*); Gdzie można spacerować? (*park Planty*); Gdzie można pływać kajakiem? (*Dojlidy*));
- **nazwy rzek, jezior, zalewów**, np. *Narew, Bug, Hańcza, Biała, Siemianówka* (wykorzystanie nazw w dialogach dotyczących spędzania wolnego czasu w sposób aktywny, np. pływać łódką, pływać kajakiem, pływać, kąpać się, jeździć rowerkiem wodnym etc.);
- **nazwy kin, teatrów, instytucji kultury, muzeów**, np. *Kino Forum, Teatr Dramatyczny, Opera i Filharmonia Podlaska* (opowiadanie o sposobach spędzania wolnego czasu z wykorzystaniem przysłówków częstotliwości i czasowników „chodzić”/„iść”, np. Rzadko chodzę do teatru, ale w piątek idę na spektakl do *Teatru Dramatycznego*).

10. Rutyna

- **nazwy ulic**, np. *ul. Lipowa, ul. Sienkiewicza, ul. Legionowa* (wykorzystanie nazw w kontekście opisu drogi, jaką pokonuje uczeń w drodze do pracy);

- **nazwy lokalnego transportu**, np. *BiKeR* (wykorzystanie nazw do opisu sposobu podróżowania po mieście z zastosowaniem narzędnika, np. podróżować *BiKeRem*).

11. Lokalizacja i obiekty w mieście

- **nazwy ulic, dzielnic i alei**, np. *ul. Lipowa, ul. Sienkiewicza, Aleja Bluesa* (wykorzystanie nazw na mapie lub w ćwiczeniach polegających na wyjaśnianiu lokalizacji, drogi);
- **nazwy zabytków**, np. *Pałac Branickich, Pałacyk Gościnny* (wykorzystanie w dialogach dotyczących wyjaśniania tego, jak dojść do jakiegoś miejsca; propozycja planu wycieczki po mieście);
- **nazwy świątyń** (w tym nazwy pospolite lub potoczne), np. *kościół farny, kościół św. Rocha, kościół św. Wojciecha, cerkiew św. Mikołaja, meczet* (np. w *Kruszynianach*), *synagoga* (np. w Tykocinie) (zestawienie nazw lub symboli świąt i dat wraz z miejscem ich obchodzenia ze zdjęciami, np. Boże Narodzenie (25 grudnia) – *kościół farny*, Boże Narodzenie (7 stycznia) – *cerkiew św. Mikołaja*, Ramadan Bajram (święto ruchome) – *meczet w Kruszynianach*, Chanuka – *synagoga w Tykocinie* etc.);
- **nazwy pomników i rzeźb**, np. *pomnik psa Kawelina, pomnik Józefa Piłsudskiego, pomnik dorosłego i młodego Ludwika Zamenhofa, rzeźby WidziMisie* (np. questing polegający na odnalezieniu pomników lub rzeźb na podstawie prostych opisów lokalizacji i zrobieniu przy nich zdjęcia, np. „Proszę iść prosto Aleją Bluesa w kierunku parku Planty. Następnie proszę przejść przez ulicę. Niedaleko budki z goframi zobaczysz ten pomnik” (*pomnik psa Kawelina*));
- **nazwy dworców**, np. *dworzec kolejowy, dworzec PKP, dworzec PKS* (wykorzystanie nazw przy ćwiczeniach dotyczących opisywania, jak z miejsca odbywania się kursu dojść do konkretnego dworca);
- **nazwy parków**, np. *park Planty, Park Zwierzyniecki* (ćwiczenie polegające na poleceniu miejsc na Podlasiu, w których można spędzić czas w sposób aktywny, np. Polecam *Park Zwierzyniecki*. Lubię tam biegać i jeździć na rowerze);
- **nazwy pospolite nazywające obiekty miejskie** odsyłające do konkretnych desygnatów, np. *ratusz, cerkiew, dworzec kolejowy, fontanna, katedra, kościół, lodowisko, opera, pałac*,

brama (wykorzystanie zdjęć przedstawiających miejsca związane z Białymstokiem i Podlasiem oraz podpisanie ich nazwami pospolitymi);

- **nazwy murali**, np. *Dziewczynka z konewką* (wykorzystanie przy opisie obiektów miejskich i miejsc, które znajdują się w otoczeniu wybranych murali).

12. Uczucia i opinie (podoba mi się/lubię)

- **nazwy lokalnych produktów**, np. *kindziuk*, *palcówka* (wykorzystanie nazw przy wyrażaniu opinii na temat lokalnych produktów);
- **nazwy gatunków muzycznych**, np. *disco polo* (wykorzystanie nazw przy opowiadaniu o preferencjach dotyczących lokalnych artystów muzycznych);
- **nazwy postaci związanych z kulturą popularną**, np. *Kayah*, *Paweł Małaszyński*, *Zenek Martyniuk* (wykorzystanie nazw przy ćwiczeniach różnicujących kontekst zastosowania *lubię/podoba mi się*, np. Podoba mi się Paweł Małaszyński, bo jest przystojny; Lubię Kayah za to, że jest wrażliwą artystką);
- **nazwy centrów handlowych**, np. *Galeria Jurowiecka*, *Galeria Alfa*, *Galeria Biała* (wykorzystanie nazw przy wyrażaniu opinii przy pomocy czasownika „woleć”, np. Wolę *Galerię Alfę* niż *Galerię Białą*, bo ...);
- **nazwy murali**, np. *Dziewczynka z konewką* (wykorzystanie nazw murali w pracy pisemnej dotyczącej opisu ulubionego muralu w mieście);
- **nazwy lokali gastronomicznych**, np. *Gospoda Podlaska*, *Podlasiak*, *Kawiarnia Akcent* (wykorzystanie nazw lokali gastronomicznych przy okazji krótkiego tekstu argumentacyjnego, np. „Co wolisz – ekskluzywną restaurację czy bar mleczny? Proszę opisać na przykładzie swojego ulubionego lokalu gastronomicznego”).

13. Pogoda i pory roku

- **nazwy podlaskich miast i wsi**, np. *Białystok*, *Łomża*, *Suwałki* („biegun zimna”), *Zabludów*, *Białowieża*, *Augustów*, *Krynki*, *Wasilków*, *Kruszyniany*, *Supraśl*, *Tykocin* i inne mające odniesienie do osoby uczącej się (wykorzystanie nazw na mapie z oznaczeniami pogodowymi lub zrzutach ekranu z Google z temperaturą w poszczególnych miastach);

- **nazwa województwa i określenia odnoszące się do regionu**, np. *podlaskie, Podlasie, Zielone Płuca Polski* (wykorzystanie nazw w tekście dotyczącym atrakcji turystycznych na Podlasiu);

14. Mieszkanie

- **nazwy ulic**, np. *ul. Lipowa, ul. Sienkiewicza, ul. Legionowa* (wykorzystanie nazw w tekstach ogłoszeń o wynajmie mieszkania);
- **nazwy dzielnic**, np. *Bojary, Osiedle Młodych, Nowe Miasto, Piasta, Dojlidy, Dziesięciny, Kawaleryjskie, Leśna Dolina, Przydworcowe, Skorupy, Zielone Wzgórza* etc. (wykorzystanie nazw w dialogach dotyczących lokalizacji mieszkania).

15. Podróże, atrakcje turystyczne

- **nazwy podlaskich miast i wsi**, np. *Białystok, Łomża, Suwałki, Białowieża, Augustów, Krynki, Wasilków, Kruszyniany, Supraśl, Tykocin* (wykorzystanie nazw do opowiedzenia o tym, jakim transportem najczęściej jeżdżą do poszczególnych miast na Podlasiu);
- **nazwy zabytków** (w szczególności białostockich), np. *Pałac Branickich, Pałacyk Gościenny, Ratusz* (przygotowanie prostej krzyżówki przez osoby uczące się polszczyzny, w której hasłami będą nazwy zabytków);
- **nazwy świątyń i miejsc kultu religijnego**, np. *meczet w Kruszynianach, meczet w Bohonikach, cerkiew św. Ducha, cerkiew św. Mikołaja, kościół farny, kościół św. Rocha, kościół św. Wojciecha, góra Grabarka* (wykorzystanie nazw w ćwiczeniu leksykalnym taboo, tj. odgadywanie nazw na podstawie definicji, w których nie mogą pojawić się 2 słowa-klucze);
- **nazwy instytucji kultury**, np. *Centrum im. Ludwika Zamenhofa, Muzeum Podlasie, Muzeum Historyczne* (przygotowanie przykładowego programu wydarzeń kulturalnych w wybranych instytucjach kultury);
- **nazwy puszczy i parków narodowych**, np. *Puszcza Białowieska, Puszcza Knyszyńska, Białowieski Park Narodowy, Biebrzański Park Narodowy, Wigierski Park Narodowy,*

Narwiański Park Narodowy (np. wykorzystanie leksyki w dialogach dotyczących planów podróźniczych);

- **nazwy szlaków**, np. *Kraina Otwartych Okiennic, Szlak Białostockich Murali, Szlak Esperanto i Wielu Kultur* (przygotowanie planu wycieczki na dowolnym szlaku z uwzględnieniem nazw własnych, z wykorzystaniem materiałów dostępnych w Internecie i w lokalnych przewodnikach);
- **mniejszości etniczne i narodowe**, np. *Tatarzy, Białorusini, Żydzi, Romowie* (połączenie opisu tradycji z nazwami mniejszości etnicznych lub narodowych);
- **nazwy lokalnego transportu (również transportu, którym można się poruszać w Białymstoku)**, np. *BiKeR, ogórek⁵⁸, rower, autobus, hulajnoga, pociąg, taksówka, samochód* (pytania dotyczące rodzaju wykorzystywanego transportu do różnych miejsc, np. Czym jeździsz do pracy? Czym jedziesz do Warszawy? Czym jedziesz do kina, kiedy pada duży deszcz? Czym jeździsz latem?)
- **nazwy lokalnych symboli**, np. *esperanto, śledź* (przeprowadzanie wywiadów z Podlasiąnami, a następnie stworzenie chmury wyrazowej uwzględniającej lokalne symbole zakorzenione w podlaskiej społeczności)

16. Historia, biografia

- **imiona i nazwiska postaci historycznych i współczesnych**, np. *Ludwik Zamenhof, Jan Klemens Branicki, Kayah* (wykorzystanie treści biografii lokalnych⁵⁹ w nowych formach – tweeta, questingu, piosenki, gry etc.)
- **wydarzenia historyczne**, np. *funkcjonowanie getta żydowskiego, otrzymanie praw miejskich, miasto pod zaborem pruskim, okupacja rosyjska* (wykorzystanie wydarzeń historycznych w kontekście odczytywania dat);
- **nazwy instytucji**, np. *Archiwum Państwowe w Białymstoku, Muzeum Historyczne, Muzeum Wojska, Muzeum Pamięci Sybiru* (wykorzystanie nazw muzeów do

⁵⁸ Nazwa zabytkowego autobusu marki Jelcz z 1984 roku, który używany jest podczas sezonowych wycieczek po Białymstoku z przewodnikiem, organizowanych dla turystów i stałych mieszkańców.

⁵⁹ O nowoczesnym spojrzeniu na biografię lokalną można przeczytać w moim artykule (Kownacka 2022b), w którym podaję propozycje dydaktyczne skierowane do osób na wyższych poziomach biegłości językowych (np. B1/B2), jednak zaprezentowane narzędzia mogą być inspiracją do stworzenia podobnych aktywności dla początkujących użytkowników języka polskiego.

przeprowadzania sondy ulicznej wśród mieszkańców Białegostoku na temat najchętniej odwiedzanej instytucji związanej z historią);

- **legandy**, np. *legenda o powstaniu Białegostoku*, *legenda o powstaniu Supraślu*, *legenda o powstaniu Suwałk*, *legenda o powstaniu Tykocina* etc. (wykorzystanie uproszczonych tekstów legend opisujących założenie miast podlaskich – w zależności od miejsca nauczania).

17. Moda

- **nazwy centrów handlowych i sklepów z odzieżą**, np. *Atrium Biała*, *Galeria Jurowiecka*, *Galeria Alfa*, *Central* (wykorzystanie nazw przy okazji wypowiedzi ustnej na temat ulubionego sklepu odzieżowego w mieście);
- **nazwy sklepów z odzieżą używaną**, np. *JAMA-m*, *Retro*, *Haliszka* (wykorzystanie nazw sklepów w dialogach dotyczących wizyty w sklepie z odzieżą używaną).

18. Zdrowie i samopoczucie

- **nazwy szpitali**, np. *Uniwersytecki Szpital Kliniczny w Białymstoku*, *Wojewódzki Szpital Zespolony im. J. Śniadeckiego* (dialog w dowolnym podlaskim szpitalu dotyczący wypadku, nagłych problemów zdrowotnych);
- **nazwy wydarzeń** (związanych z promocją zdrowego stylu życia), np. *Białystok Półmaraton* (wykorzystanie lub przeprowadzenie przez studentów wywiadu na temat zdrowego trybu życia z jednym z uczestników maratonu lub spreparowany tekst na temat przygotowań do maratonu wraz z przykładami ćwiczeń wpływających na pracę różnych części ciała);
- **nazwy popularne odnoszące się do lokalnych postaci**, np. *szeptucha* (wykorzystanie nazwy w dialogu dotyczącym domowych i niekonwencjonalnych sposobów radzenia sobie z chorobą).

19. Usługi

- **nazwy urzędów**, np. *Podlaski Urząd Wojewódzki (Wydział Spraw Obywatelskich i Cudzoziemców)* (wykorzystanie nazw w dialogach dotyczących załatwiania spraw związanych z pobytem cudzoziemców).

20. Edukacja i życie studenckie

- **nazwy uczelni wyższych**, np. *Uniwersytet w Białymstoku* (m.in. *Wydział Filologiczny, Wydział Historii i Stosunków Międzynarodowych, Wydział Prawa, Wydział Ekonomii i Finansów*), *Uniwersytet Medyczny, Politechnika Białostocka, Akademia Teatralna*; (zestawienie zainteresowań z planem wyboru studiów, np. *Interesuję się teatrem. Chcę studiować w Akademii Teatralnej*);
- **nazwy szkół językowych**, np. *Szkoła Kultury i Języka Polskiego „Pollando”* (wykorzystanie leksyki w kontekście dialogu dotyczącego rejestracji na kurs językowy);
- **nazwy wydarzeń studenckich**, np. *Dni Kultury Studenckiej Juwenalia Białystok* (uzupełnianie treści zaproszenia na juwenalia);
- **nazwy klubów i miejsc studenckich**, np. *Gwint, Pub Fiction, Murki* (pot.) (wykorzystanie nazw w pytaniach dotyczących ulubionych miejsc studenckich).

21. Środowisko naturalne

- **nazwy zwierząt**, np. *żubr, bocian, śledź* (questing w zoo polegający na odnalezieniu na tablicach nazw zwierząt i dopasowanie ich do krótkich opisów, np. *Jest bardzo duży, brązowy i szary. Mieszka w Puszczy Białowieskiej. To też nazwa piwa. (żubr)*; *To jest biało-czarny ptak. Ma bardzo długie nogi. (bocian)*);
- **nazwy puszczy, lasów, rezerwatów i parków (w tym narodowych)**, np. *Puszcza Białowieska, Puszcza Knyszyńska, Białowieski Park Narodowy, Biebrzański Park Narodowy, Narwiański Park Narodowy, Wigierski Park Narodowy, Rezerwat Zwierzyniec, park Planty, Park Zwierzyniecki* (wykorzystanie krótkich tekstów na czytanie ze zrozumieniem z uwzględnieniem nazw puszczy, lasów, rezerwatów i parków);
- **nazwy rzek, jezior, zalewów**, np. *Narew, Bug, Hańcza* (wykorzystanie w kontekście tekstów dotyczących pływania);
- **nazwy zoo**⁶⁰, np. *Akcent ZOO* (wykorzystanie nazw zwierząt znajdujących się w białostockim zoo do stworzenia słownika w języku polskim i ojczystym uczącego się);

⁶⁰ Zoo nie należy do środowiska naturalnego, jednak związane z nim nazwy zwierząt często przywołuje się w kontekście tego miejsca rekreacji.

- **imiona i nazwiska postaci działających na rzecz ekologii**, np. Simona Kossak (wykorzystanie spreparowanego tekstu dotyczącego Simony Kossak i jej relacji ze zwierzętami do ćwiczenia rozumienia tekstu czytanego).

7.3. Propozycje dydaktyczne wykorzystania inwentarza tematyczno-leksykalnego

Zamieszczone przykłady propozycji dydaktycznych mogą być źródłem inspiracji do stworzenia własnych zadań, które będą uzupełnione leksyką lokalną reprezentatywną dla innych miast Podlasia lub peryferyjnych Polski. Ćwiczenia zawierają leksykę należącą do różnych grup onomastycznych, dzięki czemu lektor ma szansę zbudować wielopłaszczyznowy obraz Podlasia w oczach cudzoziemców.

Propozycje dydaktyczne mogą być wykorzystywane jako uzupełnienie zadań podręcznikowych odnoszących się do języka i kultury w wymiarze ogólnopolskim. Ich celem jest polepszenie różnych sprawności językowych: rozumienia tekstu czytanego, rozumienia tekstu ze słuchu, pisania, mówienia czy doskonalenia poprawności gramatycznej. W takim przypadku wprowadzona leksyka lokalna w postaci nazw własnych i pospolitych wzbogaca bardziej słownik pasywny⁶¹ uczących się. Z kolei ćwiczenia mające na celu kształtowanie kompetencji leksykalnych (por. *Ad 6. Nie piśnij ani słówka*) służą wprowadzeniu poznanej leksyki do słownika czynnego, czyli odpowiadają etapowi utrwalania nowych słów (Gębał, Miodunka 2020: 259). Wśród propozycji dydaktycznych zamieszczono: ćwiczenia tematyczne (Gębał, Miodunka 2020: 259), np. polegające na wskazaniu słowa innego niż pozostałe wśród podobnych (por. *Ad 21. Piąte koło u wozu*), ćwiczenia leksykalne (Gębał, Miodunka: 259), np. dopasowywanie wyrazów do podanej definicji (por. *Ad 2. Poszukiwani listem gończym*) czy uzupełnianie luk (por. *Ad 11. Piosenka o białostockich ulicach*), oraz ćwiczenia skojarzeniowe (Gębał, Miodunka 2020: 259), np. kojarzenie symboli z konkretnymi nazwami własnymi lub pospolitymi związanymi z Podlasiem (por. *Ad 9. Karty opowieści*).

⁶¹ Pojęcie „słownik pasywny” odnosi się do słownictwa, które jest rozumiane przez uczących się (poziom recepcji), ale raczej nieużywane w sytuacjach komunikacyjnych, natomiast „słownik czynny” to słownictwo, które cudzoziemcy wykorzystują w produkcji językowej (Gębał, Miodunka 2020: 258). W innych badaniach mówi się również o „słowniku receptywnym” i „słowniku produktywnym oraz „produktywnej i receptywnej znajomości leksyki” (Seretny 2011: 61–78).

Ad 1.2. Miejsce zamieszkania.

Proszę przeczytać poniższe dialogi, a następnie proszę porozmawiać z partnerem z grupy o tym, gdzie mieszkacie.

📍 W Szkole Języka i Kultury Polskiej „Pollando”

📍 Na Uniwersytecie Medycznym w Białymstoku

Ad 2. Podstawowe przymiotniki.

POSZUKIWANI LISTEM GOŃCZYM

Kto to jest? Co to jest? Proszę przeczytać opisy postaci i produktów związanych z Podlasiem, a następnie odgadnąć, kto to lub co to jest.⁶²

POSTAĆ	POSTAĆ
1. On jest szary, gruby i brzydki . Ma duże oczy. Mieszka w parku.	2. Ona jest wysoka i ładna . Ona ma długie, rude włosy. Ona ma kolorową sukienkę. Ona kocha naturę. Ona jest na budynku.

⁶² Ćwiczenie powinno zostać poprzedzone wprowadzeniem leksyki lokalnej, która znajduje się w ćwiczeniu, oraz wskazanych przymiotników. Większość z nich pojawia się w dziale dotyczącym przymiotników w wybranych podręcznikach do nauczania jppo na poziomie A1 (por. „Krok po kroku”).

PRODUKT	PRODUKT
3. Ona jest czysta, gorzka, czasami żółta i białowieska.	4. On jest smaczny, słodki, żółty i wysoki. Jest to produkt polski i litewski.
POSTAĆ	POSTAĆ
5. On jest popularnym piosenkarzem disco polo. Jest autorem piosenki „Przez Twe oczy zielone ”.	6. On jest utalentowanym aktorem. Jest wysoki i przystojny. Jest w średnim wieku.

Klucz odpowiedzi: 1 – pies Kawelin, 2 – Dziewczynka z konewką, 3 – Żubrówka, 4 – sękacz, 5 – Zenek Martyniuk, 6 – Paweł Małaczyński

Ad 3. Zawody.

Kto to jest? Proszę przeczytać, gdzie oni pracują, a następnie
połączyć postacie z ich zawodami, zgodnie z przykładem.

0. Ludwik Zamenhof – szpital

1. Simona Kossak – las
2. Tadeusz Truskolaski – urząd
3. Paweł Małaczyński – plan filmowy, teatr
4. Zenek Martyniuk – kluby muzyczne, telewizja
5. Kayah – studio muzyczne, scena muzyczna
6. Michał Sopoćko – kościół

0	Ludwik Zamenhof	—	ksiądz
1.	Simona Kossak	—	piosenkarka
2.	Tadeusz Truskolaski	—	aktor
3.	Paweł Małaczyński	—	biolożka
4.	Kayah	0	okulista
5.	Zenek Martyniuk	—	prezydent
6.	Michał Sopoćko	—	piosenkarz

Klucz odpowiedzi: 0 – okulista, 1 – biolożka, 2 – prezydent, 3 – aktor, 4 – piosenkarka, 5 – piosenkarz, 6 – ksiądz.

Ad 4. Hobby/zainteresowania

Propozycje aktywności w Białymstoku

Proszę wylosować karteczkę z opisem zainteresowań wybranej osoby.
Zaproponuj, jak oni mogą spędzić czas wolny na Podlasiu.

1. Karol interesuje się sportem rekreacyjnym. Lubi jeździć na rowerze. W Białymstoku tylko studiuje, więc nie ma swojego roweru.	2. Ewa interesuje się sportem. Lubi biegać na długie dystanse.	3. Bartek interesuje się muzyką elektroniczną. Lubi chodzić na koncerty techno.
4. Anna interesuje się sztuką współczesną. Lubi chodzić na wystawy.	5. Jacek interesuje się kuchnią azjatycką. Lubi próbować nowych potraw.	6. Jola interesuje się kulturą regionalną. Lubi odwiedzać nowe miejsca na Podlasiu.

Ad 5. Zakupy

LISTA ZAKUPÓW PODLASKIEGO GOSPODARSTWA AGROTURYSTYCZNEGO

Proszę wstawić słowa z nawiasów, pamiętając o zakończeniach typowych dla form rzeczowników w dopełniaczu (kogo? czego?).

Lista zakupów produktów regionalnych	
● pół kilograma _____	1 (ser koryciński)
● 380 gramów _____	2 (sękacz)
● 500 gramów _____	3 (mrowisko)
● 1,5 litra _____	4 (podpiwek)
● 0,5 litra _____	5 (Żubrówka)
● 0,5 kilograma _____	6 (marcinek)
● 250 gramów _____	7 (kindziuk)
● 750 gramów _____	8 (pierekaczewnik)

Klucz odpowiedzi: 1 – sera korycińskiego; 2 – sękacza; 3 – mrowiska; 4 – podpiwka; 5 – Żubrówki; 6 – marcinek; 7 – kindziuk; 8 – pierekaczewnika.

Ad 6. Jedzenie i picie

NIE PIŚNIJ ANI SŁÓWKA⁶³

Proszę podzielić się na dwie drużyny. Każda drużyna ma za zadanie wybrać jedną osobę, która będzie ją reprezentowała w przedstawianiu definicji wylosowanych haseł. W opisie słowa nie można wykorzystać słów tabu (słowa nr 1, słowa nr 2 i słowa nr 3). Drużyny muszą odgadnąć jak najwięcej nazw jedzenia lub restauracji. Jedna runda trwa zaledwie 30 sekund.

W kolejnej rundzie można zmienić osobę podającą definicję.

Wygrywa drużyna, która odgadnie więcej wyrazów.

<u>SEKACZ</u> 1. ciasto 2. jajka 3. żółte	<u>SER KORYCIŃSKI</u> 1. nabiał 2. biały 3. kwaśny	<u>KARTACZE</u> 1. ziemniaki 2. pyzy 3. cebula	<u>KAWIARNIA</u> <u>AKCENT</u> 1. herbata 2. centrum 3. książki
<u>MROWISKO</u> 1. ciasto 2. mrówki 3. smażyć	<u>MARCINEK</u> 1. ciasto 2. Hajnówka 3. kremowe	<u>ŻUBRÓWKA</u> 1. napój 2. alkohol 3. Białowieża	<u>PODPIWEK</u> 1. napój 2. bezalkoholowy 3. piwo
<u>BABKA</u> <u>ZIEMNIACZANA</u> 1. potrawa 2. ziemniaki 3. piec	<u>GRAMOFFON</u> 1. restauracja 2. wegańska 3. wegetariańska	<u>PODLASIAK</u> 1. bar mleczny 2. kuchnia domowa 3. tradycyjny	<u>BUZA</u> 1. napój 2. gazowany 3. bezalkoholowy

⁶³ Zadaniem lektora jest wcześniejsze wprowadzenie nazw kulinarnych związanych z Podlasiem, a następnie utrwalenie ich poprzez grę w stylu taboo.

Ad 7. Rodzina

Współczesne drzewo genealogiczne

Proszę przeczytać samodzielnie znaleziony w dowolnym źródle fragment biografii⁶⁴ Ludwika Zamenhofa dotyczący jego rodziny⁶⁵, a następnie podpisać w załączonej tabeli, kto jest kim dla Ludwika Zamenhofa. Potem przeczytaj posty na Facebooku i zastanów się, czy Twoim zdaniem, Ludwik Zamenhof miał dobre relacje z ojcem?

Ludwik Zamenhof

O mnie

- Urodziny: 15 grudnia 1859 r.
- Rodzina: Markus _____
- Rozalia _____
- Klara _____
- Zofia _____
- Adam _____
- Louis _____
- Fania _____
- Henryka _____
- Feliksa _____

Ludwik
1881 · 👤

Wróciłem z Moskwy. Zgadnijcie, gdzie jestem... Tak, w stolicy - w Warszawie. Teraz tutaj studiuje medycynę. Ojciec ma problemy finansowe. Mam przecież dużo rodzeństwa, które też musi studiować. A wszystko kosztuje! Najgorsze jest to, że ojciec spalił mój zeszyt z „Lingwe Uniwersala”. Wciąż nie mogę uwierzyć, że zniszczył moje dzieło.

Ludwik
1879 · 👤

Jestem w Moskwie i studiuje tu medycynę. Zawsze interesowałem się językami obcymi, ale ojciec chciał, żebym zakochał się w medycynie. Pomaga mi finansowo.

Ludwik
10.01.1878 · 👤

Dzisiaj w końcu udało mi się zakończyć pracę nad pierwszą wersją międzynarodowego języka. „Lingwe Uniwersala” - zapamiętajcie ten tytuł!

Ad 8. Relacje czasowe

W KINIE, W BIAŁYMSTOKU

Proszę przeczytać dialog, a następnie wykonać poniżej zamieszczone zadanie.

Nadia: W piątek na lekcji polskiego słuchaliśmy z nauczycielką piosenki „W kinie, w Lublinie”.

Ewa: Moi studenci też słuchali tej piosenki tydzień temu. A tak w ogóle, czy ty byłaś już w kinie w Białymstoku?

⁶⁴ Inne propozycje wykorzystania biografii lokalnej w nauczaniu jpjo (na poziomie B1) przedstawiono w artykule „Wykorzystanie biografii lokalnych na lekcjach jpjo na przykładzie biografii Ludwika Zamenhofa” (2022b).

⁶⁵ W załączniku wymieniono tylko niektórych członków rodziny Ludwika Zamenhofa.

Nadia: Szczerze? Nie mam czasu. Od poniedziałku do czwartku od 8.15 do 16.30 mam zajęcia na uniwersytecie. Studiuję na Uniwersytecie w Białymstoku, a wieczorami pracuję.

Ewa: Rozumiem. Masz jakieś plany na dzisiaj? W weekend chyba masz czas na odpoczynek?

Nadia: Mam trochę wolnego czasu i planowałam obejrzeć jakiś film po polsku.

Ewa: A może pójdziemy na Żubroffkę?

Nadia: Myślałam, że to słowo czyta się „żubrówka”. Człowiek jednak uczy się przez całe życie. Chętnie się zrelaksuję i wypiję symboliczny kieliszek, ale nie lubię za bardzo wódki. Może o 20?

Ewa: Nadia!!! Mówiłam o festiwalu filmów krótkometrażowych, który co roku odbywa się w grudniu w Białymstoku.

Nadia: Aaa! Przepraszam! Znam już polski całkiem nieźle, ale, jak widzisz, gorzej z „podlaskim”.

Ewa: Nie martw się. To może kwestia czasu?

Nadia: Nie, dziękuję. Byłam w Kwestii Czasu w zeszłą niedzielę. Mają smaczne podplomyki, ale tym razem wolę obejrzeć film.

Ewa: No tak... język polski jest taki dwuznaczny! Do zobaczenia o 18 pod Kinem Forum?

Nadia: Dobrze, będę o 17.50. Polacy są zawsze przed czasem, to i ja raz spróbuję.

I. Proszę przeczytać zdania i podkreślić, które informacje są prawdziwe (P), a które fałszywe (F).

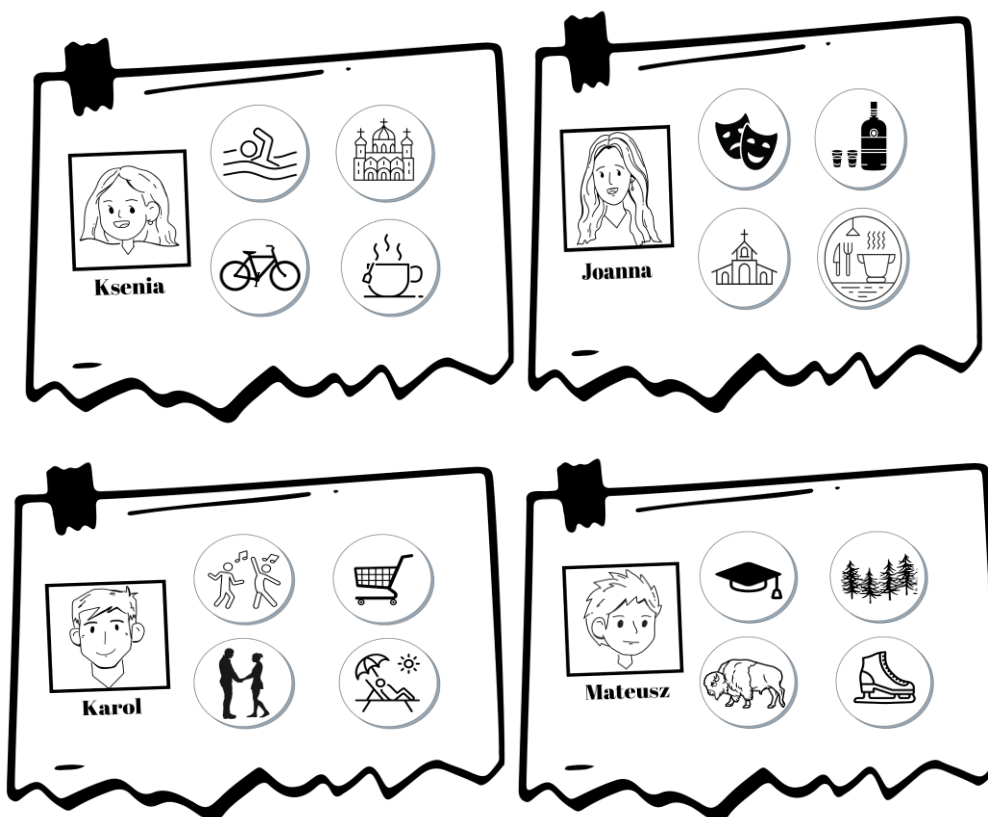
0. Nadia jest nauczycielką języka polskiego.	P	<u>F</u>
1. Ewa zaprasza Nadię do kina w Lublinie.	P	F
2. Nadia nie może pójść w sobotę do kina, bo ma zajęcia na uniwersytecie.	P	F
3. Ewa proponuje Nadii kieliszek regionalnej wódki.	P	F
4. Nadia nie przepada za wódką.	P	F
5. Koleżanki planują spotkać się w kinie o godzinie 6 po południu.	P	F

Klucz odpowiedzi: 0 – F, 1 – F, 2 – F, 3 – F, 4 – P, 5 – P.

Ad 9. Sposoby spędzania czasu wolnego; plany na weekend

KARTY OPowieści

Proszę wylosować kartę⁶⁶ z piktogramami i opowiedzieć, jak osoba przedstawiona z na karcie spędzi weekend. W opisie należy wykorzystać nazwy związane z Podlasiem.

Przykładowa odpowiedź: W weekend Ksenia planuje pojechać do Supraśla. W sobotę będzie pływała w rzece Supraśl, a w niedzielę odwiedzi cerkiew. Potem wróci BiKeRem do Białegostoku. Wieczorem pójdzie na randkę z chłopakiem do Dużego Pokoju, bo tam mają najlepszą herbatę rozgrzewającą w mieście.

⁶⁶ Do wykonania kart wykorzystano program Canva (<http://canva.com>).

Ad 10. Rutyna

Przykładowy dzień z życia białostoczanina lub białostoczanki

Proszę opisać, jak Twoim zdaniem wygląda przykładowy dzień białostoczanina/białostoczanki. Proszę wykorzystać słownictwo dotyczące rutyny (np. wstawać, jeść śniadanie, iść do pracy etc.).

Proszę uwzględnić, jak wygląda jego/jej śniadanie, droga do pracy i czas wolny.

Proszę użyć minimum 5 z poniższych nazw własnych i pospolitych związanych z Podlasiem:

Duży Pokój, ser koryciński, BiKeR, babka ziemniaczana, kwas chlebowy, kindziuk Rynek Kościuszki, kościół św. Rocha, cerkiew św. Mikołaja, Podlasiak, kino Forum, park Planty, ul. Lipowa, Galeria Jurowiecka, Pałac Branickich, JAMA-m, Gwint, Dojlidy, Pub Fiction;

Przykładowa odpowiedź: Karol wstaje o 9. O 9.10 jest śniadanie – sałatkę z warzywami i serem korycińskim. Potem bierze prysznic i słucha muzyki. O 10 jedzie do pracy BiKeRem ulicą Lipową. Następnie skręca w ulicę Malmeda, gdzie jest kawiarnia, w której pracuje – Duży Pokój. Jest baristą, więc przygotowuje głównie kawę. Pracę rozpoczyna o 10.30. Po południu je drugie śniadanie – kanapkę z kindziukiem. O 17.30 kończy pracę. Idzie zjeść obiad w barze mlecznym – Podlasiak. Potem wraca do domu hulajnogą. W domu ogląda ulubione seriale. O 20.00 je kolację – serniczki i pije herbatę ziołową. O 23 idzie spać.

Ad 11. Lokalizacja i obiekty w mieście

Piosenka o białostockich ulicach

1. Proszę uzupełnić luki wyrazami z banku słów w trakcie słuchania piosenki.

Aleją Bluesa, Suraskiej, Hortex, Skłodowskiej, pies Kawelin, Rynku Kościuszki, Central, parku Planty, Fama, pałac, Dojki

Cira - „Pierwsza pocztówka”⁶⁷

<p>Chodzę po centrum, schowany w kaptur, obserwuję miasto. Staję się Białymstokiem, małym krokiem w inny wymiar, paszport. Michał Ciruk znów po cichu ściera Nike'i. Gdzie była wodopojka, Sienny Rynek i Chanajki? Mijam stary Gryf, stary Loft i Odeon, Białoruski grajek na _____ 1 dzierży akordeon. Lubię pocziwy _____ 2, to PRLu relikty. Tu pracowała pani z wąsem, wszyscy ją widzieli. Pamiętam puste schody, za rękę brałem matkę. Kto nie bał się upiornych stopni na dworcową kładkę? Gładko wracam, wydeptuję znane dróżki. Białostoczanki spacerują po _____ 3. Nie wyrwę tych anielic dziś, bo co im dam w podarku? W dodatku, wyglądam jak ten _____ 4 z parku. Szukam kartki i ołówka, pisać chcę, Pierwsza pocztówka z miasta B. Wysyłam pokój, z Białegostoku, do ludzi wokół To miasto B. Na każdym kroku, tyle uroku, spróbuj to poczuć To miasto B. /x2</p>	<p>Snuję się _____ 5, przesmykiem pod _____ 6, W zakamarku blanty w _____ 7, lont odpalam. Podaj gwizdek, na spalonym piszę prawie zawsze. Jak Franek, łowca bramek, gryzę trawę w szesnastce. Stresy na bok, bulwar się rozwidla. Herkulesy, tu mój padre, śmigam na Riedla. Tu, ja za _____ 8, na luzie ktoś przyjdzie. Na polibudzie moi ludzie robią wózię przy Gwincie. Upalny lipiec, kamienice stają się gorące. Na _____ 9, na Pólko, na glinki albo Nowodworce. Truskawkowy koktajl, pieczarki to _____ 10, A polska pizza na _____ 11 kosztowała piątkę. Polska bez zaścianek, śledziki, disco polo. Mam do nich jedną prośbę, niech się wszyscy odczepią! Może kiedyś, to przekona tego mówcę I odczyta dedykację na wyblakłej pocztówce. Wysyłam pokój, z Białegostoku, do ludzi wokół To miasto B. Na każdym kroku, tyle uroku, spróbuj to poczuć To miasto B. /x2</p>
--	---

Klucz odpowiedzi: 1 – Suraskiej; 2 – Central; 3 – Rynku Kościuszki; 4 – pies Kawelin; 5 – Aleją Bluesa; 6 – pałac; 7 – parku Planty; 8 – Fama; 9 – Dojki; 10 – Hortex; 11 – Skłodowskiej.

⁶⁷ Propozycja dydaktyczna została opublikowana w ramach artykułu (Kownacka 2020), a w tym miejscu nieznacznie ją zmodyfikowano, głównie pod względem leksykalnym.

Ad 12. Wyrażanie opinii (podoba mi się/lubię).

Co myślisz o ...?

Podoba mi się czy lubię? Proszę dopasować.

kartacze, Paweł Małaczyński, nowa piosenka Zenka Martyniuka, sękacza, kuchnię podlaską, podpiwek, ten tatarski meczet, ta najnowsza wystawa w Galerii Arsenał
--

podoba mi się	lubię

Klucz odpowiedzi: podoba mi się: Paweł Małaczyński, nowa piosenka Zenka Martyniuka, najnowsza wystawa w Galerii Arsenał, ten tatarski meczet; lubię: kartacze, sękacza, kuchnię podlaską, podpiwek.

Ad 13. Pogoda i pory roku.

Ja mam! Kto ma? Pogoda w różnych miastach na Podlasiu

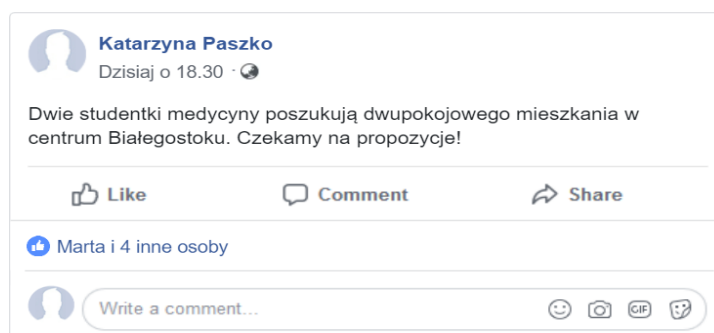
Proszę wylosować jedną kartkę, która zawiera opis symptomów pogodowych w jakimś mieście na Podlasiu, a także nazwę miasta i piktogramy. Jedna osoba odczytuje opis pogody, a pozostałe zastanawiają się, czy pasuje on do tego, który jest przedstawiony w postaci piktogramów. Jeśli tak, należy krzyknąć „Ja, mam” i podać nazwę miejscowości, a następnie przeczytać kolejną prognozę pogody.

<p>Ja mam: Białystok, 25°C</p> 	<p>Ja mam: Suwałki, -20°C</p> 	<p>Ja mam: Tykocin, 16°C</p>
<p>KTO MA?</p> <p>W tym mieście będzie mroźnie, ale bardzo słonecznie.</p>	<p>KTO MA?</p> <p>W tym mieście będzie bardzo ciepło i słonecznie. Wieczorem możliwe opady deszczu.</p>	<p>KTO MA?</p> <p>W tym mieście będzie mróz. Będzie bardzo niska temperatura. Będzie padać śnieg.</p>
<p>Ja mam: Supraśl, -1°C</p> 	<p>Ja mam: Łomża, 32°C</p> 	<p>Ja mam: Zabłudów, -8°C</p>
<p>KTO MA?</p> <p>W tym mieście będzie umiarkowanie ciepło. Chwilami będzie padać deszcz. Będzie burza, a potem na niebie pojawi się tęcza.</p>	<p>KTO MA?</p> <p>W tym mieście będzie minimalny mróz. Będzie padał deszcz ze śniegiem.</p>	<p>KTO MA?</p> <p>W tym mieście będzie bardzo gorąco. Wieczorem będzie burza.</p>

Ad 14. Mieszkanie

1. Proszę uzupełnić brakującymi informacjami komentarz⁶⁸ z ogłoszeniem do poniższego posta. Proszę zawrzeć w nim następujące informacje:

- adres mieszkania (nazwa ulicy lub dzielnicy w Białymstoku);
- krótki opis okolicy (nazwy zabytków, lokali gastronomicznych, sklepów, miejsc usługowych etc.);

⁶⁸ Do wykonania fałszywego posta na Facebooku wykorzystano aplikację dostępną w Internecie: <https://generatestatus.com/fake-facebook-post-generator/>.

Wynajmę dwupokojowe mieszkanie w centrum Białegostoku przy ulicy _____ .
 W okolicy znajdują się: _____, _____, _____. W pobliżu są też takie
 sklepy, jak: _____, _____, _____. Czynsz + media: 2000 złotych.
 Mieszkanie w pełni wyposażone.

Przykładowa odpowiedź: Wynajmę dwupokojowe mieszkanie w centrum Białegostoku przy ulicy **Lipowej**.
 W okolicy znajdują się: **cerkiew św. Mikołaja, Wydział Filologiczny UwB i naleśnikarnia „Naleśniki jak smok”**.
 W pobliżu są też takie sklepy, jak: **Central, Żabka i Biedronka**. Czynsz + media: 2000 złotych.
 Mieszkanie w pełni wyposażone.

Ad 15. Podróże/atrakcje turystyczne

Biuro lokalnych podróży

Proszę stworzyć program jednodniowej wycieczki po dowolnym mieście Podlasia dla grupy 20 studentów, którzy przebywają w Polsce z powodu udziału w intensywnym kursie języka polskiego. Proszę wykorzystać informacje zawarte na stronach podlaskich miast, np. Białegostoku (https://www.bialystok.pl/pl/dla_turystow/kulturalne_zwiedzanie/obiekty_sakralne).

Program wycieczki powinien zawierać informacje na temat miejsc do zwiedzenia, atrakcji turystycznych i restauracji, w której zostanie zjedzony posiłek.

Proszę uwzględnić przykładowy koszt wycieczki oraz plan ramowy z godzinami.

Ad 16. Historia, biografia

Jak powstał Białystok według legendy? Proszę utworzyć pytania do zamieszczonych odpowiedzi dotyczących legendarnych początków Białegostoku.

0. <u>Kto</u> zobaczył w lesie pięknego jelenia?	Pewnego dnia <u>Książę Gedymin</u> zobaczył w lesie pięknego jelenia.
1. _____	Książę Gedymin pochodził z <u>Litwy</u> .
2. _____	Książę Gedymin przyjechał do lasu, <u>żeby polować na dzikie zwierzęta</u> .
3. _____	Po polowaniu książę siedział <u>nad wodą</u> .

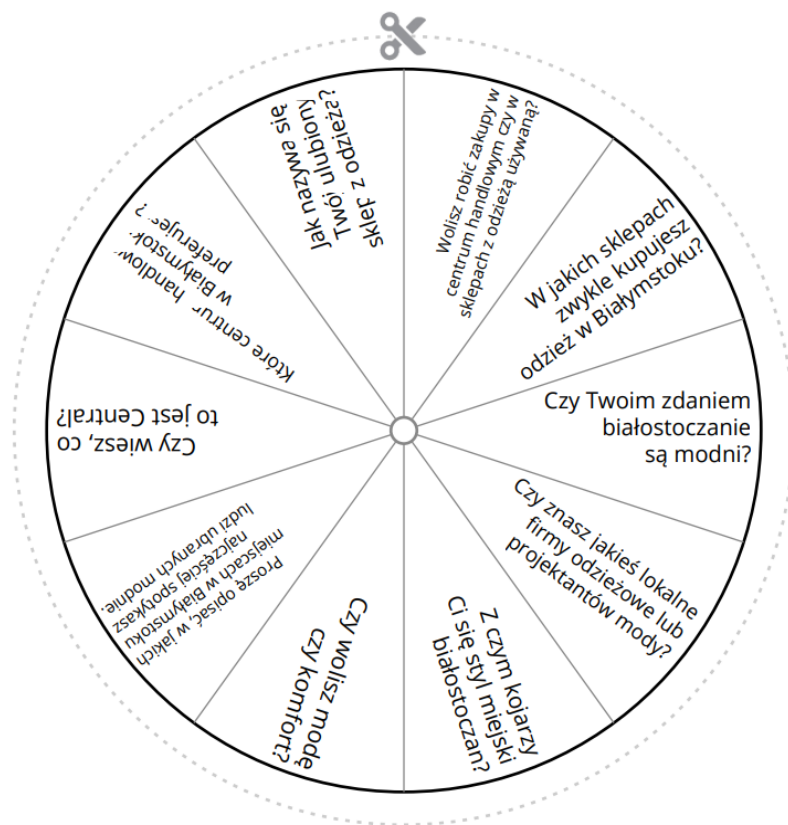
4. _____	Zdaniem Gedymina ta rzeka była bardzo <u>czysta i biała</u> .
5. _____	Książę nazwał tę wieś <u>Biały Stok</u> (od nazwy rzeki).

Klucz odpowiedzi: 0. Kto zobaczył w lesie pięknego jelenia?; 1. Skąd pochodził książę Gedymin? 2. Dlaczego książę Gedymin przyjechał do lasu? 3. Gdzie siedział książę po polowaniu? 4. Jaka była ta rzeka, zdaniem Gedymina? 5. Jak książę nazwał tę wieś?

Ad 17. Moda

Moda w Białymstoku

Proszę zakręcić spinnerem na kole fortuny⁶⁹, przeczytać głośno pytanie i na nie odpowiedzieć.

⁶⁹ Do wykonania koła fortuny użyto aplikacji Wordwall (<https://wordwall.net/pl/myactivities>).

Ad 18. Zdrowie

Interwencja (metoda role-playing)

Proszę w parze odegrać jedną z poniższych sytuacji.

- a) Jest weekend. Złamałeś nogę. Jedziesz do Uniwersyteckiego Szpitala Klinicznego SOR w Białymstoku. Czekasz długo w kolejce. Po wejściu do gabinetu mówisz, co ci dolega i jak to się stało.
- b) Bierzesz udział w Białostockim Półmaratonie. Jesteś w połowie drogi. Bardzo boli cię głowa. Widzisz wszystko jakby za mgłą. Prosisz o pomoc i wezwanie ambulansu.
- c) Twoje dziecko ma wysypkę. Nie pomagają mu kremy ani leki. Babcia poleca ci pojechać do podlaskiej szeptuchy⁷⁰. Co robisz?

Ad 19. Usługi

Legalizacja pobytu (metoda role-playing)

Proszę wybrać jedną ze scenek i odegrać ją z partnerem z grupy.

Jesteś w Podlaskim Urzędzie Wojewódzkim w Białymstoku przy ul. Mickiewicza. Proszę poinformować urzędnika/urzędniczkę, że chcesz odebrać kartę pobytu. Pamiętaj o podaniu swoich danych osobowych.

Jesteś chory/a. Nie możesz odebrać karty pobytu w umówionym terminie. Dzwonisz do Urzędu Wojewódzkiego. Poinformuj, że jesteś chory/a i poproś o zmianę terminu. Zapytaj o miejsce odbioru dokumentu.

Chcesz oficjalnie zarejestrować w urzędzie zaproszenie dla swojej koleżanki z Białorusi. Proszę zadzwonić i umówić się na wizytę. Proszę podać swoje dane osobowe.

Ad 20. Edukacja i życie studenckie

Uniwersytet vs. politechnika (mówienie)

Co wolisz - Uniwersytet w Białymstoku czy Politechnikę Białostocką?
Dlaczego? Proszę podać argumenty.

⁷⁰ To słowo raczej nie pojawia się na niższych poziomach językowych. Można je jednak wykorzystać jako anegdotę, pokazując w ten sposób przełamanie tematu tabu.

Ad 21. Środowisko naturalne

Piąte koło u wozu

Co nie pasuje? Proszę podkreślić słowo, które nie pasuje do pozostałych i uzasadnić swój wybór.

0. żubr, bocian, jeleń

1. Puszcza Białowieska, żubr, Biała;
2. Narwiański Park Narodowy, Narew, Białowieża;
3. Puszcza Białowieska, Białowieża, śledź;
4. Akcent ZOO, Zwierzyniec, żubr;
5. Narew, Bug, Siemianówka

Klucz odpowiedzi: 0. bocian; 1. Biała; 2. Białowieża; 3. śledź; 4. żubr; 5. Siemianówka

Zakończenie

Celem podjętych rozważań było zdiagnozowanie sposobu funkcjonowania lokalności i leksyki lokalnej w glottodydaktyce polonistycznej w środowisku endolingwalnym z perspektywy dydaktycznej. Założony cel osiągnięto m.in. dzięki badaniom własnym polegającym na analizie leksyki lokalnej wyekscepowanej z materiałów glottodydaktycznych oraz wypowiedzi podlaskich lektorów.

Analiza przeprowadzona w rozdziałach teoretycznych wykazała, że lokalność jest zjawiskiem zróżnicowanym i obecnym w glottodydaktyce od lat. Dyskusja nad jej istotą i zakresem toczy się nie tylko w Polsce. Polifoniczność stanowisk badaczy znajduje swoje odbicie w bogactwie materiałów dydaktycznych, wśród których przeważają jednak publikacje przeznaczone dla cudzoziemców uczących się polszczyzny na wyższych poziomach biegłości językowej. Dowiodło to słuszności ograniczenia badań własnych do podstawowego poziomu językowego.

Poszukiwanie odpowiedzi na sformułowane w roz. III pytania badawcze polegało na weryfikacji sformułowanych w podrozdziale 3.1 hipotez.

Hipoteza 1a zakładała, że w ogólnopolskich materiałach glottodydaktycznych dominuje leksyka lokalna, którą można skategoryzować jako toponimie. Stosowana jest ona głównie w odniesieniu do podróżowania, atrakcji turystycznych i obiektów miejskich. Hipoteza została zweryfikowana pozytywnie. Lokalność w podręcznikach zwykle jest utożsamiana z urbanonimami, oikonimami i urbochrematonimami, które zazwyczaj funkcjonują w obrębie przywołanych pól leksykalnych.

Hipoteza 1b zakładała, że w podręcznikach podstawowych dominuje centryzm lokalny, co przekłada się na liczbę leksemów dotyczących polskich miejscowości określanych jako centra historyczne, kulturowe czy geograficzne. Ta hipoteza została zweryfikowana pozytywnie.

Analiza ilościowo-jakościowa leksemów wykazała, że w materiałach glottodydaktycznych ogólnopolskich najczęściej funkcjonuje strategia monocentryczna, o czym świadczy to, że w 6 z 7 badanych podręczników potwierdzono centryzm lokalny, zaś zaledwie w 1 strategię policentryczną. Wśród leksyki lokalnej przeważają głównie leksemy małopolskie (328) i mazowieckie (130), a w jednym podręczniku dominowały leksemy lubelskie (97). Dwa pierwsze województwa rzeczywiście stanowią centra Polski, jednak ostatnie jest przykładem peryferii z

perspektywy geograficznej, o czym świadczy liczba odnotowanych leksemów w kontekście województwa lubelskiego w pozostałych podręcznikach o strategii monocentrycznej. Województwo małopolskie pełni funkcję centrum w 3 podręcznikach, województwo mazowieckie w 2 podręcznikach, zaś lubelskie zaledwie w jednym. Badania pokazały zatem, że peryferie też mogą stanowić centrum i jest to kwestia tego, jaka miejscowość zostanie wybrana jako centrum narracji przez autorów podręcznika, a może to być wybór subiektywny. Centryzm lokalny często wynika z promowania przez autorów miejscowości wydania publikacji, powiązania z ośrodkiem akademickim lub szkołą językową czy atrakcyjności miasta w oczach adresatów podręcznika.

Weryfikacja dwóch pierwszych hipotez pozwala potwierdzić, że w materiałach glottodydaktycznych wyraźna jest tendencja do centryzmu lokalnego, co wpływa na minimalizację leksyki lokalnej reprezentatywnej dla peryferii. W większości podręczników pominięto słownictwo typowe dla dwóch województw – opolskiego i lubuskiego. Dla porównania w podręczniku reprezentującym strategię policentryczną te same województwa są wyeksponowane dużo lepiej pod względem leksykalnym, ponieważ w kontekście województwa opolskiego odnotowano aż 22 leksemy, co stanowi 8% wszystkich nazw lokalnych (leksyka małopolska stanowi 20%), zaś w odniesieniu do lubuskiego 6, czyli 2% wszystkich leksemów lokalnych.

Hipoteza 2a zakładała, że większość lektorów z Podlasia naucza leksyki lokalnej podlaskiej, co zostało potwierdzone w badaniach ankietowych. Okazało się, że 16 z 19 respondentów wykorzystuje leksykę reprezentatywną dla Podlasia, jednak nie zawsze przekłada się to na ilość i jakość używanej przez nich leksyki. Badania wykazały, że lektorzy stosują średnio po 10 leksemów podlaskich w ramach nauczania języka polskiego na poziomie podstawowym, co jest taką samą liczbą jednostek leksykalnych, jaką odnotowano w podręczniku ze strategią policentryczną („Po polsku po Polsce”).

Hipoteza 2b zakładała, że wielu lektorów z Podlasia wykorzystuje materiały żywe lub spreparowane, a także materiały regionalne. Wyniki ankietowe pokazują, iż 9 z 16 osób wykorzystuje materiały autentyczne (np. książki kucharskie, audycje radiowe, filmiki na YouTube, materiały audiowizualne etc.) lub własne. Taka sama liczba osób przyznała się do wykorzystywania publikacji o charakterze regionalnym, np. „Spacerem po Białymstoku” lub legend podlaskich skierowanych do cudzoziemców uczących się polszczyzny na wyższych poziomach biegłości językowych. Odnotowano pojedyncze odpowiedzi (4) świadczące o tym, że

podlascy lektorzy posługują się też podręcznikami ogólnopolskimi (głównie „Polski, krok po kroku” i „Po polsku po Polsce”) do wprowadzania leksyki lokalnej, co dowodzi, że stosowanie materiałów własnych wynika z niewystarczającej liczby materiałów glottodydaktycznych przydatnych w nauczaniu jpjo na poziomie podstawowym.

Hipoteza 2c zakładała, że większość nauczycieli z Podlasia wykorzystuje leksykę dotyczącą topografii miasta (toponimie) oraz nazwy pospolite odnoszące się do potraw. Badania ankietowe wykazały, że niemal 94% respondentów stosujących elementy lokalne najczęściej odnosi się do obszaru tematycznego *jedzenie i picie*. Oprócz tego 81% ankietowanych wykorzystuje leksykę zlokalizowaną w ramach pola leksykalnego *podróże/atrakcje turystyczne*. Oznacza to, że zwykle lektorzy stosują toponimy. Dodatkowo 62,5% badanych wskazało, iż najczęściej używa leksyki lokalnej w kontekście tematu lokalizacja i obiekty w mieście. Wyniki badań pozytywnie zweryfikowały zatem postawioną hipotezę.

Weryfikacja trzech kolejnych hipotez pozwoliła na bliższe przyjrzenie się praktyce nauczania leksyki lokalnej na Podlasiu. Ankietowani lektorzy dostrzegają walory nauczania uwzględniającego regionalność, jednak brakuje im gotowych materiałów, które można byłoby wykorzystać w dydaktyce. Ponieważ podręczniki w niewystarczający sposób odnoszą się do Podlasia, lektorzy zwykle bazują na własnych materiałach, a także materiałach autentycznych, przeznaczonych docelowo dla natywnych użytkowników języka. Nieliczne punkty spójne w doborze leksyki świadczą o dość dużym subiektywizmie, wynikającym z jednej strony z powodów wprowadzania leksyki lokalnej, z drugiej zaś – z preferencji lektorów.

Hipoteza 3a zakładała, że wizerunek Podlasia w podręcznikach ogólnopolskich jest zwykle uproszczony, bo bazuje na niedużej liczbie leksemów podlaskich i na obrazowaniu topograficznym (zogniskowanym wokół Puszczy Białowieskiej). Ta hipoteza została potwierdzona, ponieważ w 7 podręcznikach odnotowano zaledwie 17 różnych leksemów dotyczących Podlasia. W większości podręczników (5) suma odnotowanych leksemów wynosiła nie więcej niż 5 nazw podlaskich. W praktyce posłużono się głównie choronimami, które odnoszą się do nazw regionu i krain geograficznych. Wśród nich były leksemy nazywające analizowane województwo północno-wschodnie czy puszcze na Podlasiu. Pojawiło się również kilka ojkonimów. Pozostałe wyrazy były niemal jednostkowe. Dominującym obrazem wyłaniającym się z tego materiału leksykalnego było

Podlasie jako przestrzeń topograficzno-przyrodnicza. Zgodnie z przewidywaniami był to obraz raczej pozbawiony elementów wielkomiejskich.

Hipoteza 3b zakładała, że w regionalnych materiałach glottodydaktycznych i wypowiedziach podlaskich lektorów językowy obraz Podlasia jest wielopłaszczyznowy, ponieważ składa się z leksyki należącej do różnych kategorii onomastycznych. Ta hipoteza również została zweryfikowana pozytywnie. Chociaż w analizowanym materiale językowym pojawiają się leksemy typowe dla obrazowania topograficzno-przyrodniczego odnoszącego się do krajobrazu naturalnego, występuje tam znacznie więcej jednostek leksykalnych nawiązujących do życia miejskiego. Odwoływano się głównie do różnych lokalizacji w Białymstoku, ale też przestrzeni rozumianej w sposób wielopłaszczyznowy, odnoszący się do różnych obszarów, tj. wielkomiejskiego (obiektów miejskich i lokalizacji), antropologicznego (w odniesieniu do nazw postaci), kulinarnego, jak i przyrodniczego.

Konkludując, przeprowadzone analizy dowodzą, że lokalność w podręcznikach funkcjonuje nieco inaczej niż w regionalnym materiale glottodydaktycznym uzupełniającym i w praktyce lektorskiej. W podręcznikach ogólnopolskich elementy lokalne związane z peryferiami bywają uproszczone i ograniczone pod względem ilościowym. Podlasie w podręcznikach widziane jest zwykle jako pewien wycinek rzeczywistości, głównie topograficzno-przyrodniczy. W podręcznikach skupiono się w głównej mierze na krajobrazie przyrodniczym, naturalnym, co kojarzy się z typowym obrazem prowincji. Często pomijano centrum administracyjne Podlasia – Białystok, natomiast przywoływano leksykę odwołującą się do obszarów przyrodniczych, np. Puszczy Białowieskiej, co stawiało je w funkcji centrum narracji. Z kolei w materiale regionalnym i praktyce lektorskiej zaprezentowano pogłębiony obraz tego, co lokalne, co z pewnością wynika też z samego zakorzenienia nauczycieli w przestrzeni, o której uczą. Na podstawie regionalnego materiału glottodydaktycznego uzupełniającego i wypowiedzi lektorów zrekonstruowano dość spójny obraz Podlasia. Okazuje się on wielopłaszczyznowy, odwołujący się do różnych typów przestrzeni, m.in. topograficznych, przyrodniczych, kulturowych, antropologicznych, akademickich czy historycznych. Pokazuje to, że wizerunek tego regionu kształtowany jest dzięki leksemom odnoszącym się do różnych pól leksykalnych. Podlasie było jednocześnie kreowane jako przestrzeń naturalna, jak i przestrzeń wielkomiejska.

Okazało się, że, leksykę lokalną wykorzystuje się głównie przy okazji tych samych tematów, które pokrywają się z polami leksykalnymi kojarzonymi bezpośrednio z lokalnością, takimi jak jedzenie i picie, lokalizacja i obiekty w mieście czy podróżowanie/atrakcje turystyczne. Wiele zagadnień tematycznych (np. zdrowie czy moda) typowych dla poziomu podstawowego nie jest uzupełniana wątkami lokalnymi ani przez autorów podręczników, ani przez autora materiału regionalnego, ani lektorów. Być może wynika to z tego, że dla wielu z nich lokalność wprowadzana jest tylko przy lekcjach typowo kulturowych, nie zaś w obrębie zagadnień związanych z kształtowaniem innych sprawności językowych lub tematów odnoszących się do życia codziennego.

Zrealizowane badania wpisują się w szerszy kontekst refleksji nad miejscem leksyki i kultury lokalnej w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Uzyskane rezultaty wskazują na konieczność wyraźniejszego zdefiniowania miejsca lokalności w obrębie programów dydaktycznych, co z czasem powinno znaleźć odbicie w materiałach glottodydaktycznych. Ponadto dokonana w analizach kategoryzacja strategii monocentrycznej i policentrycznej, przeprowadzona na podstawie badań ilościowych, ale też jakościowych (z perspektywy onomastyczno-etnolingwistycznej), oraz analiza SWOT świadczą o tym, że nie można uznać tylko jednej ze strategii za właściwą w dydaktyce kultury. Na nauczanie leksyki i kultury lokalnej należy spojrzeć w sposób kompleksowy. Z jednej strony należy uwzględnić motywacje studentów do poznawania lokalnych realiów, z drugiej – miejsce nauczania, z trzeciej zaś – własne wyczucie lektorskie w doborze nauczanej leksyki.

Efektom przeprowadzonych badań jest autorski inwentarz do nauczania leksyki lokalnej i kultury lokalnej uzupełniony wskazówkami dydaktycznymi. Jego konstruowaniu towarzyszyło przekonanie, że zaproponowane rozwiązania dydaktyczne mogą stanowić inspirację dla nauczycieli uczących na Podlasiu, a także w innych regionach, które zwykle są pomijane lub niewystarczająco opisane w podręcznikach podstawowych.

Podjęta diagnoza pozwoliła na wysnucie kilku wniosków. Okazało się, że lokalność odgrywa dość dużą rolę w nauczaniu języka polskiego jako obcego, zarówno w programach dydaktyki kultury, jak i materiałach glottodydaktycznych oraz w praktyce lektorskiej. Wciąż jednak dostrzega się pewne nieprawidłowości w jej funkcjonowaniu na poziomie podstawowym, co być może wynika z nieostrej definicji lokalności, funkcji i zakresu jej nauczania wśród glottodydaktyków.

W teorii, w programach dydaktyki kultury sygnalizuje się przecież potrzebę wprowadzania elementów lokalnych od najniższych poziomów biegłości językowych, jednak w praktyce większość tematów ma zastosowanie do wyższych poziomów biegłości językowej. W materiałach glottodydaktycznych odwołuje się do elementów regionalnych, jednak zazwyczaj gloryfikuje się wartość wybranych regionów (centrów), kosztem peryferii, doprowadzając do sytuacji, w której głównie dominuje kultura dwóch miast (Krakowa i Warszawy). Rekonstrukcja językowego obrazu regionu peryferyjnego na podstawie materiałów glottodydaktycznych jest możliwa, jednak tylko utwierdza w przekonaniu, że w glottodydaktyce polonistycznej na niższych poziomach językowych mamy do czynienia z, być może nieświadomym, wartościowaniem prowadzącym do stereotypizacji niektórych obszarów. Niewielka liczba leksemów nie pozwoli stworzyć obrazu regionu wielopłaszczyznowego. Z kolei w materiałach glottodydaktycznych uzupełniających wykorzystuje się jedynie wybrane treści leksykalne i większość z nich jest przeznaczona dla uczących się polszczyzny cudzoziemców na poziomie średnio zaawansowanym. Te wnioski świadczą tylko o tym, że lokalność, chociaż funkcjonuje w glottodydaktyce polonistycznej, na poziomie podstawowym jest traktowana po macoszemu i wymaga głębszego rozpoznania na płaszczyźnie dydaktycznej, zarówno od strony teoretycznej, jak i praktycznej.

Bibliografia

Literatura podmiotu

I. Omawiane podręczniki:

Bucko D., Majcher-Legawiec U., Prizel-Kania A., Sowa K. (2016), *Po polsku po Polsce. Podręcznik do nauczania języka polskiego jako obcego oraz kultury polskiej*, Kraków: Wydawnictwo Avalon. Dostęp w Internecie do wersji elektronicznej: <https://www.popolskupopolsce.edu.pl/>.

Buława M., Jędryka B., Mijas A. (2017), *Polski na dobry start. Podręcznik do nauki języka polskiego jako obcego*, Warszawa: Fundacja Nauki Języków Obcych „Linguae Mundi”.

Dawidek S., Stelmach A., Stempek I., Szymkiewicz A. (2020), *Polski krok po kroku. Podręcznik A1*, Kraków: Wydawnictwo Glossa.

Dembińska K., Małycka A. (2020), *Start 1. Survival Polish*, Warszawa: Start Polish.

Małolepsza M., Szymkiewicz A. (2006), *Hurra!!! Po polsku 1*, Kraków: PROLOG Szkoła Języków Obcych.

Miodunka W. T., Wróbel J. (1986), *Polska po polsku. Podręcznik języka polskiego dla początkujących*, T. 1, Warszawa: Wydawnictwo Interpress.

Piotrowska-Rola E., Porębska M. (2013), *Polski jest cool. Seria do nauki języka polskiego jako obcego na poziomie A1*, Lublin: Wydawnictwo Episteme.

II. Omawiany materiał glottodydaktyczny uzupełniający:

Szamryk K. K. (2019), *Spacerem po Białymstoku*, Białystok: Wydział Filologiczny, Uniwersytet w Białymstoku.

Literatura przedmiotu

Achtelik A. (2013), *Dialog kultur – kultura polska a lokalność*, w: *Sztuka to rzemiosło. Nauczyć Polski i polskiego*, t. 3, pod red. tejże, J. Tambor, Katowice: Wydawnictwo Gnome, s. 137–144.

- Aftelowicz B. (2011), *Nazwa własna jako tekst kultury w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, nr 18, s. 73–80.
- Anusiewicz J. (1994), *Lingwistyka kulturowa. Zarys problematyki*, Wrocław.
- Bartmiński J., Grzybowska K. (1998), *Stereotypy mieszkają w języku – rozmowa z prof. Jerzym Bartmińskim*, oprac. S. J. Żurek, „Scriptores Scholarium. Kwartalnik uczniów i nauczycieli oraz ich przyjaciół”, nr 2/3, s. 11–17.
- Bartnicka B., Sinielnikoff R. (1978), *Słownik podstawowy języka polskiego dla cudzoziemców*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Berend M., Cychnerska A. i in. (2021), *Truchcikiem z Kopernikiem. Językowe przebieżki po uniwersytecie*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Brzeziński J., Chrupczalska-Laskowska A., Dziak A., Hudy W., Maliszewski B. (2021), *Lubimy Lublin. Zadania do filmów. Poziom B1+/B2*, Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej.
- Burzyńska-Kamieniecka A. (2002), *Jakże rad bym się nauczył polskiej mowy... O glottodydaktycznych aspektach relacji »język a kultura« w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Burzyńska-Kamieniecka A., Dobesz U. (2009), *Inwentarz tematyczny i funkcjonalno-pojęciowy do nauczania języka polskiego jako obcego w aspekcie kulturowym*, w: *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Stan obecny, programy nauczania, pomoce dydaktyczne*, pod red. W. T. Miodunki, Kraków: Universitas, s. 119–128.
- Butcher A., Guziuk-Świca B., Laskowska-Mańko A. (2003), *Bliżej Polski. Wiedza o Polsce i jej kulturze*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Butcher A., Maliszewski B., Przechodzka A., Rzeszutko-Iwan M., Trębska-Kerntopf A. (2009), *Wokół Lublina. Zadania testowe z języka polskiego jako obcego. Poziom podstawowy, średni i zaawansowany*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Cichoń Aleksandra (2018), *Kultura regionalna w podręcznikach do nauki języka polskiego jako obcego*, Kwartalnik „Polonicum”, nr 28/29, s. 67–71.
- Cudak R., Tambor. J. (2002), *Kultura polska. Silva rerum*, Katowice: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”.
- Dabene L. (1990), *Variations et ritules an classe de langue*, Credyf-Hartier, coll. LAL: Paris.

Dąbrowska A., *Współczesne problemy lingwistyki kulturowej*, „Postscriptum”, nr 2-1 (48-49), 2004-2005, s. 140–155.

Dąbrowska A., Burzyńska-Kamieniecka A., Dobesz U., Pasieka M. (2005), *Z Wrocławiem w tle. Zadania testowe z języka polskiego dla cudzoziemców. Poziom podstawowy, średni i zaawansowany*, Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.

Dąbrowska A., Burzyńska-Kamieniecka A., Dobesz U., Pasieka M. (2008), *Z Wrocławiem w tle. Zadania testowe z języka polskiego dla cudzoziemców. Poziom B2*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza Atut.

Dąbrowska A., Pasieka M. (2008), *Czasem trzeba owijać w bawełnę: eufemizmy w materiałach dydaktycznych dla cudzoziemców*, „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, t. 16, s. 141–151.

Dembkowska-Wosik I. (2010), *Nomina propria w tekstach związanych z kulturą lokalną – poszerzanie wiedzy o świecie czy przeszkoda w rozumieniu tekstu? (na podstawie tekstów o Łodzi)*, „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, s. 123–130.

Dembowska-Wosik I., Strzelecka A., Zawada A. (2011), *Spacerkiem po Łodzi i okolicy. Teksty i ćwiczenia do nauki języka polskiego dla cudzoziemców*, Łódź: Drukarnia i Wydawnictwo „Piktor”.

Dobesz U. (2004), *Spacery po Wrocławiu. Teksty do ćwiczeń w czytaniu, mówieniu i pisaniu dla cudzoziemców. Poziom średnio zaawansowany i zaawansowany*, Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.

Dombrowski A. (2015), *Nazwy wrocławskich restauracji jako przykład urbochrematonimów: analiza semantyczna*, „Językoznawstwo: współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze”, nr 1(9), s. 31–41.

Europejski system opisu kształcenia językowego (ESOKJ): uczenie się, nauczanie, ocenianie (2003), Warszawa: Wydawnictwo Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli.

Garncarek P. (1998), *Problem aktualizacji wiedzy o kulturze w procesie nauczania języka polskiego jako obcego*, „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, nr 10, s. 209–213.

Garncarek P. (2006), *Przestrzeń kulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.

- Garncarek P. (2008), *Określenie przestrzeni kulturowej w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, w: *W poszukiwaniu nowych rozwiązań. Dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*, pod red. W. Miodunki i A. Seretny, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 273–278.
- Garncarek P. (2010), *Teksty kultury w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, „Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, nr 17, s. 99–106.
- Garncarek P., Kajak P. (2012), *Kultura popularna w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, Warszawa: Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców „Polonicum” Uniwersytetu Warszawskiego.
- Garncarek P. (2022), *Polonistyczna glottodydaktyka kulturowa – interdyscyplinarność i modele przestrzenne*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Gaszyńska-Magiera M. (2008), *Miejsce wiedzy o kulturze w nauczaniu języka polskiego jako obcego – perspektywa etnolingwistyczna*, w: *W poszukiwaniu nowych rozwiązań: dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*, pod red. W. Miodunki, A. Seretny, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 279–289.
- Gębał P. E. (2004), *Program nauczania cudzoziemców realiów polskich*, w: *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Stan obecny, programy nauczania, pomoce dydaktyczne*, pod red. W. T. Miodunki, Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, s. 129–147.
- Gębał P. E. (2010), *Dydaktyka kultury polskiej w kształceniu językowym cudzoziemców*, Kraków: Universitas.
- Gołębiowska M., Janus-Konarska J. (2011), *Słowa z obszarów tabuizowanych w świadomości cudzoziemców uczących się języka polskiego*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców”, t. 18, s. 183–191.
- Hajduk-Gawron W. (2019), *Strefa linguakultury jako niezbędny element integracji*, „Postscriptum Polonistyczne” 2 (24), s. 247–258.
- Hofmański W. (2022), *Z kim i dokąd? Nazwy własne w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Janowska I., Lipińska E., Rabiej A., Seretny A., Turek P. (red.) (2011), *Programy nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków: Księgarnia Akademicka.

- Kajak P. (2018), *Kultura popularna w nauczaniu polszczyzny jako języka obcego. Wstęp do kulturoznawstwa glottodydaktycznego*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kowalewski J. (2008), »Sześciu pijaków szukało budki z piwem«. *Analiza treści kulturowych w wybranych podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego*, „Języki Obce w Szkole”, z. 1, s. 21–32.
- Kownacka P. (2020), *Leksykultura furką do lokalności – wykorzystanie piosenki hip-hopowej na lektoracie jpjo*, w: *Z problematyki kształcenia językowego*, t. VIII, pod red. E. Awramiuk, U. Andrejewicz, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, s. 99–121.
- Kownacka P. (2022a), *Językowy obraz Podlasia w wybranych podręcznikach do nauki języka polskiego dla polonijnych dzieci i młodzieży*, w: *Z problematyki kształcenia językowego*, t. IX, pod red. E. Awramiuk, K. Szamryka, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, s. 79–98.
- Kownacka P. (2022b), *Wykorzystanie biografii lokalnych na lekcjach języka polskiego jako obcego na przykładzie biografii Ludwika Zamenhofs*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, nr 29, s. 133–148.
- Kuć J. (2021), *Legendy Starego Kontynentu. Teksty i ćwiczenia dla obcokrajowców*, Białystok: Wydawnictwo Prymat.
- Ligara B. (2008), *Leksykultura w ujęciu Roberta Galissona a nauczanie kompetencji kulturowej*, w: *W poszukiwaniu nowych rozwiązań: dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*, pod red. W. Miodunki, A. Seretny, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 51–61.
- Ligara B. (2009), *Perspektywa kulturoznawcza nauczania kodu: teoria leksykultry Roberta Galisson*, w: *Nowa generacja w glottodydaktyce polonistycznej*, pod red. W. T. Miodunki, Kraków: Universitas, s. 147–184.
- Lipińska E., Seretny A. (2012), *Uczący się języka polskiego jako obcego/drugiego w środowisku endolingwalnym – ich umiejętności i potrzeby*, „Kwartalnik Polonicum”, nr 1, s. 2–10.
- Lisowska-Magdziarz M. (2004), *Analiza zawartości mediów. Przewodnik dla studentów. Wersja I.1.*, Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Łukaszewicz B. (2022), *Codziennosc jako kategoria lingwakulturowa w glottodydaktyce polonistycznej*, w: *Glottodydaktyka polonistyczna wczoraj, dziś, jutro. Między doświadczeniem a*

wyzwaniami współczesności, pod red. S. Cygana, M. Marczewskiej i K. Ostrowskiej, Kielce: Uniwersytet Jana Kochanowskiego, s. 141–152.

Majewska A., Northeast K. (2016), »Serce mam jakby podzielone na dwie części...« *Elementy kulturowe w zbiorze ćwiczeń dla użytkowników języka polskiego jako dziedziczonego*, „Roczniki Humanistyczne”, t. LXIV, s. 7–25.

Maliszewski B. (2022), *Nauczanie kultury oraz języka przez obrazy i słowa (na przykładzie multimodalnego projektu »Lubimy Lublin«*, „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, nr 29, s. 17–30.

Markowski A. (1992), *Leksyka wspólna różnym odmianom polszczyzny*, t. II, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.

Martyniuk W. (2021), *ESOKJ 2020: nowy, zmodernizowany europejski system opisu kształcenia językowego*, „Postscriptum Polonistyczne”, 2 (28), s. 1–18.

Mączyński J. (1988), *Nazwy własne w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, w: *Onomastyka w dydaktyce szkolnej i społecznej*, red. E. Homa, Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, s. 121–127.

Miodunka W.T. (red.) (2004), *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Stan obecny, programy nauczania, pomoce dydaktyczne*, Kraków: Universitas.

Miodunka W.T. (2016), *Glottodydaktyka polonistyczna. Pochodzenie — stan obecny — perspektywy*, Kraków: Księgarnia Akademicka.

Miodunka W.T., Gębał P. E. (2020), *Dydaktyka i metodyka nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Młynarczuk-Sokołowska A., Szostak-Król K. (2016), *Zrozumieć Innego. Międzykulturowa kompetencja komunikacyjna w procesie uczenia się języka polskiego jako obcego*, Białystok: Fundacja DIALOG.

Nagórko A. (1994), *Z problemów etnolingwistyki – jak porównywać języki i kultury?*, „Poradnik Językowy” 4, s. 4–14.

Nagórko A., Łaziński M., Burkhardt H. (2004), *Dystynktywny słownik synonimów*, Kraków: Universitas.

- Nagórko A. (2004b), *Metody kontrastywne a etnolingwistyka (lingwistyka kulturowa)*, w: *Multikulturowość, tożsamość narodowa, mniejszości na Węgrzech i w Polsce*, red. Eva Forian, Debreczyn: Kossuth Egyetemi K., s. 23–33.
- Niesporek-Szamburska B. (2013), *Od wiedzy do wyboru, czyli o strukturze i funkcjach podręcznika w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, w: *Sztuka to rzemiosło. Nauczyć polski i polskiego*, t. 3, pod red. A. Achtelek, J. Tambor, Katowice: Wydawnictwo Gnome., s. 185–199.
- Oksaar E. (1988), *Kulturremtheorie. Ein Beitrag zur Sprachverwendungsforschung*, Hamburg/Göttingen.
- Pacholarz-Ziółko M. (2009), *Leksykultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, w: *Nowa generacja w glottodydaktyce polonistycznej*, pod red. W. T. Miodunki, Kraków: Universitas, s. 119–146.
- Paździo J. (2012), *Czy podręczniki do nauczania języka polskiego jako obcego mają marginesy?*, „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis*”, s. 158–170.
- Rak M. (2015a), *Kulturemy pohalańskie*, Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Rak M. (2015b), *Co to jest kulturem?*, „*LingVaria*”, nr 10, s. 305–316.
- Rak M. (2017), *Kulturemy – nowa perspektywa badań etnolingwistycznych*, w: „*tekst i dyskurs – text und diskurs*”, nr 10, s. 218–227.
- Rak M. (2021), *Kulturemy gwarowe, polskie i słowiańskie – zarys problematyki*, „*Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury*”, nr 33, s. 25–37.
- Rembowska K. (1990), *Co to jest geografia kultury?*, „*Geografia w Szkole*”, nr 4, s. 165–168.
- Rembowska K. (2002), *Podjęcie kulturowe – szansa na integrację geografii człowieka*, „*Acta Universitatis Lodzensis. Folia Geographica. Socio-oeconomica*”, nr 4, s. 3–9.
- Rembowska K. (2013), *Tożsamość jako czynnik rozwoju lokalnego i regionalnego; Geografia regionalna jako opowieść; Kultura w badaniach geograficznych*, w: *Geografia w ujęciu humanistycznym. Wybór prac Krystyny Rembowskiej*, red. A. Suliborski, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 165–178, 180–186; 199–205.
- Róg T. (2016), *Glottodydaktyczne obszary badań nad kompetencją międzykulturową*, w: *Badania nad wielojęzycznością i rozwojem kompetencji międzykulturowej*, pod red. A. Jaroszewskiej, J. Sujeckiej-Zajac, Poznań-Warszawa: Polskie Towarzystwo Neofilologiczne, s. 133–152.

- Rudzińska A. (2018), *Tabu w kulturach środkowoazjatyckich wyzwaniem dla lektora języka polskiego jako obcego.*, w: *Kultury obrazu – tabu – edukacja*, pod red. I. Copik, B. Kita, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 192–198.
- Said W. E. (1991), *Orientalizm*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Seretny A. (2008), *Słownictwo a programy nauczania – komponent leksykalny kształcenia językowego*, w: *W poszukiwaniu nowych rozwiązań*, pod red. tejże, W. Miodunki, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 131–142.
- Seretny A. (2011), *Kompetencja leksykalna uczących się języka polskiego jako obcego w świetle badań ilościowych*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Siek-Piskozub T. (2012), *Międzykulturowa kompetencja komunikacyjna wyzwaniem dla glottodydaktyki*, „Lingwistyka Stosowana” nr 5, s. 95–108.
- Skudrzykowa A. (2001), *Leksyka współnoodmianowa?: spojrzenie pragmalingwistyczne.*, w: *Stylistyka a pragmatyka*, pod red. B. Witosz, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 306–313.
- Skudrzykowa A. (2010), *Polszczyzna mówiona w glottodydaktyce*, w: *Sztuka i rzemiosło: nauczyć Polski i polskiego*, t. 2, red. A. Achteлик, M. Kita, J. Tambor, Katowice Wydawnictwo Gnome, s. 52–64.
- Skura M. (2010), *Przykłady kulturemów w językach polskim i niemieckim*, w: *Kanon kultury w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, pod red. P. Garncarka, P. Kajaka, A. Zieniewicz, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, s. 175–180.
- Stankiewicz K., Żurek A. (2010), *Obraz Polski/Polaka w serii podręczników do nauczania języka polskiego jako obcego »Hurra!!! po polsku«*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, t. 17, s. 495–505.
- Szamryk K. K., Szostak-Król K. (2015), *Podlaskie opowieści i legendy dla obcokrajowców*, Białystok: Fundacja Okno na Wschód.
- Szamryk K. K. (2017a), *Statystyczna analiza słownictwa potocznego w podręczniku „Hurra!!! Po polsku I”*, „Roczniki Humanistyczne”, t. LXV, s. 25–41.
- Szamryk K. K. (2017b), *Kreacja mowy potocznej w podręczniku do nauki języka polskiego jako obcego »Polski krok po kroku«(poziom A1)*, „Białostockie Archiwum Językowe”, nr 17, s. 209–220.

- Szamryk K. K. (2017c), *Leksyka potoczna w podręczniku do nauki języka polskiego jako obcego »Polski krok po kroku« (poziom A1) – wybrane zagadnienia w ujęciu statystycznym*, „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, 24, s. 61–75.
- Szamryk K. K., Szostak-Król K. (2018), *Podlasie w legendach. Teksty z ćwiczeniami dla obcokrajowców*, Białystok: Wydział Filologiczny, Uniwersytet w Białymstoku.
- Szamryk K. K. (2018), *Legends jako tekst glottodydaktyczny na przykładzie »Podlasia w legendach«*, w: tegoż, K. Szostak-Król, *Podlasie w legendach. Teksty z ćwiczeniami dla obcokrajowców*, Białystok: Wydział Filologiczny, Uniwersytet w Białymstoku, s. 129–146.
- Szamryk K. K. (2019), *Nazwy krajów i narodowości w podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego na poziomie elementarnym*, „Linguodidactica” XXIII, s. 209–223.
- Szelc-Mays M. (2010), *Witamy na Podkarpaciu. Podręcznik dla studentów ukraińskich*, Rzeszów: Stowarzyszenie Społeczno-Ekonomiczne Absolwent.
- Tambor J. (2010), *Granice potoczności w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Przemiany leksykalne, fonetyczne, fleksyjne i słowotwórcze we współczesnej polszczyźnie*, w: *Polonistyka bez granic*, t. 2: *Glottodydaktyka polonistyczna*, red. R. Nycz, W. Miodunka, T. Kunz, Kraków: Universitas, s. 311–320.
- Tambor A. (2022), *Śląskie ścieżki filmowe*, Katowice: Wydawnictwo Gnome.
- Zarzycka G. (2000a), *Dialog międzykulturowy. Teoria oraz spis komunikowania się cudzoziemców przyswajających język polski*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Zarzycka G. (2000b), *Etnocentryzm, polonocentryzm, wielokulturowość, wielogłosowość... – opis orientacji obecnych w nauczaniu języków obcych*, w: *Polonistyka na świecie. Nauczanie języka i kultury polskiej studentów zaawansowanych*, red. J. Mazur, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, s. 61–89.
- Zarzycka G. (2005), *Linguakultura polska – próba opisu na marginesie powstającego Podręcznego leksykonu kultury polskiej dla cudzoziemców*, w: P. Garncarek, *Nauczanie języka polskiego jako obcego i kultury polskiej w nowej rzeczywistości europejskiej*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, s. 313–326.
- Zarzycka G. (2009), *»Mały leksykon kultury polskiej dla cudzoziemców«. Opis koncepcji*, w: *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego...*, pod red. W. Miodunki, Kraków: Universitas, s. 151–160.

Zarzycka G., Jelonkiewicz M. (2009), *Indeks haseł do »Małego leksykonu kultury polskiej dla cudzoziemców«*, w: *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego...*, pod red. W. Miodunki, Kraków: Universitas, s. 161–171.

Zarzycka G. (2012), *Wstęp: Refleksje lingwistyczno-kulturowe w glottodydaktyce polonistycznej*, „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, t. 19, s. 5–7.

Zarzycka G. (2019), *Kulturemy polskie – punkty widzenia, techniki ich wydobywania i negocjowania. Stosowanie perspektywy etnolingwistycznej w glottodydaktyce polonistycznej*, „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne cudzoziemców”, 26, s. 425–441.

Zarycki T. (2007), *Interdyscyplinarny model stosunków centro-peryferijnych. Propozycje teoretyczne*, „Studia Regionalne i Lokalne” nr 1 (27), s. 5–26.

Zarycki T. (2009), *Peryferie. Nowe ujęcia zależności centro-peryferijnych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Żák-Caplot K. (2020), *Legendy Starego Miasta w Warszawie. Wybór tekstów do nauki języka polskiego jako obcego z ćwiczeniami*, Warszawa: Muzeum Warszawy.

Zwolińska P. (2022), *Kulturemy regionalne w wybranych podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego*, w: *Aktywizacja-innowacja-inspiracja w (glotto)dydaktyce*, pod red. B. Grocholi, M. Pokorskiej, M. Syrek, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 113–128.

Żurek A., Piekot T. (2008), *Analiza zawartości jako metoda badania podręczników do nauki języka polskiego jako obcego*, „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców”, 16, s. 127–134.

Żydek-Bednarczuk (2012), *Kompetencja międzykulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, „Postscriptum Polonistyczne” 2 (10), s. 19–30.

Lista materiałów w Internecie:

1. Karaś H., *Dialektyzmy a regionalizmy*, dostęp w Internecie: <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=podstawy-dialektologii&l2=dialektyzmy-mwr>.
2. *Lista ICOS kluczowych terminów onomastycznych*, dostęp w Internecie: <http://onomastyka.uni.lodz.pl/wp-content/uploads/2019/03/Lista-ICOS-kluczowych-termin%C3%B3w-onomastycznych.pdf>.

3. Sobstyl K., Jarosz Skrzydeł W., Kwiatkowska K., Maliszewski B., Rumińska M., Hałoń-Gnutek J. (2018), *Kurs języka polskiego*. Dostęp w Internecie: <https://lui.lublin.eu/portal/kursy/kurs-polskiego/>.
4. *Tropem nadbałtyckich tajemnic. Gra po uniwersytecie. Gdańsk*. Dostęp w Internecie: https://tnt.ug.edu.pl/?fbclid=IwAR1OgpHE7DDDv2i_BTBPwRwdLDK8dHC0fFA3BvVgC2DU2_CHOIfpZP0KOkT8.

Spis tabel i wykresów

Tabela 1. Charakterystyka badanej grupy pod względem miejscowości, w której naucza się jpjo	66
Tabela 2. Charakterystyka badanej grupy pod względem miejsca zatrudnienia	67
Tabela 3. Charakterystyka badanej grupy pod względem stażu pracy jako lektor jpjo	68
Tabela 4. Rozkład ilościowy wykorzystania podręczników do nauczania jpjo przez podlaskich lektorów	69
Tabela 5. Rozkład ilościowy leksyki lokalnej w wybranych podręcznikach	112
Tabela 6. Analiza SWOT – stosowanie strategii monocentrycznej (prezentacja kultury narodowej głównie z perspektywy jednego regionu)	115
Tabela 7. Analiza SWOT – stosowanie strategii policentrycznej (prezentacja kultury narodowej z perspektywy wielu regionów)	116
Tabela 8. Rozkład ilościowy leksemów lokalnych w ramach kategorii onomastycznych w analizowanych podręcznikach	117
Tabela 9. Rozkład ilościowy leksyki lokalnej i kategorii tematycznych, przy których lektorzy ją stosują, z uwzględnieniem wykorzystywanych materiałów glottodydaktycznych	125
Tabela 10. Suma leksyki podlaskiej wykorzystywanej przez lektorów w odniesieniu do poszczególnych zagadnień tematycznych	129
Tabela 11. Liczba leksemów podlaskich w podręcznikach do nauczania jpjo	136
Tabela 12. Leksyka podlaska powtarzająca się w analizowanych materiałach	150
Wykres 1. Rozkład ilościowy poszczególnych leksemów podlaskich w podręcznikach do nauczania jpjo	137
Wykres 2. Rozkład ilościowy kategorii onomastycznych w analizowanych podręcznikach	138
Wykres 3. Częstotliwość występowania leksyki podlaskiej w analizowanych podręcznikach	139
Wykres 4. Rozkład ilościowy kategorii onomastycznych w analizowanym materiale glottodydaktycznym	143
Wykres 5. Rozkład ilościowy leksyki podlaskiej proponowanej przez lektorów z podziałem na kategorie onomastyczne	146

Summary

Localness is a topic dealt with in the works of numerous researchers in the field of Polish glottodidactics (e.g. Zarzycka 2005, Ligara 2008, Dembowska-Wosik 2010, Achteлик 2013, Garncarek 2022). It is usually included in the context of national culture which is represented by cultural or historical centres of Poland, although in many cultural studies curricula the concept of peripheral localness is limited to minimum. Thus, there is a tendency to perceive localness dichotomously as a spatial category based on the centre – peripheries opposition. Therefore the localness which is representative for peripheries (geographical, cultural, academic) is either omitted or insufficiently dealt with in glottodidactic materials, especially in coursebooks. The research undertaken by the author fills the existing gap concerning the lack of a holistic approach to the category of localness in Polish glottodidactics at elementary level (A), as well as the inadequately discussed concept of localness related to peripheral regions.

By referring to the concepts from the field of cultural linguistics, such as lexiculture and linguaculture (cf. Galisson – Ligara 2009; Zarzycka 2005, Dembowska-Wosik 2010), as well as the concept of culturemes (Rak 2015, Zarzycka 2019), which although grown out of dialectology and ethnolinguistics, is successfully used in glottodidactics, the dissertation proposes the author's original understanding of the category of localness in teaching Polish as a foreign language. Local lexis, as a fundamental exemplification of localness in glottodidactic materials, was analysed from an onomastic-ethnolinguistic perspective.

The main objective of the dissertation is to diagnose the way localness and local lexis function in Polish glottodidactics in an endolingual environment at the elementary level (A) from the perspective of didactics. The goal was achieved through the qualitative and quantitative analysis of local lexis excerpted from glottodidactic materials and statements made by teachers from Podlaskie Voivodeship who were surveyed, the description of teachers' attitude towards teaching local lexis, as well as the reconstruction of the image of Podlasie (as an example of a peripheral area) created in Polish glottodidactics. The conducted analysis allowed for determining the way localness is used in glottodidactic materials and teachers' practice. In the quantitative and

qualitative research confirmed that a monocentric strategy (local centrism) dominates in coursebooks, while a polycentric strategy occurs only sporadically.

A survey research demonstrated that teachers play the role of the ambassadors of regional culture. There is, however, a considerable subjectivity in the selection of the elements of local culture and local lexis. Furthermore, it was proved that not all lexical fields are used by teachers in the context of teaching or consolidating local lexis, because they do not consider local lexis as a background for developing other linguistic competences, but they usually use it with topics directly associated with localness, especially in relation to cuisine and topographical themes.

The image of Podlasie created in glottodidactics is limited to the topographical, natural, culinary and anthropological elements. The difference between the way in which the coursebook authors who come from outside of Podlasie, and the teachers from Podlasie, as well as the authors of local glottodidactic materials create the image of the region lies in the fact that the former present a simplified image of the region (mainly referring to the topography or nature), while the latter apply a more multilateral perspective.

Conclusions from the conducted research prompt an in-depth reflection on the significance of localness in the curricula of teaching culture at the elementary level. The effect of these considerations is an attempt to create a comprehensive frame of topics and lexical inventory which will be compatible with the frame of topics designated by CEFR. The dissertation proposes the author's original inventory which consists of Podlaskie lexis accompanied by didactics. The inventory constitutes a supplement to the curriculum of Polish national culture and teaching Polish as a foreign language. As an example of a tool supporting teaching lexis and local culture it can be used by educators teaching in other peripheral regions.

Streszczenie

Lokalność jest zagadnieniem podejmowanym w badaniach z zakresu glottodydaktyki polonistycznej przez wielu badaczy (por. np. Zarzycka 2005, Ligara 2008, Dembowska-Wosik 2010, Achteлик 2013, Garncarek 2022). Zwykle wpisuje się ją w kontekst kultury narodowej, reprezentowanej przez centra kulturowe lub historyczne Polski, choć w wielu programach nauczania kultury lokalność peryferyjna jest ograniczona do minimum. Panuje zatem tendencja do dychotomicznego postrzegania lokalności jako kategorii przestrzennej w opozycji centrum–peryferie. W związku z tym lokalność reprezentatywna dla peryferii (geograficznych, kulturowych, akademickich) bywa pomijana lub niewystarczająco opracowana w materiałach glottodydaktycznych, szczególnie podręcznikach. Podjęta praca wypełnia lukę badawczą związaną z brakiem holistycznego ujęcia kategorii lokalności w glottodydaktyce polonistycznej tyczącej się poziomu podstawowego (A), a także niewystarczającym omówieniem lokalności odnoszącej się do regionów peryferyjnych.

Odwołując się do pojęć z zakresu lingwistyki kulturowej, takich jak leksykultura i lingwakultura (por. Galisson, za: Ligara 2009; Zarzycka 2005, Dembowska-Wosik 2010), a także wyrosłej na gruncie dialektologii i etnolingwistyki, choć z powodzeniem wykorzystywanej w glottodydaktyce, koncepcji kulturemów (Rak 2015, Zarzycka 2019), w rozprawie zaproponowano autorskie rozumienie kategorii lokalności w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Leksyka lokalna, jako zasadnicza egzemplifikacja lokalności w materiałach glottodydaktycznych, została poddana analizie w perspektywie onomastyczno-etnolingwistycznej.

Zasadniczym celem rozprawy jest zdiagnozowanie sposobu funkcjonowania lokalności i leksyki lokalnej w glottodydaktyce polonistycznej w środowisku endolingwalnym na poziomie A z perspektywy dydaktycznej. Realizacji celu posłużyły: analiza ilościowo-jakościowa leksyki lokalnej wyekscerpowanej z materiałów glottodydaktycznych i wypowiedzi podlaskich lektorów poddanych ankietyzacji, charakterystyka postaw lektorów wobec nauczania leksyki lokalnej, a także rekonstrukcja wizerunku Podlasia (jako przykładowego obszaru peryferyjnego) kreowanego w glottodydaktyce polonistycznej. Przeprowadzone analizy pozwoliły określić sposób wykorzystania lokalności w materiałach glottodydaktycznych i praktyce lektorskiej. W badaniach

ilościowo-jakościowych potwierdzono, że w podręcznikach dominuje strategia monocentryczna (centryzm lokalny), zaś sporadycznie występuje strategia policentryczna.

Badania ankietowe podlaskich lektorów dowiodły, że lektorzy pełnią funkcję ambasadorów regionalnej kultury. Panuje jednak dość spory subiektywizm w doborze elementów kultury i leksyki lokalnej. Poza tym okazało się, że nie wszystkie pola leksykalne są przez nauczycieli wykorzystywane w kontekście nauczania lub utrwalania leksyki lokalnej, ponieważ nie uznają leksyki lokalnej za tło do doskonalenia innych sprawności językowych, lecz zwykle stosują ją przy tematach bezpośrednio kojarzonych z lokalnością, szczególnie w odniesieniu do kulinariów i wątków topograficznych.

Obraz Podlasia kreowany w glottodydaktyce ogranicza się do elementów topograficznych, przyrodniczych, kulinarnych i antropologicznych. Różnica w sposobie kreowania wizerunku regionu poprzez autorów podręczników niezwiązanych z Podlasiem a podlaskich lektorów i autorów lokalnych materiałów glottodydaktycznych polega na tym, że ci pierwsi przedstawiają uproszczony obraz tego obszaru (głównie topograficzny lub przyrodniczy), natomiast ci drudzy skupiają się na bardziej wielostronnym ujęciu.

Wnioski z przeprowadzonych badań skłaniają do pogłębionej refleksji nad miejscem lokalności w programach dydaktyki kultury na początkowych poziomach nauczania. Efektem rozważań jest próba stworzenia kompleksowego ujęcia tematyczno-leksykalnego inwentarza kompatybilnego z zagadnieniami tematycznymi z zakresu wyznaczonego przez ESOKJ. W pracy zaprezentowano propozycję autorskiego inwentarza zawierającego leksykę podlaską wraz ze wskazówkami dydaktycznymi. Inwentarz stanowi uzupełnienie programu dydaktyki kultury ogólnopolskiej i nauczania języka polskiego jako obcego. Jako przykładowe narzędzie wspierającego dydaktykę leksyki i kultury lokalnej może być wykorzystany przez lektorów nauczających w innych regionach peryferyjnych.

Aneks

1. Kwestionariusz ankiety „Leksyka lokalna w nauczaniu języka polskiego jako obcego na poziomie A na Podlasiu”

Niniejsza ankieta jest anonimowa i posłuży zbadaniu, w jaki sposób i w jakim stopniu stosowana jest leksyka lokalna na lekcjach języka polskiego jako obcego na poziomie A na kursach dla dorosłych przez lektorów prowadzących zajęcia na terenie Podlasia. Dane te zostaną wykorzystane w rozprawie doktorskiej.

1. Jak długo uczy Pan/Pani dorosłych języka polskiego jako obcego? _____
2. Proszę zaznaczyć miejscowość, w której uczy/ł(a) Pan/Pani języka polskiego jako obcego.
 - a. Białystok
 - b. Łomża
 - c. Suwałki
 - d. Wasilków
 - e. Czerwony Bór
 - f. inne: _____
3. W którym z poniższych miejsc odbywają/odbywały się prowadzone przez Pana/Panią zajęcia?
Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź.
 - a. uczelnia wyższa
 - b. prywatna szkoła językowa
 - c. firma zatrudniająca cudzoziemców jako pracowników
 - d. organizacja pozarządowa
 - e. ośrodek dla cudzoziemców
 - f. własna działalność gospodarcza
 - g. inne: _____
4. Z jakich podręczników korzysta Pan/Pani podczas kursów? Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź.
 - a. „Polski, krok po kroku”
 - b. „HURRA! Po polsku 1”
 - c. „Polski na dobry start”
 - d. „Po polsku po Polsce”
 - e. „POLSKI JEST COOL”
 - f. „Start 1. Survival Polish”
 - g. „Polski od zera”
 - h. nie korzystam z żadnych podręczników.
 - i. inne: _____

5. Na czym polega Pana/Pani zdaniem nauczanie leksyki lokalnej w glottodydaktyce? Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

- a. na odwoływaniu się do leksyki lokalnej odnoszącej się m.in. do miejsc, potraw, wytworów ludzkich, wydarzeń itp.
- b. na wprowadzaniu regionalizmów, gwaryzmów, dialektyzmów
- c. na pokazywaniu cudzoziemcom tekstów ze słownictwem odwołującym się do realiów panujących w danym regionie/miejscowości
- d. na przedstawianiu leksyki, posiłkując się tekstami dotyczącymi tradycji, kultury i historii regionu
- e. na wprowadzaniu potocyzmów i skrótowców oznaczających nazwy obiektów miejskich
- f. inna odpowiedź: _____

6. Czy wprowadza Pan/Pani elementy lokalne w nauczaniu języka polskiego jako obcego? Jeśli odpowiedź brzmi nie, proszę nie wypełniać dalszej części ankiety.

- a. tak
- b. nie

7. Jak często wprowadza Pan/Pani elementy lokalne podczas zajęć dla cudzoziemców?

- a. na każdej lekcji
- b. co drugą lekcję
- c. raz na miesiąc
- d. sporadycznie
- e. przy okazji obchodów różnych świąt lub uroczystości

8. Czy Pana/Pani zdaniem wykorzystywanie elementów kultury lokalnej typowych dla miasta, w którym Pan/Pani uczy, jest ważne? Proszę wskazać uzasadnienie w polu „inne”.

- a. tak
- b. nie
- c. sporadycznie
- d. inne: _____

9. Czy zgadza się Pan/Pani z twierdzeniem, że podręczniki w wystarczający sposób wykorzystują elementy lokalne?

- a. tak
- b. nie

10. W którym z poniższych podręczników Pana/Pani zdaniem znajduje się wiele elementów lokalnych dotyczących Podlasia? Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

- a. „Polski, krok po kroku”
- b. „HURRA! Po polsku 1”
- c. „Polski na dobry start”
- d. „Po polsku po Polsce”
- e. „Polski jest cool”
- f. „Start 1. Survival Polish”
- g. „Polski od zera”
- h. nie korzystam z żadnych podręczników
- i. inne: _____

11. Przy których zagadnieniach wprowadza Pan/Pani leksykę o zabarwieniu lokalnym?

- A. przedstawianie się (dane osobowe, miejsce zamieszkania, podstawowe zwroty)
- B. podstawowe przymiotniki (cechy charakteru lub wyglądu)
- C. zawody
- D. zainteresowania/hobby
- E. zakupy
- F. jedzenie i picie
- G. rodzina
- H. relacje czasowe (pory dnia, godziny, dni tygodnia)
- I. spędzanie wolnego czasu
- J. rutyna
- K. lokalizacja i obiekty w mieście
- L. samopoczucie, wyrażanie opinii (podoba mi się/lubię)
- M. pogoda i pory roku
- N. daty
- O. mieszkanie
- P. podróże, atrakcje turystyczne
- R. historia, biografia
- S. plany na weekend
- T. moda
- U. zdrowie i części ciała
- W. usługi
- Y. edukacja
- Z. środowisko naturalne/zwierzęta

12. Jeśli stosuje Pan/Pani leksykę lokalną przy omawianiu kogoś z zagadnień z pytania nr 11, proszę w podpunktach od „a” do „w” dopisać po kilka przykładów nazw własnych lub pospolitych wykorzystywanych na lekcjach jpjo. Przykłady: podstawowe przymiotniki – opis znanej postaci, np. Ludwik Zamenhof, Zenon Martyniuk, Bartosz Bielenia; atrakcje turystyczne, np. Białowieża, żubr, Puszcza Białowieska.

A. przedstawianie się (dane osobowe, miejsce zamieszkania, podstawowe zwroty)

B. podstawowe przymiotniki (cechy charakteru lub wyglądu) _____

C. zawody _____

D. zainteresowania/hobby _____

E. zakupy _____

F. jedzenie i picie _____

G. rodzina _____

H. relacje czasowe (pory dnia, godziny, dni tygodnia) _____

I. spędzanie wolnego czasu _____

J. rutyna _____

K. lokalizacja i obiekty w mieście _____

L. samopoczucie, wyrażanie opinii (podoba mi się/lubię) _____

M. pogoda i pory roku _____

N. daty _____

O. mieszkanie _____

P. podróże, atrakcje turystyczne _____

R. historia, biografia _____

S. plany na weekend _____

T. moda _____

U. zdrowie i części ciała _____

W. usługi _____

Y. edukacja _____

Z. środowisko naturalne/zwierzęta _____

13. Z jakich materiałów dydaktycznych korzysta Pan/Pani przy omawianiu leksyki lokalnej? Proszę o wskazanie konkretnych przykładów w polu „inne”. Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

- a. podręczników ogólnopolskich
- b. innych publikacji glottodydaktycznych dotyczących Podlasia
- c. książek przeznaczonych dla rodzimych użytkowników języka
- d. materiałów autentycznych
- e. materiałów audiowizualnych dostępnych w Internecie
- f. inne: _____

14. Czy stosuje Pan/Pani nowoczesne technologie do nauczania leksyki lokalnej? Jeśli odpowiedź jest przecząca, proszę przejść do pytania nr 16.

- a. tak
- b. nie

15. Jakie formy nowoczesnej technologii stosuje Pan/Pani w dydaktyce leksyki lokalnej? Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

- a. YouTube lub inne platformy do odtwarzania filmów (np. filmy krótkometrażowe)
- b. media społecznościowe (np. Instastory, filmiki z TikToka)
- c. zdjęcia (Np. Pixabay)
- d. memy
- e. mapy Google
- f. strony lokalnych instytucji kultury (np. wirtualne muzea)
- g. portale dotyczące regionu
- h. strony restauracji (menu), sklepów
- i. aplikacje utrwalające słownictwo (np. Quizlet, Kahoot, Fiszkoteka)
- j. inne: _____

16. Jak ocenia Pan/Pani poziom motywacji kursantów w odniesieniu do poznawania leksyki lokalnej?

1 – bardzo niska, 2 – niska, 3 – umiarkowana, 4 – wysoka, 5 – bardzo wysoka.

17. Jakie czynniki mogą wpływać na motywację studentów do poznawania leksyki lokalnej? Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

- a. chęć integracji z lokalną społecznością
- b. swobodne poruszanie się w przestrzeni miejskiej
- c. rozpoznawanie kodów kulturowych
- d. orientowanie się w życiu kulturalnym miasta
- e. zainteresowanie kulturą, historią, tradycjami regionu
- f. inne: _____

2. Inwentarz leksemów wyekscerpowanych z badań ankietowych z lektorami⁷¹

leksem	typ leksemu	A ⁷²	C	E	F	I	K	N	P	R	S	Y	Z	ogół
<i>agresja sowiecka</i>	nazwa wydarzenia historycznego							1						1
<i>Akcent ZOO</i>	urbochrematonim					1							1	2
<i>Alfa</i>	urbochrematonim			1										1
<i>Augustów</i>	ojkonim								1		1			2
<i>Babka (restauracja)</i>	urbochrematonim				1									1
<i>babka ziemniaczana</i>	nazwa jedzenia				7									7
<i>Biała (centrum handlowe)</i>	urbochrematonim			1										1
<i>Białka</i>	hydronim												1	1
<i>białostoczanin</i>	nazwa odmiejscowa osobowa	1												1
<i>Białostoczek</i>	urbanonim	1												1
<i>Białowieża</i>	ojkonim								3		1			4
<i>Białystok</i>	ojkonim	1												1
<i>Biebrza</i>	hydronim								1					1
<i>BiKeR</i>	chrematonim (skrótowiec)					1								1
<i>bimber</i>	nazwa napoju					1								1
<i>bocian</i>	nazwa zwierząt												1	1

⁷¹ Ze względu na ograniczoną przestrzeń w tabelach pomija się litery alfabetu reprezentujące te kategorie tematyczne, w odniesieniu do których nie pojawiają się leksemy lokalne.

⁷² Litery oznaczają kategorie tematyczne wyjaśnione w rozdziale 3.5.2.

<i>Bojary</i>	urbanonim						2							2
<i>buza</i>	nazwa napoju			1										1
<i>Central</i>	urbochrematonim						1							1
<i>cerkiew</i>	nazwa pospolita (krajobraz miejski)						1							1
<i>Cerkiew św. Mikołaja</i>	urbanonim						1							1
<i>Choroszcz</i>	ojkonim								1					1
<i>Dojlidy/Dojki</i>	urbanonim						2		1					3
<i>dworzec kolejowy</i>	nazwa pospolita odnosząca się do krajobrazu miejskiego						1							1
<i>esperanto</i>	nazwa języka								1		1			2
<i>Esperanto Cafe</i>	urbochrematonim			1										1
<i>fara</i>	nazwa pospolita (krajobraz miejski); nazwa potoczna						1							1
<i>Grabarka</i>	oronim								1					1
<i>Góra św. Anny</i>	oronim				1				1					2
<i>Irena Białówna</i>	antroponim									1				1
<i>Izabella Branicka</i>	antroponim									2				2
<i>Jan Klemens Branicki</i>	antroponim									3				3
<i>Józef Piłsudski</i>	antroponim									1				1
<i>Jurowiecka</i>	urbochrematonim			1										1
<i>kapusta kiszona</i>	nazwa jedzenia			1										1

<i>kartacze</i>	nazwa jedzenia				3									3
<i>katastrofa kolejowa w Białymstoku (09.03.1989 r.)</i>	nazwa wydarzenia historycznego							1						1
<i>Katedra Białostocka</i>	urbanonim								1					1
<i>Kawelin</i>	urbochrematonim						1							1
<i>Kayah</i>	antroponim									1				1
<i>kindziuk</i>	nazwa jedzenia				1									1
<i>Kino Forum</i>	urbochrematonim						1							1
<i>kiszka ziemniaczana</i>	nazwa jedzenia				5									5
<i>kolduny</i>	nazwa jedzenia				1									1
<i>kościół</i>	nazwa pospolita odnosząca się do krajobrazu miejskiego							1						1
<i>Kraina Otwartych Okiennic</i>	choronim									1				1
<i>Królowy Most</i>	ojkonim									1				1
<i>Kruszyniany</i>	ojkonim					2				3				5
<i>Krynki</i>	ojkonim					1				1				2
<i>Książnica Podlaska</i>	urbanonim											1		1
<i>kwas chlebowy</i>	nazwa napoju				1									1
<i>lodowisko</i>	nazwa pospolita odnosząca się do krajobrazu miejskiego							1						1
<i>Ludwik Zamenhof</i>	antroponim									4		1		5
<i>łoś</i>	nazwa zwierząt												2	2

<i>marcinek</i>	nazwa jedzenia				1									1
<i>meczet</i>	nazwa pospolita odnosząca się do krajobrazu miejskiego						1		1					2
<i>monastyr</i>	nazwa pospolita odnosząca się do krajobrazu miejskiego								1					1
<i>mrowisko/mrówkowiec</i>	nazwa jedzenia			1	1									2
<i>mural</i>	nazwa pospolita odnosząca się do krajobrazu miejskiego						1							1
<i>Murki</i>	urbanonim (skrót)						1							1
<i>Muzeum Historyczne</i>	urbanonim						1							1
<i>Narew</i>	hydronim								1					1
<i>ogórki kiszzone</i>	nazwa jedzenia			1										1
<i>Opera i Filharmonia Podlaska</i>	urbanonim						1							1
<i>palcówka</i>	nazwa jedzenia				1									1
<i>Pałac Branickich</i>	urbanonim					1	7		2					10
<i>Park Zwierzyniecki</i>	urbanonim						1							1
<i>Paweł Małaczyński</i>	antroponim									1				1
<i>pierekaczewnik</i>	nazwa jedzenia				1									1
<i>pierogi (ruskie)</i>	nazwa jedzenia				3									3
<i>Planty</i>	urbanonim					2								2
<i>Podlasianin</i>	nazwy odmiejscowe osobowa	1												1
<i>Podlasie</i>	choronim	1				1								2

<i>podpiwek</i>	nazwa jedzenia				1									1
<i>podplomyk</i>	nazwa jedzenia				1									1
<i>politechnika</i>	nazwa pospolita odnosząca się do krajobrazu miejskiego											1		1
<i>Politechnika Białostocka/PB</i>	urbanonim						1					1		2
<i>powstanie styczniowe</i>	nazwa wydarzenia historycznego								1					1
<i>powstanie w getcie</i>	nazwa wydarzenia historycznego									1				1
<i>puszcza</i>	nazwa pospolita odnosząca się do krajobrazu miejskiego												1	1
<i>Puszcza Białowieska</i>	choronim								3					3
<i>Puszcza Knyszyńska</i>	choronim								1					1
<i>Ratusz</i>	urbanonim						2							2
<i>Rezerwat Zwierzyniecki</i>	urbanonim					1								1
<i>Rynek Kościuszki</i>	urbanonim						2							2
<i>ryś</i>	nazwa zwierząt												1	1
<i>serniczki</i>	nazwa jedzenia				1									1
<i>sękacz</i>	nazwa jedzenia			1	6									6
<i>Supraśl</i>	ojkonim					1			6					7
<i>świeżynka</i>	nazwa jedzenia				1									1
<i>synagoga</i>	nazwa pospolita odnosząca się do krajobrazu miejskiego									1				1
<i>Teatr Dramatyczny</i>	urbanonim						1							1

<i>Tykocin</i>	ojkonim					1			6					7
<i>ul. Lipowa</i>	urbanonim						2							2
<i>uniwersytet</i>	nazwa pospolita odnosząca się do krajobrazu miejskiego											1		1
<i>Uniwersytet Medyczny w Białymstoku</i>	urbanonim											1		1
<i>Uniwersytet w Białymstoku/UwB</i>	urbanonim						1					2		2
<i>wielokulturowość</i>	nazwa wartości				1									1
<i>wyzwolenie Białegostoku z rąk zaborców (19.02.1919 r.)</i>	nazwa wydarzenia historycznego								1					1
<i>zalew Siemianówka</i>	hydronim								1					1
<i>zdun</i>	nazwa zawodu		1											1
<i>żubr</i>	nazwa zwierząt												5	5
<i>Żubrówka</i>	chrematonim				1									1

3. Tabela z leksyką lokalną z podręcznika „Polska po polsku”

leksem	województwo	typ leksemu	A	E	F	I	K	P	W	ogół
<i>Adria</i>	małopolskie	urbochremtonim				1				1
<i>aleja Krasińskiego</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>aleja Słowackiego</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>Aleje Jerozolimskie</i>	mazowieckie	urbanonim						1		1
<i>Barania Góra</i>	śląskie	oronim						1		1
<i>Barbakan</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>Bieszczady</i>	podkarpackie	oronim						1		1
<i>Boże Ciało</i>	łódzkie	nazwa wydarzenia						1		1
<i>Brama Floriańska</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>Bronowice</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>Cepelia</i>	małopolskie	urbochrematonim					1			1
<i>Collegium Maius</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>Częstochowa</i>	śląskie	ojkonim						1		1
<i>Desa</i>	małopolskie	urbochrematonim		1						1
<i>Filmotechnika</i>	małopolskie	urbochrematonim				1				1
<i>Gdańsk</i>	pomorskie	ojkonim						2		2
<i>Gdynia</i>	pomorskie	ojkonim						1		1
<i>Giżycko</i>	warmińsko-mazurskie	ojkonim						1		1

<i>Gliwice</i>	śląskie	ojkonim						1		1
<i>hotel Cracovia</i>	małopolskie	urbochrematonim		1						1
<i>hotel Forum</i>	małopolskie	urbochrematonim					1			1
<i>hotel Kongresowy</i>	świętokrzyskie	urbochrematonim					1			1
<i>Hotel pod Jeleniem</i>	małopolskie	urbochrematonim			1					1
<i>Jaczo</i>	podlaskie	hydronim						1		1
<i>Jadwiga (grób)</i>	małopolskie	antroponim					1			1
<i>Jan III Sobieski</i>	mazowieckie	antroponim						1		1
<i>Karpaty</i>	śląskie	oronim						2		2
<i>Katedra Wawelska</i>	małopolskie	urbanonim					2			2
<i>Katolicki Uniwersytet w Lublinie</i>	lubelskie	urbanonim						1		1
<i>Katowice</i>	śląskie	ojkonim						1		1
<i>kino Uciecha</i>	małopolskie	urbochrematonim		1						1
<i>Kościół św. Anny</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>Kościół św. Piotra i Pawła</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>Kraina tysiąca jezior</i>	warmińsko-mazurskie	choronim						1		1
<i>Kraków</i>	małopolskie	ojkonim	3		1	2	5		6	17
<i>Kuźnica Białostocka</i>	podlaskie	ojkonim						1		1
<i>Lublin</i>	lubelskie	ojkonim						2		2
<i>Łowicz</i>	łódzkie	ojkonim						1		1
<i>Malbork</i>	pomorskie	ojkonim						1		1

<i>Mały Rynek</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>MAPA</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>Mazurskie Jeziora</i>	warmińsko-mazurskie	hydronim						1		1
<i>Mazury</i>	warmińsko-mazurskie	choronim						1		1
<i>Międzyzdroje</i>	zachodniopomorskie	ojkonim						1		1
<i>Mikołaj Kopernik</i>	kujawsko-pomorskie	antroponim						1		1
<i>Mikołajki</i>	warmińsko-mazurskie	ojkonim						1		1
<i>Morskie Oko</i>	małopolskie	hydronim						1		1
<i>Narodowy Bank Polski</i>	mazowieckie	urbanonim						1		1
<i>Odra</i>	dolnośląskie	hydronim						1		1
<i>Olsztyn</i>	warmińsko-mazurskie	ojkonim						1		1
<i>orzeł</i>	warmińsko-mazurskie, śląskie	nazwa zwierzęcia						1		1
<i>Pałac w Wilanowie</i>	mazowieckie	urbanonim						1		1
<i>Pasaż Bielaka</i>	małopolskie	urbochrematonim		1			1			2
<i>Pisz</i>	warmińsko-mazurskie	ojkonim						1		1
<i>plac Ducha</i>	małopolskie	urbanonim				1				1
<i>Plac Konstytucji</i>	mazowieckie	urbanonim					1			1
<i>plac Matejki</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>plac Sikorski</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>plac Szczepański</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>Płock</i>	mazowieckie	ojkonim						1		1

<i>Pomnik Powstańców Śląskich</i>	śląskie	urbanonim						1		1
<i>powstanie śląskie</i>	śląskie	nazwa wydarzenia						1		1
<i>Puszcza Białowieża</i>	podlaskie	choronim						1		1
<i>Puszcza Borecka</i>	warmińsko-mazurskie	choronim						1		1
<i>Puszcza Knyszyńska</i>	podlaskie	choronim						1		1
<i>rondo Kotlarskie</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>rondo Mogiłskie</i>	małopolskie	urbanonim		1		1	1			3
<i>Rondo Waszyngtona</i>	mazowieckie	urbanonim					1			1
<i>Rynek (Główny)</i>	małopolskie	urbanonim	6	1		1	4			12
<i>rynek Dębnicki</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>rynek Podgórski</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>Rynek we Wrocławiu</i>	dolnośląskie	urbanonim						1		1
<i>Rysy</i>	małopolskie	oronim						1		1
<i>Sandomierz</i>	świętokrzyskie	ojkonim						1		1
<i>Sanktuarium Matki Boskiej Częstochowskiej na Jasnej Górze</i>	śląskie	urbanonim						1		1
<i>Sopot</i>	pomorskie	ojkonim						1		1
<i>Stare Miasto</i>	kujawsko-pomorskie	urbanonim						1		1
<i>Sukiennice</i>	małopolskie	urbanonim		2			1			3
<i>Suwałki</i>	podlaskie	ojkonim						1		1
<i>Syrena</i>	małopolskie	urbochrematonim						1		1

<i>Szczecin</i>	zachodniopomorskie	ojkonim						1		1
<i>Szkoła Letnia</i>	małopolskie	chrematonim	8			1	1	1	1	12
<i>Tatry</i>	małopolskie	oronim						1		1
<i>teatr „Bagatela”</i>	małopolskie	urbanonim					2			2
<i>Teatr Powszechny</i>	małopolskie	urbanonim				1				1
<i>teatr Słowackiego</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>Toruń</i>	kujawsko-pomorskie	ojkonim						2		2
<i>Trójmiasto</i>	pomorskie	ojkonim						1		1
<i>ul. Floriańska</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>ul. Gołębia</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>ul. Grodzka</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>ul. Karmelicka</i>	małopolskie	urbanonim					3			3
<i>ul. Krakowska</i>	małopolskie	urbanonim				1				1
<i>ul. Marszałkowska</i>	mazowieckie	urbanonim						1		1
<i>ul. Nowy Świat</i>	mazowieckie	urbanonim					1			1
<i>ul. Piastowska</i>	małopolskie	urbanonim					2		1	3
<i>ul. Sienna</i>	małopolskie	urbanonim					2			2
<i>ul. Solskiego</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>ul. Stolarska</i>	małopolskie	urbanonim					1			1
<i>ul. Straszewskiego</i>	małopolskie	urbanonim				1				1
<i>ul. Szewska</i>	małopolskie	urbanonim					2		1	3
<i>Uniwersytet Jagielloński</i>	małopolskie	urbanonim					2			2

<i>Uniwersytet Marii Skłodowskiej-Curie</i>	lubelskie	urbanonim						1		1
<i>Warszawa</i>	mazowieckie	ojkonim						12	3	15
<i>Wawel</i>	małopolskie	urbanonim				1	2			3
<i>Wisła</i>	zachodniopomorskie/ małopolskie/mazowieckie	hydronim					1	2		3
<i>Władysław Jagiełło (grób)</i>	małopolskie	antroponim					1			1
<i>Wolin</i>	zachodniopomorskie	nesonim						1		1
<i>Wrocław</i>	dolnośląskie	ojkonim	1		1			4		6
<i>Zakopane</i>	małopolskie	ojkonim						1		1
<i>Zebrzydowice</i>	śląskie	ojkonim						1		1
<i>Zgorzelec</i>	dolnośląskie	ojkonim						1		1
<i>Złaków Kościelny</i>	łódzkie	ojkonim						1		1
<i>żubr</i>	podlaskie/warmińsko- mazurskie/podkarpackie	nazwa zwierzęcia						1		1

4. Tabela z leksyką lokalną z podręcznika „Polski, krok po kroku”

leksem	województwo	typ leksemu	A	B	C	D	E	F	H	I	K	M	N	O	P	R	S	U	Ogół
<i>Adaś/Adam Mickiewicz</i>	małopolskie	antroponim/ urbanonim									1						1		2
<i>al. Mickiewicza</i>	małopolskie	urbanonim	1																1
<i>Al. Trzech Wieszców</i>	małopolskie	urbanonim	1																1
<i>Alchemia (klub)</i>	małopolskie	urbochrematonim				1													1
<i>Beskidy</i>	śląskie	oronim													3				3
<i>Biały kiel (gabinet stomatologiczny)</i>	małopolskie	urbochrematonim																1	1
<i>Bieszczady</i>	podkarpackie	oronim													2				2
<i>Bronowice</i>	małopolskie	urbanonim												1					1
<i>bursztyn</i>	małopolskie	nazwa lokalnego produktu					1												1
<i>Centrum Sztuki Japońskiej Manggha</i>	małopolskie	urbochrematonim							2						1				3
<i>Chaiyo Therapy Center</i>	małopolskie	urbochrematonim				1													1
<i>Chalin</i>	kujawsko-pomorskie	ojkonim														1			1
<i>Dom Kopernika</i>	kujawsko-pomorskie	urbanonim													1				1
<i>Dunajec</i>	małopolskie	hydronim													2				2
<i>Galeria Krakowska</i>	małopolskie	urbanonim													2				2
<i>Gazeta Krakowska</i>	małopolskie	chrematonim				1	3												4
<i>Gdańsk</i>	pomorskie	ojkonim									1				2		3		6

<i>Glossa</i>	małopolskie	urbochrematonim					1	5						2				8
<i>grzane wino</i>	małopolskie	nazwa napoju					1											1
<i>haftowana bluzka</i>	małopolskie	nazwa lokalnego produktu					1											1
<i>hejnał</i>	małopolskie	nazwa lokalnego symbolu										2						2
<i>Hotel „Smocza Jama”</i>	małopolskie	urbochrematonim												1				1
<i>Kanał Elbląski</i>	warmińsko-mazurskie	hydronim												2				2
<i>kaplica św. Jadwigi</i>	małopolskie	urbanonim												1				1
<i>Katowice</i>	śląskie	ojkonim			1													1
<i>Kazimierz</i>	małopolskie	urbanonim						3	1	2			1	2				9
<i>Kazimierz (pensjonat)</i>	małopolskie	urbochrematonim												1				1
<i>Kino „Radość”</i>	małopolskie	urbochrematonim				1												1
<i>Kopernik (fabryka cukiernicza)</i>	kujawsko-pomorskie	urbochrematonim												1				1
<i>kościół Mariacki</i>	małopolskie	urbanonim						1	2									3
<i>Kraina tysiąca jezior</i>	warmińsko-mazurskie	choronim												1				1
<i>Krakowski Rynek</i>	małopolskie	urbanonim					1											1
<i>Kraków</i>	małopolskie	ojkonim	23	2	3	7	1	2	2	11	1	1	2	10	3	2		71
<i>Krzywa Wieża</i>	kujawsko-pomorskie	urbanonim												1				1
<i>Lech Wałęsa</i>	pomorskie	antroponim													2			2
<i>Lipno</i>	kujawsko-pomorskie	ojkonim													1			1

5. Tabela z leksyką lokalną z podręcznika „Hurra!!! Po polsku 1”

leksem	województwo	typ leksemu	A	C	D	E	F	H	K	N	O	P	R	U	Y	ogół
<i>Adam Małysz</i>	małopolskie	antroponim								1				14		15
<i>Akademia Muzyczna w Łodzi</i>	łódzkie	urbanonim											2			2
<i>Akademia Muzyczna w Warszawie</i>	mazowieckie	urbanonim											1			1
<i>Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie</i>	małopolskie	urbanonim											1			1
<i>al. Centralna</i>	małopolskie	urbanonim	1													1
<i>al. Focha</i>	małopolskie	urbanonim	1													1
<i>al. Hutników</i>	małopolskie	urbanonim	2													2
<i>al. Jana Pawła II</i>	dolnośląskie	urbanonim			1											1
<i>al. Kopernika</i>	małopolskie	urbanonim	1													1
<i>al. Krasińskiego</i>	małopolskie	urbanonim	1													1
<i>al. Piłsudskiego</i>	małopolskie	urbanonim	1													1
<i>al. Skłodowskiej</i>	małopolskie	urbanonim	1													1
<i>al. Słowackiego</i>	małopolskie	urbanonim	2													2
<i>Aleja Puławska</i>	mazowieckie	urbanonim	4													4
<i>Bałtyk</i>	pomorskie	hydronim										3				3
<i>Barbakan</i>	małopolskie	urbanonim							1							1
<i>Bieszczady</i>	podkarpackie	oronim										4				4
<i>Brama Floriańska</i>	małopolskie	urbanonim							1							1

<i>Złote Pióro Sopotu</i>	pomorskie	chrematonim												1			1
<i>Żywiec</i>	śląskie	chrematonim		1			1										2

6. Tabela z leksyką lokalną z podręcznika „Start 1. Polish Survival”

leksem	województwo	typ leksemu	A	B	C	F	G	H	J	L	O	P	ogół
<i>al. Jerozolimskie</i>	mazowieckie	urbanonim	3		1								4
<i>al. Solidarności</i>	mazowieckie	urbanonim	3		2								5
<i>al. Wilanowska</i>	pomorskie	urbanonim	3		1								4
<i>Bydgoszcz</i>	kujawsko-pomorskie	ojkonim	1										1
<i>Częstochowa</i>	śląskie	ojkonim	1									1	2
<i>Dom Polski</i>	mazowieckie	urbochrematonim	3					1					4
<i>Gdańsk</i>	pomorskie	ojkonim	1		1							2	4
<i>Gdynia</i>	pomorskie	ojkonim	3		1								4
<i>hotel Sheraton</i>	mazowieckie	urbochrematonim	3					1					4
<i>hotel Sobieski</i>	mazowieckie	urbochrematonim	3					2					5
<i>Katowice</i>	śląskie	ojkonim	1										1
<i>Kielce</i>	świętokrzyskie	ojkonim	1										1
<i>kino „Atlantic”</i>	mazowieckie	urbochrematonim	3					1					4
<i>kino „Femina”</i>	mazowieckie	urbochrematonim						1					1
<i>klub „Tygmont”</i>	mazowieckie	urbochrematonim	3					2					5
<i>Koluszki</i>	łódzkie	ojkonim	3									1	4
<i>Konieczpol</i>	śląskie	ojkonim	3									2	5
<i>Koty</i>	mazowieckie	chrematonim						4					4
<i>Kraków</i>	małopolskie	ojkonim	4	1	3		1	7	1			12	29
<i>Krynica</i>	małopolskie	ojkonim	3									1	4

<i>Las Kabacki</i>	mazowieckie	mikrotoponim	3									1	4
<i>Lublin</i>	lubelskie	ojkonim	1										1
<i>Łódź</i>	łódzkie	ojkonim	1										1
<i>Marriott</i>	mazowieckie	urbochrematonim	3				1						4
<i>Olsztyn</i>	warmińsko-mazurskie	ojkonim	1										1
<i>plac Konstytucji</i>	mazowieckie	urbanonim	1										1
<i>Poznań</i>	wielkopolskie	ojkonim	2					1			1		4
<i>Radio Kraków</i>	małopolskie	chrematonim	1										1
<i>Radom</i>	mazowieckie	ojkonim	3								1		4
<i>Restauracja Polska</i>	mazowieckie	urbochrematonim	3			1							4
<i>Suwałki</i>	podlaskie	ojkonim	1										1
<i>Szczecin</i>	zachodniopomorskie	ojkonim	1										1
<i>Teatr Roma</i>	mazowieckie	urbochrematonim					9						9
<i>Tomaszów Mazowiecki</i>	łódzkie	ojkonim	3								1		4
<i>ul. Biała</i>	mazowieckie	urbanonim	1										1
<i>ul. Bobrowiecka</i>	dolnośląskie	urbanonim	3		1								4
<i>ul. Długa</i>	mazowieckie	urbanonim	3		1								4
<i>ul. Dobra</i>	mazowieckie	urbanonim	3		1								4
<i>ul. Górnośląska</i>	mazowieckie	urbanonim	3		1								4
<i>ul. Grzegorzewskiej</i>	pomorskie	urbanonim	3		1								4
<i>ul. Jana Pawła II</i>	mazowieckie	urbanonim	3		1								4
<i>ul. Karmelicka</i>	małopolskie	urbanonim	3		1								4

<i>ul. Kasprowicza</i>	mazowieckie	urbanonim	3		1								4
<i>ul. Koszykowa</i>	mazowieckie	urbanonim	3					3					6
<i>ul. Królewska</i>	mazowieckie	urbanonim				1							1
<i>ul. Marszałkowska</i>	mazowieckie, wielkopolskie	urbanonim	3		1/1			1					4/1
<i>ul. Moliera</i>	małopolskie	urbanonim	1										1
<i>ul. Skłodowskiej</i>	dolnośląskie	urbanonim	3		1								4
<i>Warka</i>	mazowieckie	ojkonim	3		1								4
<i>Warszawa</i>	mazowieckie	ojkonim	7	1	18		2	2			1	10	41
<i>Wawa</i>	mazowieckie	ojkonim (skrót)									1		1
<i>Wilanów</i>	mazowieckie	urbanonim	3									1	4
<i>Wiślna</i>	małopolskie	urbanonim	3		1								4
<i>Wrocław</i>	dolnośląskie	ojkonim	1		2					1			4

7. Tabela z leksyką lokalną z podręcznika „Polski jest cool”

leksem	województwo	typ leksemu	A	C	D	F	G	H	J	K	L	M	P	R	S	ogół
<i>al. Kraśnicka</i>	lubelskie	urbanonim	3													3
<i>Al. Raclawickie</i>	lubelskie	urbanonim	4													4
<i>Białystok</i>	podlaskie	ojkonim								1		4	4			9
<i>Bielsko-Biała</i>	śląskie	ojkonim											4			4
<i>bistro „Kwadrans”</i>	lubelskie	urbochrematonim						1								1
<i>Brzeg</i>	opolskie	ojkonim											1			1
<i>Bydgoszcz</i>	kujawsko-pomorskie	ojkonim											5			5
<i>Centrum Medyczne LUXMED</i>	lubelskie	urbochrematonim	1													1
<i>Cinema City Lublin Plaza</i>	lubelskie	urbochrematonim						1								1
<i>Częstochowa</i>	śląskie	ojkonim											4	1		5
<i>Dęblin</i>	lubelskie	ojkonim											5			5
<i>dolnośląskie</i>	dolnośląskie	nazwa jednostki administracyjnej		1												1
<i>Dom Kultury LSM</i>	lubelskie	urbanonim						1								1
<i>Drzewica</i>	łódzkie	ojkonim											1			1
<i>Elbląg</i>	warmińsko-mazurskie	ojkonim											4			4
<i>Filharmonia im. Henryka Wieniawskiego</i>	lubelskie	urbanonim						1								1
<i>Galeria „Gardzienice”</i>	lubelskie	urbochrematonim						2								2

<i>Galeria „Kamienica Cudów”</i>	lubelskie	urbochrematonim											1								1			
<i>Garwolin</i>	mazowieckie	ojkonim																			4			4
<i>Gdańsk</i>	pomorskie	ojkonim	1	1	1									2		3					9			17
<i>Gdynia</i>	pomorskie	ojkonim																				7		7
<i>Hotel La Siesta</i>	pomorskie	urbochrematonim																				2		2
<i>Hotel Lublinianka</i>	lubelskie	urbochrematonim	1																					1
<i>Jakub Błaszczykowski</i>	śląskie	antroponim																					1	1
<i>Jastrzębia Góra</i>	pomorskie	ojkonim																				1		1
<i>Kalisz</i>	wielkopolskie	ojkonim																				4		4
<i>Kamienna</i>	świętokrzyskie	ojkonim																				3		3
<i>Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II</i>	lubelskie	urbanonim	2											1										3
<i>Katowice</i>	śląskie	ojkonim																				8		8
<i>Kielce</i>	świętokrzyskie	ojkonim																				8		8
<i>Klubokawiarnia Komitet</i>	lubelskie	urbochrematonim												1										1
<i>Komenda Miejska Policji</i>	lubelskie	urbanonim	1																					1
<i>kościół Dominikanów</i>	lubelskie	urbanonim														1								1
<i>Kozłów</i>	śląskie	ojkonim																				1		1
<i>Kraków</i>	małopolskie	ojkonim	1	2										1		2						11	3	20
<i>Kraśnik</i>	lubelskie	ojkonim																				1		1
<i>Krosno</i>	podkarpackie	ojkonim																				4		4

<i>kujawsko-pomorskie</i>	kujawsko-pomorskie	nazwa jednostki administracyjnej		1													1
<i>Kutno</i>	łódzkie	ojkonim										5					5
<i>La Boheme Tower</i>	mazowieckie	urbochretonim			1												1
<i>Leśnik</i>	opolskie	ojkonim										1					1
<i>lubelskie</i>	lubelskie	nazwa jednostki administracyjnej		1													1
<i>Lublin</i>	lubelskie	ojkonim	19	1	1		1	10		1	1	3	23				60
<i>lubuskie</i>	lubuskie	nazwa jednostki administracyjnej		1													1
<i>Łańcut</i>	podkarpackie	ojkonim											1				1
<i>łódzkie</i>	łódzkie	nazwa jednostki administracyjnej		1													1
<i>Łódź</i>	łódzkie	ojkonim								1		2	3				6
<i>małopolskie</i>	małopolskie	nazwa jednostki administracyjnej		1													1
<i>mazowieckie</i>	mazowieckie	nazwa jednostki administracyjnej		1													1
<i>Muzeum na Zamku</i>	lubelskie	urbanonim	1														1
<i>Nad Stawem (agroturystyka)</i>	podlaskie	urbochretonim											2				2
<i>Nalęczów</i>	lubelskie	ojkonim											8				8
<i>Nisko</i>	podkarpackie	ojkonim											1				1
<i>Oliwia Beszczyńska</i>	lubelskie	antroponim						1									1
<i>Olsztyn</i>	warmińsko-mazurskie	ojkonim											4				4

<i>Opole</i>	opolskie	ojkonim											5			5
<i>opolskie</i>	opolskie	nazwa jednostki administracyjnej		1												1
<i>Otwock</i>	mazowieckie	ojkonim											1			1
<i>Pensjonat Reymontówka</i>	małopolskie	urbochrematonim											1			1
<i>Pilawa</i>	mazowieckie	ojkonim											2			2
<i>Pionki</i>	mazowieckie	ojkonim											4			4
<i>pizzeria Roma</i>	lubelskie	urbochrematonim				1										1
<i>Pl. Litewski</i>	lubelskie	urbanonim	3													3
<i>Pl. M. Curie-Skłodowskiej</i>	lubelskie	urbanonim	1													1
<i>Pl. Wolności</i>	lubelskie	urbanonim	2													2
<i>Plac Zamkowy</i>	lubelskie	urbanonim	1													1
<i>Płock</i>	mazowieckie	ojkonim											4			4
<i>podkarpackie</i>	podkarpackie	nazwa jednostki administracyjnej		1												1
<i>Podlasie</i>	podlaskie	choronim											1			1
<i>podlaskie</i>	podlaskie	nazwa jednostki administracyjnej		1												1
<i>POL-MED</i>	lubelskie	urbochrematonim									1					1
<i>pomorskie</i>	pomorskie	nazwa jednostki administracyjnej		1												1
<i>Poznań</i>	wielkopolskie	ojkonim	1	1						3		3	5			13
<i>Przysucha</i>	mazowieckie	ojkonim											1			1

<i>pub „Bolek”</i>	lubelskie	urbochrematonim						1						1
<i>pub „Sarmata”</i>	lubelskie	urbochrematonim						1						1
<i>pub „U szewca”</i>	lubelskie	urbochrematonim						3						3
<i>Puławy</i>	lubelskie	ojkonim									12			12
<i>Radom</i>	mazowieckie	ojkonim									8			8
<i>Regionalne Centrum Wolontariatu</i>	lubelskie	urbanonim	1											1
<i>restauracja „Madragora”</i>	lubelskie	urbochrematonim						1						1
<i>Rzeszów</i>	podkarpackie	ojkonim							1		7			8
<i>Siedlce</i>	mazowieckie	ojkonim									4			4
<i>Skarżysko</i>	świętokrzyskie	ojkonim									3			3
<i>Ślupsk</i>	pomorskie	ojkonim									4			4
<i>Sopot</i>	pomorskie	ojkonim									1			1
<i>Sosnowiec</i>	śląskie	ojkonim									1			1
<i>Stalowa Wola</i>	podkarpackie	ojkonim									5			5
<i>Stare Miasto</i>	mazowieckie	urbanonim						1			2	1		4
<i>Suwałki</i>	podlaskie	ojkonim							1	2				3
<i>Szczecin</i>	zachodniopomorskie	ojkonim							1	2	8			11
<i>Szczytno</i>	warmińsko-mazurskie	ojkonim									4			4
<i>śląskie</i>	śląskie	nazwa jednostki administracyjnej		1										1
<i>świętokrzyskie</i>	świętokrzyskie	nazwa jednostki administracyjnej		1										1

<i>Tatry</i>	małopolskie	oronim											1			1
<i>Teatr im. Juliusza Osterwy</i>	lubelskie	urbanonim						1								1
<i>Teatr Muzyczny w Lublinie</i>	lubelskie	urbanonim						1								1
<i>Tomaszów Mazowiecki</i>	łódzkie	ojkonim											1			1
<i>Toruń</i>	kujawsko-pomorskie	ojkonim											4			4
<i>Toskania (restauracja)</i>	lubelskie	urbochrematonim						1								1
<i>Truskolasy</i>	śląskie	ojkonim												1		1
<i>Tychy</i>	śląskie	ojkonim											1			1
<i>ul. Chłodna</i>	wielkopolskie	urbanonim	1													1
<i>ul. Chopina</i>	lubelskie	urbanonim	2						4							6
<i>ul. Grenadierów</i>	lubelskie	urbanonim						1								1
<i>ul. Grodzka</i>	lubelskie	urbanonim						1								1
<i>ul. Jezuicka</i>	lubelskie	urbanonim	1						2							3
<i>ul. K. Wallendroda</i>	lubelskie	urbanonim						1								1
<i>ul. Kolorowa</i>	lubelskie	urbanonim	1													1
<i>ul. Kopernika</i>	lubelskie	urbanonim							1							1
<i>ul. Krakowskie Przedmieście</i>	lubelskie	urbanonim	1					2								3
<i>ul. Krótka</i>	lubelskie	urbanonim	1													1
<i>ul. Krucza</i>	lubelskie	urbanonim							3							3
<i>ul. Kunickiego</i>	lubelskie	urbanonim	1						3							4

<i>ul. Lipowa</i>	lubelskie	urbanonim						1	4							5
<i>ul. Lubartowska</i>	lubelskie	urbanonim	1													1
<i>ul. Lubelska</i>	lubelskie	urbanonim							5							5
<i>ul. Marii Skłodowskiej-Curie</i>	lubelskie	urbanonim						1								1
<i>ul. Mickiewicza</i>	lubelskie	urbanonim							1							1
<i>ul. Nadbystrzycka</i>	lubelskie	urbanonim	1													1
<i>ul. Narutowicza</i>	lubelskie	urbanonim	1					1	4							6
<i>ul. Niecała</i>	lubelskie	urbanonim	1													1
<i>ul. Okopowa</i>	lubelskie	urbanonim							3							3
<i>ul. Orła</i>	lubelskie	urbanonim							5							5
<i>ul. Północna</i>	lubelskie	urbanonim	1													1
<i>ul. Prusa</i>	lubelskie	urbanonim							1							1
<i>ul. Radziwiłłowska</i>	lubelskie	urbanonim	1													1
<i>ul. Radzyńska</i>	lubelskie	urbanonim	1													1
<i>ul. Słoneczna</i>	lubelskie	urbanonim					1									1
<i>ul. Smorawińskiego</i>	lubelskie	urbanonim							1							1
<i>ul. Strażacka</i>	lubelskie	urbanonim	1													1
<i>ul. Zielona</i>	lubelskie	urbanonim								1						1
<i>ul. Zimna</i>	lubelskie	urbanonim	1													1
<i>Uniwersytet Medyczny</i>	lubelskie	urbanonim	1													1
<i>warmińsko-mazurskie</i>	warmińsko-mazurskie	nazwa jednostki administracyjnej		1												1

<i>Warszawa</i>	mazowieckie	ojkonim	2	4	1			2	2	2		3	30		3	49
<i>wielkopolskie</i>	wielkopolskie	nazwa jednostki administracyjnej	1	1												2
<i>Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie</i>	lubelskie	urbanonim			1											1
<i>Wojewódzki Szpital Kliniczny</i>	lubelskie	urbanonim	1													1
<i>Wojewódzki Szpital Specjalistyczny</i>	lubelskie	urbanonim	1													1
<i>Wrocław</i>	dolnośląskie	ojkonim							1			3	7			11
<i>zachodniopomorskie</i>	zachodniopomorskie	nazwa jednostki administracyjnej		1												1
<i>Zaklików</i>	podkarpackie	ojkonim										1				1
<i>Zakopane</i>	małopolskie	ojkonim		3					1			3				7
<i>Zamość</i>	lubelskie	ojkonim										4				4
<i>Zawiercie</i>	śląskie	ojkonim										1				1
<i>Zielona Góra</i>	lubuskie	ojkonim										4				4
<i>Żywiec</i>	śląskie	chrematonim	1													1

8. Tabela z leksyką lokalną z podręcznika „Polski na dobry start”

leksem	typ leksemu	województwo	A	C	F	G	H	K	M	N	O	P	R	S	T	Y	ogół
<i>Agata (salon fryzjerski)</i>	urbochrematonim	niezidentyfikowane					1										1
<i>Bajka (kawiarnia)</i>	urbochrematonim	niezidentyfikowane									3						3
<i>Bartnicza</i>	urbanonim	mazowieckie						2									2
<i>Berenson (przystanek)</i>	urbanonim	mazowieckie						3									3
<i>Białolęcka</i>	urbanonim	mazowieckie						1									1
<i>Białystok</i>	ojkonim	podlaskie	1						1								2
<i>Bielany</i>	urbanonim	mazowieckie									3						3
<i>Budowlana</i>	urbanonim	mazowieckie						2									2
<i>Bydgoszcz</i>	ojkonim	kujawsko-pomorskie						1									1
<i>Danusi</i>	urbanonim	mazowieckie						1									1
<i>Derby (osiedle)</i>	urbanonim	mazowieckie						3									3
<i>Echa Leśne</i>	urbanonim	mazowieckie						1									1
<i>Euforia (bar z kebabem)</i>	urbochrematonim	mazowieckie			1												1
<i>Fontanna Neptuna</i>	urbanonim	pomorskie						1									1
<i>Gdańsk</i>	ojkonim	pomorskie	1				2	3	1								7
<i>Grochowska</i>	urbanonim	niezidentyfikowane	1														1
<i>Gryfitów</i>	urbanonim	mazowieckie						1									1
<i>Hala Stulecia</i>	urbanonim	dolnośląskie									1						1
<i>Humańska (Kraków)</i>	urbanonim	małopolskie		1													1
<i>Juranda ze Spychowa</i>	urbanonim	mazowieckie						4									4
<i>Kamykowa (przystanek)</i>	urbanonim	mazowieckie						2									2

<i>Katedra (św Jana Chrzyciela)</i>	urbanonim	dolnośląskie								1								1
<i>Kino „Kosmos”</i>	urbochrematonim	mazowieckie									1							1
<i>Kino Luna</i>	urbochrematonim	mazowieckie				1		1										1
<i>Klimontów</i>	ojkonim	Klimontów			1													1
<i>Kolejowa</i>	urbanonim	mazowieckie			1													1
<i>Kołowa (Warszawa)</i>	urbanonim	mazowieckie	1															1
<i>Kondratowicza</i>	urbanonim	mazowieckie						2										2
<i>Kopijników</i>	urbanonim	mazowieckie						1										1
<i>Kościuszki</i>	urbanonim	wielkopolskie		1														1
<i>Krakowska</i>	urbanonim	niezidentyfikowane	1															1
<i>Kraków</i>	ojkonim	małopolskie	1	2			1	5	1		1						1	12
<i>Krupówki</i>	urbanonim	małopolskie						1										1
<i>Kwiatowa</i>	urbanonim	mazowieckie										1						1
<i>Liliowa</i>	urbanonim	Nie istnieje w Klimontowie			1													1
<i>Loki</i>	urbochrematonim	niezidentyfikowane					1											1
<i>Lublin</i>	ojkonim	lubelskie	1														1	2
<i>Łabiszyńska</i>	urbanonim	mazowieckie						2										2
<i>Łódź</i>	ojkonim	łódzkie					1		1									2
<i>Magnolia (osiedle)</i>	urbanonim	mazowieckie										1						1
<i>Mazury</i>	choronim	warmińsko-mazurskie						1										1
<i>Miła</i>	urbanonim	wielkopolskie		1														1
<i>Modar (sklep)</i>	chrematonim	niezidentyfikowane															2	2
<i>Mokotów</i>	urbanonim	mazowieckie										8						8
<i>Mszczonowska</i>	urbanonim	mazowieckie		1														1

<i>Toruń</i>	ojkonim	kujawsko-pomorskie						1									1
<i>Turmonicka</i>	urbanonim	mazowieckie						1									1
<i>Ursynów</i>	urbanonim	mazowieckie									5						5
<i>Urząd Miasta i Gminy Andrzejowice</i>	urbanonim	Ten leksem nie ma potwierdzenia w rzeczywistości.						1									1
<i>Warszawa</i>	ojkonim	mazowieckie	1	7		2	1	2	1		3						17
<i>Wawel</i>	urbanonim	małopolskie						1									1
<i>Wielkiego Dębu</i>	urbanonim	mazowieckie						1									1
<i>Wieża (naleśnikarnia)</i>	urbochrematonim	warmińsko-mazurskie			1												1
<i>Wrocław</i>	ojkonim	dolnośląskie	1	1			1	8	1	1							13
<i>Wysockiego</i>	urbanonim	mazowieckie						1									1
<i>Zakątek Smaku (Stare Żukowice)</i>	urbochrematonim	małopolskie			1												1
<i>Zakopane</i>	ojkonim	małopolskie						2									2
<i>Zamek w Rynie</i>	urbanonim	warmińsko-mazurskie						1									1
<i>Zbyszek z Bogdańca (przystanek)</i>	urbanonim	mazowieckie						3									3
<i>Zielona</i>	urbanonim	dolnośląskie		1													1
<i>Zoo</i>	urbanonim	dolnośląskie								1							1
<i>Żoliborz</i>	urbanonim	mazowieckie									2						2

9. Tabela z leksyką lokalną wyekscerpowaną z podręcznika „Po polsku po Polsce”

leksem	województwo	typ leksemu	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	O	P	R	S	T	U	Y	Z	ogół
<i>Adam Małysz</i>	śląskie	antroponim													2							2
<i>Aleja Gwiazd</i>	łódzkie	urbanonim															3					3
<i>Aleja Gwiazd w Opolu</i>	opolskie	urbanonim												2								2
<i>Aleje Jerozolimskie</i>	mazowieckie	urbanonim	1																			1
<i>Aleje Józefa Poniatowskiego</i>	mazowieckie	urbanonim	1																			1
<i>Andrzej Wajda</i>	łódzkie	antroponim															1					1
<i>Bałtyk</i>	pomorskie	hydronim												1								1
<i>Barbakan</i>	małopolskie	urbanonim															2					2
<i>Baśniowy Salonik</i>	opolskie	urbochremonim							1													1
<i>Bazylika Jasnogórska</i>	śląskie	urbanonim												1								1
<i>Beksiński Zdzisław</i>	podkarpackie	antroponim												1								1
<i>Białowieski Park Narodowy</i>	podlaskie	choronim																			4	4
<i>Białowieża</i>	podlaskie	ojkonim												6								6
<i>Białystok</i>	podlaskie	ojkonim										1	6									7
<i>Biblioteka Jagiellońska</i>	małopolskie	urbanonim							1													1
<i>Bielsko-Biała</i>	śląskie	ojkonim												1				1				2
<i>Bieszczady</i>	podkarpackie	oronim										15	4									19
<i>Błękitny Wieżowiec</i>	mazowieckie	urbanonim												1								1
<i>bocian</i>	warmińsko-mazurskie, podkarpackie	nazwa zwierząt			3								3									6

<i>Bolek i Lolek</i>	śląskie	chrematonim																3			3	
<i>Borek Fałęcki</i>	małopolskie	urbanonim																				1
<i>Brama Floriańska</i>	małopolskie	urbanonim																				3
<i>Bug</i>	podlaskie	hydronim																				1
<i>Bulwary Wisły (cykl „Muzyka z ekranu”)</i>	nie odnotowano w rzeczywistości	chrematonim																				1
<i>bursztyn</i>	zachodniopomorskie	nazwa lokalnego produktu																				1
<i>Byczyna</i>	opolski	ojkonim																				1
<i>Bydgoska</i>	małopolskie	urbochrematonim																				2
<i>Bydgoszcz</i>	kujawsko-pomorskie	ojkonim																				2
<i>Centrum Języka i Kultury Polskiej w Świecie Uniwersytetu Jagiellońskiego</i>	małopolskie	urbanonim																				1
<i>Centrum Konferencyjne UJ (Auditorium Maximum)</i>	małopolskie	urbanonim																				1
<i>Centrum Rekreacji „Malta”</i>	wielkopolskie	urbanonim																				1
<i>Chelmińska (ulica)</i>	kujawsko-pomorskie	urbanonim																				2
<i>Coffeemoment</i>	opolskie	urbochrematonim																				2
<i>Collegium Maius</i>	małopolskie	urbanonim																				1
<i>Collegium Medicum</i>	wielkopolskie	urbanonim																				1
<i>Collegium Novum</i>	małopolskie	urbanonim																				1
<i>Copernicus(hotel)</i>	kujawsko-pomorskie	urbochrematonim																				1

<i>Mazury</i>	warmińsko-mazurskie	choronim		3	1			1	1				1	7
<i>Miejska Biblioteka Publiczna (Opole)</i>	opolskie	urbanonim							3					3
<i>Międzynarodowe Targi Poznańskie</i>	wielkopolskie	chrematonim											1	1
<i>Międzyzdroje</i>	zachodniopomorskie	ojkonim			2		1	1						4
<i>Mikołaj Rej</i>	świętokrzyskie	antroponim						2						2
<i>Mikołajki</i>	warmińsko-mazurskie	ojkonim		1										1
<i>Moszna</i>	opolskie	ojkonim							1					1
<i>Mrągowo</i>	warmińsko-mazurskie	ojkonim		4										4
<i>Muzeum „Podziemia Rynku”</i>	małopolskie	urbochrematonim								1				1
<i>Muzeum Fryderyka Chopina</i>	mazowieckie	urbanonim	1											1
<i>Muzeum Miasta Łodzi</i>	łódzkie	urbanonim								5				5
<i>Muzeum Muszli</i>	zachodniopomorskie	urbanonim			1									1
<i>Muzeum Narodowe (Kraków)</i>	małopolskie	urbanonim			1									1
<i>Muzeum Narodowe we Wrocławiu</i>	dolnośląskie	urbanonim							1					1
<i>Muzeum Śląskie w Katowicach</i>	śląskie	urbanonim							1					1
<i>Muzeum w Lipicach Reymontowskich</i>	łódzkie	urbanonim									1			1
<i>Muzeum w Łowiczu</i>	łódzkie	urbanonim								1				1

10. Tabela z inwentarzem leksyki podlaskiej na poziomie A1/A2 z publikacji „Spacerem po Białymstoku”

leksem	typ leksemu	D	E	F	I	K	N	P	R	S	W	Y	ogół
<i>Akcent ZOO</i>	urbochrematonim											2	2
<i>aleja Piłsudskiego</i>	urbanonim					4							4
<i>Archiwum Państwowe</i>	urbanonim					1							1
<i>Astoria</i>	urbochrematonim			2									2
<i>Atlas</i>	urbochrematonim					1							1
<i>babka ziemniaczana</i>	nazwa jedzenia			2									2
<i>barszcz ukraiński</i>	nazwa jedzenia			1									1
<i>białostoczanie</i>	nazw odmiejscowa				1							1	2
<i>Białystok</i>	ojkonim		1	1	1	21	4	4	6	7	3		48
<i>Białystok Półmaraton</i>	nazwa wydarzenia								1				1
<i>Białystok Up to Date Festival</i>	chrematonim												1
<i>Biebrzański Park Narodowy</i>	choronim							1					1
<i>BiKeR</i>	chrematonim					1							1
<i>Bojary</i>	urbanonim					1							1
<i>brama</i>	nazwa pospolita (krajobraz miejski)					1							1
<i>Braniccy</i>	antroponim			2									2
<i>budowa kościoła farnego</i>	wydarzenie historyczne						1						1

<i>cerkiew</i>	nazwa pospolita (krajobraz miejski)					1								1
<i>daniel</i>	nazwy zwierząt											1		1
<i>Dojlidy</i>	urbanonim				3									3
<i>dworzec kolejowy</i>	nazwa pospolita (krajobraz miejski)					3								3
<i>Dziesięciny</i>	urbanonim					1								1
<i>Dziewczynka z konewką</i>	urbochrematonim					1								1
<i>dzik</i>	nazwy zwierząt											1		1
<i>fontanna</i>	nazwa pospolita (krajobraz miejski)					6								6
<i>funkcjonowanie getta żydowskiego</i>	wydarzenie historyczne							1						1
<i>Galeria Alfa</i>	urbochrematonim								2					2
<i>Izabela Branicka</i>	antroponim			2					2					4
<i>Jagiellonia</i>	chrematonim	1												1
<i>Jan Klemens Branicki</i>	antroponim			4		1	1	1						7
<i>jeleń</i>	nazwy zwierząt											3		3
<i>Józef Piłsudski</i>	antroponim					1								1
<i>juwenalia</i>	nazwa wydarzenia									1				1
<i>kartacze</i>	nazwa jedzenia			2										2
<i>katedra</i>	nazwa pospolita (krajobraz miejski)					3	1	1						5
<i>Kawaleryjskie</i>	urbanonim					1								1

<i>konik polski</i>	nazwy zwierząt											1	1
<i>kościół</i>	nazwa pospolita (krajobraz miejski)					1							1
<i>kościół farny</i>	nazwa pospolita (krajobraz miejski)							1					1
<i>kościół św. Rocha</i>	urbanonim					4							4
<i>kościół św. Wojciecha</i>	urbanonim								1				1
<i>ks. Jerzy Popiełuszko</i>	antroponim					1							1
<i>Książnica Podlaska</i>	urbanonim					1							1
<i>Leśna Dolina</i>	urbanonim					1							1
<i>linia kolejowa Warszawa-Petersbug</i>	wydarzenie historyczne								1				1
<i>łódzisko</i>	nazwa pospolita miejska (krajobraz miejski)												1
<i>Lovzar</i>	chrematonim	3				1							4
<i>Ludwik Zamenhof</i>	antroponim					1							1
<i>Marsz Równości</i>	nazwa wydarzenia								1				1
<i>miasto częścią Polski</i>	wydarzenie historyczne								1				1
<i>miasto pod zaborem pruskim</i>	wydarzenie historyczne								1				1
<i>Mickiewicza</i>	urbanonim					1							1
<i>Młodych</i>	urbanonim					1							1
<i>Młodzieżowy Dom Kultury</i>	urbanonim									1			1

<i>muflon</i>	nazwy zwierząt											1	1
<i>Muzeum Podlaskie</i>	urbanonim						1	1					2
<i>niedźwiedź</i>	nazwy zwierząt											1	1
<i>Nowe Miasto</i>	urbanonim				1								1
<i>opera</i>	nazwa pospolita (krajobraz miejski)				4			1					5
<i>osiół</i>	nazwy zwierząt											2	2
<i>otrzymanie praw miejskich przez Białystok</i>	wydarzenie historyczne						1						1
<i>pałac</i>	nazwa pospolita (krajobraz miejski)				1								1
<i>Pałac Branickich</i>	urbanonim		1		7		3						11
<i>Pałacyk Gościnny</i>	urbanonim				5								5
<i>park Planty</i>	urbanonim				1								1
<i>Piasta</i>	urbanonim				1								1
<i>pierogi (ruskie)</i>	nazwa jedzenia		3										3
<i>plac NZS</i>	urbanonim							2					2
<i>Podlasie</i>	choronim						4						4
<i>Politechnika Białostocka</i>	urbanonim							2					2
<i>Pollando</i>	urbochrematonim		1										1
<i>pożar miasta/przebudowa Białegostoku</i>	wydarzenie historyczne						1						1
<i>Praczk</i>	urbochrematonim				1								1

<i>Przydworcowe</i>	urbanonim					1							1
<i>Puszcza Białowieska</i>	choronim							2					2
<i>ratusz</i>	nazwa pospolita (krajobraz miejski)					7		5					12
<i>rynek</i>	nazwa pospolita (krajobraz miejski)					1							1
<i>Rynek Kościuszki</i>	urbanonim					2							2
<i>rządy Rosjan w Białymstoku</i>	wydarzenie historyczne							1					1
<i>rzeka Biała</i>	hydronim					1							1
<i>serniczek</i>	nazwa jedzenia			2									2
<i>Sienkiewicza</i>	urbanonim					1							1
<i>Skorupy</i>	urbanonim					1							1
<i>Słoneczny Stok</i>	urbanonim					1							1
<i>Supraśl</i>	ojkonim				1								1
<i>śledź</i>	lokalny artefakt							1					1
<i>śmierć Jana Klemensa Branickiego</i>	wydarzenie historyczne							1					1
<i>św. Jan Nepomucen</i>	antroponim					1							1
<i>ul. Ciepla</i>	urbanonim								1				1
<i>ul. Hallera</i>	urbanonim								1				1
<i>ul. Kalinowskiego</i>	urbanonim					4							4
<i>ul. Kilińskiego</i>	urbanonim								1				1
<i>ul. Legionowa</i>	urbanonim					3							3

<i>ul. Lipowa</i>	urbanonim					2			1				3
<i>ul. Radzymińska</i>	urbanonim								1				1
<i>ul. Sienkiewicza</i>	urbanonim					1							1
<i>ul. Świętojańska</i>	urbanonim					1							1
<i>Uniwersytet Medyczny w Białymstoku</i>	urbanonim					1		2					3
<i>Uniwersytet w Białymstoku</i>	urbanonim					2							2
<i>Wersal Północy</i>	urbochrematonim								1				1
<i>wilk</i>	nazwy zwierząt											1	1
<i>Wydział Matematyki i Informatyki</i>	urbanonim								1				1
<i>Wydział Ekonomii</i>	urbanonim								1				1
<i>Wydział Filologiczny</i>	urbanonim								1				1
<i>Zabludów</i>	ojkonim				1								1
<i>Zenek</i>	antroponim								1				1
<i>Zenon Martyniuk</i>	antroponim								1				1
<i>Zielone Płuca Polski</i>	chrematonim/ urbochrematonim								1				1
<i>Zielone Wzgórza</i>	urbanonim					1							1
<i>zwierzyniec</i>	nazwa pospolita (krajobraz miejski)					1							1
<i>żubr</i>	nazwy zwierząt											2	2